

cessario coniunctum est peccatum. Quod si Deus sic voluit, imò & facit, sicut præcedentia docuerunt, quod etiam vult peccatum. Itam quoque eandem & Iohannes Scotus, super 1. Sententiarum, distinet. 41. tenet eundem de hominibus præscriptis. Oppositum autem huius multipliciter suadet: Si Deus vult peccatum, Deus est autor peccati, esse Augustinus 83. Quæst. 3. sic dicente, Deo autem cum dicitur, illo volente dicitur. Et tunc Deo autore fieret homo deterior, contra Augustinum supra, eodem, tamen arguente. Nullo homine sapiente autore, si homo deterior; est autem Deus omni homine sapienter præstantior, multo minus igitur autore Deo non sit homo deterior. Et infra Quæst. 21. probat, quod Deus non est autor mali, quia non est causa deficiendi, nec tendendi ad non esse quod sit peccando, cum ipse sit summum bonum & causa efficiendi. Item si Deus vult peccatum, cum per decimum voluntas sua non possit esse non effici, ipse esset alia causa peccati, & cum in omni causatione ipsius cum creatura, ipse sit causa prima, ut videtur, sequeretur, quod Deus esset prima causa peccati, contra Augustinum 3. De libero arbitrio 28. disputatione inuestigantem primam causam peccati, & sic finaliter concludentem. Aut igitur voluntas est prima causa peccandi, aut nullum peccatum est causa peccandi, nec est quædam imputetur peccatum nisi peccanti. Non est ergo cui recte imputetur nisi volenti. Et infra 35. Peccata, ut iam dictum est, differunt, non nisi propriæ voluntati animarum tribuenda sunt, nec vlla vitiorum peccatorum causa querenda est. Item si Deus vult peccatum, & per se voluntas sua est efficiens, Deus facit peccatum, & qui facit peccatum servus est peccati, Job 8. Deus ergo est servus peccati & peccati. Item Augustinus de Confutatione hæreticorum 16. falsa capitula sibi imponentium, responsione 5. dicit, Quod à Deo propter se non est peccatum, nec cuiusquam peccati autor est, sed naturæ Creatoris, tunc in qualibet responsione, licet expresse, quod nullus ex Dei voluntate cadit in peccatum, nec prædestinavit aliquos ad peccandum. Item tunc posset quilibet licite gaudere de peccato proprio, & similiter alieno quocunque. Scit enim quod Deus vult illud. Item tunc omnis male volens habet rectitudinem voluntatis; hæc enim est velle si cut Deus vult cum velle, ut patet per Anselmum de libero arbitrio 8. & de concordia 5. & quilibet talis vult sicut Deus vult eum velle. Item tunc quilibet faciens hanc partem deberet, vel saltem licite posset velle peccare, quia illa est voluntas Dei iusta, cui cognita debet homo quantum potest, se licite conformare. Quare & sic faciens non peccaret, simul ergo peccaret & etiam non peccaret. Unde & Augustinus 3. de libero arbitrio 28. Si hoc debet quicquid quod accipit, & sic homo factus est ut necessario peccet, hoc debet ut peccet. Cum ergo peccat, quod debet, facit; quod si scelus est dicere, neminem natura sua cogit ut peccet, sed nec aliena. Et infra 28. loquens de prima causa male voluntatis, sic ait, Quocunque illa causa est voluntatis, aut iusta profecto est, aut iniusta, si iusta, quisquis ei obtemperavit, non peccabit. Et Anselmus De veritate duodecimo. Quicquid debet esse recte & iuste est, nec aliquid recte & iuste est nisi quod debet esse. Item nullus iustus est accusator, aut vltor facti, cuius est autor, sed Deus iustus est accusator & vltor peccati. Item Psalmo quinquagesimo. Non Deus volens iniquitatem in eis; & 44. dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem; & Parabol. 6. Sex sunt, quæ odit Deus, & septimum detestatur animatus &c. Et Abacuc 1. Domine, iniqui di sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. Et Ioh. 1. Si in ipso factum est nihil, id est, peccatum, secundum Augustinum, hominibus prima. Imò & istam sententiam tota Scriptura Canonica, & omnes sancti, & doctores videntur profiteri, concorditer, & unanimiter sustinere.

Hæc igitur que videtur discordia, si per distinctionem de voluntate præmissam, scilicet proximo, reducatur ad medium, forsitan concordatur. Deus enim nequaquam simpliciter vult peccatum, sed secundum quod tantummodo vult illud, ut est dictum. Deum namque velle simpliciter aliquid facti, ut sonat in communimodo loquendi, est diligere, illud approbare tanquam bonum & finaliter premiare, & quia Scriptura & Sancti sic loquuntur, agamus Deum illud velle. Vulgus etiam intelligit sic & non aliter, ideoque illud non est velle, ut coram eis, quia illud nimis abhorrent; & bene secundum intellectum que habent. Tanti tamen intelligunt Deum velle secundum primum in eorum distinctionis præmissæ. Unde dicit Hugo 1. de Sacram. 4. part. 13. Cum dicitur, Deus vult bonum, bene sonat, si verò dicitur Deus vult malum, grante etiam si, & non recipit hoc pia mens de bono, quia vult malum. Videtur enim hoc solum dici cum dicitur, Deus vult malum, quia bonum malum diligit, & approbat quod malum est, & amicam sibi reputat iniquitatem, & gaudet de consensu & bonum putat quod malum est, & ideo illi refertur hoc pia mens, non quia quod dicitur non bene dicitur, sed quia quod dicitur non bene intelligitur. An non etiam dici posset, quod in toto universo non est inordinatio, deformitas aut peccatum simpliciter, sed secundum quid tantum? non simpliciter, quia non in respectu causæ primæ & summæ, omnia posita & priuata, entia & non entia cum summa sapientia, pulchritudine,

A. chritudine, & iustitia finaliter disponentis, sicut præmissa decimo tertio huius, 140. & 33. suaserant. Nonne & 33. huius offendit, quod nullus actus est iustus simpliciter, imò quod omnis actus est iustus respectu voluntatis diuinæ, licet aliquis sit iustus respectu voluntatis creaturæ, & ordinem digna, (quantum ad ipsam attinet licet non possit simpliciter) delectans. Docetque vicissim, sextimo huius, quod omnis actus secundum substantiam ipsam actus, non est malus, sed bonus, & factus à Deo, quod & nonum huius confirmat. Quilibet ergo actus respectu Dei auctoris est iustus, quare & omne necessarium consequens actum quemcumque. Si enim antecedens est iustum, & quodlibet ipsum necessarium consequens iustum erit, sicut & verum. Et aliquis talis actus, & aliquod ipsum necessarium consequens est peccatum. Videtur ergo quod non sit aliqua inordinatio, deformitas, aut peccatum simpliciter in toto universo, sed secundum quid tantummodo, respectu videlicet inferiorum causarum, ordinationem superioris causæ volentium, licet non voluntium perturbare. Quare & quantum in eis est, ipsam violant & perturbant, sicut ex vicissim sexto, & proximo huius patet. Quapropter & per se non improbabilius estimari, quod Deus saltem secundum quid vult peccatum, licet non simpliciter, quia non secundum seipsum, sicut tricesimum tertium hoc verbum simpliciter exponebat. Non enim vult peccatum nisi forsitan sicut Medicus in medicamentis suis, vult tamen in quantum scilicet valet ad exercitium bonorum, ad punitionem malorum, ad pulchritudinem universi per antipistatam contemplandam; & ad similia superius recitata. Quare & Ammonius superius recitatus dicit, quod Dei habent cognitionem omnium, etiam contingentium, velut omnia, quæ in mundo producentes, nedum substantias, sed & operationes earum, eas quæ secundum naturam, & eas quæ præter naturam. Et addit, Quod quidem præter naturam simul inruit cum necessario ordine subiecto decurrente eorum, in his quæ nata sunt hoc patricipare, non principaliter, sed secundum modum qui dicitur, paripoliteos, scilicet, secus existentie. Algazel etiam quinto Metaphysicorum vit. agens de providentia Dei, & malo, sic ait, Bonum prout est per se, malum vero prout est accidentale. Vnumquodque igitur ordinatum est, & hæc est similiter sententia Avicennæ. Nonne & Scriptura & Ecclesia sic loquuntur, sæpe dicentes, Deum nolle mortem peccatoris aut impij, nec in hominum perditione lætari. Annon Dominus ipse dicit, Nunquid voluntas mea est mors impij? Eze. 18. An non & Sap. 1. sic scribitur, Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione virorum, quibus & occurrunt multa similia in Scriptura. Annon & Ecclesia sæpe canit? Sed quomodo debent ista sanè intelligi? certum est enim quod Dominus damnabit impios, maledictos, & filios perditionis, ad mortem & perditionem eternam; & hoc volendo non volitione noua sed æterna, nec volitione tristis sibi, sed læta, quoniam summo læta, sicut 39. pars corollarij primi huius, 9. huius, & 23. cum tertia parte corollarij primi huius, Scriptura Canonica, & fides Ecclesiæ clare docent. Annon & Scriptura testatur, quod fames & mors ad vindictam creata sunt, Ecclesiæ 39. Annon & Deuteronom. 28. Moses ita dicit, Ecce si audire volueris vocem Domini tui, & venieris super te omnes maledictiones istas, &c. Et sicut ante lætatur est Dominus super vos, bene vobis faciens, sic lætabitur disperdens vos atque subvertens. Annon & Sapientia Dei dicit rebellibus, Ego in interitum vestro ridebo? Parabol. 1. nec mirum: Lætabitur enim Dominus in omnibus operibus suis, Psal. 103. Et quomodo ista contrarietas, ut videtur, ad concordiam reducatur, aut nulla esse monstrabitur, nisi suffragio distinctionis præmissæ? Quare & Augustinus 5. contra Iulianum 15. Hæc, inquit Iuliano, asseueras esse contraria, quasi fieri non possit, ut vnum atque idem malum, & Diaboli iniquitate, & Dei equitate peccantibus ingeratur; neque in ac sibi ipsa diuina aduersantur eloquia, quia scriptum est; Deus mortem non fecit; itemque scriptum est; Vita & mors à Domino Deo, quia deceptor hominis causa mortis est Diaboli, quam non ut primus autor eius, sed ut peccati vltor intulit Deus. Huic quoque modo loquendi de velle, & nolle concordant nonnulla Philosophica, & Theologica proximo huius scripta. Secundum distinctionem igitur huius prælatam, currunt, ut videtur, nec obstant iam obiecta. Illud nempe Augustini, Deo autore non sit homo deterior, videtur posse intelligi modo dicto, videlicet Deo autore principaliter, id est, principaliter hoc volente, Et si cupiam hoc non placet, dicat mihi quomodo, Deo autore, facit homo omnem actum peccati, secundum substantiam totam actus, sicut tertium huius, & 26. 27. & sequentia manifestant; & quomodo istud Deo conueniat, & non illud? & si Deo autore homo hæc facit; quomodo Deo autore non sit homo deterior? & certe per hoc vnum potest ad omnia bene obiecta quodammodo respondere. Verum est tamé & aliter, & veraciter dici posse, quod videlicet, Deus non est autor peccati, sicut recte facti, huius enim sic est autor, quod ipse solus, supernaturaliter creat, & dat recte facienti fide, spem, & charitatem, & forsità alios habitus ad meritum inclinantes, & omne membra facientes, non

non sic autem ex parte peccati. Ut tamen intentio Augustini et aliorum Sanctorum magis
 apparent, advertendum est modum eorum loquendi & intelligendi, cum negant Deum velle
 peccatum, & causam negationis huius esse ostendenda. Causa autem huius negationis videtur ista,
 quia Apostolus, & Augustinus, & alij Sancti poluerunt prædestinationem, præscientiam, &
 similia ex parte Dei, voluerunt Pelagiani, & alij heretici excusare peccantes a suis peccatis,
 & retorquere causam & culpam in Deum, qui sic prædestinavit vel præsciuit. Volunt igitur
 Sancti dicere, quod Deus per suam prædestinationem, præscientiam vel aliquid huius-
 modi non cogit eos contra voluntatem suam ad peccandum; sed quod ipsi peccant libere &
 propria voluntate, & quod Deus prædestinando, præsciendo, seu volendo peccata non pec-
 cat, nec facit in iustis, nec est prima causa imputabilis, seu culpabilis peccatorum, sed quod
 prima causa imputabilis & culpabilis est propria voluntas peccantis. Vnde Anselmus ad
 Concordiam dicit; Conqueruntur multi quia putant ad salutem vel ad damnationem nihil
 valere liberum arbitrium, sed solam necessitatem propter Dei præscientiam. Et infra 7. Qui-
 dam clamant, dicentes, Sic præscitum & prædestinatum erat à Deo, & ideo necessitate factum
 est, nec aliter fieri potuit, quos & redarguit consequenter. Et infra vlt. dicit, quod sola culpa
 hominis mala sunt, quæ operatur, non culpa Dei. Quare & Augustinus 3. de libero arbitrio 4.
 & in sententijs Prosperi 381. Deus, inquit, neminem ad peccandum cogens, prævidet ta-
 men eos qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non iudicet iustus, quæ fieri non cogit
 præscit? Sicut enim memoria tua non cogis facta esse, quæ præterire; sic Deus præscien-
 tia sua non cogit facienda quæ futura sunt. Et sicut tu quædam, quæ fecisti, meministi, nec ta-
 men quæ meministi omnia fecisti: Ita Deus omnia quorum auctor est, præscit, nec tamen om-
 nium, quæ præscit, ipse auctor est: quorum autem non est maius auctor, iustus est ultor. Ecce
 quod negat Deum præscitum peccatorum cogere ad peccandum; & quod prius dixit simpliciter;
 quod Deus non omittit, quæ præscit, quia non malorum est auctor, statim determinat & ex-
 ponit, Quorum, inquit, non est malus auctor; & subdit, Iustus est ultor: sicque Deum à
 peccato excusat, & peccatorem accusat. Item Apostolus ad Rom. 9. tractans de prædesti-
 natione Iacob, & reprobatione Esau, non ex operibus, sed secundum electionem Dei vocan-
 tis; Quid ergo dicemus, nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Et supra 33. Quid siquidem
 illorum non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Est autem Deus
 verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est, ut iustificeris in sermonibus tuis; &
 vincas cum iudicaris. Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus?
 nunquid iniquus est Deus, qui infert iram? Absit: Si enim veritas Dei in meo mendacio abun-
 dat in gloriam ipsius, quid adhuc ego tanquam peccator, iudicor? Vbi remouet à Deo
 iniquitatem, infidelitatem & iniustitiam; vbi Glossa recitat quosdam carnaliter sapientes,
 qui ex illo dicto prophetico, Peccavi, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris,
 arguebāt, quod Deus voluit nos peccare, ut comparatione nostri, iustus appareret, & dum di-
 mitteret nobis peccata, misericors; & quod peccata nostra illi proficiunt atque prosunt; &
 quanto amplius peccamus, tanto magis ei placeat, & amplius iustitia & sanctitas eius crescit.
 Vbi & dicit Ambrosius sicut recitat ibi Glossa, Manifestum est, quod si ad gloriam Dei pro-
 ficat mendacium hominum, vtille solus verus appareat, peccatores non sunt dicendi, qui pec-
 cant, quia non voluntate, sed impulsu eius videbuntur peccare, quod absit; & est sensus, Si
 Deus meo mendacio id est peccato, verax appareat, quare me iudicat, tanquam peccatorem?
 Item Augustinus Enchirid. 78. Cum, inquit, respondisset Apostolus, Absit, id est, Absit ut
 sit iniquitas apud Deum; mox ut probaret, nulla hoc Dei iniquitate fieri dicit: Moli enim
 ait, Miserebor cui miserus ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero. Idem de præ-
 destinatione contra Pelagianos 9. sic ait, Qui absque prædestinationis gratia suat, id est, ali-
 eni à proposito Dei, & perdurant in operibus malis: si etiam ex hac migraverint vita, ut vos
 putatis, non eos dicimus ita à Deo hominum opifice ordinatos, ut perirent, tanquam ipsi
 illis mores mala vitæ creauerit, ipse ad omne opus moris inuitos præcipitauerit. Absit hoc à
 diuino proposito: Non enim volens iniquitatem est Deus, nec mandauit cuiquam impie age-
 re. Ecce intellectus & glossa autoritatum talium in scriptura. Et infra vlt. Quoniam hic illigide
 vtiq; pars dicere nihil valeamus, credamus tantum rei mortis ex iudicis voluntate pendere,
 ne quisquā putaret, diuino vitio fieri, non omnes saluari, dixit Apost. Qui vult omnes saluos
 fieri. Quapropter omnes homines qui saluantur, Deo volente saluantur: Deus enim, noster,
 Deus saluos facienti, & Domini, exitus mortis, & quia ira in furore eius, & vita in volun-
 tate eius. Et de prædestinatione Sanctorum 12. Prædestinatione, quippe Deus ea præsci-
 uit, quæ fuerat ipse factururus. Præscit autem, quæ non facit, sicut autem quæ peccata, quia
 eorum sunt quedam, quæ peccata sunt: & pœnæ peccatorum, vnde dictum est, Tradidit illos
 Deus

Anselmus.

Augustinus.

Apostolus.

Glossa.

Ambrosius.

Augustinus.

Lucide

A Deus in reprobam mentem infundit, quæ non conueniunt, non ibi peccatum Dei est, sed
 iudicium. Et 5. contra Iulianum 5. loquens de Achab decepta per falsos prophetas, sic dicit,
 Rex ipse peccauit, falsis credendo prophetis: At hæc ipse erat & pœna peccati, Deo iudi-
 cante & mittente Angelum malum; ut apertius intelligeremus, quomodo in Psalmo dictus sit
 misisse iram indignationis suæ per Angelos malos. Sed nunquid errando? nunquid iniuste
 quicquam, vel temere iudicando, siue faciendo? Absit: Sed non frustra illud dictum est, Iu-
 dicia tua, sicut multa abyssus, & o altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei &c. Idem 1.
 Retra. 21. dicit, Dixi, nullius mortem Deus quærit, quod sic accipiendum est, quia homo ac-
 quisit sibi mortem, deserens Deum, vel non recurrens ad Deum secundum quod scriptum
 est, Deus mortem non facit. Ecce, secundum quid, id est, non secundum illud, seu illum mo-
 dum qui peccatum importat, est mors à Deo, secundum quid, vel quod est ab homine; &
 addit, Sed etiam illud non minus verum est, vita & mors à Domino Deo est. Et infra 26. Ne
 malè intelligatur quod dixi, Deus mali auctor non est, quia omnium quæ sunt, auctor est, quia
 in quantum sunt omnia; in tantum bona sunt, & ne hinc putetur non ab illo esse pœnam ma-
 lorum, quæ vique malum est his qui puniuntur; sed hoc ita dixi, quemadmodum dictum est,
 Deus mortem non facit, cum alibi scriptum sit, Mors & vita à Domino Deo est. Malum est qui-
 dem malum, sed in bonis operibus Dei, quoniam iustum est, ut mali puniantur; & vique bo-
 num est omne quod iustum est. Item Greg. 2. Moral. 15. super illud Iob 34. Regnare tacit hy-
 pocritam, &c. quod ergo tunc Antichristus super impios regnabit, non est ex iniustitia iudi-
 cantis, sed ex culpa patientis. Et infra, Qui malum rectorem patitur, culpam propriam magis ac-
 cuset operis, quam iniustitiam gubernantis. Lombardus quoque tales auctoritates intelligit mon-
 do dicto, pro quo 1. sent. dist. 38. adducit Augustinum super Iohannem dicentem, Deus futu-
 rorum præscit per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit: Non enim ideo
 quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit; Illorum enim pec-
 cata præsciuit, non sua. Idemque de gratia & libero arbitrio 3. contra excusantes peccantes, & ac-
 culantes Deum, sic dicit, Sunt homines, qui etiam de ipso Deo se excusare conantur, quibus
 dicit Iacobus Apostolus, Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur; Deus enim in-
 centator malorum est. Item de ipsis se excusare volentibus respondet liber Proverbi. Salomo-
 nis, In sapientia viri violatur iuramentum eius, Deum autem causatur in corde suo: Et liber Ecclesiastici
 dicit, Ne dixeris, quia propter Deum recessi: ne dixeris, quia ipse me induxit. Et infra 5. Ne
 mo causetur Deum in corde suo, sed sibi imputet quicquid peccat, neque cum aliquid scilicet
 operatur, alienet hoc à propria voluntate. Et si quis arguat, quod videtur ratione esse dicendum,
 quod Deus non vult, nec facit merita nostra bona, quia neminem cogit inuitè mereri; Dicen-
 dum quod merita aliter tribuuntur Deo quam peccata; scilicet propter habitus a solo Deo
 creatos, & nobis insulos ad merita excitantes, & merita omnia facientes; & quia Deus in me-
 rito cuiusque est 1. causa imputabilis & laudabilis, propter illud & meritum diligit & appro-
 bat, & præmium ei parat; non sic ex parte peccati. Vnde Ansel. de concordia 6. Facit, inquit,
 Deus in omnibus voluntatibus, & operibus bonis; & quod essentialiter sunt, & quod bona sunt;
 In malis vero non quod mala sunt, sed tantum quod per effectum suum. Quomodo autem Deus
 bona faciat sola sua voluntate, & mala sola culpa hominis, vel diaboli; & qualiter homo bona
 faciat, per liberum arbitrium præstante gratia, & malum sola sua operante propria voluntate;
 & quid habeat Deus in malis sine culpa sua, & homo in bonis cum laude sua, ut tamen bona
 hominis videantur aperte imputanda Deo, & mala homini, cum de gratia & libero arbitrio
 tractabimus, ut patet, Deo donante apertius patebit. Similiter intelligendum est quod dicit
 Scriptura Sacra, & Domini ore sepius, scilicet pœnam esse à Deo, non culpam: Pœna enim
 est à Deo tantum sine homine coagente, non sic culpa; & pœna similiter est à Deo, puni-
 nente, imò prima & principalis causa puniente; sed culpa vel peccatum non sic est à Deo;
 tanquam à prima causa culpabilis vel peccante. Et si adhuc dicitur quod semper malè sapit
 multis diceret, Deum qualitercumque velle peccatum, pro certo verum est, & hoc forsitan
 secundum Hugonem vbi prius, non quia quod dicitur, non bene dicitur, sed quia quod
 bene dicitur, non bene intelligitur. Vnde namque accipere sal sapientie; sapienter
 intelligere (sapidam sanò gustu veritatem, scientiamque nullum esse malum in mundo, quod
 non est propter aliquod magnum bonum, & forsitan propter aliquod minus bonum. Cur
 ergo subrahatur à mundo, & à Deo totius mundi auctore, iste modus benefaciendi, seu
 benefactionis mirus & magnus; Imò miraculosius videtur; & maius facit bona ex ma-
 lis, quam ex bonis, aut facere bona sola. Et proculdubio ita malè sapit multis, si dicatur
 Deum velle, & facere actum incestus patris cum filia, filij cum matre, profecti continen-
 tiam cum profecta, patricidij, seditionis, blasphemie, & ceterorum similia; & tamen

quod,
quod

Gregorius.

Lombardus.
Augustinus.

Iacobus.

Proverb.
Ecclesiasti.

scire se debere velle quod vult, semper recte velle, & habere rectitudinem voluntatis. & respondet quod non, quia potest contingere ut intelligens velit quod debet, & noluit debere, sed cum tanto cogitur ad aliam praeiudicium redire. Adhuc autem, An omnis qui scit & vult se debere velle quod vult, habeat rectitudinem voluntatis, & respondet quod non, sicut est de illo qui scit, namque in seipsum, propter suam gloriam consequendam. Et addit, Omnis voluntas sicut vult aliquid, ita vult propter aliquid, Nam quemadmodum considerandum est quid velit, sic videndum est cur velit, quippe non magis recta debet esse volendo quod debet, quam volendo propter quod debet. Quapropter omnis voluntas habet & cur, & quid. Omnino namque nihil volumus, nisi sit cur volumus. Iustus autem cum vult quod debet, servat voluntatis rectitudinem, non propter aliud, in quantum iustus dicendus est, quam propter ipsam rectitudinem. Ex his igitur omnibus clare patet, non omnem volentem, sicut Deus vult cum velle, ideo semper necessario simpliciter recte velle, nisi scienter, scientia saltem in moralibus requisita, & intendenter hoc velit, ut scilicet credat Deum sic velle, & ideo finaliter, secundum intentionem & propositum suum sic velit, ut divinam non suam perficiat voluntatem. Posset autem qui velle, multo brevius exponere sic Anselmum, cum dicit, Quod rectitudo voluntatis, est quinquam velle, sicut Deus vult cum velle, quod accipit ibi, vult, pro vult simpliciter, diligit, & approbat, non secundum quid, ut est dictum, & non quilibet qui vult aliquid, vult sicut Deus vult, simpliciter diligit, & approbare eum velle. Et si adhuc replices contra istud ponendo quinquam scire, Deum velle ipsum committere peccatum adulterij, quod ideo scienter & intendenter modo praedicto committat, qui tunc peccat, & non peccat; peccat enim peccatum adulterij committendo, non peccat cum hoc agendo recte velit, & agat, & habeat rectitudinem voluntatis & operationis, sicut ex praemis videtur. Si per peccatum adulterij intelligas actum, qui scilicet esse adulterium & peccatum, videtur quod aliquis ex dispensatione seu iussione divina posset ipsum committere, non peccando, sicut videri fuisse ad litteram de Hosea; qui Domino imperante accepit uxorem fornicationum, & fecit filios fornicationis ex ea, sicut Hosea primo apparet, sicut & quidam Doctores intelligunt, quanquam & quidam sentire contrarium videantur. Constat liquidem ex praemis vigesimo sexto huius, talem actum non esse per se peccatum. Et si adhuc ob stare coneris, ponendo quinquam scire, Deum velle ipsum committere aliquod peccatum existens peccatum, actum peccati cum malitia conuolutum, qui ideo scienter & intendenter modo praedicto ipsum committat, tunc peccat, sicut hypothetis clare probat, & non peccat secundum responsionem praemissam. Positio tua repugnantiam & contradictionem patenter includit, videlicet ipsum peccare, & similiter non peccare. Quilibet enim cognoscens voluntatem divinam, & faciens aliquid propter eam tantummodo & secundum eam in omnibus, videtur bene facere & non peccare. Sed ex hoc forsitan argues, Deum habere aliquam voluntatem circa hominem & liberum actum eius, cui homo non potest se meritorie conformare, quantumcumque Deus istam cognoscendam illi reuelat, & reuelare conetur, voluntatem videlicet qua vult hominem peccare, committere peccatum, existens peccati. Nonne & tu fateberis Deum habere aliquam voluntatem circa Angelum & hominem confirmatos, cui se scienter non possunt meritorie conformare? Constat enim confirmatos in beatitudine & assumptam, non posse ulterius in merito proficisci, & si promeritorie, posueris recte seu iuste, constat adhuc Deum posse velle quinquam non se conformare iuste & recte voluntati divinae, cui voluntati quomodo scienter, iuste & recte se poterit conformare? Potest quoque Deus velle quinquam facere quippiam ignoranter, cui voluntati quomodo posset quis se scienter aptare? Potest etiam Deus velle hominem errare, credendo hoc falsum vel illud, & quomodo huic voluntati potest se scienter aliquis conformare? Quomodo namque potest quis scienter errare credendo in particulari, & sub propria forma sua distincte falsum quodcumque? Quis etenim ita, sciens aliquid esse falsum, credit illud simile esse verum? Potest insuper Deus velle, quippiam velle & orare meritorie, sancte & iuste, inquam, respectu ipsius volentis aliquid fieri, credendo ignoranter & erronee illud fieri, Deo placere, aut Deum hoc velle, Deo volente contrarium & non illud, cui voluntati quomodo quisquam conformauerit se scienter? Adhuc autem fortassis non desines obiectare, ponendo quinquam scire Deum velle, peccare ipsum, tunc talis debet, aut licite potest peccare. Debet namque potest licite divina se subdere voluntati, & ipsi se plenarie conformare, praesertim cum eam cognoscit. Sed istud procedit similiter de essentia actus turpis, & nihilominus soluitur per praemissa. Neque adhuc fortassis cessabis, sed dices, Tu bene scis aut credis, quod aliquando peccabis; scis ergo aut credis secundum praemissa Deum hoc velle. Quare & tu ipse debe, aut potes licite idem velle.

Sed

- A Sed istud procedit a maiore de substantia actus mali; soluitur etiam per praemissa. Ad aliud patet per idem, per substantiam scilicet actus turpis, & per alia iam praemissa. Consequenter insuper claudicat, nec procedit. Ponatur enim quod scias, Deum velle te nihil velle, vel quod velis te velle ipsum solum, ergo debes hoc velle, quomodo sequitur? Illud autem Augustini & Anselmi de debere, ad confirmationem huius adductum, soluitur per praemissa. Procedit enim similiter de ipsa essentia actus mali: neque etiam quicunque facit quod debet, ideo facit iuste facit, aut recte, nisi scienter & intendenter hoc faciat modo dicto, sicut praecedentia manifestant; quod & testatur Anselmus superius recitatus. Veruntamen debitum fieri, potest dupliciter attendi, respectu videlicet voluntatis divinae, & respectu voluntatis rationalis creaturae. Respectu voluntatis divinae omnia debent fieri sicut sunt, & iustum & rectum est cuncta sic fieri sicut sunt, sicut praedicta clare monstrant; Respectu vero voluntatis rationalis creaturae, illud solum in actionibus eius est debitum fieri, iustum, & rectum, quod facit scienter, & intendenter ad Deum, & ex eius amore finaliter propter eum, sicut per hic praemissa, & per 30^{am} partem Corollarij, primi patet. Ad illud etiam Augustini: Si voluntas est iusta, quisquis ei obtemperaverit, non peccabit, similiter respondendum: Pro alio autem constat, quod quis potest iuste & rationabiliter accusare atque vicisci aliquod factum, cuius est aliquo modo autor, puta si faciens nequaquam hoc faciat scienter, intendenter, & animo exequendi auctoritatem, seu voluntatem sui auctoris, sed modo contrario, & animo malignandi, sicut praedicta docuerunt. Ad auctoritates Scripturae patet per praedicta: Potest tamen sic obijci, Deus vult peccatum, ergo aliquo modo diligit peccatum, & odit omne peccatum; ergo idem diligit atque odit. Dicendum, quod loquendo de diligere & odire secundum quid, conclusio est vera de Deo, sicut & de homine: Potest enim quis diligere aliquem tanquam patrem, & odire eum tanquam punientem; Deum autem diligere aliquem, est velle sibi bonum, & odire eum, velle sibi malum, sicut ex 25° constat, & sic vult electis suis bonum aeternum & malum temporale; reprobis autem contrarie; & ipsi diabolo vult magnum bonum naturae, & magnum malum poenae, & miseriae sempiternae: Vel potest dici in his omnibus, sicut dicitur a nonnullis, quod sicut peccatum & omnis privatio non intelligitur per se, sed in comparatione ad suum habitum, & non proprie positivum, sed quodammodo privativum, sicut 26um tradit: sic etiam peccatum est a Deo volutum privativum; quilibet tamen actus secundum id quod est, quia, ut sic, bonus est, est volutus a Deo proprie positivum. Haec autem responsio, si pie iustificat, & maioribus placeat, placeat mihi: Mallem enim in huius magnitudine quaestionis maiores audire, quam ipse minimus respondere.

CAP. XXXV.

D Contra Pelagium, quod gratia gratis datur a Deo, non praecedentibus meritis comparatur.

Mplius autem, quia sub providentia Dei magnifica divina munera continentur, necesse videtur, qui de providentia Dei vult agere, de divinis numeribus non silere. Omnia liquidem praeter Deum, quinimo etiam Deus ipse, divina munera computantur, sicut tertium huius, & 4°, 2°, 9°, 27°, & sequentia manifestant. Quare dicit Apostolus quod ipse datur omnibus vitam, & inspirationem, & omnia. Hoc igitur cognitum, ulterius ostendendum, quod Deus dat omnia munera sua gratis. Non enim est cupidus, neque indigens alicuius, sicut tertia pars, & quoniam

- Corollarij, primi docent: Sic etiam dare est magnificentius & liberalius, melius & perfectius, quam alio modo dare, seu penitus vendere, pro aliquo commodo proveniunt ex munere donatori. Hoc igitur modus dandi Deo iacundanter est dandus, per primam Suppositionem, & tertiam partem Corollarij primi huius, sicut & vicesima nona pars eiusdem Pelagianos redarguit. Quapropter & quodlibet donum Dei potest non incongrue, gratia Dei dici, gratia scilicet gratis data. Haec autem gratia communis est omnibus creaturis irrationalibus & rationalibus, gratis patet & ingratius. Nec sine gratiarum actione gratissima ulterius advertendum, quod est quaedam gratia, quaedam species gratiae iam praedictae, gratia omnibus multum gratior, quae nedum gratis datur a Deo, verum etiam cui datur, efficit gratum Deo, charum, amicum, & filium in praesenti, & consorem gloriae in futuro. De hac igitur gratia, ipsa me dirigente, per omnia, contra Pelagianos ingratos, & gratiae inimicos, paululum

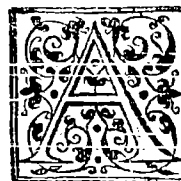
scit se debere velle quod vult, semper recte velle, & habet rectitudinem voluntatis & res-
ponset quod non, quia potest contingere ut intelligens velit quod debet, & nolit se debere,
sicut cum iatro cogitur ablatam pecuniam reddere. Adhuc autem, An omnis qui scit & vult
se debere velle quod vult, habet rectitudinem voluntatis, & respondet quod non, sicut est de
ilio qui cibam pauperem esurientem, propter inanem gloriam consequendam. Et addit, Om-
nis voluntas sicut vult aliquid, ita vult propter aliquid; Nam quemadmodum considerandum
est quid velit, sic videndum est cur velit; quippe non magis recta debet esse volendo quod
debet, quam volendo propter quod debet. Quapropter omnis voluntas habet & cur, &
quid. Omnino namque nihil volumus, nisi sit cur volumus; Iustus autem cum vult quod
debet, servat voluntatis rectitudinem, non propter aliud, in quantum iustus dicendus est,
quam propter ipsam rectitudinem. Ex his igitur omnibus clare patet, non omnem volen-
tem, sicut Deus vult eum velle, ideo semper necessario simpliciter recte velle, nisi scienter,
scientia saltem in moribus requisita, & intenderet hoc velit, ut scilicet credat Deum sic
velle, & ideo finaliter, secundum intentionem & propositum suum sic velit, ut divina non
suam perficiat voluntatem. Posset autem qui vellet, multo brevius exponere sic Ansel-
mum, cum dicit; Quod rectitudo voluntatis, est quatenus velle, sicut Deus vult eum vel-
le; quod accipit ibi, vult, pro vult simpliciter, diligit, & approbat, non secundum quid,
ut est dictum; & non quilibet qui vult aliquid, vult sicut Deus vult, simpliciter diligit, &
approbat eum velle. Et si adhuc replices contra istud ponendo quatenus scire, Deum velle
ipsum committere peccatum adulterij, quod ideo scienter & intenderet modo praedicto
committat, qui tunc peccat, & non peccat; peccat enim peccatum adulterij committendo,
non peccat cum hoc agendo recte velit & agat, & habet rectitudinem voluntatis & opera-
tionis, sicut ex praemissis videtur. Si per peccatum adulterij intelligas actum, qui solet esse
adulterium & peccatum, videtur quod aliquis ex dispensatione seu iussione divina posset ip-
sum committere; non peccando, sicut videtur fuisse ad literam de Hosea; qui Domino im-
perante accepit uxorem fornicationum, & fecit filios fornicationis ex ea, sicut Hosea im-
perium videntur. Constat siquidem ex praemissis vigesimo sexto huius, talem actum non
esse per se peccatum. Et si adhuc obviare coneris, ponendo quatenus scire, Deum velle
ipsum committere aliquod peccatum existens peccatum, actum peccati cum malitia conuolun-
tum; qui ideo scienter & intenderet modo praedicto ipsum committat, tunc peccat, sicut hy-
pothesis clare probat, & non peccat secundum responsionem praemissam; Polio tua repugnan-
tiam & contradictionem patenter includit, videlicet ipsum peccare, & similiter non pecca-
re. Quilibet enim cognoscens voluntatem divinam, & faciens aliquid propter eam tantum
modo & secundum eam in omnibus, videtur bene facere & non peccare. Sed ex hoc forsitan
argues, Deum habere aliquam voluntatem circa hominem & liberum actum eius, cui homo
non potest se merito conformare, quantumcumque Deus illam cognoscendam illi revelet,
& reuelare conetur, voluntatem videlicet qua vult hominem peccare, committere peccatum,
existens peccatum. Nonne & tu faceris Deum habere aliquam voluntatem circa Angelum & ho-
minem confirmatos, cui se scienter non possunt merito conformare? Constat enim confirma-
tos in beatitudine consummata, non posse ulterius in merito proficisci, & si promeritorie, po-
sueris, recte seu iuste, constat adhuc Deum posse velle quatenus non se conformare iuste & re-
cte voluntati divinae, cui voluntati quomodo scienter, iuste & recte se poterit conformare?
Potest quoque Deus velle quempiam facere quippiam ignoranter, cui voluntati quomodo
posset quis se scienter aptare? Potest etiam Deus velle hominem errare, credendo hoc fal-
sum vel illud, & quomodo huic voluntati posset se scienter aliquis conformare? Quomo-
do namque potest quis scienter errare credendo in particulari, & sub propria forma sua di-
stincte falsum quodcumque? Quis etenim ita * sciens aliquid esse falsum, credit illud simili-
ter esse verum? Potest insuper Deus velle, quempiam velle & orare meritorie, sancte,
& iuste, iuste, inquam, respectu ipsius volentis aliquid fieri, credendo ignoranter &
erronee illud fieri, Deo placere, aut Deum hoc velle, Deo volente contrarium &
non illud, cui voluntati quomodo quisquam conformauerit se scienter? Adhuc autem for-
tassis non defines obediare, ponendo quatenus scire Deum velle, peccare ipsum, tunc
talit debet, aut licite potest peccare. Debet namque potest licite divina se subdere volun-
tati; & ipsi se plenarie conformare, praesertim cum eam cognoscit. Sed istud procedit si-
militer de essentia actus turpis, & nihilominus solvitur per praemissa. Neque adhuc fortassis
cessabis, sed dices, Tu bene scis aut credis, quod aliquando peccabis; scis ergo aut credis
secundum praemissa Deum hoc velle. Quare & tu ipse debes aut potes licite idem velle.

Sed

- A Sed istud procedit similiter de substantia actus mali, solum etiam per praemissa. Ad aliud
patet per idem, per substantiam scilicet actus turpis, & per alia iam praemissa. Consequenter
insuper claudicat, nec procedit: Ponatur enim quod scias, Deum velle te nihil velle, vel quod
velit te velle ipsum solum, ergo debes hoc velle, quomodo sequitur? Illud autem Augustini
& Anselmi de debere, ad confirmationem huius adductum, solvitur per praemissa: Procedit
enim similiter de ipsa essentia actus mali: neque etiam quicumque facit quod debet, ideo statim
iuste facit, aut recte, nisi scienter & intenderet hoc faciat modo dicto, sicut praecedentia ma-
nifestant; quod & testatur Anselmus superius recitatus. Veruntamen debitum fieri, potest
dupliciter attendi, respectu videlicet voluntatis divinae, & respectu voluntatis rationalis crea-
tae: Respectu voluntatis divinae omnia debent fieri sicut sunt, & iustum & rectum est cuncta
sic fieri sicut sunt, sicut praehabita clare monstrant; Respectu vero voluntatis rationalis crea-
tae, illud solum in actionibus eius est debitum fieri, iustum, & rectum, quod facit scienter, &
intenderet ad Deum, & ex eius amore finaliter propter eum, sicut per hic praemissa, & per
30^{am} partem Corollarij, primi patet. Ad illud etiam Augustini: Si voluntas est iusta, quis-
quis ei obtemperaverit, non peccabit, similiter respondendum: Pro alio autem constat, quod
quis potest iuste & rationabiliter accusare atque viciari aliquid factum, cuius est aliquo mo-
do autor, puta si faciens nequaquam hoc faciat scienter, intenderet, & animo exequendi au-
toritatem, seu voluntatem sui auctoris, sed modo contrario, & animo malignandi, sicut praehabita
docuerunt. Ad auctoritatem Scripturae patet per praedicta: Potest tamen sic obijci, Deus
vult peccatum, ergo aliquo modo diligit peccatum, & odit omne peccatum; ergo idem dili-
git atque odit: Dicendum, quod loquendo de diligere & odire secundum quid, conclusio est
vera de Deo, sicut & de homine: Potest enim quis diligere aliquem tanquam patrem, & odi-
re eum tanquam punientem; Deum autem diligere aliquem, est velle sibi bonum, & odire
eum, velle sibi malum, sicut ex 25° constat, & sic vult electis suis bonum aeternum & malum
temporale; reprobis autem contrarie; & ipsi diabolo vult magnum bonum naturae, & mag-
num malum poenae, & miseriam sempiternam: Vel potest dici in his omnibus, sicut dicitur a
nonnullis, quod sicut peccatum & omnis privatio non intelligitur per se, sed in comparatio-
ne ad suum habitum, & non proprie positivum, sed quodammodo privativum, sicut 26um tradit;
sic etiam peccatum est a Deo voluntum privativum; quilibet tamen actus secundum id quod est,
quia, ut sic, bonus est, est voluntus a Deo proprie positivum. Hic autem responsio, si plenius suf-
ficiat, & maioribus placeat, placeat mihi: Mallem enim in huius magnitudine quaestionis ma-
iores audire, quam ipse minimus respondere.

CAP. XXXV.

Contra Pelagium, quod gratia gratis datur a Deo, non praece-
dentibus meritis comparatur.

Mplius autem, quia sub providentia Dei magnifica divina munera con-
tinentur; necesse videtur, qui de providentia Dei vult agere, de divinis
muneribus non sileere. Omnia siquidem praeter Deum, quinimo et-
iam Deus ipse, divina munera li computantur, sicut rerum huius, & li compro-
bat, 2, 9, 27, & sequentia manifestant. Quare dicit Apostolus quod ipse
dat omnibus vitam, & inspirationem, & omnia. Hoc igitur cognito,
ulterius attendendum, quod Deus dat omnia munera sua gratis. Non
enim est cupidus, neque indigens alicuius, sicut tertia pars, & quinta

- Corollarij, primi docent: Sic etiam dare est magnificentius & liberalius, melius & perfe-
ctius, quam alio modo dare, seu potius vendere, pro aliquo commodo proveniunt ex mu-
nere donatorum. Hic igitur modus dandi Deo incunctanter est dandus, per primam Suppo-
sitionem, & tertiam partem Corollarij primi huius, sicut & viceversa nona pars eundem
Pelagianos redarguit. Quapropter & quodlibet donum Dei potest non incongrue, gratia
Dei dici, gratia scilicet gratis data: Hic autem gratia communis est omnibus creaturis ir-
rationalibus & rationalibus, gratis pariter & ingratum. Nec sine gratiarum actione gratissima
ulterius advertendum, quod est quaedam gratia, quaedam species gratiae iam praedictae, gra-
tis omnibus multum grata, quae nedum gratis datur a Deo, verum etiam cum datur, efficit
gratum Deo, charum, amicum, & filium in praesenti, & consorem gloriae in futuro. De hac
igitur gratia, ipsa me dirigente, per omnia, contra Pelagianos ingratos, & gratiae inimicos,
paululum

paupulum differendum. Dicunt nempe Pelagiani pessiferi, quod hæc gratia Dei summa, nequaquam gratis datur à Deo, sed præcedentibus meritis comparatur. Verum hi Pelagiani per hæc præmissa, & per 29. partem Corollarii primi, huius, pelluntur in pelagus & plectuntur. Præterea si Deus det merita aut quæcunque adiutoria alicui prædestinato ad Regnum, non dat ea propter aliquam utilitatem Dei secundum priora, sed ut ille prædestinatus consequatur Regnum per ea, quia rationabiliter vult, & potest ostendi per 22^m istius; & si vult ipsum habere merita, ut per ea consequatur Regnum, prius naturaliter vult ipsum habere Regnum; hæc enim est causa finalis quodammodo, quare vult ipsum mereri, scilicet ut per hoc acquirat sibi Regnum, & gratis acceptat eum ad Regnum prius quam velit aut acceptet merita eius. Quia ergo primo ex sua liberalitate magnifica, gratis acceptat ad regnandum, nec deest quoddam tantum regnum ascendat immeritus, vult eum mereri, & dat sibi adiutorium, & gratiam ad merendum. Gratia ergo gratificans & gratia gratis dara, secundum distinctionem 25. scriptam, præcedit naturaliter omnia merita cuiuscunque. Hoc posset probari à simili: Si enim pater velit filium mercari, utemur agrum, prius naturaliter vult ipsum habere agrum, quam mercari, & eum enim est causa finalis illius, ideoque gratis dat sibi pecuniam, non propter hoc quod mercatus est, sed ut mercetur, & sic agrum acquirat. Hoc etiam totum confirmatur per illud Philosophicum vulgatum ex 7. Phys. 89. & 3. de Anima 49. & 3. Eth. 8. In operabilibus, primum in intentione est ultimum in executione. Item voluntas fertur in finem per se & primo, in tantum quod non consulit circa ipsum, sed non fertur in media, nisi tantummodo propter finem; ideoque de ipsis consulit studiose. Quare prius vult finem quam media. Vnde Philosophus 2. Eth. 8. Consiliatur autem non de finibus, sed de his quæ ad fines. Neque enim Medicus consiliatur, si saluabit, nec Rethor si persuadebit; nec Politicus si pacem faciet; neque illorum aliquis de fine, sed ponentes finem aliquem, qualiter, & per quæ erit, intendunt. Item Deus bene præscit & vult, quod quicunque habet perseveranter bona merita, regnabit; nec aliquis potest habere bona merita perseveranter, nisi ipse semet velit, operetur, donec, & servet, per nonum istius. Prius ergo tempore & natura vult Deus quæquam regnare, quam debet sibi bona merita; quare & priusquam habeat bona merita. Non ergo propter merita, tanquam propter causam priorem, ipsum gratificat & acceptat ad Regnum, sed gratis omnino, & propter hoc dat sibi gratiam ad merendum.

Ego autem stultus à scientia Dei & vultus, quando Philosophis literis intendebam, errore contrario seducebar. Quandoque enim audivi Theologos istam tractare materiam, & pars Pelagii mihi verior videbatur. In Scholis enim Philosophorum, raro solebam quicquam audire de gratia, nisi æquivoce forsitan dicta; sed tota die auscivi, quod nos sumus Domini nostrorum actuum liberorum, & quod in nostra potestate est, operari bene vel male, habere virtutes vel vicia, cum similibus suis multis. Et si quandoque in Ecclesia audivi lectionem Apostoli gratiam extollemem, & liberum deprimentem arbitrium, cuiusmodi est illud ad Rom. 9. Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, & multa similia, ingratis mihi gratia displicebat. Cum Manichæis quoque credebam Apostolum, velut hominem, potuisse in aliquo, à veritatis femina deviasse. Postea vero adhuc nondum Theologiæ factus auditor, prædicto argumento velut quodam gratiæ radio visitatus, sub quadam tenui veritatis imagine, videbar mihi videre à longe gratiam Dei omnia bona merita præcedentem tempore & natura, scilicet gratiam Dei voluntatem, quæ prius utroque modo vult merentem saluari, & prius naturaliter operatur meritum eius in eo, quam ipse, sicut est in omnibus motibus primus Motor, vnde & ei gratias refero, qui mihi hanc gratiam gratis dedit. Augustinus etiam hoc errore Pelagii se facitur quandoque deceptum, in tantum quod textus Apostoli gratiam commendantis, testimonij Legis & Prophetarum nequaquam sibi videbatur congruere; sed etiam adversari, à quo errore ad veritatis notitiam similis ratio deducebat: Dicit enim de prædestinatione Sanctorum quarto. Cum similiter ut Pelagius errare, putas fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, neque fidem putabam Dei gratia prævenire, hoc præcipue Apostoli testimonio ictus, convictus sum, Quid habes, quod non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti? Et septimo Confess. ult. postquam confessus est, quomodo per libros, sapientiam, & scientiam sæculares erat inflatus, & postea divina gratia visitatus, sic dicit: Audissem arripui venerabilem titulum Spiritus tui, & præ ceteris Apostolum Paulum, & perierunt illæ questionēs, in quibus aliquando visus est mihi adversari, & non congruere Testimonijs Legis & Prophetarum textus sermonis eius, & apparuit mihi una facies eloquiorum easterum, & inveni quicquam verum illac legerem, hæc cum commendatione gratiarum tui dici, ut qui videret non sic glorietur quasi non accepit; Quorum etiam refugia in tota illa materia quantum

Philosophus.

Apostolus.

Augustinus.

Hæc conclusiones.

A tum possum, specialiter insequor, quia vultus mihi videtur tam Logicus, quam Philosophus, postolorum, aliusque Doctorum. Multi quoque, ut tunc eo, noderti Philosophi, tunc in infantiam sub specie vera sapientiarum charius amplectuntur. Videtur enim multis, quædam rationabiliora sunt veris) quam tamen si verè philosophari voluerint, possunt philosophari in futurum, non dico pro rationes hic positas, aut ponendas, sed fortè per alias fortiores, & convenienter Dei gratia poterunt invenire. Amplius autem gratia Dei duce, procedunt ad modum: Nullus potest habere merita, nec perseverare in eis, nisi Deus det & servet, ut proximo est ostensum; & si velit dare malo bona merita & servare ea, sicut facit bono, ipse meretur, & perseveraret similiter sicut bonus, sicut decimum clare probat. Non ergo propter merita, sed gratis eligit huic, non illam. Item si Deus propter bona merita priora det gratiam, quare ergo dat illa merita? non propter alia merita priora, ne forte sic processus fieret infinitus, gratis ergo dat illa, quare & gratiam. Hæc enim ex vi nominis sui, inter omnia data gratificat dari videtur. Nec potest dici, quod dat huic bona merita, quia præscit quod bene usus est illis, quia ita faceret quilibet, si Deus vellet quod bene videretur illis, ut patet per decimum. Nec aliàs poterit, sicut capitulum nonam probat, quomodo etiam posset quis bonis meritis male uti, aut non bene, cum bonum meritum bonus usus, seu actus existat: Item si Deus daret alicui gratiam propter merita, ergo quia meretur, vellet ipsum regnare, & quia meretur, vellet ipsum habere merita. Ipsum ergo mereri esset causa volitionis diuinæ mouens voluntatem diuinam, & ipsa, patiens à mereri, contra vicissimum, & quod ipse meretur, ellet causa, quare Deus vult ipsum mereri, quod falsum est; contrarium enim est verum. Propter hoc enim, quod Deus vult ipsum mereri, ipse meretur, sicut 14. ostendebat. Adhuc autem, tunc Deus, quantum est de se, esset in potentia, & in differentia pura, ad volendam hunc habere gratiam, vel carere, & pateretur, actuaretur, & determinaretur per meritum huius bonum vel malum, quod perfectior, & actualior eius summa repugnat, sicut ex vicissimum huius patet. Item, si Deus non daret gratissimè gratiam, sed propter aliquam causam inferiorem contingentem & liberam, non certe præsciret se daturum illam, sicut decimum octavum huius ostendit: Eadem enim causa præcisè quæ Deus primo præscit se daturum gratiam, pro tempore dationis scit se dare illam. Nam propter quamcunque causam tunc dat gratiam, semper præscit & vult dare gratiam propter illam; alias enim haberet mutabilem voluntatem, contra vicissimum tertium. Item si Deus daret gratiam pro meritis, hoc vellet & faceret, quia sic fieri iustum esset, cum tamen sit è contra & non ita, sicut vicissimum primum docet. Item tunc collatio gratiæ, & meritum hanc præcedens non contineretur sub diuina providentia, cum per capitulum decimum ipsa sit efficax, sed relinquere-tur casui & fortunæ contra 27^m, & alia quæ sequuntur. Item per primam suppositionem Deus est tantum bonum, quod non potest intelligi aliquid maius eo, & bonum est sui ipsius communicativum, & maius magis; Deus ergo est ita liberaliter communicativus & datus, quod d liberalius communicari vel dari non poterit cogitari: sed liberalius est dare gratis omnino nullo penitus merito præcedente; sic ergo Deus dat, maxime cum non indigeat bonis nostris; & quid liberalius vel gratius dabit quam gratiam? dat ergo gratiam Deus gratis. Hoc autem & significatio nominis gratiæ significare videtur, quod si videlicet gratis data, in quo fundans se Apostolus ad Romanos, vndecim, probat per demonstrationem ducentem ad impossibile, scilicet ad abnegationem eiusdem à se, gratiam non esse ex operibus: Si, inquit, gratia, non ex operibus, alioquin, id est, si datur oppositum, Gratia, iam non est gratia. Et supra 4. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundam gratiam, sed secundum debigum: Item aliqui homines virtuosos, ut liberalis & magnificus, dant purè liberaliter & gratis omnino, secundum exigentiam suæ virtutis sine aliquo merito præcedente, vel etiam subsequente, ut 4. Eth. docetur, ergo & Deus cum sit omni homine virtuosior, liberalior, & magnificior infinitè, imò & isti virtuosos hoc faciant amicis, vel etiam non inimicis tantummodo, ipse nedum hoc faciat amicis, & non inimicis, si quales sunt amici, sed etiam inimicis. Nam secundum Augustinum, Enchir. 56. Minus bonum est erga eum esse beneficium, siue etiam beneficium, qui ubi nihil mali fecerit, sed illud multo grandius, atque magnificentissime bonitatis est, ut tuum quoque diligas inimicum, & ei bona velis & facias. Vnde Apostolus ad Romanos, quinte: Commendat, id est, commendandam ostendit, Deus charitatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, & cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius. Item decantius videtur, quod bona dispensentur secundum voluntatem sapientioris & melioris, quam secundum voluntatem minus sapientis & boni; Deus autem omni homine est sapientior, & melior infinitè;

Apostolus.

Augustinus.

Apostolus.

nec; decentius ergo videtur, quod omnia dispenſentur ſecundum voluntatem diuinam, quam cauſaliter à priori ſecundum merita voluntatis humane. Vnde ad Ephel. 1. Qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſue. Item nulli dubium, quin Deus poſſet conferre gratiam ſuam gratis, & hoc eſſet miſericordius atque decentius: quis ergo in tantum nouit ſenſum Domini, aut conſiliarius eius fuit, quod audeat negare Deum ſic facere, cum debeat hoc potius affirmare, qui & in paruulis ita facit notorius, ſicut trigeliſimum primum huius allegat? Eſt quis dicat, Non eſt iuſtum ſic fieri, quare non ſic facit, ſciat ex vigeliſimo primo huius, nihil eſſe iuſtum in talibus, niſi quia volutum eſt à Deo, non eſt contra: Non enim quia iuſtum eſt, ideo volutum eſt à Deo. Item ſi quis meruit gratiam ſuam dignior eſt illa, quam ſi illam non meruiſſet; Dignus eſt enim operarius mercede ſua, Luc. 10. & ad Rom. 4. Ei, qui operatur, merces imputatur non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum; quilibet ergo homo habens grauam quam meruit, dignior eſt illa, quam Chriſtus gratia vniouis, vel quacunque alia gratia ſibi in principio gratis data, (Non enim meruit hanc vel illam) quod quicunque conceſſerit, monſtrabit ſe non eſſe membrum Chriſti, ſed potius Antichriſti, cum ſe eſſet ſupra caput. Vnde Auguſtinus de prædeſtinatione Sanctorum 19. Eſt præclarifiſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ ipſe Saluator Chriſtus Ieſus, qui, vt hoc eſſet, nullis prædeſtinentibus meritis comparatur. Aperiat itaque nobis in capite noſtro ille ſons gratiæ, vnde vnicuique ſecundum menſuram per cuncta eius membra ſe diffundit; ea gratia ſit ab initio fidei ſue homo quicunque Chriſtianus, qua gratia homo ille ab initio ſuo factus eſt Chriſtus. Et ſequitur capitulo vigeliſimo; Quilibet in capite noſtro præcedentia merita ſingularis illius generationis inueniunt, ipſe in nobis membris eius præcedentia merita multipliciter regenerationis inquirat. Et Enchirid. 27. & de bono perſeuerantiæ penult. & ult. ſimilia multa dicit; ubi capite vltimo ita dicit, Qui hunc fecit hominem iuſtum ſine vilo merito præcedente, ipſe ex iniuſtis facit iuſtos, ſine vilo merito præcedente ipſorum, vt ille caput, illi membra ſint eius. Item poſitio huic contraria auſert à Deo gratiarum actionem & laudum, timoris & honoris maximam portionem; ſpem quoque hominis eradicat à Deo, & fundat in ſeipſo: Quis enim gratias agere qualiter, & laudabit, timebit Deum & amabit, ſi reddat meritis ſuis proximum debitum, ſicut ſi gratis ipſum merita inimicum præueniat, & conferat cuncta bona? Quare etiam non ſperabit in ſeipſo, cum ſufficiat ipſe ſibi: quare tamen quam pernicioſa ſunt omnia, & Chriſtiane doctrinæ contraria, quis ignorat? Hoc etiam teſtatur copioſiſſimè vtriuſque ſeries Teſtamenti, vnde pauca teſtimonia nunc adducam. Deuteronomij nono; Neque enim propter iniuſtias tuas ingrederis, vt poſſideas terram. Iob 31. Si iactatum eſt in abſcondito cor meum, & oſcular ſum manum meam ore meo, quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deum aliſſimum: Super quod dicit beatus Gregorius 22. Moral. 9. Per manum quippe operatio, per os autem locutio designatur. Manum ergo ſuam oſcular ore ſuo, qui laudat quod facit, & virtutem ſue ſibi tribuit operationis. Sancti autem viri ſciunt, non virtute propria, ſed præueniente gratia, ad meliora ſe vota vel opera commutatos. Et quia Autoris ſui gratiam negare conuincitur quiſquis ſibi tribuit quod operatur, protenus ſubdit, quæ eſt iniquitas maxima, &c. quia illum negat, cuius deſpecta gratia, ſibi vires boni operis arrogat. Pſalmo 35. Pro nihilo ſaluos facies eos, & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem Pſalmo 105. & ſupra 67. Pluuia voluntariam ſegregabis hereditariæ tuæ, &c. Super quod Auguſtinus in expoſitione præmiſſa, ſubjungit; Multo congruentius intelligitur ipſa gratia pluuia voluntaria, quia nullis præcedentibus operum meritis, gratis datur. Si enim gratia, non ex operibus; alioquin gratia, item non eſt gratia; Non enim dignus ſum, inquit, vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei; Gratia autem Dei ſum, id quod ſum; hoc eſt pluuia voluntaria. Voluntarie quippe genuit nos verbo veritatis, hæc eſt pluuia voluntaria. Adhuc autem & Eſaiæ 52. Gratis, (gloſſa, id eſt veſtra ſponte) venundati eſtis, & ſine argento redimemini; Gloſſa, id eſt, nullo merito veſtro, ſed gratuito Dei beneficio. Et Hoſ. ult. Sana boni conſortium eorum, diligam eos ſpontaneè; gloſſa, id eſt, ſola miſericordia, quia ipſe prior dilexit nos. Quod & in Nouo Teſtamento, in tempore gratiæ clariſſe demonſtratur. Ipſe enim autor omnis gratiæ per Ioannem, Dei gratiam, plane dicit; Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit illum; & Nemo poteſt venire ad me, niſi datum ei fuerit à Patre meo; Ioh. 6. Et infra 15. Sine me nihil poteſtis facere; Et ſupra 3. Spiritus ubi vult, ſpirat; & infra 5. Filius, quos vult, viuificat; & Marc. 3. Vocauit ad ſe quos vult, & uenit ad eum; Et Iacobi 1. Voluntarie genuit nos, verbo veritatis, & ſine initium aliquod creature eius, & ſimilia multa valde. Teſtis eſt & Apoſtolus ipſe Paulus, vas electionis gratiæ, in quo eſſe ſus gratia gratis datur euidentius. *patitur*, quem non niſi ſistentem bonis operibus

A operibus, imò nec deſiſtentem à malis, ſed adhuc ſpirantem malum, & credis in diſcipulos Domini, ac Chriſtianorum ſanguinem, vt vñ Bethſa, ſitientem, ac ipſum Dominum perſequentem ſubito circumfulſit lux de Cælo, cum qua & ipſum præuenit gratia Ieſu Chriſti, vt Ag. 1. 9. patet. Hic igitur ſpecialiter quodammodo filius gratiæ, nec ingratus, ipſam gratiam merentem ſuam in omnibus penè Epistolis deuotius honorat, extollit, & prædicat, præcipueque defendit; quod ad Romanos quali per totam Epistolam prolixè diſputans & acutè, principaliter iſta facit. Vnde capitulo 3. ita ſcribit, Omne obſtruat & ſubditus ſit omnis mundus Deo; Gloſſa, totum ei tribuens, nihil meritis proprijs, quia ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro, & iuſtificatur gratis per gratiam ipſius: Et ad Ephel. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem; & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, ne quis gloriatur: Et ad Titum 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitie, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Hoc idem ad Rom. 9. & 11. nedum dicit, ſed probat per Autoritates veteris Teſtamenti, & per rationem ſimiliter. Non enim allegat illud Exodi 33. quod Dominus dixit ad Moſen, Miſerebor cuius volueris, & demens ero in quem miſi placuerit. Vnde concludit Apoſtolus, Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: Si tamen gratia & miſericordia eſſet ex operibus, potius diceretur, Miſerebor & clemens ero ei, qui hoc meruerit; & Eſt volentis & currentis, id eſt, in merito operantis, vt Deus miſereatur, & gratiam largiatur: Et 11° probat idem per vnam autoritatem. 3. Reg. 19. dicentem, quod Deus reliquit ſibi ſepem milia virorum, qui non curauerunt genua ſua ante Baal. Vnde concludit, Sic ergo in hoc tempore reliquit, ſecundum electionem gratiæ, ſaluos facti ſunt, & ſtatim poſt probat idem per demonſtrationem ducentem ad impoſſibile, ſcilicet ad abnegationem euſdem à ſe, ſcilicet, Si gratia ſit ex operibus, iam non eſt gratia, ſicut erat ſuperius allegatum. In hac etiam ſententia omnes Doctores Catholici vnanimiter ſunt concordēs, inter quos Auguſtinus, quia ſicut Apoſtolus primo ſuit infidelis & blaſphemus & inimicus gratiæ Ieſu Chriſti, poſtquam præuenit eadem gratia, ſimiliter eſt conuerſus quodammodo ſingulariter imitatus Apoſtolum, factus eſt gratiæ laudator, gratiæ magnificus ac ſeruenus propugnator. Item ad hanc partem poteſt adduci vnum peremptorium argumentum; Pars enim contraria, quæ ponit gratiam ſecundum merita noſtra dari, eſt hæreſis Pelagiana quam nedum Patres Catholici in Episcopali iudicio Palæſtino damnarunt, verum & Pelagius ipſe hæreticus ibidem dampnari meruit, ſimiliter condemnauit, vt patet per Auguſtinum de hæreſibus 88. & de prædeſtinatione Sanctorum 2. & de gratia & libero arbitrio 11. & per Iſidorum 8. Ethic. 19. & recitatur in Canone 24. queſt. ult. Quid autem. Hanc etiam hæreſin plenè & ſolentè deſtruit Auguſtinus, in diuerſis libris contra Pelagianos in genere, & contra quosdam eorum, vt contra Iulianum & Cœleſtium in ſpecie per libros alios ſpeciales, vt ſatis noſcunt, qui libros Auguſtini nouerunt. Pro hac quoque ſententia, & contra hæreſin Pelagianam, adduci Lumbardus 2. ſentent. diſtinct. 24. & multis diſtinctionibus ſequentibus, multa & efficaciſſima teſtimonia veritatis, quæ gratiam operantem & cooperantem ſimiliter clare probant. Contra hæc autem Pelagius obijcit ſic querendo, Si gratia gratis detur, cum omnes homines de ſe ſint pares, quare datur huic, non illi? Quæro etiam ego à ſic querente, quare Deus de iuſtis animabus, & quibuslibet alijs rebus æquè poſſibilibus, & æquè bonis per omnia, ſi crearentur, creat has non illas? Quærat etiam iſte, ſicut in perſona talium querit Auguſtinus de prædeſtinatione Sanctorum 19. Ego ſum homo ſicut Chriſtus eſt homo, cur non ſum quod ille? Dei enim gratia illi talis ac tantus eſt; cur diuerſa eſt gratia, ubi natura communis? certe non eſt perſonarum acceptio apud Deum. Et quali reſpondendo querit Auguſtinus; Quis, non dico Chriſtianus, ſed in ſenſu hoc dicat? Idem in homilia viceſima ſexta ſuper illud Iohan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit illum; ſic querenti, quaſi non reſpondendo reſpondet; Magna, inquit, gratiæ commendatio; Nemo venit niſi tractus, quem trahat & quem non trahat, quare illum trahat & illum non trahat, noſi velle iudicare, ſi non vis errare: Huic tamen querenti reſpondet 21ma huius. Adhuc autem Pelagiani ingrati gratiæ, non deſiſſunt obuiare, ſed ſicut falſi graphi errantes, non intelligentes Scripturas, neque veritatem Dei, ſicut beatus recitat Auguſtinus, de gratia & libero arbitrio 11. talia teſtimonia de ſacta Scriptura ad roborationem ſui erroris colligunt, & proponunt; Conuerſumini ad me, & ego conuertar ad vos: & 2° lib. Paral. Dominus vobiscum ſi vos eſtis cum eo. & Item ſi queſieritis eam inuenietis eam; ex quibus nituntur arguere gratiam ſecundum merita noſtra dari. Sed fruſtra, cum alibi ſcribatur; Deus virtutum conuertere nos, Deus, in conuerſens viuificabit nos; & Poſtquam conuerſi ſumus, ego egi poenitentiam, Ier. 31. & Thren. ult. conuertere

|| præcepit

Ioh. 15.
2. Cor. 13.
Augustinus

Ezechiel.

Cælestius.
Augustinus.

Augustinus

Gtudo.

Beda.

uertere nos Domine ad te & conuerteremur, in noua dies nostros sicut à principio. Ecce quod Dominus nos lapsos ad gratiam inuocat, sicut & per eam in principio nonos facit. In talibus tamen præceptoribus, Conuertimini ad me &c. secundum Augustinum ibidem, capit. 11. & 12. manifestum liberum arbitrium voluntatis. Et infra 23. Quando iubetur, ut operentur, liberum præuenitur arbitrium, sed idem cum timore & tremore, ne quis sibi tribuat quoddam bene operatur; in id si Pelagius haberet dimidium oculum, posset videre, quod Deus eo ipso quod sic || præcepit, peruenit voluntatem ipsam excitans ad agendum, non tamen ut sine ipso hoc faciat, sed cum ipso, sicut præcedentia docuerunt. Quapropter & dicit, Sine me nihil potestis facere, Ioh. 15. Et Apostolus 1. ad Cor. 15. Abundantius omnibus laboraui, non autem ego, sed gratia Dei mecum. Similem quoque sylligraphiam recitat Augustinus, de prædestinatione Sanctorum 13. in hæc verba; Cum dicitur, inquit, Si credideris, saluus eris, vnum horum exigitur, alterum offertur; quod exigitur in homine, quod offertur, in Deo est potestare, & querendo, sic obijcit contra eos; Cur non vtrumque in Deo est potestare, & quod iubet, & quod offertur? Et statim probat quoddam sic. Rogatur enim ut det, quod iubet; Rogatur enim credentes ut sibi augeatur fides; Rogatur pro non credentibus ut eis donetur fides; Et in suis igitur incrementis, & in suis iniitijs, Dei donum est fides, quamuis & ipsa, cum dicitur, Si credideris, saluus eris, proposito præmio saluus, à nobis exigitur. Ideo enim hoc & similia nobis præcipiuntur, & Dei dona esse monstrantur, ut intelligatur, quod & nos en faciamus, & Deus facit, ut illa faciamus. Neut per Prophetam Ezechielem aperissime dicit; Ego faciam ut faciat. Attendite, & videbitis Deum promittere se facturum ut faciant, quæ iubet ut fiant. Vnde Ezechiel 36. Non propter vos ego faciam, sed propter nomen sanctum meum adducam vos in terram vestram, effundam super vos aquam mundam & mundabimini, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & Spiritum nouum popam in medio vestri; auferam cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini. Postquam non inconuenienter intelligi, Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, hoc modo; Conuertimini ad me per gratiam operantem & liberum arbitrium voluntatis, & ego conuertar ad vos per gratiam cooperantem, gratiam pristinam conservando, vel pleniorum donando, secundum quod Apoc. ult. scribitur, Sanctus sanctificetur adhuc. Vnde & Anselmus de Concordia 10. Dicitur, inquit, conuerſis, conuertimini, aut ut magis conuertantur, aut ut seruent quod conuerſi sunt. Adhuc autem & quidam Pelagij aduocati non desunt oblatrare, multa quidem & manifesta verba Epistolæ, sicut dicunt, beati Ieronimi ad Demetriadem de Institutione virginis, allegando, contra adiutorium gratiæ, & pro sufficientia liberi arbitrij ad opera qualibet virtuosa. Sed hi, ut videtur, negligentes in hac parte scripta maiorum, Scripturam Pelagianam, quam Augustinianam, Scripturam Hæreticam, quam Catholicam charius amplectuntur. Constat nempe legentibus, & non negligenter Epistolarium beati Ieronimi, duas esse Epistolæ intitulas Ieronimo ad Demetriadem, quarum vna scilicet 94. tale habens initium, Inter omnes materias, proculdubio est ipsius, in qua nihil de excellentia liberi arbitrij continetur; altera autem videlicet 93. incipiens isto modo, Si summo ingenio parique frerus scientia, quæ liberum arbitrium patenter extollit, conceditque gratiam, sed ambiguam, fatuam, & fallacem, nequaquam Ieronimi Doctoris Catholici est credenda. Neque enim stilum eius sapit, processum, nec sensum, sed alios multum distantes, sicut lectoribus facile est videre; concordatque multum in sententia, & in stilo, Epistolæ magnæ Pelagij directæ ad Paulinum Episcopum, libro eius pro libero arbitrio, qui quatuor libros tenet, & alijs opusculis eius multis. Quare & ipsius Pelagij verisimiliter æstimanda. Nonne & ipse Pelagius in libello fidei suæ, quem misit Romam ad Papam Innocentium, scribit ita? Legasti Epistolam quam ad facram Virginem Christi Demetriadem in Oriente conscripsimus, & inuenient ita nos homines laudare naturam, ut Dei semper gratiæ addamus auxilium; & quæ est illa Epistola, nisi illa superius memorata? Quare & Augustinus primo contra Pelagium, & Cælestium, de gratia Christi, & peccato originali 23. 28. 29. 30. & 31. asserit illam Epistolam esse Pelagij, recitans, discutiens, & condemnans quasdam particulas eius plane; Qui & cum Alypio, Epistola 71. ad Iulianam, Ad sanctam, inquit, Demetriadem quisnam scripsit librum? & recitat discutiendo quasdam particulas Epistolæ supradictæ. Adhuc autem & Guido Prior Carthusiæ, in Epistola sua missa ad Lazarum Priorem Durbonensem, & fratres, pro Epistolis beati Ieronimi, dicit planè prædictam Epistolam, non esse Ieronimi, imò Pelagij. Venerabilis vero Beda 1. super Cant. Cantorum, (qui est specialiter contra Iulianum) de gratia Dei, 12. Multas particulas huius Epistolæ recitans & condemnans, affirmat hanc esse Iuliani, filij Pelagij, & aliam; Vnde & sic ait in libro quem ad Demetriadem Virginem Christi, de institutione

Astitutione virginis, scripsit, hæc eadem de potentia liberi arbitrij, quomodo sentiat, pandit; quem videlicet librum nonnulli nostrum studiosè legentes, sancti & catholici Doctoris Ieronimi esse, temerè arbitrantur, minime profoundentes, quod suauitas eloquentiæ de mulcentis, & hæreses peruersas seducens manifestè prober, illius hoc opusculum non esse. Quin potius ipse fidem eius vel magis perfidiam in dialogo Atici & Critaboli, quem, viuentem Pelagius, edidit, cum adhuc Iulianus ab eo parvulus quasi in cauerna colubri nutrebat, regulis, dumnis expugnauerit ac perculerit eloquijs. Quidam tamen respicientes ad pauca, enuntiant faciliè, nihil tale in primo libro Bedæ super Cantica reperiri. Sed hi nimirum tallantur, putantes primum librum Bedæ expositorium super Cantica, esse simpliciter primum librum, sed non est ita. In primo namque libro, non exponit textum Captici, sed priusquam ad expositionem Cantici accedat, per totum illum primum librum, errores & hæreses librorum Iuliani discutit, & diuellit; quare & in multis codicibus iste primus liber nullatenus reperitur. Quicunque tamen initium ultimi libri eius super Cantica viderit, manifestè videbit ipsum dicentem se primum illorum librorum contra Iulianum scripsisse, qui & in non defectuosis codicibus crebrius reperitur. Hic autem liber in quibusdam codicibus initium tale habet: Primo admonendum putauit lectorem, ut opuscula Iuliani, &c. in aliquibus verò tale; Scripturis Dei iuuante gratia, in Cantica Cantorum, primò admonendum, &c. sicut supra. Nec quisquam existimet Bedam, dicentem illam Epistolam esse Iuliani, contradicere Augustino dicenti illam esse Pelagij: hæc enim non repugnant. Frequenter namque contingit, quod multi coniuncti vnam Epistolam mittant, aut forsitan ambo simul dictarunt, & Pelagius quia senior & magister, illam nomine suo misit, quàm postea Iulianus sibi voluit usurpare. Omnes tamen hi testes concorditer attestantur, quod illa Epistola non est beati Ieronimi, sed Pelagij, aut alicuius Pelagiani hæretici, & profani.

COROLLARIUM.

C Contra Cassianum mediantem, dicendo, Deum dare quibusdam gratiam suam gratis absque merito præcedenti, quibusdam vero non nisi prius ipsam recipere mereantur: quare & quod nullus seruus peccati mortalis potest proprijs tantum viribus liberari.

E X his igitur euidenter apparet, Cassianum mediantem volentem inter Catholicos, (affirmantes vniuersaliter in omnibus Deum primam gratiam gratis dare, & Pelagium æstimantem Deum dare cuiuslibet gratiam pro merito præcedenti, & nulli simpliciter, purè gratis) dicendo Deum aliquibus dare gratiam gratis purè, alijs quibus verò pro merito præcedenti, grauius delirare: quamobrem & quod nullus seruus peccati mortalis, potest proprijs tantum viribus liberari. Istud autem totum porissima patenter consequitur ex præmissis. Errorem quoque Cassiani prædictum sanctus Prosper, per totum poenæ libellum intitulum sancti Prosperti pro prædicatoribus gratia Dei, contra librum Cassiani Presbyteri, qui prænotatur de protectione Dei, discretè redarguit, & diffusè repellit: Huius autem Cassiani errores in ista materia in collationibus Patrum scribuntur. Altera verò pars eius per hoc specialiter suadet, quod omnis seruus peccati mortalis ingratus est Deo, & sine gratia gratificari non potest, nec hanc proprij tantum viribus potest acquirere per priora. Infelix ergo homo, quis eum liberabit à corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum, ad Roman. 7. quod & Autoritates omnium Catholicorum Doctorum materiam istam tractantium vniuersimiter contestantur.

D d

CAP.

CAP. XXXVI.

*Contra Procuratores Pelagij afferentes, quod etsi merita
non sint causa collationis gratiæ principalis, sunt
tamen causa sine qua non confertur.*

Ite autem Sancti Patres istam Pelagianam hæresin succederunt, ex
venenata tamen eius radice in multorum cordibus profundata, quæ-
dam non penitus spuria, sed pestifera vinulamina, quia non saporem
sed colorem mutantia, non desinunt pullulare: Dicunt enim aliqui
taliam, quod merita non sunt causa principalis gratiæ nobis data, sed
causa sine qua non datur. Sed quis non videat istos & eorum similes
hæresin Pelagij: ut tantum vocaliter declinare, & ipsam realiter præ-
dicare? Mutant vocem propter horrorem nominis hæretici eutan-
dum, ut sic eandem prauitatis sententiam soporifice palliatur, & iactantiam fallaciter, cauidus
introducant, sicque cerda simplicium contumpant facilius & seducant. Vox quidem vox
Iacobi est, scilicet viri fidelis, Deoque dilecti, sed manus iniquam sententiam inferentes, ma-
nus sunt Esau, viri scilicet infidelis & Deo odibilis. Quis etiam mendis tam inops, ut non
percipiat, quam lato corde tales reconciliarent Pelagium, Coelestinum, Iulianum, & cæte-
ros Pelagianos hæreticos, si audent, ac Paulum, Augustinum, Gregorium, & cæteros catho-
licos condemnarent? Igitur si merita nostra sunt causa sine qua non gratiæ nobis data, per
capitulum decimum sextum potest ostendi, quod merita sunt aliquo modo causa, ut concan-
sa, & causa partialis gratiæ nobis data. Nec Pelagius vnaquam delipiebat in tantum quod vo-
luit dicere, merita esse causam totalem gratiæ datæ à Deo, quia hoc esset ponere & excludere
Deum datorem gratiæ nobis datæ. In quo ergo dilentiunt isti à Pelagio? Item tunc gratia
esset ex meritis & operibus contra capitulum proximum. Item omnia argumenta ibi pro-
bantia, quod gratia datur gratis, non pro præcedentibus meritis, istam falligrammam repro-
barent similiter, si debite proferantur. Item si intelligant per causam principalem, causam
principalissimam omnium & supremam, sic nec mala merita sunt causa damnationis & pœ-
næ, nec aliqua causa inferior est causa alicuius effectus, sicut præcedentia manifestant. Rur-
sumque secundum istud, iniustus similiter mereretur primam gratiam, sicut iustificatus secun-
dam, scilicet gratiæ primæ augmentum; cum tamen primum negetur ab omnibus, sicut capi-
tulum proximum docuit, secundum verò catholicè concedatur. Vnde Parab. 4. Acquire
prudenciam, & dabit capiti tuo augmenta gratiarum. Et Augustinus ad Bonifacium Papam,
sicut recitat Lumbardus 2. sentent. dist. 26. sic scribit; Non gratiam Dei aliquid meriti
præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici; Et in sententijs Prosperi,
propositione 95^a. Crescit semper charitatis facultas, dum vsu maior, & largitate fit di-
uor. Itē si merita sint prior causa dationis gratiæ quam sit Deus, tunc qui sic meretur, prius
venit ad Deum quam ē contra, & potius trahit Deum ad eum quam ē contra; Quomo-
do ergo dicit: Nemo venit ad me, &c. Ioan. 1. 17. Quomodo ergo dicit: Non vos me
elegistis, sed ego elegi vos, Ioan. 1. 15. Et sine me nihil potestis facere; & quomodo tunc di-
cit Apostolus, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quod & Philosophicè statim pro-
bat, quoniam, inquit, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. ad Rom. 1. 1. Et quo-
modo ergo dicit ad Ephes. 2. Gratia s. uati estis, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est,
non ex operibus, cum tamen originaliter sit ex vobis? Item si merita sint concan-
sa, vel causa partialis dationis gratiæ, ista datio parum tribuenda est Deo, parum nobis; imò
& pars prior est nostra, sicut iam fuit ostensum; posterior verò Dei contra gloriosam verbi
Apostolici allegari dicentem, Gratia præeunte, id est, gratuita Dei voluntate, non ex vobis, id
est, ex vi naturæ vestræ, quia Dei Donum est purè, non parum ex operibus. Item dicit Augu-
stinus de prædestinatione Sanctorum 3. Nolens Pelagius tam clari testimonij Apostolici
repugnare, & tamen volens à seipso sibi esse quod credit, quasi componit homo cum Deo, ut
partem fidei sibi vendider, atque illi partem relinqueret; & quod est elatius, primam tollit
ipse, sequentem dat illi, & in eo quod dicit esse amorum, priorem se facit, posteriorem Deum.
Ecce quomodo sic dicentes, mente & verba Pelagij amplectuntur. Item tunc bene posset que-
ri, quare hunc trahit Deus, & hunc non trahit: Habet enim veram causam, scilicet meritum
aliquid

Parab. 4.
Augustinus.
Lumbardus.

Prosper.

Ioan. 6.
Ioan. 1. 5.
Apostolus.

A aliquid antecedens, contra Augustinum superius recitatum. Quomodo etiam saluant isti
gratiam operantem, quæ in omnibus præuenit peccatores? Si autem isti obijciant illud Au-
gustini. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te, & similia: ergo oportet quod aliquid
cosgas ad hoc, quod gratia tibi datur: dicendum, quod verum est forsitan in adultis; non ta-
men oportet me aliquid agere antecedenter, sed subsequenter, ita quod intusa mihi gratia be-
nè velim & faciam; sed intusio gratiæ est prior naturaliter, me autem bene velle & facere, il-
lam naturaliter consequitur, sicut efficiens suus effectus, & causam suam causatur. Sic autem
responder Lumbardus 2. sent. dist. 26. (cum obijciatur quod gratia non præcedit hominis
voluntatem) per illud Augustini super Iohannem, ubi prius, Nemo potest venire ad me, &
reliqua: Cetera potest homo volens, credere autem non nisi ille volens; & per illud glossæ su-
per illud Gen. 24. Vocemus puicam, & queramus ipsius voluntatem, quia fides est volun-
tatis, non necessitatis: Dicere igitur. Ad quod respondentes dicimus, hæc omnia dicta esse,
quia non est fides, nisi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit, non
tempore, sed causa, & natura; quam responsonem confirmat per Augustinum Enchirid. 23.
dicentem, quod bona voluntas in eis donis est, quæ non præcedit, & ipsa iungit quibus præ-
uenitur, dum eis consentit, quod & supra capitulis multis expressius continetur. Querit e-
nim sic, Cum proculdubio, si homo eius ætatis est, ut ratione utatur, non possit credere, spe-
rare, diligere, nisi velit, nec peruenire ad palmam vocationis Dei, nisi voluntate cucurrerit:
quomodo ergo non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei? nisi quia voluntas, ut
scriptum est à Domino præparatur: alioquin si propterea dictum est, Non volentis &c. sed
miserentis, &c. quia ex utroque fit, id est, ex voluntate hominis & misericordia Dei, ut sic di-
ctum accipiamus, Non volentis &c. quasi diceretur non sufficit sola voluntas hominis, si non
sit etiam misericordia Dei; nec sufficit sola misericordia Dei, si non sit etiam voluntas homi-
nis; hæc per hoc, si res est dictum sit, Non volentis hominis, sed miserentis eius Dei, quia illud
voluntas hominis sola non implet: cur non è contrario rectè dicitur, Non miserentis Dei, sed
volentis est hominis, quia id misericordia Dei sola non implet: Porro si hoc dicere nullus
Christianus audebit, ne Apostolo aperius contradicat, restat ut propterea rectè dictum
intelligatur; Non volentis, sed miserentis est, ut totum cenet Deo, qui hominis voluntatem
bonam & præparat adiuvandam; & adiuvat præparatam: Præcedit enim bona voluntas ho-
minis multa Dei dona, sed non omnia, quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Item
eandem dist. 26. allegat Augustinum dicentem, Cum fides imperat iustificationem, non gra-
tiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed hoc fit voluntate comitante non ducente, pe-
dissequa, non præuenia. Idem supra, dist. 25. vlt. dicit, quod Dei gratiam non adiuvat voluntas
hominis vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando ut velit bonum, quod
& diffinè ostendit diffinè 26. & 27. consequenter. Augustinus quoque de prædestinatione
contra Pelagianos 3. scribit ita; Sultre, Deus est, qui iustificat impium, non præuenit hu-
mana voluntate, sed ipse præueniens hominis voluntatem misericordia sua: Deus enim, in-
quit, meus, misericordia eius præuenit me. Audi & alium Prophetam loquentem, Con-
uertere me, Domine, & conuertar; Sana me, & sanabor: vnde & Apostolus, Iustificauit, inquit,
gratis per gratiam ipsius. Audi gratis, & tace de meritis: Qui & de natura & gratia 32. lo-
quens de iustificatione nostra, sic ait; Vbi quidem operamur & nos, sed illo operante nos co-
operamur, quia misericordia eius præuenit nos: Et de bono persecutorum 48. dicit, quod
Deus eorum præuenit voluntatem, quibus datur gratia, ideo utique ne non gratis dari videat-
ur, sed secundum præcedentis merita voluntatis, sicut contra veritatem Pelagianus error ob-
loquitur. Idem Hypog. 52. In omni opere facto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbi-
trij, id est, operatur Deus, cooperatur homo. Quod si dicat, vult dicere consueuisti, quia ego
prior velui, Deus voluit, iam meritum facis, ut gratia ex operibus iam non sit gratia, sed mer-
ces: hoc loco redarguit te Apostolus, dicens; Si ergo gratia, iam non ex operibus, alioquin
gratia iam non est gratia, gratia mihi donatur, non redditur. Qui & de hæresibus 88. dicit,
quod Pelagius non operans gratiam libero arbitrio, sed infidelis calliditate supponit. Il-
dorus insuper 8. Eth. 5. sent. 14. tractans de diuersis hæresibus & eorum hæresibus, dicit, quod
Pelagianum liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt, & recitant in Cædore 24. quest. vlt.
Quidam autem, ubi Gratianus sequens Iudorum enumerat: auctores hæreticos, cum hæresi-
bus eorundem.

Lumbardus.

volens,
nolens;

Lumbardus

Augustinus.

Propheta.
Apostolus.
Augustinus.

proposuit

CAP. XXXVII.

Contra quosdam Pelagianos dicentes hominem posse ex se tantum debite preparare; quod si faciat, Deus dabit sibi gratiam suam gratis.

Augustinus.

Iob. 15.
2. Cor. 31

1. Cor. 4.

Augustinus.

Ite testimoni-
orum elo-
quijs.

Ambrosius.

Augustinus.

VNT adhuc alij opinantes quod homo non potest ex se me-
riti propriè gratiam; potest tamen se debite preparare; & tunc
Deus sibi dabit gratiam suam gratis: sicut in naturalibus; cum
materia fuerit debite preparata, inducitur in formam. Hæc
autem preparatio vel suat in aliquo, vel non suat: Si non suat,
non preparat; nec disponit; si suat, est aliquo modo lau-
dabilis & meritoria; & aliqua causa gratificationis contra duo
capitula proxima; & sic recedat contra hunc errorem omnia
argumenta facta hic & ibi. Item secundum hoc, principium fi-
dei est à nobis; supplementum verò à Deo; quod recitat Augu-
stinus & reprobat; de Prædestinatione Sanctorum 2. dicens:
Si non pertinet ad Dei gratiam, quod credere capimus, sed il-

lud potius quod propter hoc nobis additur, ac per hoc principium fidei nostræ priores dantur Deo, ut retribuatur nobis supplementum eius; sed quis dicat eum qui iam capit credere, ab illo, in quem credidit, nihil mereri? Unde sit, ut iam merenti, cetera dicantur addi retri-
butione divina, ac per hoc gratiam Dei secundum merita nostra dari; quod obiectum sibi Pe-
lagius, ne damnaretur ipse, damnauit. Et de preparatione potest argui similiter omni modo.
Simili modo arguit de gratia & libero arbitrio capitulo 12. & 17. 18. Item ipsa preparatio est
gratuitum donum Dei, ut 6^m & 20^m capitula manifestant; quod & 27^m cum 10° & eodem
20° comprobabit, & satis patet per summum Autorem nostrum Iohannem 15. sic dicentem, Sine
me nihil potestis facere, & per Discipulum suum Paulum 2. ad Corinth. 3. confidentem; Fi-
deciam talem habemus per Christum ad Deum, quod non sufficientes simus cogitare aliquid
à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientiam nostra ex Deo est: Et 1. ad Corinth. 4. Quid habes;
quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Et ad Rom. 11.
Quoniam ex ipso, & per ipsum; & in ipso sunt omnia; Unde & Augustinus virtute istarum
auctoritatum suffultus procedit per totum librum de Prædestinatione Sanctorum, ostendens
quod principium fidei, complementum, & finis, & totum penitus est à Deo. Unde capit. 7.
dicit de Electis gratis consecrati & electio, quod consecrati est, non præcessit eorum aliquid
quod priores darent, & retribuere illis, quod probat per illud Psalmi superius allegatum;
Pro nihilo salvos fecit illos; Et infra 14. Omnis hæc ratio, qua defendemus gratiam verè
esse, id est, non secundum merita nostra dari, quamuis evidenti simè diuorum *testimonijs*
eloquiorum asseratur, tamen apud eos, qui nisi sibi aliquid assignent quod priores dent & retri-
buatur eis, ab omni studio pietatis reprimi se putant, laborant iniquitate maiorem v-
terque voluntatis arbitrio, sed ubi venit ad paruulos; & ad ipsiū mediatorem Dei & ho-
minum; hominem Iesum Christum; omnis deficit præcedentium gratiarum humanorum asser-
tio meritorum. Idem de bono perseverantiz 67. Attendant; quomodo arguuntur qui putant
esse à nobis, ut petamus, quæramus, & pulsemus; Et hoc esse dicunt, quod gratia præcedat
merito, ut sequatur illa, cum accipimus peccantes, & inuenimus quærentes, aperiturque pul-
santibus; nec volunt intelligere, etiam hoc diuini esse munus, ut petamus; quæramus atque
pulemus: Accipimus enim Spiritum adoptionis filiorum; in quo clamamus Abba pater: ad
quod etiam allegat beatum Ambrosium, sic dicentem, Et orare Deum, gratia spiritualis est,
sicut scriptum est, Nemo dicit, Dominus Iesus, nisi in Spiritu Sancto. Item tunc recipere gra-
tiam non volentibus & merentibus, contra Apostolum ad Romanos 6. quoniam eius est se
debite preparare. Et confirmatur per Augustinum Enchirid. 23. super hæc auctoritate Apo-
stoli disputantem; & ipsam preparationem voluntatis nostræ Deo totaliter tribuentem, ut
est contra errorem proximo allegatum. Idem patet per eum de duabus animabus 15. &
recitatur 2. Sentent. Petri dist. 26. dicentem, quod voluntas ut non admittat malum & ad-
piscatur bonum, præuenitur & preparatur Dei gratia, quod & confirmat per illud Apostoli
Non

A Non volentis, neque currentis, &c. Idem patet per eundem 1. Retrahit 23. & de prædesti-
natione Sanctorum quarto, dicentem, quod Deus preparat voluntatem; & infra sexto. Licet
credere vel non credere sit in arbitrio voluntatis humanæ, tamen in electis preparatur
voluntas à Domino: Et inferius septimo; Cum multi audiunt verbum veritatis, alij cre-
dunt, alij contradicunt, cum in alijs preparatur, in alijs non preparatur voluntas à Do-
mino. Et De gratia & libero arbitrio, vicésimo primo; Formamur & creamur in operi-
bus bonis, quæ non preparauimus nos, sed preparauit Deus omnipotens, ut in illis
ambulemus. Nonne & regalis Propheta dicit Deo; Preparans montes in virtute tua,
Psalm. sexages. quarto. montes, scilicet in statu vitæ excelsos, sed ipse preparans montes, non
montes seiplos, & hoc virtute tua, non sua. Quare & infra; Flumen, inquit, Dei repletum est
aquis; hoc est secundum Augustinum, populus Dei repletus est Spiritu Sancto, id est, spiri-
tualibus donis eius. Parasti cibum illorum, scilicet spiritalem, quoniam ita est preparatio ei-
us. Vbi Placitum Romanum, quod Augustinus exponit, sic habet; Quoniam ita est præ-
paratio tua: super quod Augustinus; Non quia te promeruerunt, quibus peccata donasti, (me-
rita enim illorum mala erant) sed tu propter misericordiam tuam, quia ita est preparatio tua;
ita parasti cibum illorum. Quomodo etiam preparauit se Paulus crudelissimè sœuens con-
tra Christum ad Christi gratiam promerendam? quomodo Mathæus? & quomodo alij si-
miles? Nonne quosdam infirmos legimus Dominum curauisse, à quibus, aut pro quibus non
fuerat deprecatus, neque qui se in aliquo præparabant, ex misericordia sua sola? Nonne &
homo misericors, pius, & bonus, sciens & potens sic faceret? Cur ergo non Deus in omni-
bus melior innotuit? & si infirmiores corporales sic sanat, cur non similiter, imò potius spiri-
tales? Nonne anima plus est quam corpus? similior Creatori & charior redemptori? Sed
objiciunt forsitan isti, quod illud Psalmi 9. Preparationem cordis audiuit auris tua; & Parabol.
16. Hominis animum est preparare, & Domini gubernare linguam; & 1. Reg. 2. Ipsi præpa-
rantur cogitationes. Item orationes & elemosynæ Cornelij non dum baptizati, nec fidelis, 1. Reg. 2.
ascenderant in memoriam in conspectu Dei; quare præcepit sibi per Angelum, ut Simonem
accerferet, qui acceperat & veniens ipsum Corneliū baptizauit, ut patet Act. 10. Ergo prop-
ter illam preparationem per orationes & elemosynas meruit baptizari. Item in tali adulto
baptizando ante baptismum sunt multæ cogitationes, & deliberationes de baptizari, & tan-
dem consensus, & hac tota preparatione completa, datur gratia baptismalis. Primum autem
istorum nihil concludit, quoniam ita Deus exaudit orationes nostras, quæ tamen non sunt
tantum nec primo à nobis, sed à Deo in nobis. Accipimus enim spiritum adoptionis filio-
rum, in quo clamamus Abba pater, ad Rom. 8. quod exponens Apostolus ad Gal. 4. dicit;
Misit Deus spiritum Filij in corda nostra clamantem Abba pater, id est, clamare nos facien-
tem, sicut patet per expositiones Sanctorum, & per Augustinum de bono perseverantiz, 66.
per quem cum beato Ambrosio, cap. 67. resposio tota patet, sicut erat superius allegatum.
D Ad aliud cum allegant, quod Hominis est animum preparare, & Domini gubernare lin-
guam: verum est certe, sed non solius hominis est animum preparare, sed etiam Domini, sicut
superius est ostensum: Ideo utrumque istorum est Domini. Quis enim ignorat maius esse, &
melius animum preparare ad sapienter loquendum, quam eloqui preparata? Quoniam se-
cundum Catonem; Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis. Et quis, non dico Christi-
anus, sed vel Pelagianus audeat sibi ipsi tribuere quod melius est & maius, Domino vero Deo
quod deterius est & minus? Unde Iacob. 1. Omne datum optimum, & omne donum pre-
dictum de sursum est, descendens à Patre luminum. Et Augustinus de verbis Apostoli serm. 15.
Eris opus Dei, non solum quia homo es, sed etiam quia iustus es: melius est enim hominem
iustum esse, quam hominem esse. Si hominem te fecit Deus, & iustum tu te facis, melius ali-
quid facis, quam Deus fecit. Idem super illud Psalmi, 144. In iustitia tua exultabunt. Nemo
Deo tribuat quod est, & sibi quod iustus est; Melius enim tribuis tibi quam Deo, melius enim
est iustum esse, quam hominem esse. Et Bernardus de gratia, & libero arbitrio, 10. Absit ut
nature voluntatis ipsi perfectionem, Deo autem tantum creationem tribuamus, cum longè
nimium melius sit esse perfectam, quam factam; & cum dictum ipsum nefas videatur Deo
quod minus; nobis quod excelsius sit attribueret. Augustinus quoque 12. de Ciuit. Dei 9. ar-
guit isto modo; Si boni Angeli fuerint prius sine bonâ voluntate, eamque in se ipsi Deo non co-
operante fecerunt, ergo meliores à seipsis quam ab ipso facti sunt. Absit autem, si non po-
runt se ipsos facere meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo melius quicquam facit, pro-
fecto & bonam voluntatem, qua meliores essent, nisi operante adiutorio creatoris habere
non possent. Qui & 1. contra Pelagium & Coelestium de gratia Christi, & de peccato origi-
nali 22. redarguens Pelagium astimantem cogitationem immitti à Deo, sed dilectionem esse
à nobis

Iob. 15.
Parab. 16.
1. Reg. 2.

Apostolus.

Augustinus.

Ibid.

à nobis, sic ait: Cogitationem & dilectionem, sicut sunt discernenda discernat, & cum sit vtrumque donum Dei, sed vnum minus, alterum maius, non hic iustitiam nostram per laudem iustificatoris nostri extollat, ut horum duorum quod minus est diuino tribuat auctoritatem, quod autem maius est humano vituperet arbitrio; & si conferat, nos gratia Dei accipere charitatem, non sic sentiat, tanquam vlla meritoria bona nostra præcesserint. Nam vnde merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus? Ut enim acciperemus dilectionem, qua diligereamus, dilecti sumus, cum eam nondum haberemus. Hoc Ioan. Apost. apertissime dicit, non quod dilexerimus Deum, sed quia ipse dilexit nos; optimè & vno atque vniuersum. Non enim haberemus, vnde cum diligereamus, nisi hoc ab illo, cum prior nos diligere, sumeremus. Quid autem boni faceremus, nisi diligereamus: aut quomodo bonum non facimus, si diligamus? Et cum Dei mandatum videtur aliquando à non diligentibus, sed à timentibus fieri, tamen ubi non est dilectio, nullum opus bonum imputatur, non rectè bonum opus vocatur, quia omne quod non est ex fide, peccatum est, & Fides per dilectionem operatur. Quia tamē Salomon videtur ponere differentiam aliquam inter animum præparare, & linguam gubernare; sciendum quod gubernare est alicuius rectoris superioris, respectu alicuius inferioris per illum directi; Agere autem est cuiuscunque causæ actiue siue superioris siue inferioris, & ideo potest dici, quod ignis calefacit ferrum, sed fabri est gubernare, & moderari calorem & calefactionem: sic & hominis est animum præparare, non tamē solius, sed siue causæ inferioris actiue cum causâ superioris actiue, & in virtute illius qui est Dominus, sed Domini solius tanquam supremi rectoris est gubernare linguam, tamen homine subagente, sicut fabri est gubernare malle cum ferros varios concitantem. In manu enim Dei & nos & sermones nostri. Multum etiam congruè diceretur, Domini est animum gubernare, & hominis præparare linguam. Illud autem i. Reg. 2. Ipsi præparantur cogitationes, intelligit Glossa sic, id est, cogitationi eius, quasi diceret, Nullæ cogitationes latent eum, & hoc videtur prætereundum totus dicitur: Recedat, inquit, vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes. De Cornelio verò dico, quod quantamcunque bonam præparationem habuit, accepit etiam gratis à Deo, sicut præcedentia docuerunt. Nec etiam erat penitus infidelis. Quomodo enim Deum orasset, & pro eius amore elemosinas erogasset, nisi aliquo modo credidisset in eum? non tamen habuit plenam fidem, vel non reuelatam in omnibus, sed velatam, & his modis respondit Aug. obijciens eandem instanciam, de prædestinatione sanctorum 8. Soler, inquit, dicit, Ideo credere meruit, quia vir bonus erat, & antequam crederet, quod de Cornelio dici potest, cuius acceptæ sunt elemosynæ, & exauditi orationes antequam credidisset in Christum, nec tamen sine aliqua fide docebat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non crediderat? sed si posset sine fide Christi esse saluus, non ad eum edificandum mitteretur architectus Apost. Petrus, quamvis nisi Dominus edificet domum, in vanum laborauerunt edificantes eam. Quicquid igitur & antequam in Christum crederet, & cum credidisset, bene operatus est Cornelius, totum dandū est Deo, ne forte quis extollatur. Ad vltimum patet per idem; omnes enim tales cogitationes fiunt gratis à Deo, sine quo nihil possumus facere, cum non sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Pro quo dicit Aug. de prædestinatione Sanctorum 2. Quis non videat prius esse cogitare, quam credere? Nullus quippe credit, nisi prius cogitauerit esse credendum. Quamvis enim rapim, quamvis celerim credendi voluntatem, quædam sanctæ cogitationes ante volunt, moxque illa ita sequatur, ut quasi conuictissima comitetur, necesse est tamen, ut omnia que creduntur, præueniente cogitatione credantur. Quod ergo ad religionem pertinet atque pietatem, non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Verum licet ista ita se habeant, non est tamen intentionis nostre negare omnia præparationem & dispositionem præuiam charitatis, & gratiæ in adultis: Scio enim quod timor seruilis, timor pœnæ, timor incommodi, amor commodi, & virtutes morales, multum retrahunt à peccato, inclinant ad opera bona, & sic ad charitatem & gratiam, & ad opera verè grata præparant & disponunt, sicut satis ostendunt auctoritates quæ impij sunt sentent. Petri dist. 34. scriptæ. Nullus tamen aliquid horum potest, nec se quomodo disponere sine Deo specialiter id agente, sicut præcedentia manifestant. Verum tamen collatæ gratiæ non semper sequitur præparationem huiusmodi, sicut nec ipsam gratiam collatam perseuerantia, prædestinatio ad vitam, sicut præhabita clare docent.

CAP. XXXVIII.

Contra quosdam Pelagianos dicentes quod Deus præuenit hominem in gratiæ collatione pulsando, & homo ipsam acceptionem gratiæ aperiendo & consentiendo, ex se tamen pulsanti, & per ipsam quodammodo promerendo.

Hiuc autem sunt alij tam validis testimonijs non audentes resistere, ideoque dant Deo primicias extrinsecas gratiæ & fidei, ac bonorum similibus, sed hominibus gratiam ipsam & fidem cum cæteris bonis huiusmodi. Dicunt enim Deum semper præuenire pulsando & excitando ad gratiam, fidem, & ad bona similia, & hominem subsequi aperiendo, & consentiendo, & hoc ex proprijs viribus per seipsum, iuxta illud Apost. 3. Ecce sto ad ostium, & pulso: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. Hi autem faciunt Deum suæ gratiæ publicum venditorem, hominesque emptores. Dicunt enim cum sicut mercatorem pauperulum clamare, & pulsare ad ianuam, & ad ostia singulorum; & aperiendi verò pro sua apertione gratiam suam dare, quod tamen verius commutare, seu vendere diceretur. Faciunt quoque Deum scriptorem pauperulum & conductum suam operam publicantem, & pro precio paruulo, pro apertione & cena, aperiendum nominatim libro vitæ scribentem, sicut gratia ex præcedentibus operibus nostris erit, contra 35^m huius, cuius & omnia redeunt argumenta. Pro quo & dicit Augustinus de verbis Apost. illi, ut allegat Lumbardus in Glossa super illud ad Eph. 2. Gratia saluati estis, &c. non ex operibus, Ne putes te promerendo accepisse, qui nihil promereris nisi accepisses; gratia præcessit meritum tuum; non gratia ex merito, sed meritum ex gratia: Nam si gratia ex merito, emisti eam, non gratis accepisti. Item homo non potest aperire, nec consentire in talibus ex seipso, sed ex voluntate diuina, ut capitulum nostrum docet, quod & probant Auctoritates superius allegatæ. Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum. Secundum istos tamen, homo licet pulsatus à Deo, non habens adhuc Patrem, aperiendo pulsanti, verius traheret ad se Patrem; & sine me nihil potestis facere, ergo nec aperire, nec sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, ergo ne aperire credendo: Minus est enim cogitare quam credere. Quod licet satis appareat, ecce istis idoneus Augustinus de prædestinatione Sanctorum 2. sic dicens, Credere nihil est aliud, quam cum assensione cogitare; Non enim qui cogitat, credit; cum ideo cogitant plerique ne credant; sed cogitat omnis qui credit. Quod ergo ad religionem pertinet atque pietatem, si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismet ipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipiamus ex Deo est. Quocirca, sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcumque opus bonum, vnde & in omni opere bono & incipiendo & perficiendo sufficientia nostra ex Deo est: Ita nemo sufficit ad incipiendum & perficiendum fidem, quoniam fides, si nec cogitur, nulla est; & non sumus idonei cogitare aliquid, quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Quomodo etiam verum est, Non volentis, neque currentis, sed misericordis est Dei; & Gratia saluati estis per fidem; & hoc non ex vobis, donum enim Dei est, non ex operibus? Et, Quid habes quod non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acciperis? quod humiliter sapiens, & veraciter proficiens ille Doctor egregius, & Martyr gloriosissimus Cyprianus Epistola sua vadecima, quæ intitulatur De disciplina Christianæ religionis ad Quirinum capite quarto dicit; In nullo nobis gloriamur, quia nostrum nihil est; quod probat quia in Euangelio secundum Iohannem scribitur, Nemo potest quicquam accipere, nisi datum illi fuerit de Cælo: Item in Epistola Pauli ad Corinth. Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acciperis? Quod & beatus Augustinus frequenter allegat ab eo, De correctione & gratia, decimo nono; De bone perseuerantia 43. De prædestinatione Sanctorum 3. Item licet Deus hic pulset, non per hoc nos eligat, quoniam pulsati similes non electos, sed nos apertientes eligimus eum, contra ipsummet dicentem, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Vnde Augustinus de prædestinatione Sanctorum 23. Si propterea electi erant,

erant, quia crederant, ipsi enim prius utique elegerant, credendo in eum ut eligi mererentur: *Aufer autem hoc omnino qui dicit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos; electi & ipsi procubidubio elegerunt eum, quando crediderunt in eum; vnde non ob aliud dicit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, nisi quia non eligerunt eum ut eligeret eos; sed ut eligerent eum, elegit eos, quia misericordia eius praeuenit eos secundum gratiam, non secundum debitum. Et licet sic pulsar, nihil dat nobis, sed nos aperientes damus sibi consensum, contra illud Apostoli, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Item secundum quod superius est argutum, haec positio tribuit nobis quod melius est & maius, Deo verò quod deterius est & minus: Quis enim dubitauerit aperire melius & vtilius nobis esse quam pulsare, cum pulsare sine apertione non prosit, sed obsistat, per capitulum decimum omnis pulsatus aperit, quod non est verum; multi enim frequenter resistunt Spiritui Sancto Dei: Si intendat quod non aperiat, per idem decimum aperire non potest: Si neutrum intendit, per Capitulum nonum non poterit aperire; Et etiam si aperiret, illa apertio esset casualis respectu Dei, quia praeter eius intentum, nec sub providentia divina contenta, sed fieret à Deo tantummodo permissiue, contra Capitulum 27. 28. 29. 30. 31. 32. & 33. manifestè: Hoc etiam est contra 22. istius. Item sic aperire pulsanti est meritum, ergo per prius naturaliter procedit à gratia, quam à voluntate humana, sicut allegatum est prius; Non ergo prima gratia sequitur illam apertionem ut premium meritum cui deberetur. Item iste fuit error Pelagij, ut patet per Augustinum de Praedestinatione sanctorum 25. dicentem: Ipsi Pelagiani putant acceptis praeceptis iam per nos ipsos fieri liberè voluntatis arbitrio sanctos & immaculatos; sed rectè hoc testimonio Pelagianus error arguitur, ubi dicit Apostolus, Ideo nos electos in Christo, & praedestinatos ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati. Cum ergo nos praedestinavit, opus suum praedestinavit, quo nos sanctos & immaculatos facit. Hoc quoque errore ipse etiam Augustinus aliquando erravit, ipsomet testante supra, eodem 4. Cum, inquit, similiter errarem ut Pelagius, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, illo principio testimonio Apostoli, Quid habes, quod non accepisti, & c. ictus ipse convictus sum. Neque enim fidem putabam gratia praeveniri, nisi quia credere non possemus, si non praecederet praconium veritatis; ut autem praedicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse propositum & nobis ex nobis esse arbitrabar, quem errorem nonnulla opuscula mea satis indicant. Hanc autem errorem indicare videtur liber meus de Spiritu & litera; In cuius Capitulo 26. quaerit, An fides sit in potestate nostra? Et magna disputatione praemissa, capitulo 31. per quandam distinctionem respondet, scilicet quod partim enim est divino muneri tribuenda, partimque nobis; Est divino muneri tribuenda propter duos; Primo quia fides delibero exiit arbitrio, quod à Deo cum creamur accepimus; Secundo, quia visorum suasionibus agit Deus ut velimus, & ut credamus, siue extrinsecus per Angelicas exhortationes, siue per mandata legis, siue intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem; & addit, Sed consentire vel dissentire propriae voluntatis est. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali et ei credat, (neque enim credere potest quodlibet libero arbitrio, si nulla sit suasio, vel vocatio cui credat) profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius praeuenit nos; Consentire autem vocationi Dei vel dissentire ab ea, sicut dixi, propriae voluntatis est, quare res non solum non infirmat quod dictum est, Quid habes quod non accepisti, verum etiam confirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona de quibus hoc audit, nisi consentiendo, ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est; accipere autem & habere utique accipientis & habentis est. Cuius erroris retractionem ex primo Retract. suorum 23. recitat Augustinus de Praedestinatione sanctorum 4. Dixit enim exponendo quasdam propositiones Epistolae ad Romanos, Quod credimus, nostrum est, quod bonum operatur, illius est, qui credentibus dat Spiritum Sanctum; Et retractando, dicit, Quod profectò non dicerem, si iam scirem ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quae dantur in eodem Spiritu. Vtrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrumque tamen datum est*

propter

A propter spiritum fidei & charitatis. Et quod paulò prius dixi, nostrum est credere & velle, illius autem dare credentibus facultatem bene operandi; verum est quidem, se eadem regulam, & vtrumque ipsius est, quia ipse preparat voluntatem, & vtrumque nostrum, quia non sit nisi volentibus nobis: Ad hoc etiam facit quod ex decimo tertio capitulo de praedestinatione sanctorum, tricesimum quintum huius allegat. Videtur tamen quod Augustinus de Spiritu & litera, responsionem predictam non dixerit determinando finaliter, sed potius dubitando, & disputatorie inquirendo. Illo namque capitulo tricesimo primo dicit; Haec disputatio si quaestioni illi solvenda sufficit, sufficiat: Et infra; Cui responsio ista displicet, quare doctiores: Item tunc secundum istos, non esset nisi vera vocatio, scilicet pulsans & excitans, non aperiens; & inducens; & efficiens consentire, quod est planè contra Augustinum de praedestinatione sanctorum, vicésimo secundo distinguentem duplicem vocationem, Vnam, quae dicitur est; Muti sunt vocati; Et aliam vnde agit, quae vocatur electi & sunt, de qua dicit Apostolus; Sine poenitentia sunt: doni Dei & vocatio, id est, sine mutatione stabilitate fixa. Ad hanc vocationem qui pertinent, omnes sunt deicibiles Dei: Nec potest eorum quicquam dicere; Credidi vobis vociter; praevenit enim quippe misericordia Dei, qua sic vocatus est ut crederet. Hanc etiam vocationem capitulo vicésimo tertio dicit; Vocatorem secundum propositum Dei, secundum illud Apostoli ad Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum; his qui secundum propositum vocati sunt sancti, secundum propositum scilicet voluntatis divinae, non suae. Vnde & capitulo vicésimo sexto, magna disputatione contra Pelagianos praehabita, sic concludit; Ergo Deus operatur in cordibus hominum vocatione illa secundum propositum suum, de qua multum loquuti sumus, non ut inaniter audiant Evangelium, sed eo audito, convertantur, & credant. Item hoc est contra Apostolum, primo ad Corinthios, tertio, sic scribentem; Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus; quia secundum glossam, ista non dat aliquid ex se, sed solus Deus qui dat intrinsecus incrementum. Item Augustinus de Fide ad Petrum, 64. Firmissime tene, & nullatenus dubites, posse quidem hominem, quem nulla adversitas prohibet, verba sanctae Legis & Evangelij legere & audire, sed divinis mandatis obedire neminem posse, nisi quem Deus gratia sua praevenit, ut quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta divinitus bona voluntate mandata Dei facere velit & possit. Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, qui etiam operatur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate, scilicet sua, non nostra, secundum glossam ad Philippenses, secundo: Item primo ad Thessalonicenses secundo; Gratias agimus Deo sine intermissione quia cum accepistis à nobis verbum auditis Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed sicut est, verbum Dei, qui operatur in nobis qui creditis in id ipsum. Si tamen Deus non aliter operatur in pulsando & vocando aperientes & credentes, quam alios, non diceret Apostolus; Qui operatur in vobis qui creditis: Imò satis videtur exprimeret, quid Deus in eis specialiter operatur, cum dicit in id ipsum, scilicet id ipsum quod creditis. Vnde Augustinus tractans hoc verbum de praedestinatione sanctorum, vicésimo sexto, dicit; Quid est quod hinc gratias Deo agit? nempe vanum est atque inane, si cui gratias agit, hoc ipse non fecit; sed quia hoc vanum & inane non est, profectò Deus, cui de hoc opere gratias agit, ipse fecit, cum percipissent ab Apostolo verbum auditis Dei, cum exciperent illud non ut verbum hominum, sed sicut est, verbum Dei. Igitur Deus operatur in cordibus hominum non ut inaniter audiant Evangelium, sed eo audito convertantur & credant. Nonne & hoc est quod veritas ipsa dicit; Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum? Scriptum est in Prophetis; Et erunt omnes deicibiles Dei: Omnis qui audit à Patre, & dicit, venit ad me, Joh. sexto. Super quod Augustinus, prima parte super Iohannem homilia vicésima sexta, dicit; Omnes regni illius homines deicibiles Dei erunt, non ab hominibus audient, & si ab hominibus audiant, tamen quod intelligunt, intus datur, intus coruscant, intus reuelatur; quid faciunt homines foris secus annuntiantes? Quid facio ego modo cum loquor? strepitum verborum ingero auribus vestris. Nisi ergo reuelat ille qui intus est, quid dico aut quid loquor? exterior cultor arboris, interior est creator, qui plantat & qui rigat extrinsecus operatur, hoc facimus nos; sed neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus; hoc est, Erunt omnes deicibiles Dei. Qui omnes, omnes qui audierit Patre & dicit, venit ad me. Videte quomodo trahit Pater. Idem decimo quinto de Civitate Dei, sexto loquens de multiplici correctione hominum facta per homines. Hoc, inquit, modo curantur omnes civitatis Dei, in hac terra peregrinantes, & pacem supernae patriae suspirantes; Spiritus autem sanctus operatur intrinsecus, ut valeat aliquid medicina quae adhibetur extrinsecus; alioquin etiam si Deus ipse vivens creatura sibi subdita in aliqua specie hu-

mana

Gregorius.

Propheta,
Salomon.

Gregorius.

Glossa in
Ierem. 36.Augustinus,
* cor

Marc. 3.

II. 2. 11.

mana sensus alloquatur humanos, siue istos corporis, siue illos quos istis simillimos habemus in somnis, nec interiore gratia mentem regat atque agat: nihil prodest homini omnis prædicationis veritas. Facit autem hoc Deus, a vasis misericordie ire vasa discens, dispensatione qua ipse nouit multum occultat, sed tamen iusta. Venerabilis quoque Beda 2. super Luc. 4. tractat illud Luc. 5. Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete, sic ait: Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam; nisi Dominus cor illustrauerit auditorum, Doctor in nocte laborat, nisi in verborum gratia supernæ relaxata fuerint instrumenta disputationum, frustra vocis sue prædicator iaculum mittit, quia fides populorum non in sapientia verbi compositi, sed diuinæ vocationis munere prouenit. Gregorius etiam 1. Moral. 5. super illud Iob 12. Si destruxerit, nemo est qui ædificet, ita scribit, Omnipotens Deus humanum cor destruit cum relinquit, ædificat cum replet. Vnde plerumque fit ut cum audientis cor, exigentibus culpis, omnipotentis Dei gratia non repletur, incallum extiterit à prædicatoris moueatur, quia mutum est os omne quod loquitur, si ille interior in corde non clamer, qui aspirat verba quæ audiuntur. Hinc Propheta ait, Nisi Dominus ædificauerit, &c. Hinc Salomon dicit, Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit. Nec mirum si à corde reprobo prædicator minime audiatur, quam non nunquam ipse quoque Dominus, in his quæ loquitur, resistentium moribus impugnatur. Hinc est enim quod Cain, etiam diuinam vocem admoneri potuit, & mutari non potuit, quia exigente culpa malitiæ, iam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium verba faciebat. Qui & homilia 30. super Euangelium exponens illud Ioan. 14. Ille vos docebit omnia, ita scribit, Quia nisi idem spiritus cordi alit audientis, otiosus est sermo Doctoris. Nemo ergo docti homini tribuat quod ex ore docentis intelligat, quia nisi virtus intus sit, quæ doceat, Doctoris lingua exteri in vanum laborat. Ecce vnam loquentis vocem omnes pariter auditis, nec tam pariter sensum auditis: vocis percipitis. Cum ergo vox dispar non sit, cur in cordibus vestris dispar est vocis intelligentia, nisi quia per hoc quod vox loquentis communiter admonet, est magister interior, qui de vocis intelligentia quosdam specialiter docet. De hac vñtione spiritus rursus per Ioannem dicitur, Sicut vñctio eius nos docet de omnibus. Per vocem ergo non instruitur, quando mens per spiritum non vñgitur. Sed consistit de doctrina homini loquimur, quando & ipse conditor non ad eruditionem hominis loquitur, si eadem homini per vñtione spiritus non loquatur. Certe Cain priusquam fratricidium opere perpetraret, audiuit, Peccasti, quiesce, sed quæ a culpis suis exigentibus, voce est admonitus, non vñtione spiritus, audire verba potuit, sed seruare contempsit. Glossa quoque super illud Ierem. 36. Ex ore suo loquebarur, &c. & ego scribebam, sic ait: Etiam auditoribus necessaria est gratia Spiritus Sancti: Nisi enim alit spiritus, sermo Doctoris est otiosus, vñtione loquentis vocem: omnes pariter in Ecclesia audimus, sed non omnes pariter intelligimus, sed sicut vñctio Dei docet nos de omnibus. Ipse quoque conditor non ad eruditionem homini loquitur, si per vñtione spiritus non loquatur. Dicitur enim ad Cain, Peccasti, quiesce; sed quia culpis prohibentibus non est vñctus, verba Dei audire potuit, sed non seruare. Sic Ioachim & serui eius verba Dei audire poterant aure corporis, sed non cordis, Cui & concordat Aug. de Correctione & gratia 10. ita dicens, Tunc salubris est correptio quando supernus medicus respicit: Non enim aliquid proficit, nisi cum facit, ut quantumcunque peccati sui poeniteat & quis hoc facit, nisi qui respexit Petrum Apost. negantem, & scit flentem, & illam sententiam per totum librum ostendit. Amplius autem si homo ex se tantummodo aperit: Deo sic pulsanti, vocanti, & gratiam offerenti, videtur quod quidam obstinati, vel alij, ex causis varijs nullatenus aperirent, quod saluum est, quoniam quicunque iuxta sententiam Apost. secundum propositum Dei vocati sunt sancti, necessario veniunt sine mora; Nam alias frustraretur diuina propositum voluntatis, quod capitulum 10. non permittit, ideoque Marc. 3. dicitur, vocati ad se quos voluit, & venerunt ad eum. Nec potest dici quod Deus vocando electos non proponit, nec vult quod veniant, sed hoc eorum relinquit arbitrio; Nam per cap. 22. vult illud, vel eius oppositum, & non eius oppositum, quia tunc per cap. 10. non venient, nec etiam Apost. & Aug. tunc eos specialiter nominarent vocatos secundum propositum, scilicet Dei vocantis, ut pater ad Rom. 8. & per Aug. de prædicatione Sanctorum superius allegatur: & si capitulum 22. non esset, non deceret, quod Deus pulsaret indeterminate iuxta faceret, & determinaretur ab alio, sicut superius est argutum; & quia tunc haberet volitiones non uelias, & aliquantulum mutaretur contra capitulum 23. & 5. nec deceret etiam vilo modo, quod aliqui casualiter aut fortuito respectu Dei, fierent sancti filij Dei & heredes regni, propter capitulum 27. & alia quæ sequuntur. Non ergo videtur quod aliquis quancunque quantumlibet obstinatus secundum propositum Dei vocatus, resistat. Vnde Augustinus de prædicatione

A

B

C

D

E

destinatione Sanctorum 9. loquens de gratia huius vocationis sic dicit, Hinc itaque gratia quæ occulte humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo duro corde respicitur: ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur. Quando ergo Pater intus audiret & docet, auferat cor lapideum, & creat cor carneum, sicut Propheta prædicante promissit. Item Ioan. 6. Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, id est, omnis prædestinatus & electus: si tamen hoc dependeret originaliter ab illorum libera voluntate, non Dei, aliqui ipsorum forsitan non venirent. Ideo dicit ibi Beda, Hi autem sunt quos Pater dat filio, quos per occultam inspirationem facit credere in filium. Cui consentit Augustinus de prædicatione Sanctorum 9. sic dicens, Omne quod dat mihi Pater, &c. Quid est, ad me veniet, nisi credet in me: sed ut fiat, Pater dat. Videtur etiam quod si ipsi crederent per se ipsos, magis ipsi se darent se filio, quam Pater tantum pulsans: Per solum namque pulsare, nequaquam de forte filij sunt effecti, sed per credere fidem eius. Ad idem facit, quod infra dicitur, eodem, Omnis qui audit à Patre & didicit, venit ad me; ergo Pater docet eos & facit eos credere in filium. Vnde cum immediate præmisit, Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit illum, quasi exponendo illum modum trahendi, subiungit, Scriptum est in Prophetis, & erunt omnes discipuli Dei, & omnes qui audiunt à Patre & didicit, venit ad me, quasi diceret, Pater trahit ad me sic docendo. Hoc etiam satis exprimit Augustinus de prædicatione Sanctorum; ubi prius, Qui est, inquit, Omnis qui audiuit à Patre, &c. nisi nullus est qui audiuit à Patre, & discat, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit, profecto omnis qui non venit, non audiuit à Patre nec didicit. Valde remota est à carnis sensibus schola hæc, in qua Pater audiuit, & docet ut veniat ad filium: ibi est & ipse filius, quia ipse est verbum eius per quod sic docet, nec agit hoc cum carnis aure sed cordis. Simul est & spiritus Patris & Filij, neque enim ipse non docet, aut separatim docet; Insepabilia enim sunt opera Trinitatis. Item si peccator posset per se credere prædicanti, & peccata dimittere, posset se per se discernere & separare ab alijs peccatoribus, audientibus, nec facientibus modo dicto, contra Apostolum 1. ad Corinth. 4. Quis enim te discernit? scilicet à perditis, vel perdendis, quasi dicat, solus Deus; quod textus sequens ostendit, cum dicit, Quid enim habes, quod non accepisti? &c. quem intellectum testatur Augustinus de correctione & gratia, & allegatur ibi in Glossa Lombardi, sic dicens; Quis enim te discernit à massa perditorum? Nullus, nisi Deus: solus ipse separat te à perditis: Sed quia homo infirmus posset respondere voce vel cogitatione & dicere, discernit me fides mea, iustitia mea, & oratio mea, occurrit Apostolus dicens, Quid enim habes quod non accepisti? Idem de prædicatione Sanctorum 6. sic dicit, Natura in qua nobis data est possibilitas habendi fidem non discernit ab homine hominem; ipsa verò fides discernit ab infideli fidelem; ac per hoc, ubi dicitur, Quis enim te discernit? quid habes quod non accepisti? quisquam audet dicere, habeo fidem ex me ipso, non ergo accipis, profecto contradicit * quisquis

D apertissime veritati; non quia credere vel non credere non est in arbitrio voluntatis humanae, sed in electis preparatur voluntas à Domino; ideo ad ipsam quoque fidem, quæ in voluntate est, pertinet. Quis enim te discernit? quid habes quod non accepisti? & sequitur capitulo septimo; Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt, alij contradicunt; volunt ergo isti credere, nolunt illi, quis hoc ignoret? sed cum in alijs præparatur, in alijs non præparatur voluntas à Domino; discernendum quid eueniat de misericordia eius, quid de iudicio. Idem de gratia & libero arbitrio 16. Dicitur Pelagiani vitam æternam meritis nostris reddi; est merita nostra sic intelligerent, ut etiam dona Dei ipsa agnoscerent, non esset reprobanda ista sententia: quoniam verò merita humana sic prædicant, ut ea ex se metipsis habere hominem dicant, rectissime respondet Apostolus, Quis enim te discernit? quid habes quod non accepisti? si autem acceperis, quid gloriaris, quasi non acceperis? prorsus talia cogitasti. Verissime dicitur, dona tua coronat Deus, non merita tua, si ubi & respice, non ab illo sunt merita tua; Hæc enim si talia sunt, mala sunt, quæ non coronat Deus; si autem bona sunt, Dei dona sunt, quia sicut dicit Iacobus, Omne datum optimum &c. dicit, & Iohannes præcursor Domini, Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de super; vtrique de celo in terram venit Spiritus Sanctus, quando Iesus ascendit in altum captiuam duxit captiuam, dedit dona hominibus, & sequitur capitulo decimo septimo. Si ergo Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tanquam merita tua, sed tanquam dona sua. Itam quoque sententiam diffusè persequitur consequenter; Qui & super illud Psalmi 118. Retribue seruo tuo &c. Nulquam, inquit, se extollat humana superbia: donis suis Deus retribuit bona præmia, sed iste qui iam orat, & dicit, Retribue seruo tuo, viam, si penitus

Beda.
Augustinus.

Augustinus.

Augustinus.

cognoscere.

penitus iam esset mortuus, non prater, sed ab illo accepit initium bonæ concupiscentiæ, à quo vitam poscit obedientiæ. Idem ad Sixtum Presbyterum, recitauerunt 3. Sentent. dicit. 27. Cum, inquit, Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua; unde vita æterna quæ à Deo in fine præcedentibus meritis redditur, quia & eadem merita, quibus redditur, non à nobis sunt, sed in nobis facta sunt, per gratiam, & ipsa recte gratia nuncupatur, quia gratis datur, nec ideo gratis quia non meritis datur, sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita quibus datur. Amplius autem sicut ex 2. capitulo poterit apparere, in genere aperientium est aliquod primum aperientis principale, in cuius virtute aperientur cetera, veluti instrumenta cetera; veluti sint quasi clauces possibiles, ipsum verò potentia viens clauce: Ipsius enim est ille sanctus & verus, qui habet clauem David, qui aperit, & nemo claudit, qui claudit, & nemo aperit Apocalypsis tertio sicut prædictum erat Esaiæ 22. Dabo clauem domus David super humerum eius, & aperiet, & nemo erit qui claudat, & claudet & nemo erit qui aperiat. Ideoque tota deuote orat Ecclesia cum Psalmista, Domine, Labia mea aperies, & cum Machabeis, Adaperiat Dominus cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis. Ipse igitur Dominus aperit corda nostra, & vniuersi saltem quasi liber vires nostras, quod in aperitione aurium surdi, & in iungæ vinculi linguæ eiusdem muti, geminato miraculo ostendit dignabatur, dum digitos sive potentie in auriculas eius misit, & sputo sive clementia tetigit linguam eius, & suspiciens in cælum ingerenscendo sic ait, Effata, quod est adaperire, Marc. 7. qui surdus & mutus secundum Bedam, in quadam homilia, significat, eorum humanum, quod, postquam contempto diuino mandato suationi serpentis obediuit, & agnum verum degustauit, surdum & mutum spiritualiter est effectum. Et secundum eundem recitat ibi Glossa, Suscepit in cælum, ut inde mutis loquelam, inde auditum surdis, inde cunctis infirmis medelam doceret esse querendam. Item Act. 14. Aperit Deus gentibus ostium fidei. Huius etiam aperitionis diuina testis est illa *Epistola purpuraria*, cui Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo, Act. 16. Quod & confertur Apostolus ad Coloss. 4. dicens, Orationi instate, ut Deus aperiat vobis ostium sermonis, & multa similia occurrunt scriptis in Scriptura. Super hoc autem verbum Apostoli dicit Augustinus de prædestinatione sanctorum 27. per hunc modum, Quomodo aperitur ostium verbi, nisi cum sensus aperitur audientis ut credat, & in ipso fidei facto, ea quæ ad edificandam salubrem doctrinam prædicatur, & disputantur admittat, ne per infidelitatem corde clauso ea quæ dicuntur improbet ac repellat? Unde & ad Corinth. ait, Ostium mihi apertum est magnum & euident, & aduersarii multi. Quid hic aliud potest intelligi, nisi prædicato ibi per eum primum Euangelio credidisse multos, & multos fidei eiusdem aduersarios extitisse, secundum illud Domini, Nemo venit ad me, nisi cui fuerit datum à Patre meo: Et vobis datum est nosse mysterium regni, illis autem non est datum. Ostium ergo apertum est in eis quibus datum est, aduersarii autem multi ex eis quibus non est datum. Dicitque idem Apostolus, Cum venissem Troadem in Euangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino, &c. valefaciens illis, cuius in Macedonia. Quibus vale fecit nisi eis qui crediderant, in quorum scilicet cordibus Euangelizanti apertum est ostium? & facta parua digressione subiungit, Verum redeamus ad aperitionem ostij, quasi initium fidei audientium significat Apostolus; Quid est, orantes simul, ut Deus aperiat vobis ostium verbi, nisi aperitissima demonstratio, etiam ipsum initium fidei esse donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, nisi ab eo fieri crederetur. Hoc donum celestis gratiæ in illam purpurariam descenderat, cui sicut Scriptura dicit in actibus Apostolorum, Deus aperuerat sensum, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur: Sic enim vocabatur ut crederet. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel iudicando, ut etiam per eos impleatur, quod manus ejus & consilium prædestinavit fieri. Melius igitur mihi videtur & tutius, totum regimen ostiorum nostrorum ostiano tali committere, qui nunquam sopore deprimitur, nulla illusionem decipitur, nulla corruptione allicitur, nec vlla vincitur potestate, qui aperiendo vel claudendo nunquam errare potest in minimo: quam totum nobis, vel partem sibi, & partem nobis impotentibus, fatuis, & corruptis, qui vix vnam aperimus vel claudimus non errantes: Non tamen ut nos somnolentiæ vacemus & otio, sed ut sub eius felici regimine, non supra, nec secus, semper operibus gratia vigilantissimè insistamus. Unde Augustinus de bono perscuerantibus, 9. Tuiores viuimus, si totum Deo damus, non nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus. Ipsi ergo metorum tota deuotione commito, ac eius gratissimæ gratiæ totaliter me submittito. Et si obijciant illud Apoc. 3. Si quis aperuerit hæc. Et illud dilecti pullantis; Aperi mihi foror mea Canis. 5. dicendum, sicut ad Imitia 35. cap. dicebatur, quod per huiusmodi liberum arbitrium excutitur, nec ex hoc sequitur, quod possit solis propriis viribus aperire, sicut nec implere omnia alia diuina mandata, quæ similiter imperantur.

CAP. XXXIX.

Contra quosdam putantes hominem ex se tantum posse mereri primam gratiam de congruo, non de condigno.

B.

Præter istos autem sunt alij non contenti gratia gratis data, sed volunt quod vendatur à Deo, & ematur ab eis aliquo precio licet vili, congruo tamen ut asserunt, non condigno. Dicunt enim homines ex solis propriis viribus gratiam Dei mereri de congruo, non autem de condigno. Et quia iste error est famosior ceteris his diebus, & nimis multi per ipsum in Pelagianum præceptum dilabuntur; necessarium videtur ipsum diligentiori examine perscrutari. Porro hic error non multum differt realiter ab alijs superius recitatis, potest cum illis similiter confutari: Nam omnes pœnē rationes, & adiutories, contra illos adductæ, contra hunc procedunt similiter recta fronte. Sequitur enim ex ista, quod gratia sit ex operibus & meritis, cum errore Pelagij radicali, sequitur etiam quod gratia sit ex meritis saltem, ut ex causa partiali & concausa cum primo errore sequente; & quod merita illa de congruo sint saltem causa & dispositio præparatoria gratiæ cum secundo, & quod quis possit mereri de congruo per se solum, sicut tertius error ponit, quod homo potest solis propriis viribus aperire. Præterea si quis de congruo primam gratiam mereatur, hoc est priusquam habeat gratiam saltem prioritate naturæ; sed priusquam habeat gratiam de qua loquor, scilicet gratiam ad regnum, non habet etiam charitatem. Ipsa enim sola diuidit inter filios perditionis, & regni, ut dicit Augustinus 1. de Trinit. 18. & patet per Apostolum 1. ad Corinthi. 13. quare nec diligit Deum omnino, vel saltem non amore gratuito, sed libere & principaliter propter illum. Quapropter nec aliquid mereatur ab eo, & maxime nullum bonum gratuitum propter illum. Quapropter semper tenet: Nam qua fronte vendicat quis remunerationem à Deo, cui nullum munus donauit: aut quo titulo exigit remunerationem ab eo, cui nunquam aliquid tribuit? & quomodo mereatur quis quicquid à Deo, qui nihil facit pro eo? Unde Mart. 6. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cœlis est: ubi Chrysostomus; Quid autem à Deo recipies, qui Deo nihil dedisti? Nam quod propter Deum sit, Deo datur, quod autem propter homines sit, in ventos effunditur. Ad hoc & facit efficaciter Augustinus, 1. contra Pelagium & Cælestium de gratia Christi, & de peccato originali, 22. sicut 37. recitauit. Adhuc autem & si quis ariet Deum, & faciat pro eo, non propter se, sed ut prospera sibi concedat, vel aduersa prohibeat, redit idem. Quomodo namque talis plus mereatur à Deo, quam venditor ab emptore? & præter hoc, magis diligit concessiones illorum, & prohibitionem illorum, quam Deum, & cum ista diligit propter seipsum, magis diligit seipsum quam Deum. Semper enim propter quod vnumquodque, illud magis est: ut propter quod amamus, illud magis amicum est, 1. Post. 2. Imo sicut 26. capitulo fuerat declaratum; Qui diligit aliquid propter aliquem certum finem, non diligit hoc, sed finem; ergo nedum sic diligens non mereatur, sed peccat: si autem contra rectum & debitum ordinem diligendi, teste parte 30. corollarij, primi, huius, & contra præceptum de diligendo Deum ex toto corde, & tota anima, & tota fortitudine atque mente, Deuter. 6. & Mat. 22. Talis quoque se fruatur, & vniuersi ipso Deo; ergo constat eum peccare, ut patet diffusè per Aug. De doctrina Christi, cap. 1. & post: & recitat Lumb. 1. Sent. dist. 1. Patet etiam quod talis non mereatur. Nullus enim operando mereatur, nisi habeat intentionem rectam, scilicet rectam huius: Nam sicut in naturalibus motus denominatur à fine, sic & in moralibus, sicut & patet ex 4. huius. Talis autem extra charitatem non habet intentionem rectam: Nulla enim est intentio recta, nisi quæ finaliter in mediata tendit in Deum, vel fortiter mediata, quæ fortiter immediate fertur in creaturam, & per illam finaliter in Deum, & hoc super omnia gratuito propter ipsum sicut 30. pars corollarij, docet. Si enim propter aliquid aliud finaliter appetatur, iam illud aliud magis est finis intentus, sicut præhabita manifestant; & cum cetera naturalia in quantum acceperunt à natura, in tantum per inclinationem naturalem hoc faciunt; homo qui ad hoc accepit potentiam intellectualem, & libere voluuntiam, debet hoc facere scienter & libere secundum potentiam ad hoc finaliter sibi datam. Homo ergo quicunque agendo non sic dirigat actualiter nec habitualiter intentionem suam finaliter in Deum, & hoc gratuito

propter ipsum, facit contra naturalem ordinem vniuersi; quare & peccat in naturaliter contra naturam, & contra Deum, principium, & finem, ac summum autorem totius nature; & ordinis naturalis, vel solum non meretur. Hoc etiam patet per Augustinum 1. de doctrina Christiana, ubi prius: Si enim intendit illa sic recta, intendens fruere Deo, vel per illam virtutem creatura: & si fruatur Deo, patet propositum; Si autem fruatur creatura, cum secundum Augustinum ibidem, vi sit id; quod in ipsum venit, referre ad fruendum illud quo fruendum est; alias aborti est; non vii; Nam vsus illicitus abusus, vel abusus nominari debet. Adhuc patet, Nam vsus creaturæ, si non referatur in Deum, est vsus illicitus, ergo peccatum, vel saltem non est recte factum; ergo illa intentio non est recta, nec alicuius intentio sine charitate & gratia gratuito super omnia fertur in Deum; quoniam sicut nullius intellectus sine fide fideliter fertur in Deum, ita nullius affectus sine gratia gratis fertur in Deum, ita quod habeat Deum gratuito super omnia sibi charum. Eadem enim est proportio boni & mali. Item si homo sine gratia charitatis posset Deum amare gratuito super omnia alia, & posset similiter cognoscere omnia alia mandata, & seruare ea, quia qui potest maius, potest & minus; sed mandatum de dilectione Dei est primum & maximum, Matt. 22. Imo quicunque sic Deum diligeret, nullo modo sciret eum offendere, nec aliquid eius mandatum contemneret. (Hoc enim tanta dilectione repugnaret expresse) sed ea omnia pro viribus confenseret. Dicit enim Philosophus 9. Eth. 4. Ponunt amicum volentem & operantem bonum vel apparentia illius gratia, puta amari; & 2. Rhetor. suæ 5. Sit, inquit, velle, amare alium, quæ putat bona, illius gratia, sed non sui, & secundum posse actum esse horum: Vnde & Sapientia sexto; Dilector, custodia, seu custoditio legum illius est: Quare & veritas ipsa dicit, Siquis diligit me, sermonem meum seruabit, Ioan. 14. Super quod Gregorius hom. 30. Probatio dilectionis exhibitio est operis. Hinc in epistola sua, idem Ioannes dicit: Qui dicit, quia diligo Deum, & mandata eius non custodit, mendax est; verè enim diligimus, si mandata eius seruamus; verè diligimus, si a nostris voluptatibus nos coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria defluit, profecto Deum non amat, quia ei in voluntate sua contradicit. Apostolus ad Rom. 13. similiter arguens, sic concludit: Plenitudo ergo legis est dilectio; quare nec sine gratia charitatis, posset quis esse in statu salutis. Nam Luc. 10. dicit Saluator, Hæc hæc, id est, serua mandata, & viues. Frustra ergo ponuntur hi tres habitus, scilicet fides, spes, & charitas super, naturaliter nobis infusi, cum sine his naturalia nostra nobis sufficiant ad faciendum & seruandum omnia diuina mandata, sicut Pelagius assererat, & fecerat Augustinus de hæresibus 88. & Petrus 2. sentent. dist. 28. & Ildoras 8. Eth. 14. & Canon 24. quæst. vlt. Quidam autem. Sed Doctores nostri Catholici dicunt nos istis tribus habibus, vel alijs proportionalibus indigere, quia cum animæ nostræ aspectus & affectus per molem corporis seu peccati, vel per naturalem impotentiam deprimantur, in tantum quod non possunt Deum videre debite, nec amare, vel etiam propter disproportionem tam excellentis obiecti, necessarii indigent fide vel lumine gloriæ, & charitate seu gratia, quæ ipsos eleuant ad Deum videndum debite & amandum. Vnde & Papa Clemens quintus damnat hæresin Begardorum dicentem, quod anima non indiget lumine gloriæ ipsam eleuant ad Deum videndum, & eo hæret fruendum, Extra de hæreticis, Ad nostrum. Et hoc nescit nos in statu præsentis miserie, sed etiam Angeli & primi parentes in statu primæ innocentie similiter indigebant, quando nullum obicem posuerunt mortalem, nec minimum venialem, ut dicit Lombardus, & probat per autoritates Augustini 2. sentent. dist. 5. 24. & 29. plenè. Et si quis dicat, quod virtutes morales satis eleuant affectum ad Deum gratè amandum, contradicetur ei facile per priora: Incidit enim in errorem Pelagii supra dictum, quod videlicet homo solus liberi arbitrii viribus sine gratia possit omnia Dei mandata efficaciter adimplere, sicut præcedentia monstrauerunt. Adhuc autem quid simile, sic eleuat Angelos ad amandum? Amplius autem virtutes morales ex operibus generantur, ut patet 2. Eth. 1. & 2. nec speciem suam aut terminos suos excedunt, sed ad similes operationes tantum inclinant, ex quibus generantur. Vnde dicit ibi Philosophus cap. 2. Operationes & virtutes in eisdem erunt: Sicut enim ex recedere à voluptatibus efficiuntur temperati, sic effecti maxime possumus recedere ab ipsis, & si effecti assueti contemnere terribilia & sustinere ipsa efficiuntur fortes, sic effecti maxime possumus sustinere terribilia. Cum ergo nullus ex puris naturalibus diligit Deum gratuito super omnia propter seipsum, sed propter aliquem alium finem, habitus ex talibus multiplicatis dilectionibus generatur tantummodo inclinabit ad Deum similiter, & non aliter diligendum. Quapropter & idem Philosophus 8. Eth. & 9. ostendit, quod quilibet etiam virtuosus primo & maxime diligit semetipsum, & quod ab hac dilectione omnis alia dilectio & amicitia derivatur. Ceterum namque 2. sic ait, Videtur autem & quod ipsi bonum amare vnusquisque

Philosophus

Sapientia

Ioan. 14.

Gregorius

Apostolus

- A & infra 7. Sibi ipsi maxime vnusquisque vult bona; & non libri 4. Amicabilia item quæ ad amicos, & quibus amicitia determinatur, videntur ex his quæ ad seipsum velle: & infra 9. quæ. Vnum oportet amare seipsum maxime, & arguit pro, & contra, & determinat quoddam oportet; ubi & infra 9. Omnis, inquit, intellectus eligit optimum sibi ipsi; epictetus autem obediunt intellectui: verum enim quod de studio, & amicorum gratia multa agere, & pati, & si oportet, mori: Projiciet enim & pecunias & honores, & totaliter circumpugnabilia bona, procurans sibi ipsi bonum. Paucum enim tempus valde delectari magis viuere eligit, quam multum quiescere, & viuere bene annum, quam multos annos qualitercunque, & vnâ actionem bonam, & magnam, quam multas & paruas. Morientibus autem & hoc forte accidit, eligunt vixit magnum sibi ipsis, & pecunias projiciunt vixit, in quo plura recipiunt amici. Fium enim quidem amico pecuniarum, ipsi autem bonum, maius autem bonum tribuit sibi ipsi. Ecce secundum doctrinam Philosophi quoddam virtuosus in operatione
- B sua maxime virtuosus intendit, & amat finaliter, non Deum gratuito propter Deum, sed proprium bonum suum, proprium commodum & seipsum, & Deum fortassis propter se hominem. Vnde & Sixtus Pictagoras in sententiis suis ait: Sine Deo non poteris viuere Deo; & infra, Sapientem fatum non facit; gratia enim Dei fato non subiaceret. Quapropter & Anselmus de Concordia vlt. dicit, quod voluntas quæ est instrumentum, & naturalis libertas arbitrii sine iustitia otiosa est & ancilla facta est suæ affectionis quæ ad commodum est, quia remota iustitia nihil potest velle, nisi quod illa vult, affectio scilicet commodi; hæc autem iustitia proculdubio est gratia Dei ipsa, ex gratia dependet. Iustitia namque tribuit vnicuique quod est suum; quare & Deo an. orem gratuitum super omnia propter ipsum, secundum partem 30. Corollarij, primi huius; quod fieri sine gratia nullo modo potest, sicut præcedentia sua serunt. Hoc idem Anselmus, & alij Doctores Catholici sapienter attestant: Dicit enim Apostolus, Iustificati gratis per gratiam ipsius, ad Rom. 3. & iterum, Iustificati gratia ipsius, ad Rom. 5. & infra 1. c. de quibusdam opinionibus contrariis scribit ita; Ignorant Dei iustitiam, & suam querentem statuere, iustitiam Dei non sunt subiecti; quod tractans Augustinus de verbis Apostoli, ferm. 1. 5. Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit; a Deo tibi sit, tua non sit: qui & exponens illud Psalmi 118. Feci iudicium & iustitiam, scribit ita; Iustitia nomine hoc loco non ipsa virtus, sed opus eius significatum est. Quis enim facit in homine iustitiam, nisi qui iustificat impium? hoc est per gratiam suam ex impio facit iustum. Vnde Apostolus, Iustificati gratis per gratiam ipsius: Facit ergo iustitiam, id est, opus iustitiae, qui habet in se iustitiam, quibus & multi Auctores similia multa dicunt. Quapropter & euidenter apparet nullam virtutem Philosophiam seu moralem esse veram virtutem, simpliciter rectam, aut iustam, sine charitate & gratia ipsam perficiente, erigente in Deum & ad ipsum finaliter propter ipsum gratuito dirigente. Non enim parum deest virtuti, cui deest vera causa finalis, recta intentio, iustus finis, & præcipue talis finis, qualis cognoscitur esse Deus. Vnde nec minus clare perpenditur, nullum opus virtutis huiusmodi per charitatem & gratiam non formare; & vniuersaliter nullum opus cuiuspiam, veram virtutem charitatis & gratia non habentis, esse simpliciter virtuosum, rectum, aut iustum; quinimò & quolibet tale opus, est aliquo modo peccatum. Nam quomodo posset opus esse virtuosum, rectum, & iustum simpliciter, quod non à tali virtute procedit, quæ rectam causam finalem simpliciter, rectam intentionem, & iustum finem non habet? imò quomodo posset opus non esse quouimodo obliquitas aut peccatum, quod à recto, debito, & iusto sine simpliciter ad alium distorqueretur, & ibi requiescit finaliter vltimate? Quare & Plato atque Platonici Philosophi excellenter veras virtutes non esse dicebant, nisi quæ mentis quodammodo imprimuntur à forma illius æternæ immutabilisque substantiæ, qui est Deus: An & hæc est virtus de qua Aristoteles 7. Ethic. 1. dicit, Quandam esse super nos virtutem heroicam & diuinam? Quapropter & Augustinus 4. contra Iulianum 4. rectat, & Platonem contrariam tanquam errorem Pelagianorum, sic alloquens Iulianum; Soletis, negantes Dei dona esse virtutes, quibus recte viuatur, & eas naturæ voluntariæque humanæ non gratie Dei tribuentes, hoc vti argumento, quod eas non nunquam habeant infideles. Et infra 5. Acerbissimi, inquit, gratia inimici, exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus sine adiutorio gratiæ solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum, qui solus liberatis ingenuis viribus, & misericordies crebro, & modesti, & casti inueniuntur, & sobrii. Sed horum errorem, erroneum argumentum redarguit consequenter, ostendens diffusè quod nulla est in infidelibus vera virtus, nec aliquid opus rectum, imò & quod omne opus infidelium est peccatum; quod etiam virtutes infidelium sunt veraciter dona Dei; quare & sexto sic ait,

Anselmus

Apostolus

Rom. 3.

Tit. 3.

Rom. 5.

10.

Augustinus

Apostolus

Plato

Aristoteles

Augustinus

|| duxit

Absit ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus vere, nisi viuat ex fide. Iustus enim ex fide **A** viuit. Quis porro eorum qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam forte tu solus, iustum dixerit infidelem, iustum dixerit impium, iustum dixerit Diabolo mancipatum? Porro si veram iustitiam non habent impii; profecto nec alias virtutes comites & socias, si quas habent, veras habent; ac per hoc nec continentia, siue pudicitia, vera virtus est impiorum, quia cum non ad suum referuntur autorem dona Dei, hoc ipso malo. his virtutes efficiuntur iniusti. Et infra 8. Noueris, inquit, non officiis sed finibus a virtutibus discernendas esse virtutes, officium est autem quod faciendum est; cum itaque facit aliquid homo ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur; quare tamen non attendens fines ab officiis separasti, & virtutes veras officia sine finibus appellada esse dixisti; ex quo te tanta absurditas sequitur, ut veram appellare cogaris iustitiam, etiam cuius Donum non repereris auctoritatem. Siquidem manus abstinerere ab alieno, si officium cogites, potest videri esse iustitiam; si tamen quaeritur, quare fiat, & respondetur, ne plus pecunie libus percat, quomodo iam hoc factum vere poterit esse iustitiam, cum seruiat avaritia, quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas, quae omnino quicquid facerent, propter illam vel adipsam faciendum facerent, vel tenendam? Absit autem, ut virtutes vere cuiquam seruiant nisi illi, vel propter illum, cui dicimus, Deus virtutum conuertere nos. Proinde virtutes quae carnalibus delectationibus, vel quibuscunque commodis & emolumentis temporalibus seruiunt, vere prorsus esse non possunt; quae autem nulli rei seruire volunt, nec ipsae vere sunt. Vera quippe virtutes Deo seruiunt in hominibus, a quo donantur hominibus; Deo seruiunt in Angelis, a quo donantur etiam Angelis; quicquid autem bonum sit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia precipit, et si officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est. Et infra 12. recitat replicationem Iuliani haereticus, & respondet sic dicens: Ecce eadem commemoro quae ipse posuisti. Si gentilis, qui non viuunt ex fide, nudum, operuerit, periclitatem liberauerit, egri vulgus fouerit, diuina honestate amicitia impenderit, ad testimonium falsum nec tormentis poterit impelli; quare abs te, vtrum haec opera bona bene faciat an male, si enim quamuis bona, male tamen facit, negare non potes eum peccare, qui male quodlibet facit; sed quia eum non vis peccare cum ista facit, profecto dicturus es, & bona facit, & bene. Fructus ergo bonos facit arbor mala, quod fieri non posse veritas dicit. An dicis hominem infidelem arborem bonam? placet ergo Deo, & ubi erit quod scriptum est, Sine fide impossibile est placere Deo? Vide itaque vtrum infidelis voluntatem audeas dicere bonam voluntatem: Sed forte dicturus es, misericors voluntas bona est: recte istud diceretur, si quemadmodum fides Christi, id est, fides quae per dilectionem operatur semper est bona, ita misericordia semper est bona: si autem & reperitur misericordia mala, quia persona pauperis accipitur in iudicio; propter quam postremo rex Saul meruit a Domino & vique misericordiae damnari, quia contra eius praeceptum captiuo regi per humanum peperit affectum, attente cogita, ne forte misericordia bona non sit, nisi quae bonae fidei fuerit; imo respondet, ut hoc sine dubitatione prospicias, vtrum bonam misericordiam exillimes infidelem. Porro si vitium est male misereri, proculdubio vitium est misereri infideliter; quod si & ipsa per seipsum naturali compassionem opus est bonum, etiam isto bono male vitium, qui infideliter vitium; & hoc bonum male facit, qui infideliter facit; qui autem male facit aliquid profecto peccat, ex quo colligitur etiam ipsa bona opera, quae faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui bene vitium malis; ipsorum autem esse peccata, quibus & bona male faciunt, quia non fideles sed infideles, id est, ista & noxia hoc faciunt voluntate. Et infra 13. Intellige quod ait Dominus, Si oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosum erit; Si autem oculus tuus est simplex, totum corpus tuum lucidum erit; & hunc oculum agnosce intentionem qua quisque facit, quod facit, & per hoc discere eum qui non facit opera bona, intentione fidei bona, hoc est quae per dilectionem operatur, totum quasi corpus, quod illi, velut membris, operibus constat. tenebrosus esse, hoc est plenum nigredine peccatorum. Amor enim mundi quo quisque amicus est huius mundi, non est ex Deo; amor fruendi quibuscunque creaturis sine amore creatoris non est a Deo; Amor autem Dei, quo perueniatur ad Deum, non est nisi a Deo parte per Iesum Christum in Spiritu Sancto. Per hunc amorem Creatoris bene quisque; virtus creaturis sine hoc amore Creatoris nullus quisquam bene vitium creaturis. Quem imitatus & Beata contra Iulianum 13. Quod, inquit, dicit (scilicet Iulianus) multos Philosophorum patientiam, castitatem, modestiam, aliasque de Natura bono habuisse virtutes, constat quod quicumque Philosophorum Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam nescierunt, hi nullam vere virtutem, sicut nec veram sapientiam habere ulla ratione poterunt. Vnde & in sententia Prosperi propositione 106. Omnis infidelium vita peccata est; Bonum enim nihil est sine

summo

A summo bono. Vbi enim deest agnitio aeternae & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Quapropter & Apostolus, primo ad Corinthios, decimo tertio, Omnes virtutes in charitate radican demonstrat. Ex his igitur plane constat, quod nulla virtus Philosophica aut moralis, sine gratia charitatis, est simpliciter vera virtus, recta, aut iusta, nec valet erigere voluntatem creatam ad Deum super omnia propter Deum gratuito diligendum, quin potius ipsam deficiat, deflexamue declinet, ad cuiuslibet commodum proprium, & seipsum. De necessitate ergo requiritur aliqua virtus superior supernaturalis, heroica, & diuina, puta gratia gratis data a Deo, ad erigendum voluntatem creatam insufficientem ex seipsa, ad diligendum Deum super omnia gratuito propter Deum, & finaliter propter eum. Hoc autem videtur & congrue figurari Ezechielis primo, ubi Propheta sic ait; Vidi & cecidi in faciem meam, & audiui vocem loquentis, & dixit ad me; Fili hominis, sta super pedes tuos, sicut & omni homini ex peccato, seu conditione naturae cadenti, seu iacenti longe inferius, imperatur; sed quia per seipsum non sufficit surgere, neque stare, recte subiungitur, & ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos, &c. Quis enim est hic spiritus, nisi spiritus gratiae, spiritus Dei sanctus? Quare & Gregorius primo super Ezechielem, homilia nona, sic ait; Ecce diuina vox iacenti Propheta iussit, ut surgeret; sed surgere omnino non posset, nisi in hunc Omnipotentis Dei spiritum intrasset. Huic & concordanter Daniel ita dicit; Iacebam consternatus super faciem meam, vultusque meus haerebat terrae; & ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum, &c. Danielis decimo: Quis enim est haec manus, nisi manus diuinæ gratiae adiutricis? Quapropter & Augustinus De spiritu & littera, vndecim, dicit ita; Demonstrare nitimur non in eo nos diuinitus adiuuari ad operandam iustitiam, quod legem Deus dedit plenam bonis sensibusque praeceptis; sed quia ipsa voluntas nostra sine qua operari bonum non possumus; adiuvetur, & erigatur, imperitio spiritus gratiae, sine quo adiutorio doctrina illa lucra est occidens: Petrus quoque secundo Sententiarum distinct. 24. Est, inquit, in anima rationali voluntas, vel quae naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter nisi gratia iuuet, quae adueniens iuuat eam & erigit, ut efficaciter velit bonum. Et infra Distinct. 25. vltim. Voluntas, inquit, hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, nisi per gratiam liberetur, & adiuvetur, liberetur quidem ut velit, & adiuvetur ut perficiat, quia ut ait Apostolus; Non est volentis velle, neque currentis currere, id est, operari, sed miserentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bonum, cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio; sed ipsa gratia voluntatem praeparando, ut velit bonum, & praeparatam adiuuat, ne frustra velit, id est, ut perficiat. Amplius autem secundum omnes Philosophos, naturales & morales, omnis forma, & omnis habitus moralis vel intellectualis per operationem suam cognoscitur, & per operationes distinctas & varias, formae distinctae & variae demonstrantur. Cur ergo per operationem charitatis & gratiae, quae est Dei super omnia charis & gratis diligere, forma seu habitus charitatis & gratiae non probatur? Item omnes Doctores de baptismo, & eius effectu scribentes tenent concorditer, quod cuiuslibet ritus baptizato in suo baptismo, tres virtutes theologicae, scilicet fides, spes, & charitas infunduntur, vna cum gratia informante. Et ut de cetero, nullus super hoc audeat dubitare, sancta Ecclesia istud certissime delinuit. Nam Iohannes Papa Extra; In confirmationibus Clementis, de summa Trinitate; & fide Catholica, recitata vna opinione dicente per virtutem Baptismi parulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; & alia asserente, quod culpa ipsi in baptismo remittitur, ac virtutes, & informans tanta infunduntur quoad habitum; & non pro illo tempore quoad usum, subiungit; Nos attendentes generalem efficaciam moris Christi, quae per baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis; opinionem secundam, quae dicit tam parulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, & dicis Sanctorum, ac Doctorem modernorum Theologiae magis consonam & concordem, sacro approbante consilio duximus eligendam. Item nullus potest exercere operationem propriam alicuius formae nisi praehabita illa forma; sicut nullus potest percutere fortiter, nisi praehabita fortitudine; nec videre acutè nisi praehabito visu acuto; & in intellectualibus, & moralibus similiter. Nullus enim potest facere sapienter aut prudenter nisi praehabita sapientia vel prudentia; nec in moralibus potest quis generaliter benefacere, nisi praehabita aliqua virtute in genere, a qua tanquam a forma bona seu bonitatis actio bona procedat. Vnde secundo Ethicorum sexto ostendit Philosophus quod virtus habentem perficit, & eius opus bonum reddit; cui & simile ex sexto Ethicorum, 10. recitat tricesimam quartam huius, & idem videtur de quolibet virtute in particulari, & operatione illius.

E c 3

Nullus

Apostolus.
1. Cor. 3.

Anselmus.

Ierem. 1.

Psal. 36.

Augustinus.

Nihil ergo potest velle nisi perhabita iustitia. nec dirigere Deum charē nisi perhabita charitate. Quicunque ergo caret iustitia, charitate, & gratia, non potest ex se iuste vel charē aut gratē velle nec facere, nec hanc potest ex se habere sicut precedentia docuerunt; & potest probari, quia si posset, hoc esset gratē merendo, seu volendo, vel non sic faciendo; sed non gratē merendo, seu volendo, quia hoc non potest nisi perhabita gratia per proximam rationem; nec non gratē aliquid faciendo. Non enim congruit rationi, quod gratia detur in premium & mercedem ei, qui nihil gratum fuerit operatus. (Nam secundum Apostolum 1. ad Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedem accipit secundum suum laborem.) nec carens ea potest eam recipere à sola alia creatura. Nullus enim potest gignere aut facere filios Dei, & constituere heredes regni celestis, nisi Deus Pater, & Dominus huius regni. Restat igitur ut gratia secundum nomen suum, sine vilius meritis prauis gratis detur ingratis; à Deo datore libe. alissimo gratiarum. Et propter hanc rationem Anselmus de Concordia, eandem sententiam profitetur; ubi postquam ostendit capitulo octauo, quod rectē velle est finis rationalis creature, & quod iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, quoniam qui solum propter aliud illam seruat, non illam diligit, sed illud propter quod eam seruat, & ideo non est dicendus iustus, nec talis rectitudo nominanda est iustitia. Uno capitulo sic adiungit, Dubium non est, quia voluntas non vult rectē nisi quia recta est: Sicut namque vitus non est acutus, quia videt acutē, sed idcirco videt acutē quia est acutus; Ita voluntas non est recta, quia rectē vult, sed rectē vult quoniam recta est. Cum autem vult, hanc rectitudinem, proculdubio rectē vult. Non ergo vult rectitudinem nisi quia recta est; Idem autem est voluntati rectam esse & rectitudinem habere; palam igitur est, quia non vult rectitudinem, nisi quia rectitudinem habet. Idem de veritate 12. Rectitudinis acceptio prius est naturā quam habere aut velle illam, quoniam illam habere aut velle, non est causa acceptionis, sed acceptio facit illam velle, & habere. Et sicut pater per eandem De causa Diaboli 17. Desertor Angelus amissa iustitia, non potest ex se habere voluntatem iustitiam; Imò & sicut apparet supra eundem 12. Angelus dispositus ad volendum, non potuit ex se habere suam primam voluntatem, neque beatitudinis aut iustitiæ, sed voluntatem commodi naturalem. Hanc & consonat dictum De concordia ult. superius recitatum; qui & supra 9. post superius recitata, ostendit quod nullus potest rectitudinem illam recipere nisi à Deo; Confideremus nunc, inquit, utrum aliquis hanc rectitudinem non habens, aliquo modo eam à se habere possit; vtrique illam à se habere nequit nisi aut volendo, aut non volendo; volendo quidem nullus valet eam per se adipisci, quia nequit eam velle, scilicet rectē, nisi eam habeat; quod autem volendo valeat eam assequi mens nullius accipit; Nullo ergo modo potest eam habere ex se; sed neque ab alia creatura: Sicut namque creatura nequit creaturam saluare, ita non potest illi dare per quod saluetur. Sequitur ergo quod nulla creatura rectitudinem habeat, nisi per Dei gratiam. Deo ergo largiente inuenimus gratiam eius ad saluandum hominem cum libero arbitrio concordare; ita ut gratia sola possit hominem saluare, nihil eius libero arbitrio agente; sicut fit in infantibus & in intelligentibus, ut ipsa semper adiuvet liberū arbitrium naturale, quod sine illa nihil valet ad salutem, dando voluntati rectitudinem, quam seruet per liberum arbitrium. Et quamuis non omnibus det, quoniam cui vult miseretur; & quem vult indurat; Nulli tamen dat pro precedenti aliquo merito, quoniam, quis prior dedit Deo & retribuetur ei: Si autem voluntas per liberum arbitrium, seruando quod accepit, meretur aut augmenum acceptæ iustitiæ, aut potestatem pro bona voluntate, aut premium aliquod, hæc omnia fructus sunt primæ gratiæ; & gratia pro gratia, & ideo totum impurandum est gratia, quia neque volentis est quod vult, neque currentis est quod currit, sed miserentis est Dei. Nonne & hoc est, quod dicit Propheta, Scio, inquit, Domine quod non est hominis vin eius, nec vini est ut ambulet & dirigat gressus suos. Ierem. 1. Cuius est ergo, nisi illius de quo alius Propheta sic ait, Apud Dominum gressus hominis dirigetur, & viam eius vollet. Psalmo trigelimo sexto; Imò sicut alia litera claret, A Domino gressus hominis dirigentur primo, & post directionem iam factam, viam eius scilicet Domini vollet homo secundum. Hoc enim Aug. exponens sic ait, Ipse homo ut velit viam Domini, ab ipso Domino eius gressus dirigentur: Nam si Dominus non diriget gressus hominis, tam prauī erant ut semper per praua itent, & semitas carnis sequendo redire non possent. Ipse est ergo qui direxit gressus nostros, ut viam eius vellemus. Qui & 1. ad Simplicianum 24. ait; Ad frangendam atque deiciendam superbiam hominum ingratorum gratia Dei; & audientium gloriam de meritis suis, ista commemorantur: Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum aut malum, non ex operibus sed ex vocante dictum est, Quia maior seruierit mihi. Vocantis est ergo gratia; percipientis verò gratiam consequenter sunt opera bona, non quæ

A quæ gratia, sed quæ gratia parantur. Non enim ut formam salutis acciperent, sed quia feruet; nec ideo bene currit, ut rotunda sit, sed quia rotunda est: sic nemo propterea bene operatur ut accipiat gratiam, sed quia accepit. Non enim potest iuste vivere, qui non fuerit iustificatus; nec omnino viuere, qui non fuerit viuificatus; iustificat autem gratia, ut iustificatus possit iuste viuere. Prima igitur gratia, secundum opera bona. Idem de fide ad Petrum, 18. dicit, quod Deus intellectuali naturæ, Angelis scilicet & hominibus cognoscendiæ diligendi se facultatem voluntatemque donauit, ut eam unusquisque & habere posset & perdere; si quis tamen eam sponte perderet, suo eam deinceps arbitrio resumere non valeret, ut illius esset, illius sanctæ cogitationis initia gratuitæ dono bonitatis denuo renouandis quibus velle infundere, cuius fuit in ipso creationis exordio, nullis precedentibus meritis, spiritus & corpora, locis acque affectionibus, prout ipse sapiens voluit congruis, mirabiliter ordinare. Et infra 21. Bonæ inquit voluntatis & cogitationis initium non homini ex seipso nasci, sed diuinitus & preparari tribui, in eo Deus euidenter ostendit, quod neque diabolus, neque aliquis Angelorum ejus, ex quo ruinæ illius merito in hanc sunt inferiorē decessu caliginem, bonam potuit aut poterit resumere voluntatem. Quod si possibile esset, ut humana natura, postquam à Deo aversa bonitatem perdidit voluntatis, ex se ipsa rursus eam habere potuisset; multo possibilibus hoc natura haberet Angelica, quæ quanto minus grauat terrena corporis pondere, tanto magis hac esset prædita facultate: Sed ostendit Deus vnde bonæ voluntas hominibus detur, quam sic amiserunt Angeli cum haberent, ut amissam deinceps habere non possent. Idem 12. de Civit. Dei, 9. probat, quod si boni Angeli fuerant prius sine bona voluntate, non potuerunt eam habere ex se; quia si eam ipsi, Deo non operante, fecerunt, meliores à seipsis, quam ab illo facti sunt; quod absit: & si non potuerunt seipsos facere meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo melius quicquam facit; protestò & bonam voluntatem quæ meliores essent, nisi operante adiutorio creatoris habere non possent. Sed obijcietur fortassis per illud, 2. Eth. 1. & 2. quod virtus moralis generatur ex operibus similibus precedentibus, ut iustitia, temperantia, & fortitudo, ex iustis, temperatis, & fortiter operari; ergo aliquis potest virtuosè operari non habendo virtutem. Item alias fatuum videretur & vanum appetere & desiderare virtutes: Nullus enim hoc potest nisi eas habendo; sed superfluum videretur & fatuum aliquem desiderare, & appetere hoc quod habet. Item hoc videretur in artibus manifestum: Nullus enim habet artem citharizandi, aut ædificandi, nisi prius citharizando, aut ædificando, ut patet per Philosophum, 2. Eth. 1. & 9. Megaphys. 14. Ad hæc potest responderi sicut responderi Philosophus 2. Eth. 4. ad similem questionem. Quia enim dictum erat prius, quod virtus ex operibus generatur; quereret aliquis, inquit, qualiter dicimus, quoniam oportet iusta operantes iustos fieri, & temperata temperantes? Si enim operantur iusta & temperata, iam sunt iusti, & temperati. Et respondet quod tales non operantur iuste & temperate, sed iusta & temperata: & dicit quod opera iusta & temperata dicuntur, quando sunt talia, qualia iustus & temperatus operabitur. Alter tamen nec improbabilius potest dici, quod quicunque talia operatur, & non omnino casualiter, sicut bos inuenit leporē aut perdidit, hoc facit ex aliqua forma virtutis, & virtute, quam habet, largè loquendo. Nam secundum eundem Philosophum, 6. Eth. vi. duplex est virtus, vna principalis, alia naturalis; vel vna acquisita, alia vero innata; & hoc probat per communem experientiam, ita dicens; Omnibus enim videtur singulos natorum existere natura; aliquid enim iusti, & temperati, & fortes; & alia habemus confestim à naturæ. Etenim pueris & bestis naturales existunt habitus, sed sine intellectu nocui videntur, quem admodum corpori forti sine visione moto accidit falli fortiter, propter non habere visum, sic & hic. Si autem accipiat intellectum habitus similis existens, tunc erit propriè virtus. Et ratio hoc conuincit: Si enim propter hoc, quod homo post multam tristitia opera sentit se fortiter inclinari ad talia facilius & delectabilius operandum, concludit se habere virtutem moralem taliter inclinantem. Quare si quis naturaliter, similiter, vel vehementius, facilius, & delectabilius inclinatur, non concludit se habere virtutē huiusmodi naturalem; & hanc forsan virtutem contra veritatem acquisitam quam hic vocat principalem, in prædicamentis distinguens, sub nomine dispositionis posuit in prima specie qualitatis. Has etiam virtutes ne dicimus naturales aut morales, sed etiam intellectuales & artificiales, Mathematicæ videtur se reputant in naturalibus puerorum; Ideoque antiqui prudentes, inuestigata diligenter & cognita naturalis habilitate pueri cuiusque secundum illam quemlibet ad quodlibet congruè applicabant. Quare & inter eos tunc temporis omnes artes excellentissimè vixerunt. Vnde & 3. Eth. 13. scribitur isto modo, Innasci oportet quemadmodum visum habentem; quo iudicat bene, & quo secundum veritatem bonum desiderabit, & est bene natus, cui hoc innaturum

probat.

malis, & faciat bonum, reuelando, & ostendendo quid fieri debeat, adiuuare credatur, A
non etiam cooperando, & dilectionem inspirando, ut illud quod faciendum esse agnouerit,
faciat. Et infra 7. recitat verba Pelagij sub hac forma: Adiuuat nos per doctrinam & reue-
lationem suam, dum cordis nostri oculos aperit, dum nobis, ne presentibus occuperemur, fu-
tura demonstrat, dum diaboli pauidi insidias, dum nos multiformi & ineffabili dono gratiæ
coelestis illuminat; qui hoc dicit, gratiam tibi negare videretur, an & liberum hominis arbitri-
um & Dei gratiam confiteretur? Et infra 8. Hoc, inquit, est gratiam Dei ponere in lege aut
doctrina. Hic itaque apparet hanc eum gratiam consistere, qua demonstrat & reuelat Deus,
quid agere debeamus, non qua donat atque adiuuat ut agamus, cum ad hoc potius valeat le-
gis agnitiō, si gratiæ desit opitulatio, ut fiat mandati præuaticatio. Vbi enim non est lex, ait
Apostolus, nec præuaticatio; & concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concu-
piscēs. Ac per hoc vsque adeo aliud est lex, aliud gratia, ut lex non solum nihil prosit,
verum etiam plurimum obstat, nisi adiuuet gratia, & hoc ostendat legis utilitas, quoniam B
quos facit præuaticationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & ut concupiscentias
malas superent adiuuandos: Iubet enim magis, quam iuuat; docet morbum esse, non san-
nat; Imò ab ea potius, quod non sanatur, augetur; ut attentius & sollicitius gratiæ medica-
na queratur, qualiter accidit, spiritus autem viuificat. Idem de gratia & libero arbitrio 25.
Quid est, inquit, quod vanissimi homines, & peruersissimi Pelagiani, legem dicunt esse Dei
gratiam, qua iuuamur ad non peccandum? Quid est quod miseri dicunt, qui sine ulla dubi-
tatione tanto Apostolo contradicunt? Ille dicit peccatum vires aduersus hominem accepisse
per legem, & eum per mandatum, quamuis sanctum, & iustum, & bonum, tamen occide-
re, & per bonum operari ei mortem, de qua non liberaretur, nisi viuificaret eum spiritus,
quem litera occiderat, sicut alio loco dicit, Litera occidit, spiritus autem viuificat; &
illi in eo ciles contra lucem Dei cecidi, & contra vocem Dei surdi, occidentem literam viuifica-
re dicunt, & viuificant spiritui contradicunt. Et infra 28. Quis ita scit surdus aduersus A
Apostolicas voces? quis ita desipiat, imò insanat nesciens quid loquatur, ut audeat dicere le-
gem esse gratiam, cum clamat, qui sciebat quid loqueretur, Qui in lege iustificamini à
gratia excidistis? Idem adhuc de spiritu & litera 2. sic ait, Illis acerrime ac vehemensissime re-
sistendum est qui putant sine adiutorio Dei per seipsam vim voluntatis humanæ, vel iusticiam
posse perficere, vel ad eam tendendo proficere: & cum vrgeri ceperint, quomodo id præsu-
mant asserere fieri sine ope diuina, reprimunt se, nec hanc vocem audent emittere, quoniam
vident quam sit inopia & non ferenda; sed aiunt, ideo ista sine ope diuina non fieri, quia
& hominem Deus creauit cum libero voluntatis arbitrio, & dando præcepta ipse docet, quomo-
do homini sit viuendum, & in eo vrget, adiuuat, quod docendo ignorantiam auferit, ut sciat ho-
mo in operibus suis, quid euitare, & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium natura-
liter innotuit viam demonstratam ingrediens, continetur, & pie, & iuste viuendo ad beatam
eandemque æternam vitam peruenire mereatur. Nos autem dicimus humanam voluntatem
sic diuinitus adiuuari ad faciendam iusticiam, ut præter quod creatus est homo cum libero vo-
luntatis arbitrio, præterque doctrinam quæ ei præcipitur, quemadmodum viuere debeat, acci-
piat Spiritum Sanctum, quo fiat in animo delectatio, dilectioque summi illius, atque incom-
mutabilis boni quod Deus est; etiam nunc cum adhuc per fidem ambulatur, nondum per
speciem, ut hæc sibi velut arma data gratuiti muneris, inardescat inherere Creatori, atque in-
flammetur accedere ad participationem illius veri luminis, ut ex illo ei bene sit, à quo habet
ut sit. Nam neque liberum arbitrium quicquam, nisi ad peccandum, valet, si lateat veritatis
vias; & cum id quod agendum, & quod intendendum est coeperit non latere, nisi etiam delectet,
& ametur, non agitur, non suscipitur, non bene viuatur, ut autem diligatur, charitatis Dei dif-
funditur in cordibus nostris, non per liberum arbitrium quod surgit ex nobis, sed per Spiritum
Sanctum qui datus est nobis. Adhuc autem & Concilium superius allegatum, sicut re-
citatur in canone ubi prius, cap. penult. ita dicit, Quisquis dixerit eandem gratiam Dei per
Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum,
quia per ipsum nobis reuelatur & aperitur, intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appe-
tere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoue-
rimus, etiam facere debeamus, aut valeamus, anathema sit. Si quis autem in insaniam tantam
proruperit, ut dicat gratiam Dei necessariam homini ad implenda diuina mandata esse libe-
rum arbitrium à Deo homini gratis datum, à Pelagiani voragine pelagi abforbitur. Con-
stat enim ex autoritatibus Augustini præmissis, hanc esse Pelagianæ velantiæ vanitatem; qui
& contra Pelagium & Coelestium de gratia Christi, & de peccato originali 2. Cum, inquit,
Pelagius ita constituit, atque distinguit, quibus diuina mandata dicit impleri, possibi-
litatem

libertatem, voluntatem, actionem, possibilitatem scilicet qua potest homo esse iustus, voluntatem
qua vult esse iustus; actionem qua iustus est; horum trium primum, id est, possibilitatem da-
tam confiteretur à creatore naturæ, nec esse in nostra potestate, sed eam nos habere si nolimus;
duo verò reliqua, id est, voluntatem & actionem nostram esse asserit, atque ita nobis tribuit, ut
nobis non esse, nisi à nobis contendat. Ecce patenter quid Pelagius gratiam Dei vocat, possibi-
litate videlicet naturalem à creatore naturæ, beneficio creationis à gratuito nobis datam, gratias.
Hanc etiam hæresin recitat Augustinus de natura & gratia 53. & de gratia & libero arbitrio
12. & eam redarguit hic & ibi. Ille quoque sic errans incidit in hæresin Pelagij supradictam,
quæ ponit hominem per liberum suum arbitrium posse implere diuina mandata, qui & po-
test facilliter corrigi per præmissa. Præterea dicit Apostolus 1. ad Cor. 15. Abundantius illis
omnibus laboraui, non enim ego, sed gratia Dei mecum: Et quomodo non ipse, sed gratia,
si ipse vel liberum eius arbitrium gratia nuncupetur. Adhuc autem Pelagiani quidam moder-
ni respondentes, dicentes, quod homo ex naturalibus suis puris potest diligere Deum super
omnia gratia propter seipsum, secundum substantiam ipsam actus, non tamen meritorie, vel
saltem non meritorie de condigno, licet forsan de congruo, sine gratia comitante: Sed istud
non congruit rationi, & scellitur per præmissa. Præterea, secundum istos, habens gratiam di-
ligendo Deum, & seruando eius consilia ac mandata potest mereri etiam de condigno; cur er-
go si carens gratia faciat pro Deo similia vel maiora æque recta intentione vel rectiori, æque
fincero affectu vel sinceriori, æque grato amore vel etiam gratiori, non singuliter vel magis
meretur? Nam quantum est ex parte operum vel operandum, opus huius est æque bonum
cum opere illius vel melius; quare & æque acceptabile pro solutione an. qui debuit pro pec-
cato, & pro redemptione anime sue, & pro mercedem regni coelestis. Si ergo Deus premium
huius accipiet, & æque iustum vel iustius premium illius repellat, est personarum acceptor, nec
iudicat æquitatem. Item secundum omnes Catholicos, imò & secundum inimicos gratiæ ip-
sos Pelagianos hæreticos, gratia multum alleviat cuiuslibet operis gravitatem: Reddit enim
iugum Domini suauis; & onus eius leue. Carens ergo gratia, similia operans, cum habente
difficilius operatur; plus ergo meretur. Dicit enim Philo. 2. Eth. 3. circa difficile autem sem-
per ars sit & virtus; etenim bene, melius in hoc; id est, quod sine difficultate est bene, in hac
est melius; & 3. Eth. 8. probat, quod fortitudo magis consistit circa timores, quam audacias,
& quod hæc laudabilior est quam illa, & secundum quosdam, quam temperantia, per hoc quod
difficilis est iustitia sustinere, quam à delectabilibus abstinere; & 5. libri 2º. Pessimus, inquit,
qui ad seipsum & ad amicos vitur malitia; optimus autem non qui ad seipsum virtute, sed qui
ad alterum: hoc enim opus difficile. Venerabilis quoque Beda 2. de Temporibus 1. ad hoc
idem allegat Hieronymum super Euangelia ponentem nuptias in 30. fructu, & viduas in 60.
hæc de causa: Quanto, inquit, maior est difficultas ab experte quondam voluntatis illecebris
abstinere, tanto maior & premium. Amplius autem tunc carens gratia, posset diligere Deum
ad extor corde, & ex tota anima, & ex tota virtute, & mente finaliter propter ipsum: & proxi-
mum, sicut seipsum similiter propter Deum, & cetera præcepta atque consilia in omnibus
obseruare; quare & esse in statu salutis, finaliterque saluari secundum præmissa & contra præ-
missa: Sola namque Dei gratia efficit Dei filios & amicos, sicut prior testatur; dicitque Pro-
pheta, Qui coronat te misericordia & miserationibus, Psal. 102. Et Apostolus magis planè,
Gratia autem Dei vita æterna ad Rom. 6. quod & tenet fides Ecclesiæ generalis. Alij adhuc
singunt, quod homo sine gratia ex seipso potest perficere, diuina mandata secundum substan-
tiam operis, non tamen secundum intentionem mandantis, quæ est quod fiant in gratia; sed
horum fictio confringitur ut alia præcedentes. Istud quoque videtur mirabile, quia respici-
endo vetus Testamentum & nouum, & omnes Doctores & expositores eorum, non apparet
aliud esse de intentione mandantis, nisi gratis hæc facere propter Deum; & ex ipso videtur eis,
quod talis sit gratia, scilicet arguenda à posteriori ad prius, & ab effectu ad suam efficiens;
& eodem modo omnes Doctores, & prædicatores veteres, & moderni, prædicando & do-
cendo populum Dei viam salutis, nihil aliud prædicant, nisi quod gratis propter Deum faci-
ant eius mandata, & consilia; nec dicunt, facias hæc in gratia; imò dicunt, ut videtur, quod
eo ipso, quod hæc sic faciunt, gratiam Dei habent, illam scilicet de qua loquor, quæ gratificat
nos ad vitam, velut radicem à qua pullulant isti rami. Et huius contrarium non videtur mihi
sine periculo prædicandum, scilicet quod licet quis diligat Deum gratis ex toto corde &c. &
exerceat omnia opera pietatis erga proximum propter Deum, & sustineat propter eum omnia
poenalia & aduersa perseueranter usque ad finem, & tunc ardentissimo & purissimo Dei amore,
propter defensionem legis Dei, morte durissima consummetur, adhuc tradetur morti secun-
da, & tormentis infernalibus sine fine. Prædicant hoc qui velint, ego non auderem talia præ-
dicare.

dicere, ne forte cum alijs predicarem, ipse probus efficeret, dum spem piorum subtraheret, A
& multorum refrigerare facerem Chazarum. Ecce quam expressa sunt ad hoc testimonia
veritatis. Ecce testimonium Iohannis 1. Quicunque vocaverit nomen Domini saluus erit, quod
& Apostolus ad Rom. 10. confirmat. Et Luc. 10. quod sit quidam a Domino Magister, qui
faciendo vitam eternam habebit. At ille dixit, in lege quid scriptum est? ille respondit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. & proximum tuum sicut te, dixitque illi,
recte respondisti, hæc fac & vias. Si tamen potuisset hæc fecisse sine gratia gratificante ad vi-
tam, non fuit vera ista doctrina veritatis; Non enim sequitur, Hæc fac, etiam perseveranter
vsque ad finem, ergo vias; hoc enim posset facere sine gratia, sine qua vtiq; nullus vivit; Et
si tu dicas, quod Saluator intellexit, quod hæc faceret in gratia; cum ergo ille modus facienti
sit magis necessarius quam ipsum factum, nec est homini per se notus, nec ipse docendo, &
precipiendo istum modum expressit, videtur quod talis doctrina sit nimium diminuta, &
quod insinuat hominibus laqueum, & eos in damnationis eternæ periculum introducat. Ta-
cet enim gratiam, sine qua nullus gratificatur; nec intrat ad vitam, & exprimit vnum factum B
mortuum, innuendo patenter quod hoc facere sufficiens est ad vitam; velut si medicus infir-
mo simplici, ipsum consulenti quid faciendo vitam temporalem haberet, absoluit responde-
ret dicendo, Comede carnes, nec diceret sibi modum quo in illis a salubriter prapa-
rantur, facilius huiusmodi simplici mortis ferculum prepararet, quod quilibet zelans medi-
cus curabit: sed absit quod medeus corporum, sit zelantior nostro medico animarum. Do-
minus enim zelotes nomen eius Exod. 34. Ad hoc idem est totus ille longus sermo Domini-
cus Iohan. 15. Ego sum vitis vera, &c. ubi docet discipulos quomodo fructificare debent, sci-
licet manendo in ipso, ubi & consequenter exponit, quomodo debent manere in ipso: Ma-
nere, inquit, in dilectione mea; & adhuc sicut Magister bonus, docet quomodo debent in di-
lectione eius manere. Si inquit, præcepta mea servaueritis, manebitis in dilectione mea; &
post exponit singulariter quomodo servare debent præcepta sua, de quibus pluraliter dixit eis, C
cum dicit, Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Quam adhuc si-
militudinem nolumus in expostam pertransire, sed dixit, Maiorem hac dilectionem nemo ha-
bet, ut animam suam ponat quis pro amicis. Quicunque ergo hanc dilectionem habet, manet
in Deo, & fert in gratia fructum multum. Item Cyprianus, Augustinus, & vnanimes omnes
Doctores, & tota sancta Dei Ecclesia indubitanter affirmant, quod quicunque, licet non renatus
ex aqua, pro confessione Christi fuerit interfecus, baptismo sanguinis proprii baptizatus,
statim in Cælo cum Sanctis Martyribus corona gloriæ coronatur, & hoc est quod Chri-
stus ipse testatur, Matth. 10. ita dicens, Omnis qui confitebitur me coram hominibus, con-
fitebor & ego cum Patre meo, qui in Cælis est. Huic quoque similem tenent senten-
tiam, de adultis baptizatis volente & morte praevento, sicut allegat Lombardus 4. Sent. dist. 4.
& alibi sæpe claret; quod tamen temerariè nimis affirmare presumere, si possent hæc fieri
sine gratia charitatis, sine qua constat neminem posse salvari. Item gratia ista est quidam
habitus, & diligere Deum super omnia gratuito propter ipsum proprius actus eius; actus au-
tem est finis, & perfectio habitus, sicut vicissimum primum capitulum ostendebat; Quare
& habitus est propter actum non e contra. Ad hoc ergo vult Deus, quod homines habeant
gratiam, ut per eam faciant gratuito opera prætaxata. Si ergo possent sine gratia ista sic
facere, sufficeret Deo, & illis; Imò nulla ratio, nulla causa, nulla utilitas Deo nec ho-
mini videretur, quare hæc fieri deberent in gratia, cum possent æqualiter fieri sine ipsa,
sed potius videretur quantum ad omnem actionem, superflua penitus & inanis, sicut quan-
tum ad omnem significationem cifra cum fuerit vltima figura: Et si quis dicat quod ad hoc
vult Deus, quod opera nostra fiant in gratia, quia sic possunt facilius fieri, incidit in erro-
rem Pelagij supradictum, & etiam tunc qui faceret ea sine gratia, propter difficultatem
maioris amplius mereretur, sicut superius est argutum. Item quilibet habitus moralis vel
alius cognoscitur per suum effectum, scilicet per hoc, quod aliquis operatur talis virtutis prom-
tè & stabiliter operatur; Unde secundo Ethic. 2. Signum autem oportet facere ha-
bitum super venientem voluptatem, vel tristitiam operantibus. Qui enim recedit a vo-
luptatibus corporalibus, & hoc ipso gaudet, temperatus est, & qui sustinet pericula & gau-
det, vel non tristatur, fortis; Et secundo Post. vlt. arguit Aristoteles contra Platonem po-
nentem habitus cognoscitur principiorum ineffe nobis a natura, sed latere, & dicitur; Si
quidem habemus ipsos, inconueniens est; Contingit enim certissimas habentem cognitiones
principiorum demonstrantem latere. Cum ergo charitas & gratia sit habitus perfectissimus,
potest per operationes cognosci, & hoc videtur ipsa veritas docuisse, cum dixit, A fructibus
eorum cognoscite eos. Mat. 7. Et infra 12. Ex fructu arborum cognoscitur. Et Ioh. 3. dat pro
hac

Ex
vipere
scilicet
heriaria

quis

icognitio-
nis

hac cognitione habenda regulam generaliter specialem, & specialiter generaliter, in hoc, in-
quit, Cognoscite omnes, quia Discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adiuticem, quod
& infra exprosequitur planius multum & plenius, sicut superius erat allegatum. Et in ista
sententia videntur Doctores, & Tractatores Scripturæ Canonice vnanimes conco-
rre. Quicunque ergo talia operatur, & taliter habet gratiam claritatis. Item si operans in
gratia aliquid meretur, ergo & carens gratia, si similia similiter operetur. Nam actus illius
per omnia est æque bonus, sicut actus alterius gratiosi, maxime cum gratia sua nullo modo
informetur, nec efficiat aut dirigat actum suum. Si dicatur, quod gratia pro ipso quod fiat
reddita actum meritorium, hoc non videretur, cum in actu facto ex puris naturalibus nihil
penitus faciat, sicut in cucumeratio formido nihil custodit, sed stat ibi cæca, surda, & muta,
ac mortua, nec plus facit ad talem actum gratia illa in anima, quam faceret in calce, in
bursa, vel in arca. Item, si actus gratiosus propter hoc reddatur meritorium, quia fit a gra-
tioso, licet non a gratia, sequitur quod actus sui indifferentes, imò & peccata venalia, &
vniuersaliter omnes actus sui sint meritorij regni Dei, & hoc etiam de condigno, cum tamen
possit diligere uxorem ex affectione carnali, mentiri iocosè, dare elemosynam propter inani-
tatem gloriam venialem, & multa similia ex puris naturalibus, non ex gratia sibi data. Pos-
set quoque talis gratia poni realiter in non grato, imò peccante mortaliter, nec tamen
eius opera propter ipsam meritoria redderentur. Vnde manifestum est non esse idem, fieri
in gratia, & fieri ex gratia, sed omne quod fit ex gratia fit in gratia, non e contra. Manife-
stum est quoque non propterea opus esse meritorium, quia fit in gratia, sed quia fit ex gra-
tia, & omne opus factum ex gratia esse meritorium, non autem omne opus factum in gra-
tia: Hæc omnia patebunt facilius ex præmissis. Item ad hoc est totus ille processus Anselmi
superius recitatus; dicit enim planissime, quod quicunque vult rectitudinem, recte vult,
& ideo prius naturaliter illam habet, sicut causam effectum illius effectus; & loquitur
ibi de rectitudine gratiæ, ut patet De Concordia, non de, & De gratia, sine qua nullus salu-
tur, ut patet supra, octavo, sicut & superius tangebatur, & ad idem vadit processus Augu-
stini prædictus. Est adhuc alia si-
cauillatio quæ dicit; Quod homo ex se potest Deum
diligere ex toto corde, &c. & facere omnia alia secundum substantiam operum, nihil tamen
omnino merebitur, vel saltem nihil de condigno, quia non facit ea secundum intentionem
mandantis, quæ est, ut dicunt, quod faciat ea aliquo modo meritorie, vel meritorie de con-
digno: Hæc autem incepta potest refelli similiter cum priori. Item quid intelligit per meri-
torie facere? si facere in charitate & gratia propter Deum, tunc non differet a possessione
priori; si facere sic quod merces sibi aliqua debeatur, hoc est omnino irrationabile & con-
trarium rationi. Si enim opus sit meritorium, propter hoc quod merces sibi debetur, prius
est mercedem sibi deberi quam opus esse meritorium, cum tamen sit e contra. Propter hoc
enim quod opus est meritorium, merces sibi debetur, aliter autem nulla foret causa, nec
ratio, cur huic operi deberetur merces, & non illi. Prius ergo naturaliter est opus esse me-
ritorium, & dignum mercede, quam mercedem sibi deberi. Item mercedem deberi, vel de-
pendet ab opere, vel ab aliquo alio impertinente. Si ab opere, quicunque facit congruè tale
opus, meretur; & iste secundum hanc positionem sine gratia ita facit: Si ab impertinen-
ti, hoc videtur contra omnem rationem & legem. Item in toto Veteri Testamento, & No-
ui, facientibus mandata promittit Deus mercedem: Si tamen intelligatur; Fac mandata
mea meritorie, & eris dignus mercede, & habebis mercedem, ridiculosa esset illa pro-
missio seu doctrina. Non enim docet aliquid dubium aut ignotum nisi forsitan dubitanti,
An sit Deus, vel An sit iustus. Constat enim cuiuslibet, quod quilibet potens, tenetur reddere
mercedem meritorie operanti pro eo, & reddet nisi sit iniustus. Videtur ergo, quod Deus
intelligat ad communem modum intelligendi hominum, quos docebat, scilicet, Fac hoc,
& habebis mercedem, id est, Fac hoc propter me, & propter amorem meum, & ha-
bebis mercedem, & sic potest non habens gratiam secundum istos prædictos, item ex-
stent in gratia debetur merces pro opere, & sic extra gratiam secundum istos potest
facere simile opus, vel maius pro Deo, amore simili vel maiori; Cur ergo non meretur
iste quantum ille, vel maius? Item non est aliquo modo probabile, quod Deus summe
liberaliter & diuine misericordie ratione iustus, non reddet unicuique secundum opera sua; di-
ligentiam eam gratuito propter eam ex omnibus virtutibus mentis & corporis, & proximum
sicut seipsum similiter propter Deum, qui & abhorret omnia mala, amplectitur cuncta
bona, sustinet omnia tristitia, & tandem mortem amarissimam propter Deum, sine
omni mercede abijcit, & contemnit, maxime cum ipsemet hoc testetur planissime,
etiam interposito iuramento, Matth. 23. in hæc verba; Quicunque potum dedit vni ex
minimis

minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli. Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Sed obijciunt forsitan isti, quod si nullus posset diligere Deum ex toto corde, &c. & facere omnia facienda, & dimittere omnia dimittenda gratuito propter Deum, nisi esset in gratia charitatis; tunc posset homo scire quando esset in gratia charitatis, contra illud Eccles. 9. Nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit. Item talia opera magnalia possunt fieri absque gratia charitatis. Potest enim quis absque charitate, ut patet ad Cor. 13. habere omnem fidem, & facere miracula maxima, ita ut montes transferat, distribuere omnes facultates suas in cibos pauperum, & tradere corpus suum ita ut ardeat. Ad primum obiectum patet per dicta vigesimo quinto huius, quod aliquis praedestinatus ad vitam, existens in peccato mortali gravissimo, sicut fuit David, quando propter adulterium, dolosum homicidium committit; non minus tunc amabatur a Deo, quam amabitur in futuro; & similiter praescitus ad mortem existens in maxima charitate, non minus tunc oditur a Deo, quam vixit oditur post lapsum profundissimum in peccatum, & poenam, sicut fuit de Iuda Dominus traditore, nisi forsitan secundum praesentem iustitiam, & placitum transmutetur. Ideo quod nullus hominum potest scire, utrum odio vel amore dignus sit, quia qualicumque sit modo, nescit exitum quem habebit, nec utrum sit praedestinatus finaliter filius vitae vel mortis. Et hoc est quod eadem Scriptura testatur: Cum enim praemissit, Nescit homo utrum amore an odio dignus sit, sed omnia futura servatur incerta. Nulli autem dubium, quin homo possit scire se esse dignum odio secundum praesentem iustitiam: Potest enim scire se esse in peccatis gravissimis, & in actuali voluntate gravissima committendi, & in desperatione salutis, sicut fuit de Iuda & Cayn. Simili quoque modo est mihi probabile quod homo verissimiliter potest scire, saltem secundum praesentem iustitiam se esse in gratia & dignum Dei amore, per hoc scilicet quod diligit Deum ex toto corde, &c. ita quod noster eum in minimo saltem offendere pro omni fugibili evitando, nec pro omni desiderabili consequendo, velletque voluntatem divinam in omnibus adimplere, eam etiam nunquam foret poena vel premium, sed tantum gratuito propter ipsum, & per alia signa multa. Ut autem ex pediam me brevius licet non verius, potest dicta Autoritas sic exponi; Nescit homo utrum amore vel odio dignus sit, id est, finaliter, sicut ipsemet se exponit continuè ut est dictum. Quantum ad aliud, verum est, quod sine gratia charitatis sunt opera multa magnalia, sed non opus dilectionis Dei ex toto corde, &c. modo dicto, nec illa sunt amore gratuiti propter Deum. Et ideo bene dicit Apostolus. Si fecero haec & illa, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest; & statim per suos effectus desinit quodammodo & notificat charitatem; Charitas, inquit, patiens est, benedicens est, &c. quasi velit patenter inquirere, qui veraciter haec non habet, charitatem non habet, & qui veraciter illa habet, habet similiter charitatem: Nam secundum eundem ad Rom. 11. Si delibatio sancta est, & missa. Hoc autem totum argumentum à principio eius usque autem tam longe protensum, tam brevis restringitur syllagismo, quicumque meretur de congruo gratiam à Deo, facit ante acceptionem gratiae tempore vel natura, aliquid gratè pro eo; Nullus facit sic ante aliquid gratè pro eo.

Item si quis carens gratia potest mereri gratiam primam de congruo, & habens gratiam potest mereri augmentum suae gratiae tantum de congruo, non autem de condigno; carens gratia potest similiter prior gratiam promereri, sicut habens gratiam, gratiam suam augeri: cum tamen primum istorum sit Hazelis Pelagij à Patribus reprobata; secundum vero ab omnibus Catholicis est concessum: Non ergo similiter possunt mereri primam primum, & secundam secundum: Quod autem gratia habita mereatur augeri, probat Augustinus Augustinus superius allegata. Gratia meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici. Unde & Parab. 4. Posside sapientiam, & dabitur capiti tuo augmenta gratiarum. Et quod hoc non sit de condigno, potest ostendi per rationes trigentesimi quinti capituli ostendentes quod gratia non ex meritis aut operibus prauijs, quoniam tunc non esset gratia, sed deditur, cum omne augmentum gratiae sit gratia, & omnis gratia vniocce dicatur cum alia gratis data. Item si quis potest mereri augmentum gratiae de condigno, potest mereri aliquid in sedem in Caelo & intensiorem beatitudinem, & magnam latitudinem, & portio nem illius aeternam similiter de condigno, quod falsum est. In iustitia enim commutativa de condigno requiritur ad minus aequale pro aequali, ut patet 5. Ethic. 6. & post diffise, sed operatio momentanea gratiosi non est aequale bona, sicut tanta portio beatitudinis sempiterna: Unde Apostolus ad Rom. 8. Existimo quod non sunt condignae meritis huius temporis ad futuram gloriam quae reuelabitur in nobis; Glo. existimo, & scio, quod passionis huius temporis, id est, temporales & momentaneae, non sunt condignae, id est, sufficientes, si districte ageretur nobiscum, & promittenda futura gloria: Tribulatio namque ipsa est

A cum sine merces erit sine fine; & multo maior erit ibi gloria quam hic labor. Itam quoque sententiam docet expressius Augustinus super illud Psalmi 36. A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volent. Noli inquit, tantum attendere quaturus es, sed quo venturus sis; tolerabis dura temporalia; sed ad iusta pervenies sempiterna; si vis sustinere laborem, attende mercedem; miraberis tantum dari pro tanto labore. Nam vique, fratres, pro aeterna requiem debet aeternus subeundus erit, & aeternam felicitatem accepturus, aeternas passionis sustinere deberes; sed si aeternum sustineres laborem, quando pervenires ad aeternam felicitatem, quo sit ut necessario tempore sit tribulatio tua, qua finita venias ad felicitatem infinitam. Sed tamen, fratres, posset esse tribulatio longa pro aeterna felicitate, verbi gratia; ut cum felicitas nostra finem non habebit, miseria nostra, & labor noster, & tribulationes nostrae diuturnae essent. Nam etsi milia annorum essent, appende in ille annos contra aeternitatem; quid appendis cum infinito quantumcumque finitum? decem milia annorum, decies centena milia si dicendum est, & milia milium quae finem habent, cum aeternitate comparari non possunt. Dicitur forsitan, quod quia Deus promissit operantibus regnum aeternum, merentur illud de condigno, & alias non mererentur illud de condigno: Sed istud non videtur, quia illam promissionem nullus de condigno potuit promereri, nec sine hac potuit mereri de condigno regnum aeternum: Nullus ergo simpliciter de condigno potuit, aut posset mereri regnum aeternum. Nec operatio alienius post promissionem est melior, quam fuit similis ante promissionem; sed nulla operatio ante promissionem meruit regnum de condigno: Nec illa promissio facit opus melius, ut patet per substantiam operis, & per omnes eius circumstantias inducitur, imò forsitan minus bonum: Facit enim intentionem minus sinceram; Qui enim prius operabatur pure propter Deum solum, nunc forsitan operatur propter retributionem promissam. Item tunc Deus non ita libero modo confert vitam aeternam, sicut fecit ante promissionem; quia tunc omnino libere consulit, nunc autem ex necessitate promissionis, & de

C necessitate iustitiae conservanda, quod videtur eius ratione libertati, & immutabilitati perfectè plurimum derogare. Tunc etiam meritorie operans cogeret Deum ad resuscitandum ipsam, & aeternaliter praemiandum, vel ad assensam iustitiae incurrendum; ubi est ergo eius summa libertas, insuperabilis; potestas? Item non minus obligat Deum promissio sua aeterna mentalis interior in verbo, vel spiritu suo sancto aeterno, quam temporalis verbalis exterior, ministerio forsitan Angeli alicuius; sed quicquid temporaliter, vocaliter exterius promittebat, aeternaliter, mentaliter interior in verbo, vel spiritu suo sancto aeterno promissit, quod immutabilitas eius omnimoda; per 5um & 23um capitula demonstrabit. Item ita Deus promissit, quod quicquid peteremus in nomine suo daret nobis, & Samuel oravit pro Saule, & Ieremias pro populo, & multi pro multis reprobis exorabant. Meruerunt ergo de condigno audiri, & Deus eos non audivit, sicut vicesimum quintum habet allegat; fecit igitur eis iniuriam manifestam, quod nullus nisi manifestè iniustus audebit vel tacite cogitare. Item principaliter, si quis meretur augmentum gratiae de condigno; vel ergo meretur augmentum eius continuè, vel discretum; si discretum tantummodo, & per vias, tunc per unum magnum meritum, meretur vnum certum augmentum; quare per medietatem meriti, medietatem praemij & augmenti, & ita proportionaliter secundum singulas partes suas. Meretur ergo de condigno gratiam suam continuè augmentari. Omnis etiam ratio quae probat aliquid mereri de condigno gratiam suam augeri per vias & discretè, & quod continuè similiter comprobabit: Quod si datur, dabitur consequenter quodlibet opus gratiae mereri de condigno remissionem cuiuscunque poenae temporalis hic & in purgatorio, imò & omnium talium poenarum quorumlibet punitorum, si debite offeratur & detur ad illum effectum, quod non videtur, quia tunc superfluum videretur facere multa & magna opera gratia pro paucis, vel etiam pro peccatis venialibus remittendis, cum de condigno sufficeret brevis saluatio virginis gloriose, imò & minimus cogitatus. Et idem sequitur de peccatis mortalibus quantumque. Minima enim contritio, ut videtur nonnullis, ex gratia, tollit culpam & commutat poenam aeternam in temporalem. Cum ergo quolibet contritio forsitan sit interior, quam necessario requiratur, medietas intentio illius non necessaria requisita auferat totam poenam temporalem relictam, vel saltem si contritio continueretur ulterius per quantumlibet paruum tempus, auferret totam poenam: Quodlibet enim opus gratiae meretur de condigno incomparabiliter maius omni tali remissione temporali, scilicet augmentum gratiae, & proportionaliter augmentum gloriae sempiternae; quodlibet ergo tale meritum de condigno, etiam pro quocunque minori sufficit de condigno; sicut 5. Ethic. docent commutativae iustitiae sanctiones: Dicitur, Augustinus 2. Cur Deus homo 20. Quid iustus in relligione valet, quam ut ei datur premium maius omni debito, si debito datur affectus, dimittat

D

liter, sicut placet: Assuitur ergo æqualiter, & fiat argumentum incolumis, sicut prius. Tunc etiam secundum istud, quancumque esset poena temporalis quam deberet, falso Christi quantolibet paruo merito copulata tolleretur illam totam. Nulla enim videtur ratio gratie tantam tolleretur nec maiorem; imò si propter hoc quod in aliquo tantum superabundauit delictum, tanta superabundauit & gratia, eadem ratione in alio, ubi magis superabundauit delictum, maius proportionaliter superabundauit & gratia tollens illud, nec minus aliquid meretur de augmento gratiæ & gloriæ sempiternæ. Dicunt alij quod ille debitor poenæ, habebit necessario vnā circumstantiam meriti, quam alius non habebit, scilicet quod opus suum sit poenitentia & Ecclesiasticum Sacramentum, & illa circumstantia tollit poenam temporalem, & meritum principale acquirit augmentum gratiæ & gloriæ sempiternum. Sed istud non soluit. Ponatur enim, quod reus peccati venialis, & poenæ temporalis sine confessione & sacramentali poenitentia pro illis tollendis faciat aliquid pium opus, & alius immunis omnino æqualiter mereatur: Vel ponatur quod ille immunis credat se reum similis peccati, & tantæ poenæ debitorem, & pro illis tollendis faciat similiter simile opus omnino: Vel ponatur adhuc quod sic credens conuerteretur, confiteatur, & faciat ex gratia omnia æqualiter sicut reus, & reuertitur argumentum: Vel adhuc ponatur quod talis reus peccati mortalis tempore legis priscæ, qui forsitan ad oris confessionem nullatenus obligauit, per gratiam Dei, contritionem, & alia opera sancta satisfecerit pro peccato; aut quod aliquis tempore nouæ legis non habens copiam Confessoris, similiter satisfaciatur pro peccato suo mortali, sine poenitentia sacramento, & tollitur responsiuncula iam præmissa. Amplius autem si quis meretur augmentum gratiæ de condigno, tunc opera æquæ grata æquale merentur augmentum, faciat ergo Ioannes aliquid opus gratiæ tantummodo pro seipso, dicendo cum sancto Davide, Misere mei Deus; Petrus vero faciat opus gratiæ æquæ meritum pro alijs, & ipsorum gratia intendatur, dicendo cum Apostolo, ad Philip. 1. Hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet; tunc gratia Ioannis secundum aliquid certum augetur, & gratia Petri tantum; æqualiter enim meretur; & gratia illorum pro quibus Petrus orat, augetur in aliquo: Quicquid enim petierimus Patrem in nomine Filij dabit nobis; Petrus ergo simpliciter plus meretur, quod contradicere hypothese manifestè. Videtur etiam quod oratio Petri in gratia esset meriti infinita: Sicut enim multi infideles dispositi ad gratiam fidei Christianæ, pro quibus orat Petrus tantum generaliter, ut conuerterentur ad fidem, & fiat vnus ouile, & vnus pastor. Cum ergo quicquid petierimus Patrem in nomine Filij, dabit nobis, aliquem vel aliquos illorum conuerteret; & cum nulla sit causa maior pro vno quam pro alio, (est quod æqualiter disponatur) sequitur quod singuli conuerterentur; & eadem ratione sic fieret, si essent centum, vel mille, vel in aliquo numero quancumque. Oratio ergo Petri, quantum est de se, non est meriti limitata, sed potius infinita. Confirmatur hæc ratio, quia si oratio Petri tantum vni valeret, esset certi meriti; si valeat duobus, est maioris, & sic deinceps; & quanto est maioris meriti, tanto dignior est, ut pro pluribus acceptetur: Quanto ergo pro pluribus orat, & auditur, tanto adhuc pro pluribus dignius auditur. Rursum cum nullo modo rationabile videatur, quod meritum orationis Petri plus valeat ex debito, alijs, vel alijs, quam ipsi Petro, cum Psalmus trigessimus quartus dicat, Oratio mea in sinu meo conuerteretur, videtur quod illa oratio sit etiam ipsi Petro meriti infinita. Si autem dicatur, quod quanto pluribus meretur gratiam, tanto cuiuslibet illorum minorem meretur; quare ratio illa non procedit: hoc stare non potest: quia tunc mereretur aliquibus minorem gratiam gratia baptismali, & minorem gloriam sempiternam, quam sit minima gloria paruulorum, aut quæ per se possit sentiri. Amplius autem quod opera æquæ grata non mereantur condignè gratiam augeri æqualiter, suadetur, quia tunc eadem ratione mererentur æqualiter cetera bona cuncta; cum tamen duorum æqualium prior decedeus semper æquè intente, & cum hoc diutius alio gloriatur. Item tunc existens in gratia posset per orationes suas mereri de condigno primam gratiam alteri gratiam non habenti; non ergo esset gratia per prædicta; imò & posset mereri de condigno sibi ipsi gratiam primam dari. Oritur enim in gratia; quod si contingat cum cadere ab ea peccando mortaliter, Deus infundat sibi gratiam resurgendi, & sic oratio sua tam efficax, quod hoc impetret de condigno, tunc si peccet mortaliter, Deus reseretur ex merito suo condigno priori, dare sibi gratiam primam quæ resurgat. Item tunc adultus in primo instanti, quo sibi infunditur gratia, posset mereri illam, sicut planè docet Anselmus, De veritate, 12. quod & multis rationibus, & autoritatibus alijs erat iustificum, & ut æstimo, persuasum. Quare & potest mereri condignè, & recipere in eodem instanti augmentum illius. Et cum in qualitate intento non sit cumulus partium remissarum, sed sit semper tantum illa una qualitas purè simplex, ut hic suppono, quia hoc ut arbitror alibi est ostensum;

ostensum, ostendit meriti condignè gratiam suam primam, quod est contra positionem istorum, & contra Catholicam veritatem, sicut 35^m cap. declarauit. Rursum si in instanti meretur condignè certum augmentum gratiæ sibi dari, sequitur quod si similiter mereatur continue per aliquod totum tempus, merebitur condignè augmentum gratiæ infinitum; vel per aliquod totum tempus conuincam, merendo similiter, sicut in instanti æqualiter tantum meretur condignè sicut in instanti, & per aliquod totum tempus conuincam adhuc minus. Amplius autem tunc aliquis gratosus posset mereri condignè cuiuslibet viatori, etiam reprobo gratiam conuersionis, & gloriam sempiternam cum aliquibus prædestinatis peioribus illis posset; cuius oppositum patuit de Samuele orante pro Saule, & Ieremia orante pro populo Iudeorum, & per Augustinum 21. de Civitate Dei 25. vniuersaliter de omnibus reprobis, sicut 25^m capitulum allegauit. Item aliquis finaliter reprobatus habet aliquos charitatem, qui postea respicit, & similiter ab eis reddi, vel saltem hoc est possibile, alioquin omnis habens charitatem & gratiam necessitò saluaretur, quod & fuit verum de Saule, & Iuda; sicut Doctores affirmant: Talis autem existens in gratia quancumque, non potest mereri condignè, quod Deus cum amet ad vitam; Exerceat enim se talis reprobatus in operibus gratiæ quancumque, etiam decies milles plusquam faciat vnus prædestinatus; nec adhuc Deus amaret eum ad vitam, sed tantum odire eum ad mortem, sicut vnquam faciet in futuro; Cum enim talis post omnia merita sit mortuus & sepultus in Inferno, finaliterque damnatus, certum est Deum non amare ipsum ad vitam, sed odire ad mortem; quare nec vnquam eum amauit, nec etiam non odiuit, sicut 23. & 25^m docent. Præterea si talis posset mereri condignè, quod Deus eum amaret, posset mouere voluntatem diuinam de reprobatione ad prædestinationem, de odio ad amorem, vel saltem posset eam à priori & inefficenter mouere, contra 20^m. & si vnus existens in gratia non potest mereri condignè quod ametur ad vitam æternam, ergo nullus. Similiter quoque potest ostendi, quod nullus existens in gratia potest mereri de congruo causaliter & antecedenter voluntati diuinæ, quod ametur à Deo ad vitam æternam, vel quod magis ametur ab eo. Amplius autem videtur, quod nullus potest mereri de condigno, & de iure iuris aliquid boni à Deo, nisi forsitan sit tale bonum, quod ad meritum inseparabiliter consequatur, sicut est foras esse merentem bonum & iustum simpliciter vel in parte; Alias enim qui mereretur, cogeret Deum & voluntatem diuinam necessitò ad reddendum, vel ad reddere volendum mercedem, vel ad perdendum iustitiam. Si enim iustus Dominus in omnibus vijs suis permaneat, & aliquis mereretur condignè quicquam ab eo, iustum est ut hoc habeat, & omne tale iustum à voluntate Dei est iustum, sicut 21^m docet. Quare necesse est ut velit reddere illud sibi; maximè cum per 22^m habeat actum voluntatis circa terribilem mercedem, quapropter & cum non deficiat sibi posse, necesse est ut reddat, sicut decimum ostendebat; sicque creatura cogeret Deum velle, & etiam extrinsecus operari, quod nullo modo permitteret prima Suppositio, & eius perfectio infinita, & quæ 20^m poterit consentire. Item ponatur secundum aduersarios, quod Iohannes heri meruit de condigno à bono meritis sibi reddi à Deo; Heri ergo fuit iustum, & volutum à Deo, quod à Deo redderetur Iohanni; ponatur etiam quod hodiè demeretur à Deo; Deus ergo hodiè non vult reddere à Iohanni; quare & per 23^m ne heri volebat; imò hodiè vult quod nunquam habebit à Deo, quapropter & per idem 23^m volebat heri similiter. Adhuc autem si quis potest quicquam condignè mereri à Deo, potest, ut videtur, mereri condignè sibi vel alteri existenti in gratia, ut persisteret finaliter & saluaretur; quod si fecerit, talis viator non potest peccare mortaliter nec damnari. Item per 20^m huius, nullum meritum est motuum voluntatis diuinæ, quare nec causa, quare Deus vult dare cuiquam hoc vel illud. Et per eadem argumenta potest ostendi, quod nullus causaliter & antecedenter meretur de congruo quicquam boni à Deo, supposito quod nullum congruum sit iniustum, sicut nullum iniustum videtur congruum, & quod omne congruum sit iustum, volutumque à Deo. Item nullus meretur condignè quicquam ab alio, qui nihil prius facit pro eo, aut dat sibi. Nam opus proprium laborantis debet mercedem præcedere tempore vel natura. Si enim omnem operationem à Deo priore recipiat, & in eius virtute continetur, non videtur per hoc mereri condignè quicquam ab eo, sed magis tenet sibi post operationem suam quam ante; quia tunc plus boni benignè recepit ab eo, quam ante, & maximè quod nihil proprium dantis donat, sed tantum bonum illius cui donatur. Nullus autem homo prius facit pro Deo; Ipse enim in qualibet factione & motione est principalis factor & motor, sicut ex superioribus clare patet. Quid ergo meretur homo condignè per huiusmodi factionem? Hæc autem videtur ratio Apostoli ad Romanos 11. Quis, inquit, prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Vnde constat, quod ex gratia sola dat bona, non ex merito præcedenti. Quare & Aug. super illud Psalm. 32. Omnia opera eius in fide, inueniens distinctio.

distinctionem de debitore & debito ita dicitur. Tenemus Deum fidelissimum debitorem, qui tenemus misericordissimum promissorem. Neque enim aliquid ei mutuum commodauimus, ut debitorem tenemus, cum ab illo habeamus quicquid ei offerimus. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ab ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ergo non ei aliquid dedimus, & debitorem tenemus. Unde ergo debitorem? quia fidelissimum promissorem; Cui concordat Anselmus de Concordia 9. dicens, Deus nulli dat pro precedenti merito. Quando quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Idemq; 1. Cur Deus homo 20. Deus nulli quicquam debet, sed omnis creatura illi debet, & ideo non expedit homini, ut agat cum Deo quemadmodum parum pari. Lombardus etiam 1. Sentent. dist. 42. sequens Anselmum, dicit Deum non esse debitorem nostrum nisi forsitan ex promisso, non ex commissio. Hoc idem sentit Cyprianus superius allegatus, cum dicit, in nullo nobis gloriamus; quoniam nostrum nihil est. Et Glossa super illud ad Rom. 4. Et autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quod, inquit, bene operamur accepta gratia, non nobis sed illi tribuendum est, qui per gratiam nos iustificauit. Nam si debitum ante gratiam mercedem vellet reddere, peccatoribus poenam redderet debitam. Non igitur tibi blandaris de meritis, cum tibi reddere mercedem secundum debitum operis audis, tanquam non sit in opere gratia retribuens, sicut in fide est gratia iustificans. Vix enim mihi suadeo vllum opus dici ex debito, remuneratione Dei deprecere, cum eam hoc ipsum quod agere aliquid possumus, vel cogitare, vel proloqui, ipsius dono & largitione faciamus. Beatus quoque Bernardus de gratia & lib. arbit. ult. tractans de corona iustitiae reddenda Apostolo vult hoc idem. Item per primam Suppositionem & tertiam partem Corollarij primi huius, nihil, quod aliquo modo minuit libertatem tribuendum est Deo; sed debere de condigno, & pario iuris rigore minuit libertatem, & aliquo modo subijcit seruituti; Nam liberior esset Dominus, qui haberet seruos operantes; & nihil teneretur eis ex debito vel rigore, sed tantum ex spontanea libertate, quam qui teneretur seruis suis operantibus ex necessario debito & rigore, & ad reddendum posset compelli inuitus, qui etiam alias subiaceret inuitus seruituti. Item per eadem nihil quod minuit libertatem donantis, tribuendum est Deo, sed debitum minuit; Liberalius enim est dare gratis quam debite. Item nullus meretur aliquid ab alio de condigno, qui non facit aliquid, quod sibi aliquo modo sit bonum, sed tantummodo faciat; sed per quintam partem Corollarij primi huius, nullus homo facit aliquid bonum Deo. Quare & Iob 22. Quid prodes Deo, si iustus fueris, aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua: sed quicquid boni facit homo, proficit sibi ipsi. Unde & August. 3. de lib. arbit. 25. Deus nulli debet aliquid, quia omnia creatura dedit, & si quis dicat aliquid ab illo debere meritis suis, certe vt esset non ei debebatur. Non enim erat cui deberetur, & tamen quod meritum est conuerti ad eum ex quo es, vt ex ipso etiam melior sis, ex quo habes vt sis? quid ergo ei prerogas vt tanquam debitum postas, quando si nolles ad eum conuerti, nihil ei deesset, tu autem miser esses? omnia ergo illi debent, primo quod sunt, in quantum nature sunt; deinde quicquid melius possunt esse si velint quacunque acceperunt vt velint, & quicquid oportet eas esse. Item nullus carens gratia, potest ex se satisfacere Deo condigne pro peccato originali, aut minimo. Quasi sicut videtur ex praemis circa 32^{am} partem, 38^{am} & 39^{am} Corollarij primi huius; quare nec mereri quicquam ab eo de debito & condigno. Quicquid enim boni talis poterit facere, melius est debito pro peccato. Nam alias talis possit ex se mereri condigne gratiam in praesenti, & gloriam in futuro contra priora. Hoc etiam probat Anselmus 1. Cur Deus homo 21. & 22. quod & beatus Iob videtur sentire cum dicit, Peccavi, quid faciam tibi ubi Custos hominum? Iob 7. quasi dicat, Peccavi, quid faciam tibi pro satisfactione condigna? inueniendo, quod nihil. Super quod beatus Greg. 8. Moral. 21. dicit, Ecce fatetur malum quod fecit, sed bonum, quod Deo in recompensationem debeat offerre, non inuenit; quia ad abluendum culpam, quae habet humane actionis virtus infirma est, nisi hanc misericordia parentis foueat. & non iustitia recte iudicantis premar. Itē nullus potest reddere plenarie debitum quod accepit a Deo, quare nec quicquam mereri ab eo ex parte debito, & condigno; Filius enim non potest reddere patri carnali quantum debet; quanto minus potest quis reddere quantum debet Patri & seipso, & filius possit reddere patri quantum debet; reddat, & est absolutus ab omni obligatione naturali & debito erga patrem, ita quod nullo casu emergente plus teneretur patri, quam extraneo cuiusq; quod lex nature, & gratitudinis non permittit. Unde Philosoph. 8. Eth. vi. Reddendum tribuendum, quod contingit; Possit enim amicitia requirit, non quod secundum dignitatem. Neque enim in omnibus est, quemadmodum & in his, quae ad Deos, hominibus, & parentibus. Nullus enim secundum dignitatem aliquando vtique retribuet; in potentiam autem famulans epheica esse videtur; debentem enim reddendum; nihil autem faciens dignum eorum, quae sub-

Anselmus.

Cyprianus.
Glossa.

confidas

Iob 22.

Augustinus

Anselmus.

Gregorius.

Philosophus.
tribuent-

- A fuerunt operatus est; quare semper debet. Item quicumque recepit aliquid ab alio, tenetur ad aequale si potest, sicut lex grauidinis clare probat; unde dicit Philosophus, 8. Eth. 13. Potentia retribuendum secundum dignitatem eorum quae passus est, & sponte: cui & concordat autoritas proximo allegata. Et 5. Eth. 8. ponitur quaedam species iustitiae commutativa retribuere proportionaliter beneficiis praeecepto. Dicitur enim ibi; In contra facere proportionale commanet ciuitas, si autem non seruatus videtur esse; si enim non, retributio non fit, retributione autem commanet; propter quod & gratiarum sacramentum prompte faciunt, vt retributio fit, hoc enim in proprium gratiae refamulari enim oportet ei qui gratiam fecit, & rursus ipsius incipere gratiam facientem, quod & septem libri Seneca de beneficiis sapientissime contestantur. Quare & si plus recepit, quam retribuere valeat, tenetur retribuere quantum potest, quod & prima autoritas Philosophi plane dicit. Sed Deus plus fecit pro nobis quam possumus reddere ad condignum, sicut vult prima autoritas Philosophi memorata, & patet, quia
- B Deus dedit homini totum seipsum, & omnes suas potentias, ac habitus siue actus sicut praecedentia manifestant: Haec ergo omnia debet Deo. Adhuc autem ultra ista, Deus dedit homini, & pro homine misero, & captiuo, flammis perpetuis obligato, seipsum incarnatum, passum, mortuum & sepultum in precii temporaliter redimendo; promittit insuper & dat seipsum totum in praemium feliciter consummando, quod excedit quemlibet purum hominem infinitum: Quilibet ergo homo debet Deo infinitum plusquam est, & potest, vel ad minimum quantum potest. Confirmatur haec ratio per Anselmum in illa Meditatione sua de redemptio humanae animae. Christiana anima de graui morte resuscitata, dicentem; Certe Domine, quia me fecisti, debeo tui amoris tuo meipsum totum; quia me redemisti, debeo meipsum totum, imo tantum debeo amoris tuo plusquam meipsum, quantum tu es maior me pro quo dedisti teipsum, & cui promittis teipsum. Responderetur forte secundum eundem Anselmum 2. Cur Deus homo, 18. dicentem; Cum dicis creaturam debere Deo quod melius sit ac potest, si intelligis ex debito, & non subaudi, si Deus iubet, non est semper verum. Siquidem non debet homo virginitatem ex debito, sed si vult debet vt coniugio; sed istud non soluit; Deus enim non iubendo, non destruit legem gratitudinis, quam sancit, & hac lege quilibet beneficiatus tenetur benefactori ad aequale vel minus, vel saltem ad id quod potest, vt volunt auctoritates priores. Item si Deus exigeret, homo teneretur facere quantum posset; si autem non exigit, sed voluntati propriae liberum derelinquat, plus facit pro eo, cum libertatem maiorem concedat; quare & hoc ipso, homo plus vel saltem tantum obligatur Deo, quam vel quantum esset alias obligatus. Hic aliquis forsitan respondebit, quod Deus potest totam illam obligationem remittere: Dicit enim Philosoph. 8. Eth. vi. statim post auctoritatem allegatam de retributione dijs & parentibus facienda, quibus autem debetur, potestas dimittere & patri vtique. Sed rursus contra istum reuertitur argumentum; nam tantum debitum, & tantam obligationem remittere est beneficium vnum non paruum. Pro illo ergo cum alijs amplius obligatur, sicut si credidit omnem pecuniam accipere modatam debitori liberè condonaret, & quantum posset, omnem obligationem remitteret, tanto ipsum sibi arctius obligaret, quanto secundum beneficium primum excederet. Verum ne Anselmo & Arist. videar contraire, dico, quod sicut potest elici ex sententia vtique; Debere est dupliciter, scilicet potentialiter seu habitualiter, & actualiter; actualiter debere, intelligo actualiter obligari ad aliquid faciendum sub poena peccati, sicut est de operatio conducto ad certam operam faciendum, sicq; non tenemur facere quicquid poterimus propter Deum; & hoc est forte mens Anselmi, & sic secundum Arist. pater potest dimittere filio, & Deus homini, ne sibi, quantum poterit, obligetur. Potentialiter vero huc habitualiter debere intelligo quoniam beneficiatum ex beneficio praeecepto, habere obligationem in potentia & in habitu ad aliquid faciendum, quae cum beneficii placuerit, potest reduci ad actum, scilicet si exigit hoc ab eo, velut si Iohannes traderet Petro, 10. interposita tali conditione; Habes libere ista, tunc contingat me ipsa repetere, quia si repetam, mihi resoluere tenentis; & sic quae libera rationalis creatura tenetur Deo per omnia quantum potest, scilicet si velit exigere hoc ab ea. Quapropter nihil boni potest ex stricto debito, & violento rigore mereri ab eo, ac nec Petrus pro illis, si quicquam emere a Iohanne. Quod enim habeat quodammodo liberum, & proprium hoc vel illud ad merendum, emendum, vel aliquid faciendum non ex se, sed ex Deo, & hoc non ex aliquo debito pracontracto, sed omnino de gratia & permissione libera hoc gratuito voluntatis. Amplius autem quod nullus de congruo primam gratiam mereatur, quia vel hoc esset congruitate antecedente voluntatem diuinam, & mouente eam ad gratiam faciendam, vel consequente illam, & dependente ab ea; si congruitate antecedente, cum omnis talis congruitas sit quaedam ratio, & iustitia rationabile est & iustitia antecessoribus voluntatem diuinam, quod Deus de gratiam suam tali, quare & potest, hoc est necessarium.

Anselmus.
Christi

Philosophus.

cessario rationabile & iustum; necesse ergo est Deum hoc facere, vel facere contra necessarium rationem & iustitiam & peccare. *Item* tunc ratio congruitate non mouet ad volendum diuina contra 20. & ipsam de se indifferentem determinaret, essetque a diuina prouidentia penitus aliena. contra 27. & alia que sequuntur. Si congruitate consequente voluntatem diuinam, tunc illa est posterior voluntate diuina; quare & per conuersionem mouet ad volendum contra gratiam, tanquam meritum excitans & inducens. *Item* tertia congruitas est Deum dare gratiam sic merenti, quia hoc volutum est a Deo; ergo hoc nedum est congruum, ut hic dicunt, sed etiam est condignum: quicquid Deus vult fieri, dignum & iustum est fieri, sicut vigesimum primum capitulum demorstrauit, nec aliquis dubitat, qui de diuina iustitia est securus, & scit quod omne iustum est dignum. Dicent fortassis quod bene est dignum, sed non condignum: sed quid est condignum, nisi cum ratione & iustitia dignum? Quare & Hest. 6. scribitur isto modo: Hoc honore condignus est quemcumque Rex voluerit honorare. *Item* sic ad idem, omne sufficiens est condignum (sic enim exponit Glossa, illud ad Rom. 8. Non sunt condignæ passionibus, &c. condignæ, id est, sufficiens) sed tale opus est sufficiens ad gratiam imperandam. Nam nihil sibi deest, Impetrat enim illam. Illud etiam est sufficiens, quod Deus vult & discerneret sufficere ex parte operantis, & tale est opus huiusmodi secundum positionem istorum: Si autem dicatur, quod non est condignum, id est, æquæ bonum, ita nec opus in gratia est æquæ bonum cum augmento gratiæ temporalis & gloriæ sempiternæ, sicut superius est argutum. *Item* si hoc sit congruum congruitate consequente voluntatem diuinam, scilicet quia Deus vult sic fieri, tunc etiam qui nihil boni facit, sed peccat mortaliter & grauissimè, sicut fecit Paulus, quando adhuc spirans iniquitatem & cædis in discipulos Domini, nomen Christianum conabatur delere, meretur de congruo gratiam sibi dari, quia Deus vult quod sic fiat. Ipse enim per gratiam suam operantem gratiæ præuenit peccatores sicut superius est ostensum. Et si dicatur, quod Deus dat talibus gratiam, sed non pro talibus malis factis, ideoque per talia non merentur de congruo gratiam sibi dari; ergo secundum istos, illis qui merentur gratiam primam de congruo, Deus dat illam propter merita sua priora; ergo gratiam non est gratia, sicut superius est argutum, & etiam tunc illa merita antecederent & casualiter a priori mouent voluntatem diuinam, & causant volitionem in ea, cuius contrarium dicebatur, scilicet quod congruum est Deum sic facere congruitate tantummodo consequente voluntatem diuinam: huius quoque contrarium vigesimum capitulum ostendebat. *Item* Augustinus super illud Psalmi 118. Retribue seruo tuo, quadruplicem retributionem distinguens, ostendit, quod Deus retribuit bona pro malis: Dicit enim, Quatuor retributiones sunt: Aut mala pro malis retribuantur, sicut Deus ignem æternum retribuitur est impijs; aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retribuitur est iustis; aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impijs; aut mala pro bonis, sicut Iudas per malitiam persecutus est Christum. Harum quatuor retributionum duæ priores præueniunt adiustitiam, tertia ad misericordiam, quartam Deus nescit facere autem tertia primæ est necessaria; nisi enim retribueret bona pro malis, nullo modo essent, quibus retribueret bona pro bonis. Potest autem hac ratio aliter fieri sub hac forma, cum quis Dei gratiam meretur de congruo, vel quia Deus vult sic esse, ideo hoc est congruum; vel quia hoc est congruum, ideo Deus vult sic esse: Si detur primū, ita similiter est condignum, & ita est de pessime operante, & etiam tunc, est iustum posterius voluntate diuina, quapropter non est causa illius; Prius enim naturaliter Deus vult sic esse, & sic volendo facit illud esse congruum; non ergo quia hoc est congruum, Deus vult sic esse: Si detur secundum, tunc per vigesimum hoc non est iustum positioni & contingens aliter se habere, quia omne tale iustum dependet a voluntate diuina; sed est iustum necessarium absolute, vel saltem esse iustum mixtum, & sic, supposito quod tale factum sit de necessitate, est iustum, & sic Deus de necessitate seruande iustitiæ daret gratiam sic merenti. *Item* Deus potest libere non dare gratiam sic operanti: Ponatur ergo quod non faciat, tunc non est congruum; vel si uini sic operanti dat gratiam, & alteri operanti similiter non dat illam, non ergo est hoc per se congruum, & ideo volutum a Deo, sed e contra. *Item* facilius est cuiusque existenti in gratia mereri de congruo quod Deus eum amet, vel quod plus eum amet ad vitam, quam carenti gratia mereri primam gratiam, & quod ametur a Deo ad vitam æternam; sed præcisi ad mortem existens in gratia, hoc non potest, sicut superius est argutum. *Item* cum quis meretur a Deo quicquam de congruo, cum omne congruum sit iustum, quia omne iniustum est incongruum, illud est iustum, & oppositum eius iniustum; quare & impossibile est a Deo, sicut prima Supplementi, & 3. pars corollarij primi probant, dicitque Anselmus 1. Cur Deus homo? In Deo quantumlibet paruum incomueniens sequitur impossibile, & si oppositum eius sit impossibile, hoc est necessarium, & omne iustum necessarium est condignum: Quicumque

ergo

A ergo meretur a Deo quicquam de congruo, meretur etiam de condigno. Dicitur forte quod aliquis meretur a Deo quicquam de congruo, quia si Deus hoc reddat, congruum est, & pro tanto ita a Deo reddat sibi penam: non magis ergo meretur de congruo gratiam quam penam; & similiter si peccanti grauissimè Deus reddat gratiam, congruum est, ergo meretur eam de congruo; & si duo omnino similitur operentur, & Deus de utro grauatur, alter non dicitur illam, vnus meretur eam de congruo, & non alius, cum tamen per omnia similitur operentur; & etiam si Deus reddat, sic fieri est condignum; nihil enim talibus dignum est nisi condignum, nisi quia volutum est a Deo, quia nec rationabile, neque iustum, sicut 21. capitulum ostendebat, & Hest. 6. Tali honore condignus est, quemcumque Rex voluerit honorare. *Item* secundum istos, homo carens gratia, potest mereri aliquid de condigno, sed gratiam tantum de congruo; vel ergo est aliquid maximum, quod potest mereri de condigno, vel minimum quod non potest. Si detur maximum quod potest, sit illud A, vel ergo A est bonum finitum, vel infinitum: Si finitum, potest adhuc aliquid mereri ulterius, A ergo non est maximum quod potest mereri: Si infinitum, hoc non videtur, quia quilibet actus suus fuit finitus, & omnes simul finiti in merito & valore, & quia adhuc posset plus mereri, nec Deus posset eum premiari condignè, quia non potest facere infinitum, sicut ex ostensione 40. partis Corollarij, primi patet; nec potest negari prima diuisio, Si aliquid bonum posset de condigno mereri aliquid, non posset. Capiatur enim paruum bonum quod potest mereri condignè, quod imaginariè crescat continue, donec sit tantum, quantum condignè mereri non posset. Tunc A in aliquo instanti, quod sit B incipiet esse tantum quantum talis condignè mereri non posset: Vel ergo A incipiet in B, intrinsece esse tantum, scilicet quod tunc primo erit tantum, & tunc est aliquid nimirum quod mereri condignè non potest: Non enim potest condignè mereri, quantum tunc erit A, & quantumlibet minus potest; vel A incipiet extrinsece esse tantum, quantum talis condignè mereri non posset, scilicet quod tunc non erit tantum, sed immediate post erit, & tunc A erit maximum quod talis potest condignè mereri: Quoniam tantum potest mereri condignè, quantum A erit in B; ut datur, & nihil ulterius maius eo. *Item* merentur de congruo Iohannes & Petrus infideles æqualiter, & æquè diu prius gratias sibi dari, & Iohannes post certum tempus in A instanti recipiat gratiam; secundum quod meruit; Petrus vero in A decedat: Ex quo ergo meruit æqualiter cum Iohanne, nec per eum fiat, quod decedat, ut pono, Deus ipsum de congruo æquali gratia premiabit, finaliterque saluabit, cum nullo baptismo fluminis, flammis, aut sanguinis fuerit baptizatus, quod videtur contra Euangelium, & omnes Doctores, & fidem Ecclesiæ generalem. Vide Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei, & hoc ad litteram realiter, vel saltem spiritualiter, & virtualiter, sicut Doctores exponunt, quod fit in adultis, credendo, & baptizari volendo, vel pro Dei amore sanguinem proprium effundendo. *Item* dicit Augustinus de gratia & libero arbitrio 30. Suffragantur homines quilibet merita bona, que putant præcedere, ut iustificentur per Dei gratiam, non intelligentes, cum hoc dicunt, nihil aliud quam negare se gratiam: Qui ergo merita de congruo gratiæ Dei præponunt, gratiam Dei negant. Obijciat forsitan aliquis contra dicta: Primum probando quod aliquis potest mereri condignè gloriam sempiternam: Nam Sapient. 3. dicitur sic de iustis, In paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus temptauit illos, & inuenit illos dignos se: Et Ecclesiastici 26. Omnis ponderatio non est digna continentis animæ, ergo animæ continent meretur condignè premium infinitum: & Luc. 10. Dignus est operarius mercede sua; merces autem operariorum in vitæ Christi est denarius gloriæ infinitæ: Et infra eundem 20. Illi qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis &c. Et Apoc. 3. Ambulabunt mecum in albis, quoniam digni sunt, cum suis similibus satis multis. Hoc idem ratio manifestat; omnis enim actus virtuosus melior est incomparabiliter omni bono vili, vel deestabili, & contra bonum honestum, virtuosum, & iustum, alias enim bonum vtile vel deestabile posset tantum augeri, quod esset æquè bonum cum felicitate que consistit in actibus virtuosis, ut patet 1. Eth. 9. & post, in 2. & quod esset melius, & sic cum sciatis sit maximum bonum virtuosum, & contra bonum vtile, & contra bonum Philosophicis, & Theologicis, ipsa esset in pecunijs aut volupratibus statuenda, contra omnes sanè sapientes, & contra totum processum Philosophi memoratum. Tunc quocumque tantum acceptaretur a Deo magnam bonum datum, vel deestabile derelictum, quantum a Deo maximus virtuosus; & etiam tantum vel magis secundum rectam rationem posset homo eligere diuitias, & voluprates æternas sine iustitia & virtute, etiam ad quam tenetur sicut actum virtutis, cum tam in eligendo sic peccet, & faciat contrariū rationi. Videat insuper, quod illud sit melius homini, quod habuit necessario efficit ipsum bonum, quam quod habuit non sic facit, sed ipsum malum & miserum

Philosophus.

milerum esse finit; Atque autem virtutes habitus a quocunque necessario efficiuntur boni. A
 sed omnis pecunia & voluptas potest adesse tanto cuiusque licet autem probat Philosoph.
 1. Eth. 12. sollicitatem non in possessione vel habitu, sed in operatione ponendam. Dicit
 enim, differet autem non parum in possessione vel usu, optimum existimare, & in habitu vel o-
 peratione. Habitum quidem cum contingit nullum bonum peracere existimare, ut puta dor-
 miendi aliter otioso, operationem autem non possibile est; operabitur enim ex necessitate
 & bene operabitur. Item qui diligit Deum super omnia toto corde, & facit omnia propter
 eum, non potest remunerari condigne minori quam Deo. Nullus enim amor videtur recom-
 pensandus condigne bono minori quam tanto, quanto amans amatum suum proponit, &
 quantum citius relinquere quam amatum. Si enim amor est recompensandus amore, ergo
 & maior maiore, & equalis equali; Nam alias proportio debita claudicaret. Amor autem
 in potente otiosus esse non potest: Amare enim est velle bonum amato & facere, sicut docent
 premissa 39. huius; Deus ergo omnipotens amatus ab homine super omnia toto corde, ip-
 sum de condigno & qualiter redamans vult sibi bonum, super omnia bona bonum; & non po-
 test; hoc ergo sibi retribuit, vel retribuit pro tempore opportuno. Tale autem bonum super
 omnia alia bona bonum, est tantummodo ipse Deus. Deus ergo seipsum de condigno retri-
 buere facit amanti; sicut & pater ex ostensione, 32. & 34. partis Corollarij primi huius. Vnde &
 Anselmus Monol. 70. Nihil potest esse premium huius amoris, nisi quod supereminet in om-
 nibus naturis: Quid enim summa bonitas retribuere amanti, & desideranti se nisi seipsum?
 Nam quicquid aliud retribuat, non retribuit, quia nec compensatur amanti, nec consolatur
 amantem, nec fatiat desiderantem. Pro quo & dicit Philosophus 9. Eth. 1. Contendunt autem
 cum altera sunt ipsi, & non quæ appetunt. Simile enim est, quod est nihil fieri, cum eo quod
 appetit, non potitur. Hoc iterum confirmatur; Amicitia enim & amor talem proportionalita-
 tem, ut videtur, & adigne requirit, quod quantum proportionaliter per vires suas, vel supra, si
 posset, amans faceret pro amato; tantum proportionaliter secundum vires suas, amatus fa-
 ciat pro amante; sed homo sic amans Deum, faceret pro eo, & daret sibi si posset bonum, su-
 per omnia bona bonum, & melius: Deus ergo cum sit omnipotens, de condigno facit sibi
 tantum. Item quod homo potest mereri condigne aliquod bonum, videtur. Nam quodlibet
 opus bonum essentialiter & inseparabiliter sequitur quædam bonitas, quædam rectitudo,
 quædam iustitia, pulchritudo, decencia, seu honestas, vel etiam actualiter bonum esse, rectum
 & iustum; & hæc videtur aliqua sua merces, quam de condigno mereatur. Amplius autem
 non decet summam iustitiam, & clementissimam bonitatem, promptius punire peccantes,
 quam premiare bene operantes, sicut & videtur ex 31. parte Corollarij primi huius: sed
 quemlibet peccantem statim, & inseparabiliter sequitur sua poena, scilicet iniustitia, pecca-
 tum, & servitus peccati, privatio iustitiæ, & libertatis quam prius habebat, saltem respectu il-
 larum iniustitiarum, & servitutis, quas noviter tunc incurrit, sicut & pater peccandem 31. m
 partem; quare & contrario, in quolibet bono facto. Licet autem suis conitare debeat, quod
 quicunque peccans eo ipso necessario & inseparabiliter incurrit peccatum, iniustitiam, & ser-
 vitutem peccati, esse peccatorem, iniustum, & servum peccati, cum privationibus supra di-
 ctis, & multis malis similibus, quæ remanent in eo etiam post peccare, sicut inhæserunt sibi
 quando actu peccavit, quæ omnia sunt digna poena prioris peccati, seu peccare; Potest ta-
 men hoc ex abundanti aliquibus testimoniis authenticis confirmari. Autor enim Autorum
 Iohann. 8. sic dicit: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Vnde & Ioh. 7. Peccati:
 Quid faciam tibi, O cultus hominum? quare posuisti me contrarium tibi? videlicet per pec-
 catum, & factus sum inimicus ipsi grauis, scilicet per poenam. Super quod dicit Gregorius
 8. Moral. 22. Hæc contrarietas culpæ facta est homini pondus poenæ, ut corruptioni suæ
 malæ liber serviat, qui bene servus de corruptionis libertate gaudebat. Hoc idem vult Au-
 gustinus 1. de libero arbitrio, 20. & 2. 1. sed manifestius 3. 19. & post ostendit, quod
 omne vitium & peccatum est corruptio naturæ, & alicuius boni naturalis; & idem patet per
 eundem, 12. de Civit. Dei 6. & Enchirid. 7. Manifestissime vero hoc ostendit 3. de libero
 arbitrio 4. dicens, quia nemo superat legem naturæ, Creatoris, non finitur anima non
 reddere debuit. Aut enim reddidit bene utendo quod accepit, aut amittendo, quod vix bene
 noluit. Itaque si non reddit faciendo iustitiam, reddet patiando miseriam. Nullo autem in-
 teruallo temporis ista diuiduntur, ut qualis alio tempore non faciat quod debet, & alio pati-
 unt, quod debet, ne vel puncto temporis universalis pulchritudo turpenti, ut sit in ea peccati
 de decus sine decore videtur. Hoc etiam patet conjunctim in bonis factis & malis; Dicit e-
 nim Hieron. de Deo, Qui nullis malefactoris opus iustificat, & nullum benefactorum pre-
 mii priuat. Cui & Arist. concordanter in De Mundo vlt. Hunc inquit, semper comitatur vitio,
 vel

Ioh. 7.

Hieron.

Aristoteles.

A vel iustitia, puniens, & reprobans, & delinquentium divinam legem; beatus autem & felix à
 principio confestim participes esset. Gen. etiam 4. dicit, Nunc si bene egeris, recipies, saltem
 statim, sin autem male, statim peccatum in foribus adarit: Dicitur Augustinus 8. super Genesin
 ad litteram 31. Divina providentia regens universam creaturam, administrat naturas, ut sine
 volentibus, & nec infuatuose bonæ, nec impunitæ malæ sint: Nam si ipsi male volentes ha-
 bent anteriorem poenam suam, eandem ipsam iniquitatem suam. Ergo sic bonæ habent ante-
 riorem mercedem suam, ipsam æquitatem & rectitudinem facti sui. Idem de quantitate ani-
 mæ, vltim. Deus summus & verus incorrupta lege omne quod condidit, regit; animam in
 nullo actu deserit sine poena vel premio. Idem super illud Psalmi 118. Iustitiam, & statum iu-
 stitiæ iudicia iustitiæ tuæ; Fide custodiuntur iudicia iustitiæ Dei, cum sub Deo iusto iudice,
 nec rectum factum infuatuolum, nec peccatum creditur impunitum. Item amari vel odiri à
 Deo, videtur premium non paruum, vel poena; Deus autem amat bene facientes, & odit pec-
 cantes. Dicit enim Aristoteles, secundo, super Rhetoricam, 2. 8. Si iusta dixeris, homines te odi-
 ent si iniusta, dii; si autem iusta dixeris, dii te amabunt; si iniusta, homines. Idem de bona
 Fortuna, primo; Deum dignificamus, Dominum existentem talium, ut dignus distribuat &
 bona, & mala. Idemque decimo Ethicorum, decimo tertio; Secundum intellectum ope-
 rans, & hunc curans, & dispositus optime; & Dei amantissimas videtur esse: Si enim qua-
 dam cura humanorum à diis sit, quemadmodum videtur, & erit vique bene rationabile, &
 gaudere ipsos de optimo, & cognatissimo, hic autem erit intellectus, & diligentes maxime
 hoc & honorantes, & rebeneficite ut amicis ipsis curans. Vbi Averroes: Si cura sit Deo de
 hominibus, ut creditur, & ut debetur eis, gaudet de meliori, & dignius est ut beneficiat eis,
 qui amant eum plus, & honorificet eos, & visitet eos, sicut est dispositio amici cum amico. Di-
 citurque Boetius 4. De consolatione Philosophiæ, prola. 1. Ipso, de cuius nunc regno loqui-
 mur, autore, cognoscere semper quidem potentes esse bonos, malos vero abiectos semper atque
 C imbecilles; nec tunc poena inquam esse vitia, nec sine premio virtutes. Idemque specialiter
 de virtute, & operibus virtuosus, supra eiusdem tertij prola. 4. Inest dignitas propria virtuti,
 quam protinus in eos, quibus ipsa fuerit adiuncta transfundit; & intelligit, ut videtur, hic &
 prius per virtutem, nedum solum habitum, sed & actum; cui & concordanter Ovid. de Ponto,
 sic ait;
 Non facile invenies multis in millibus annis,
 Virtutem precium qui putet esse sui:
 Ipse decor recte factis, si premia desint,
 Non movet, & gratis pariter esse probum.

Vnde & Averroes super 1. Eth. 12. Actus qui sit secundum exigentiam virtutis, virtus est. Et
 Augustinus super illud Psalmi 36. Iustus autem misereatur, & commodat; si habet fors facul-
 tatem, dat ipsam charitas, si autem non habet dat benevolentiam; habet semper unde det, cui
 plenum pectus est charitatis. Ipsa est charitas, quæ dicitur & voluntas bona, & accipit ibi vo-
 luntatem pro actu voluntatis, sicut totus processus ostendit; qui & tertio De doctrina Chri-
 stiana, 10. sicut & recitat Petrus primo Sententiarum, distinct. 17. Charitatem, inquit, voco
 motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se, ac proximo propter Deum. Idem, in
 libro de moribus Ecclesiæ Catholice, tractans illud verbum Apostoli; Nec mors nec vita
 poterit nos separare à charitate Dei; Charitas Dei, inquit, hic dicta est virtus, quæ animi no-
 stri rectissima affectio est, quæ coniungit nos Deo, quæ eum diligimus. Simili quoque modo
 videtur loqui Propheta, cum dicit, Feci iudicium & iustitiam, id est, actum iustitiæ, hinc opus,
 quod ideo Augustinus exponens sic ait; Iustitiæ nomen hoc loco non ipsa virtus, sed opus
 eius significatum est. Dicitur quoque communiter, & tricesima prima pars Corollarij primi
 docet, quod Deus præmiat bona merita vltim condignum; bonum ergo meritum exigit ali-
 quid de condigno. Præterea quod Deus vult fieri, & promittit recte operantibus, dignum est
 fieri, & condignum, sed ipse vult & promittit, quod qui perseveranter bene faciunt, habebunt
 E pro mercede gloriam sempiternam, ergo illam condigne merentur. Adhuc autem, Christus
 meruit sibi, & nobis multa bona, sicut allegat Lombardus 3. Sentent. dist. 18. 19. & post;
 quis audebit asserere, quod hæc non meruit de condigno, maxime cum licet Christus excedit
 quælibet potum hominem infinitè, sic & meritum Christi, meritis cuiuslibet puri homi-
 nis videtur excedere; potum ergo Christus mereri quantumlibet de condigno. Pro quo dicit
 Anselmus, secundo, Cui Deus homo, 14. Putasne tantum donum, tam amabile posse
 sufficere ad solvendum quod debetur pro peccatis totius mundi, & responderi; imo posse
 potest in infinitum: ergo meretur de condigno omnibus saluandis gloriam sempiternam.
 Vnde Apocalyp. quinto; Dignus es, Domine, accipere librum & aperire signacula eius,
 quoniam oculus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro reg-
 num.

Gen. 4.
Augustinus.

Aristoteles.

Averroes.

Boetius.

Averroes.
Augustinus.

asseret,

Anselmus.

Apocalyp.

num. Ecce quid meruit nobis condigne. Et sequitur: Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Ecce quid condigne meruit sibi ipsi. Amplius autem sicut argumens est prius, quod nullus meretur quicquam boni condigne, similiter omnino potest argui, quod nullus meretur quicquam mali condigne, quod inquis concederetur, cogitur concedere consequenter Deum esse iniustum, qui punit tam graues peccatores, cum nullam penam meruerint de condigno. Scripturam quoque veritatis meturi scabebit: Vnde Job 11. vti nam Deus loqueretur tecum, & intelligeres, quod multo minora exogaris ab eo, quam meretur iniquitas tua: Super quod dicit Gregorius 10. Moral. 6. Qui multipliciter intelligit legis Dei, caneta quæ patitur, quam sint minora perpendit, & Job 33. Peccati & vere deliqui, & ut gratia dignus, non recepi. Et Psalmo 84. Misisti omnem iram tuam contra me. Cum iratus fueris, misericordiam recordaberis: quibus & sunt alia multa similia in Scriptura. Dicit quidem Apostolus ad Rom. 6. Suppendia peccati mors, gratia autem Dei, vita æterna. Et alibi: Mors æternæ est suppendium peccati, id est digna retributio pro peccato; vita autem æterna sola gratia Dei datur, quam expositionem per multas multorum auctoritates confirmat. Præterea enim argumentum præmissum volens ostendere, quod quicquid homo meretur de congruo, meretur etiam de condigno, est contra communem scholam, vel saltem contra magis eius partem, hæc ab iniunctis distinguentem. Vt autem obiecta facilius dissoluantur, sciendum, quod non eodem modo se habent Deus & homo ad reddendum præmium pro merito qualicumque bono vel malo: Homo namque sicut Rex vel alius publico edicto promittit, quod qui fecerit tale quid bonum vel malum pro congrua mercede recipiet, hoc vel illud, manetque ipse indifferens & indeterminatus in voluntate sua, citius sibi subiectos, quis quid habebit, & si quis faciat tale bonum, alius vero malum, iam per hoc determinatur eius indifferentia voluntatis: per hoc quoque antecedenter, casualiter, & efficienter mouetur ei voluntas ad volendum, & ad præmiandum, & puniendum secundum præcedentia merita hunc & illum: Non sic autem Deus, ex se solo nihil a posteritibus mendicando, semper æquè determinatè vult, & non vult quæcumque, sicut 20um huius 21um, 23um, 25um, 27um, & sequentia docuerunt. Quod & planissime testatur Apostolus ad Rom. 9. de Iacob & Esau sic dicens, Cum nondum nati fuissent, aut aliud quid essent boni aut mali, vt secundum electionem propositum Dei mereretur, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior seruitur minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Et si quis obijciat, quod tota sacra Scriptura, & omnes Doctores, imò & vniuersalis Ecclesia indubitanter affirmant Deum præmiaturum bonos propter merita sua bona, & malos propter mala sua merita puniatur: Quia propter, quia, ideo & similia aliquam causam vt frequenter significant, ostendendum in primis, quod meritum non est aliqua causa æterni præmij subsequenti: Non enim est causa materialis, quia ipsa necessario simul est cum suo materiali, sed actus meritorius, quo illud præmium meruit, tunc non manet: Nec est causa formalis: Ipsa enim est simul necessario cum formato: Nec finalis, quia magis videtur contra, sicut apparet ex 35. huius. Nec efficiens, quæ tamen magis apparet, quia nec in actu, nec in potentia: Non in actu: Nam secundum Philosophum 3. Metaph. 3. Agentia singularia simul sunt & non sunt, & ipsa quorum sunt cause, vt hic medicus cum hoc conualecente, & hic edificator cum hoc edificio: sed actus meritorius præcedit præmium tempore, nec est simul cum eo: Nec est causa efficiens præmij in potentia, quia tunc aliquando exiret in actum, & actualiter efficeret præmium sempiternum, & tunc vt præmiatur esset simul cum eo: Nec potest quis dicere quod ideo meritum est causa efficiens præmij, quia nunc primum mouet voluntatem Dei prius naturaliter indeterminatam, & determinat eam, efficiendo in ea voluntatem actualem & certam ad præmium conferendum, quia 20um, 23um, 25um, & 35um huius prohibent ita dici. Est igitur vltimè aduertendum quod hæc dictio: Propter, est multiplex penes secundum modum æquiuocationis. Nam primo & principaliter significat causam essendi; secundario vero & aliquantulum transmutatè significat causam cognoscendi, siue innotescendi, & adhuc aliquando significat ordinem: Quod autem significet causam essendi nullus ignorat, & quod significet etiam causam cognoscendi, patet per Philosophum 1. Post. 12. dicentem, quod si causa & effectus æquè prædicantur, id est, conuertibilium, vt Planetæ esse prope, quod est causa, & non scintillare, quod est eius effectus, non causa, id est, effectus, & notior, tunc demonstratio per hanc erit, vt quod prope sunt Planetæ, propter id quod non scintillant. Ecce secundum eum, quod propter, non significat causam essendi, sed effectum, qui est causa tantummodo cognoscendi, quare & ordinatè syllogismo demonstratio per terminos A B C subdit, quare demonstratum est, quo scintilla prope sunt. Hic igitur

A. tur syllogismus non est propter quid, sed propter quia: Non enim ex eo, quod non scintillant, prope sunt, sed propter id quod prope sunt, non scintillant. Ecce quomodo primo concedit, & secundo negat Planetæ esse prope, propter id quod non scintillant; & hoc est, quia, propter, primo sibi significat causam tantummodo cognoscendi, secundo vero causam essendi. Hoc etiam concordat cum toto processu illius capituli, & sequentium, vbi demonstratio ab effectu vocatur demonstratio quia; cum tamen hæc dictio, quia, significet causam, sicut & propter. Quare ibi significat causam tantummodo cognoscendi, licet Donatus potestati conjunctionis non casuali, sed rationali itrationabiliter supponat quia, quapropter, propterea, & multa similia, quæ sunt causalia manifeste, sicut & potestati eius casuali supponit, si, nisi, & talia, quæ potestati conditionali fuissent potius supponenda, quam penitus prætermisit. Hoc etiam satis probat illud frequens exemplum Philosophi, & vulgatum, videlicet propter quid anguli trianguli valent deos rectos? propter id quod angulus extrinsecus valet duos intrinsecos sibi oppositos, cum tamen quantitas anguli extrinseci nullo modo sit causa, imò nec effectus, quare tres anguli trianguli valent duos rectos: Neutrum enim illorum est causa materialis, efficiens, formalis, nec finalis alterius, cum vtrumque possit sine reliquo semper esse. Angulum tamen extrinsecum valere duos extrinsecos sibi oppositos est causa tantum cognitionis nostræ, quare tres anguli trianguli valent duos rectos: Per hoc enim demonstratiue docetur sic esse, sicut 2^a pars 3^a primi elementorum Euclidis ostendit. Ideoque dicit Auerroes super 8. Phys. comment. § 8. quod tres sunt demonstrationes, scilicet causa, & esse tantum, & causa & esse. Sed ne in causa Catholica testes tantummodo Ethnicos videam ministrare, ecce quid fidelissimus Paulus dicit, Christus factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, scilicet quod nominetur Deus. Hoc tamen nomen habuit ante iam passionem; imò & naturaliter ante omne meritum suum habuit illud nomen: Ille enim homo prius naturaliter fuit, & prius naturaliter Deus fuit, quam fecerit aliquid, aut meruerit quouismodo. Nam omne agens præcedit naturaliter suam quamlibet actionem. Christus ergo non meruit esse Deus, sed hoc fuit datum sibi grauissimè, sine quouis merito præcedente, sicut ex 3° huius patet. Lombard. quoque 3. sent. dist. 6. multas auctoritates ad hoc idem adducit, & infra 8. tractans auctoritatem Apostoli supradictam, dicit quod homo ille non meruit hic tantum bonum, scilicet nomen Dei, non ergo videtur, quod aliquo modo per obedientiam passionis meruit illud nomen, nisi quantum ad cognitionem & manifestationem non Deo, sed hominibus hoc primo ignorantibus, & per eius passionem, resurrectionem, ascensionem, & similia adficientibus, & verè scientibus, ipsum esse non tantummodo hominem, sed & Deum; & hoc est quod dicit ibi Lombardus, Quomodo ergo hoc, inquit, dicitur, per obedientiam, donatum est ei hoc nomen? & respondet secundum tropum illum in Scriptura creberrimum, hoc accipiendum est, quo dicitur res fieri, quando innotescit. Post resurrectionem vero, quod ante fuit in obscuro, in euidenti positum est, vt scirent homines & demones. Vnde & Saluator ipse Iohann. 15. 1° ita dicit, In hoc cognosceat omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Post ergo dicit, quod cum dicitur, Iste propter tale meritum tale præmium consequetur, hæc dictio, Propter, non significat causam essendi, sed cognoscendi: Per meritum enim innotescit hominibus, demonibus, & forsitan Angelis quale præmium quis habebit. Hoc etiam verbum, propter, significat ordinem aliquando, nec incongruè: Nam secundum præmissa 3° huius, Deus prius vult homini præmium & gloriam tanquam finem, & ideo vult sibi & facit merita congrua, velut quædam media præuia ad hunc finem: quare & vt tandem rectè finaliter ordinentur, tribuit eis finem; propter quem & ad quem ipse finaliter ordinatur. Potest ergo, propter, aliquoties ordinem designare, vt dictum Apostoli intelligatur hoc modo: Factus est obediens &c. propter quod & Deus exaltauit illum, id est, post quod præcedens ordinatum a Deo, ad illud subsequens, quod non nisi post illud fieri statuebat. Pro quo Anselmus tractans eandem auctoritatem Apostoli 1. Cur Deus homo 9. sic dicit, Quod autem cum dixisset Apostolus, Humiliavit se ipsum &c. propter quod Deus &c. non ita dictum est, quasi nullatenus potuisset peruenire ad hanc exaltationem; nisi per hanc mortis obedientiam, & hæc exaltatio non nisi in retributionem huius obedientie collata sit. Prius enim quam pateretur, ipse dixit omnia sibi esse tradita a Patre, & omnia Patris esse sua, sed quoniam ipse cum Patre, & Patre cum spiritu disposuerat se non aliter quam per mortem, celsitudinem omnipotentis suæ mundo ostensurum, quippe quod non nisi per illam mortem fieri dispositum esset, cum per illam sit, non incongruè dicitur propter illam fieri: Si enim intendimus facere aliquid, sed proponimus nos prius facturos aliud per quod illud fiat, cum iam factum est quod volumus præcedere, si sic quod intendimus, rectè dicitur propterea

tius liberabit: hoc non dico, si quæris quare? quia fateor me non inuenire quid dicam; quia in hacre, sicut iusta est ira eius, sicut magna est misericordia eius; ita inexcusable iudicia eius: Si autem quærat, per quare, causa finalis; & hoc de reprobatione malorum, quia hoc plerique magis sollicitat; dicendum secundum vigesimum primum capitulum; quod causa finalis vltima est Deus: Vniuersa namque propter semetipsum operatus est Dominus, inquit, quæque ad diem malum; Ecce quod impium ad diem malum operatus est Dominus, propter semetipsum finaliter vltimate. Causa autem finalis media est tam multiplex, quam multa bona ex reprobatis proueniunt, quorum aliqua trigessimum primum huius, & 34um. pandunt; quorum & vnum est manifestatio Domini; & virtutis illius, ipsomet testante Exod. 9. Idcirco posui te, scilicet Pharaonem, mihi contrarium, vt ostendam in te fortitudinem meam, & patretur nomen meum in omni terra. Si enim Pharo nequaquam Domino restitisset, quomodo Deus tot miracula ostendisset? & Psal. 105. Saluauit eos propter nomen suum, vt notam faceret potentiam suam. Per hanc quoque autoritatem similiter respondet Apostolus ad Rom. 9. cum ait, Dicit enim Scriptura, quia in hoc ipsum excitauit te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuntiatur nomen meum in vniuersa terra; Et sequitur, Quod si volens Deus ostendere iram suam, & notam facere potentiam suam; sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, &c. sed quia secundum 21um. huius, homo est finis omnium aliorum; & hominum electi sunt finis quodammodo reprobatorum; ideo reprobat ordinantur finaliter ad vtilitatem electorum: Vnde Apostolus ad Rom. 9. Maior seruetur minori, scilicet reprobus electo; & infra 11. Inimici propter vos, scilicet electos; & 2. ad Cor. 4. Omnia propter vos; & 2. ad Tim. 2. expressius, Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur: & ad hoc idem est testimonium Dei quod maius est, Exod. 10. Moli de Pharaone sic dicit, Ego induravi cor eius, & seruorum illius, vt faciam signa mea hæc in eo, & narres in auribus filij tui & nepotum tuorum, quoties contriuerim Ægyptios, & signa mea fecerim in eis, & sciat quod ego Dominus. Ecce causa finalis, vt sciatis, scilicet vos electi, quia ego sum Dominus: Quomodo enim mali Deum timerent, bonique amarent in tantum, nisi viderent, vel audissent tam validam manum Dei, malorum tam potenter vlticem, bonorum verò tam strenuam adiutricem, sicut omnia illa miracula circa Ægyptios & Hebræos terribiliter & amabiliter manifestant. Est insuper alia causa finalis non parua, sed magna vtilitas electorum, vt videlicet poena vnius sit metus paucorum, (Multi enim sunt vocati, pauci verò electi), quatenus scilicet electi scientes culpas & poenas perpetuas reprobatorum, ad timoris & humilitatis officia prouocentur, & ad iugis orationis instantiam conuertantur, Quapropter Augustinus de bono perseverantia 17. Hominibus, inquit, videtur, omnes qui boni apparent fideles perseverantiam vique in finem accipere debuisse; Deus autem melius esse iudicauit, miscere quosdam non perseverantes certo numero sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vite temptatione securitas, non possint esse securi: Multos enim ad perniciosa elatione reprimat, quod ait Apostolus; Quapropter qui videtur stare, videat ne cadat. Et infra 37. Ideo quippe non perseveraturi perseverantes prouidentissima Dei voluntate miscentur, vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus consentientes, & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur: Deus est enim qui operatur in nobis & velle, & operari pro bona voluntate. Qui & de sancta virginitate 16. An non propter aliud credendum est permittere Deum vt miscantur numero vestre professionis, multi & multæ casuri & calura, nisi vt his cadentibus timor vester augeatur, quo superbia comprimatur, quam sic odit Deus, vt contra hanc vnam tantum se humiliaret altissimus. Est adhuc & tertia causa non parua, vt scilicet filij gratie & electi, videntes se non meritis proprijs, sed gratia Dei gratis à reprobis separari, gratia Dei grata magis appareat, & electi filij gratie reddatur Autori gratissimo gratie gratiores. Quare & Augustinus super illud Psalmi 87. Nunquid cognoscuntur in tenebris mirabilia tua? &c. Occurrebat, inquit, quæstio, quidnam sit vltus istorum mortuorum, quid ex his agat Deus ad vtilitatem corporis sui, quod est Ecclesia, vt in eis demonstraretur, quæ sit Dei gratia in prædestinatione, qui secundum propositum vocati sunt: Vnde ipsum corpus in alio Psalmo dicit, Deus meus, misericordia eius præueniet me. Isti etiam reprobi nedi in via; verum etiam in patria, viles sunt electis; vt scilicet vasa illorum miseria, horum gloria gratio habebatur. Opposita namque iuxta se posita magis apparent, sicut 34um. pandit, & horum quam gratuitus liberator; & illi gratissimus præmiator, qui hos æqualiter fidei illis porciit æternaliter damnauisse, charius diligitur. Vnde Psalmus 57. ita dicit; Latrabit iustus cum viderit vindictam; Et Esaiæ vlt. Egredientur & videbunt cadauera virorum, qui præuicari sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur; & erunt vsq;

Augustinus.

|| gloriosissimus
Psal. 57.
Esaiæ vlt.

A ad satisfactionem visibilis omni carni; ubi Glossa, super verbum ad satisfactionem visibilis, Quia videntur eos à se iusto iudicio separatos, amissa potentia qua sauebant contra bonos, & vindicta in illos tantam, vt maiorem non exposcant, qui modo dicunt, vsquequo Domine non vindictas sanguinem nostrum? Satiabuntur quoque de beatitudine sua agentes gratias, vasa impiorum ineffabili poena. Quare & Gregor. hom. 40. trañans illam historiam euangelicam de diuitie sepulto in inferno, & Lazaro mendico portato in sinu Abrahæ, ita scribit; Iusti in tormentis semper iustitiam iniustis, vt hinc eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt quod misericorditer euaserunt, tantoque maiores redemptori suo referunt gratias, quanto vident quod in alijs, ipsi perperi, si essent relictis, potuerunt: nec illam tantæ beatitudinis claritatem apud iustorum animum fuscant aspecta poena reprobatorum, quia ubi iam compassio miserie non est, minui procubdubio bonorum lætitia non valebit. Quid autem mirum, si dum iusti iniustorum tormenta conspiciunt, hoc eis veniat in obsequio gaudiorum; quando & in pictura niger color subternitur, vt albus vel rubeus clarior videatur. Sic ergo vt dictum est, tanto bonis sua gaudia excrescent, quanto eorum oculis damnatorum mala subtrahuntur: quæ euaserunt; & quamuis eis sua gaudia ad perfrendum plenè sufficiant, mala tamen reprobatorum absque dubio semper aspiciunt; quia qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur, quod videre non possint. Qui & 4. dial. 46. Perro querenti, Sed nullus iustus crudelitate pascitur delinquentis; seruus à iusto Domino idcirco cordi præcipitur, vt à nequitia corrigatur; Ad hoc ergo vapular, vt emendari debeat; iniqui autem gehennæ ignibus traditi, si ad correctionem non perueniunt, quo fine semper ardebunt? Ita respondet, sed omnipotens Deus, qui pius est, misericorum cruciatus non pascitur, quia autem iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur; sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia, quæ euaserunt, quatenus tanto magis diuinæ gratiæ in æternum debitorum se esse cognoscant, quanta in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio videntur. Quapropter & Augustinus de gaudijs iustorum, & poenis malorum sic ait; Tunc communis reus & hostis diabolus in conspectu omnium electorum Dei damnabitur, cuius damnatio & intolerabilis poena delectabile spectaculum præstat electis; tunc ardentissimo amore liberatorem suum & omnium bonorum datorem amabunt, & sine fine, & sine fastidio clamorè cordis laudabunt. Istam quoque sententiam Petrus 4. sentent. dist. vlt. proficitur. Supposito ergo, quod miseria damnatorum aliquo modo valeat gloriæ saluandorum, potest argui, quod Deus hæc ad illam finaliter ordinauit: Alias namque hoc fieret à casu vel fortuna, nec à promidentia diuina procederet; quare nec saluandi de illa suæ gloriæ portione, Deo gratias agere tenerentur, contra 27um. & alia quæ sequuntur. Quare & hæc planè videtur sententia Apostoli ad Roman. 9. in solutione eiusdem quæstionis dicentis, Sustinuit Deus in multa patientia vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ, in vasa misericordie, quæ præparauit in gloriam. Vnde Augustinus de prædestinatione Sanctorum 10. Cur Deus non omnes doceat, aperuit Apostolus, quia volens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, & vt notas faciat diuitias gloriæ suæ in vasa misericordie quæ præparauit in gloriam. Idemque expressius 5. contra Iulianum 6. Ex numero electorum nemo perit; ceteri autem mortales, qui ex hoc numero non sunt, & ex eadem quidem massa, ex qua & iusti, sed vasa iræ facti sunt, ad vtilitatem nascuntur istorum: Non enim quenquam eorum Deus temerè ac fortuito creat, aut quid de illis boni operetur ignorat, cum & hoc ipso bonum operetur, quod in eis humanam creat naturam, & ex eis ordinem sæculi præsentis exornat. Ecce triplex bonum ex reprobis, vtilitas electorum, bonum naturæ, sæculique ornatu. Ponatur quoque secundum primum zelum multorum, licet non secundum scientiam, quod totus infernus, cum omnibus suis domesticis reprobis tollere de medio, esset; cælum tantummodo cum ciuibz suis sanctis, tunc sæculum esset multum perfectum, & si Deus sic fecisset, multum bene fecisset; Nunc autem tanto perfectius & magis melius facit Deus, quantum perfectionis & bonitatis continent in se illæ nobiles creature damnatæ, quantum etiam respiciuntur & appaerunt purioris illa comparatio veluti contrarietatis extremæ confert iustis, tanquam scintilla fulgentibus, & vt stellæ: Quis enim, vel cuius ratio prohibuisset Dominum ab initio, si fuisset placitum coram eo, creasse cælum plenum electis in gloria; & infernum plenum reprobis in poena, vt hoc illi comparatè apparuisset gloriosius & maius? Non deerant tamen, qui hos humano miserarentur affectu, & pia compassione contenderent sic fieri non debere. Sed cur non miserantur paruulos, nedum non peccantes, sed peccare penitus nescientes, sine Sacramento baptismatis decedentes, æterni ignis supplicio puniendos;

Glossa.

Gregorius.

Augustinus.

I. Ambrosius.

Augustinus.

|| iustorum
operatio

peniendos, ut dicit August. de Fide ad Petrum 59. & 24. plane? Cur etiam non contendant cum Deo, ut iudicium suum retractet, quo salum paruulorum non facit aut fortuna, sed ex suo consilio voluntatis, hunc assumit ad baptismum, ad regnum, ad gloriam: illum relinquit, imo & repellit quodammodo a baptismo ad carcerem & ad poenam, sicut plane testatur autoritas Augustini de bono persequ. 35. cum alijs sibi similibus 31. huius premisiis? Cur etiam non miserrantur bestias innocentes, tot miseris & tot moribus subiacere? Cur hinc Deum non causantur? cur etiam nequaquam figulum criminantur ex eadem massa luti facientem primum vas in honore, aliud vero in contumeliā, & contemptum? Annon est Deus ira liber dominus suorum sicut figulus est suorum? Et hæc videtur ratio Apostoli ad Rom. 9. in solutione huius, quæ in manibus vertitur, quæstionis. Imò audi, & diligenter exaudi; cogita, & vigilantiter recogita Augustinum in libello de Prædestinatione & gratia Dei, qui in libro Sermonum suorum præscribitur quinquies Sermo 18. ita scribentem: Qua tandem impudentia homo de Deo, lutum de figulo iudicabit, non solum dicens, Quid me fecisti sic, sed etiam de alijs damnavi curiositate perferunt; & dicens, quare de eadem massa fecisti alium quidem sic, alium vero sic? Si humanum genus quod creatum primitus constat ex nihilo, non cum debito mortis & peccati origine nasceretur, & tamen ex eis Creator omnipotens in æternum non nullos dammare vellet in interitum, quis omnipotenti Creatori diceret, quare fecisti sic? qui enim, cum non essent, esse donauerat, quo sine essent habuit potestatem, nec dicerent ceteri, cur paribus omnium meritis diuini discrepare arbitrium? quia potestatem habet figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliā. Qui & super titulum Psalmi 70. ita dicit: In omnibus sanctis Scripturis, gratia Dei quæ liberat nos, commendat se nobis, ut commendatos habeat nos: Quis enim ei diceret, quid fecisti, si damnavit iustum? quanta ergo misericordia eius? iustitiam in iustum? Et si adhuc obijcias, quod Deus potuit ordinasse mundum, & gloriam electorum sufficienter bene & congruè per alium modum magis benignum, & sine perditione alicuius tam nobilis creaturæ; non ergo dedit tam piū & iustum, aliquem Angelum aut hominem æternæ gratis miseriæ preparare: Fateor indubitanter, quod potuit sic, & potuit aliter reparasse genus humanum, quam per passionem & mortem Christi. Cur ergo ex tota compactione non quaereris tam celi Regis filium unicū, tam innocentem, tam delicatū, tam tenerū, imò & Dominum Deum tuum pro te nocente & misero seruo tuo, tam contemptibiliter apprehendi, tam crudeliter flagellari, vulnerari, lacerari, & tandem morte turpissima consummari? cur non ibidem Dei iudicium reuocas, irritas, & annullas? Et licet Deus voluntatem tuam secutus, benignius & melius ordinasset, cum adhuc semper melius posset, & melius sine fine, semper remaneret eadem querela, cur sic ordinavit, & non melius, cum ita facilliter potuit melius ordinasse. Compelcat ergo de ista querulosa temeritas contra Deum, nec irrationabiliter quaerit rationem superiorem voluntate diuina, cum ipsa in talibus voluit posterioribus sit summis rationis, non rationis pedissequa vel ancilla, sed è contra; hanc enim ratio sequitur, ut Dominam & Magistram, sicut vigesimum primum capitulum demonstravit. Vnde Ecclesiasticus 8. Intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorum quæ sunt sub Sole. Ecce pro voluit posterioribus, & quanto plus laboraverit ad quaerendum, tanto minus inueniet, etiam si dixerit Sapiens se nosse, non poterit reperire. Compelcat ergo se omnis humana querimonia contra Deum, & pro ratione in cunctis sibi sufficiat, sic Deum & Dominum voluisse. Vnde & Ecclesiasticus 7. Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexit; In die bona fructus bonis, & malam diem præcaue: Sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus, ut non inueniat homo contra eum iustas querimonia. Amplius autem auctoritates canonicas forsitan te conuerteret, obijciatque illud Apostoli 1. ad Tim. 2. qui vult omnes homines saluos fieri, & illud Ezech. 18. Nunquid voluntatis meæ est mors impij? dicit Dominus. & non ut conuerteretur, & viuat? Et illud Act. 10. Non est personarum acceptor Deus, Et illud Marc. ult. Prædicare Evangelium omni creaturæ &c. Dicitque Gregorius 4. Moral. 24. super illud Job 3. Nunc dormiens filerem &c. Si parecerem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret: sed hi qui tunc per redemptionem saluati sunt soli ab illo electi nascerentur. Ad hæc autem dicendum, Auctoritates sacre Scripturæ obiectas, non posse intelligi secundum superficiem literalem, sicut decimum & vicesimum tertium huius probant. Harum igitur primam, non ego, sed Patres Catholici multis modis exponunt: Ambrosius enim ibi exponens Apostolum, primo quaerit, Si Deus, qui omnipotens dicitur, omnes homines vult saluos fieri, cur non impletur eius voluntas? secundo responderet, Sed in omni locutione sensus & conditio latet. Vnde dicit Petrus Apostolus, Omnis scriptura indiget interpretatione: Vult enim Deus omnes homines

saluos fieri, sed si accedant ad eum. Non enim sic vult, ut nolentes saluentur, sed vult ipsos saluare, si scriptum est. Nam qui legem omnibus dedit, nullum excepit à salute. Et super illud ad Rom. 12. Misereborui miseris &c. Non inuisse indicat, qui omnes vult saluos esse, inueniente iustitia. Augustinus quoque Enchirida. 77. mouet eandem quæstionem, & longa disputatione superansuperabilitate voluntatis diuinæ premissa cap. 83. sic respondet, Debemus autem intelligere quod scriptum est, Qui vult omnes homines saluos fieri, tanquam diceretur, nullum hominem fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit; Non quod nullus sit hominum nisi quem saluum fieri vult, quod cap. 84. confirmat per simile, ita dicens, Sic enim intelligimus quod in Evangelio scriptum est, Qui illuminat omnem hominem, non quia nullus est hominum qui non illuminatur, sed quia nullus nisi ab ipso illuminatur. Deinde subiungit alia quæstionem eundem; aut certe inquit sic dictum est, Qui omnes homines vult saluos fieri, non quod nullus hominum esset, quem fieri saluum nolit, qui virtutes miraculorum nolit facere apud eos, quos dicit acturos poenitentiam, si fecisset; sed ut omnes homines; omne genus hominum intelligamus, per quascunque differentias distributum, Reges, nobiles, & ignobiles; priuatos, doctos & indoctos, integri corporis, debiles, ingeniosos, tardiores, sanos, diuites, pauperes, mediocres, mares, foeminas, iuuenes, pueros, adolescentes, iuuenes, senes, in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in professionibus omnibus, in voluptatibus & concupiscentiarum varietate innumerabili constitutus, & si quid aliud differentiarum est in hominibus. Quam expositionem cap. 85. monstrat cum processu Apostoli concordare; Præceperat, inquit Apostolus, ut oraretur pro omnibus hominibus, & specialiter addiderat, pro regibus & his qui in sublimitate sunt, qui putari poterant salu potestiores; & superbia seculari huius Christianæ humilitatem abhorrebat. Proinde dicens, Hoc enim bonum est coram Salvatore Domino nostro, id est, ut etiam pro talibus oretur, statim ut desperationem tolleret, addidit, Qui omnes homines vult saluos fieri; & ad agnitionem veritatis venire; quod confirmat per simile statim dicens; Italo locutionis modo & Dominus vsus est in Evangelio, ubi ait Phariseis; Decimatis mentham, & rutam, & cuminum, & omne olus. Neque enim Pharisei & quæcunque aliena, & omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabant. Sicut ergo omne olus, omne olerum genus, ita & illic omnes homines, omne hominum genus intelligere possumus; & hoc est quod logicè solet dici, quod potest in talibus distributio fieri pro singulis generum, vel pro genericis singulorum, sicut hic; Omne animal fuit in arca Noë. Vnde Gen. 7. Ingressi sunt ipsi, & omne animal secundum genus suum. Et istam eandem expositionem eiusdem distiponit de correptione & gratia, 61. quam etiam roborat per illud Evangelicum iam præmissum; Qui decimatis omne olus, & per illud quod dicit Paulus; Omnis per omnia placeo. Et infra 74. aliter hoc exponit; Vult, inquit, Deus omnes homines saluos fieri, id est, facit omnes homines vel saluos fieri, quia ipse operatur velles; & similem modum loquendi habet 22. de Civ. Dei 2. si dicit erat superius allegatum. Idem quoque de prædest. Sanctorum, & simile dictum sic exponit; Sicut integre loquimur, cum de aliquo literarum magistro, qui in ciuitate solus est Dominus; Omnes iste hic literas docet, non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo discit qui cumque ibi literas discit. Ita rectè dicimus; Omnes Deus docet venire ad Christum, non quia omnes veniunt, sed quia nemo aliter venit. Idem quoque de natura, & gratia dicitur, scilicet quod omnes viuificantur per Christum, quia nullus nisi per ipsum, sicut dicimus, quod Magister literarum in ciuitate docet omnes, quia nullus discit nisi quem ipse docuit. Illud autem Ezechielis obiectum soluitur per illam distinctionem de velle quam 34. fecit, & si quis vult omne eius verbum voluerit ponderare, scilicet, & non ut conuertatur & viuat, quia hoc desiderium diuinum, ut omnis peccator conuertatur & viuat, respondendum est secundum iam dicta. Et illud Act. Supradictum Non est personarum acceptor Deus, si debet exponi ad mentem dicentis; debet intelligi modo dicto, scilicet quod Deus non est acceptor personarum secundum genus, non secundum speciem seu numerum; Non est, inquam, Deus acceptor personarum secundum genus, qui ex omni gente & natione vocet & recipiat ad salutem; & ista videtur mens Petri Apostoli, qui hoc dixit. Ipse enim prius credidit, ut videtur, quod soli Iudei essent accepti à Deo ad Christum & regnum, iuxta illud Mat. 15. Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israel; & supra 10. In viam gentium ne abieritis; & in ciuitates Samaritanorum ne intraveritis; sed potius ite ad oues quæ perierunt domus Israel. Sed postquam audiuit quanta graua Dominus etiam illum Gentilem Cornelium visauit, aperiens os suum, dixit, In veritate comperi quoniam non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui tunc Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Vult ergo tantum dicere S. Petrus, quod Deus non est personarum acceptor, quæ ex circumscriptione sunt tantum, exclusis alijs quibus

Mat. 15.
Mat. 10.

cunque, sed in omni alia gente, natione, vel lingua, qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi; & eundem opinionem cum Petro erant fideles ceteri ex iudeis; & etiam Apostoli alij, ut videtur; unde infra eodem; Obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus S. effusa est; & infra 11. Audierunt autem Apostoli & fratres, qui erant in iudeis, quoniam & gentes receperunt gratiam Dei, & honorabant Deum. Unde dicit Aug. De bono perscu. 35. Quid est quod aliquando paruuli infidelium baptizantur, fidelium vero non? ut certe ostendatur, quod personarum apud Deum non est acceptio; alioquin fidelium potius quam infidelium filios liberaret: cui & concordat eius autoritas de correptione & gratia, 27. De gratia & lib. arbit. 50. quas 31. habet. Et quod Deus sit personarum acceptor secundum numerum, patet per eundem, infra eodem, sic dicente; Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus preordinatis a Deo. Et infra 13. Crediderunt, quorumque preordinati erant ad vitam æternam. Unde & Apost. ad Rom. 4. secundum propositum gratia Dei, sicut & Dauides dicit beatitudinem hominis, cui Deus acceptio fert iustitiam sine operibus. Et infra 9. Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex voluntate dictum est, quia maior seruiet minori. Et infra eodem, Miserebor cui miserebor, &c. Et non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, cum toto processu capituli ad hoc idem. Quod tractans Augustinus Enchirid. 78. sic dicit; Ambo gemini nati sunt ira filij nascebantur, nullis quidem operibus proprijs, sed originaliter ex Adam vinculo damnationis afflicti; sed qui dixit, Miserebor cui misertus ero, Iacob dilexit per misericordiam gratiam, Esau autem odio habuit per iudicium debitum, quod eum deberetur ambobus, in altero alter agnouit non de suis distantibus meritis sibi esse gloriandum, quod in eadem causa idem supplicium non incurrit, sed de diuina gratia largitate, quia, Neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Et de bono perseverantia 26. Duorum geminorum, quorum vnus assumitur, vnus relinquitur, dispar est exitus, merita communia. Et supra eiusdem 19. Ex duobus paruulis originali peccato pariter obstrictis, cur iste assumitur, ille relinquitur, & ex duobus gratiam grandibus impijs, cur iste ita vocetur, ut vocantem sequatur, iste autem aut non vocetur, aut non ita vocetur; Inscrutabilia sunt iudicia Dei; Ex duobus autem pijs, cur huic donetur perseverantia vsque in finem, illi autem non donetur, Inscrutabilia sunt iudicia Dei. Idemque Enchirid. 75. Tunc non latebit, quod nunc latet, cur de duobus vnus esset assumendus per misericordiam, alius per iudicium relinquendus, in quois qui assumeretur agnosceret, quid sibi per iudicium deberetur; nisi misericordia subueniret, cur ille potius quam ille fuerit assumptus, cum causa vna esset amborum. Dicitque beatus Gregorius 25. Moral. 14. super illud Job trigésimo quarto, Ipso concedente pacem, quis est qui condemnet, nemo discutat, cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito. Quibus & concors est Anselmus Prolog. 11. Deo sic dicens, Si utcumque capi potest, cur malos potes velle saluare; illud certe nulla ratione comprehendipotest, cur de similibus malis, hos magis salues quam illos per summam bonitatem, & illos magis damnes quam illos per summam iustitiam. Hoc etiam plane probant Ieremias, Ioannes Baptista, & beata virgo Maria, quæ sine omni merito præcedente sanctificabantur in vtero, alijs omnino similibus derelictis. Si quis autem huiusmodi sanctificationis qualiacunque merita sibi fingat, ponatur quod alia virgo similis virginis gloriose similiter omnino vixisset; & si nullo modo Deus sit acceptor singularium personarum, sequitur quod Deus ex ea fuisset similiter incarnatus, sicque multas matres vnus Dei Filius habuisset: Ego autem credo firmissimè, quod etsi omnes filiax domus Iacob, sicut & domina mea vixissent, nulla tamen earum talis fuisset in acceptatione diuina, & quod ipsi soli præ omnibus virginis & matris donasset gaudium & honorem; ex ipsa singulariter incarnatus; Nullo tamen modo videretur, quod tanta sapientia, quæ omnia disponit suauiter, vnicam sibi matrem studiose providentia non singulariter & æternaliter praelegit, sed quæ foret mater eius, quasi negligenter reliquit meritis & voluntatibus hominum varijs, & tanquam casui & fortunæ, ac velut casui taxillorum. Verum quia Dominus exultante didicerat, quod opera Dei reuelare, & confiteri honorificum est & gratum; Ecce brevis historia ad hoc idem. Scimus quendam clericum iuuenem, seruilem deuotum virginis gloriose, qui ut purissimæ virginis non habenti maculam neque regam mentis aut corporis acceptius deserviret, castitatem perpetuam nedum carnis sed & cogitationis, & voluntatis munditiam ei voluit; & idem votum in deuotionibus suis quoties renouabat. Cum inuidens callidus ille serpens, qui mille per mæandros fraudesque fluxuolas quæstas corda non desinit agitare, tantum virus temptationis intudit, ut principeret sollicitè cogitare, & dubius quodam modo disputare de valore merito, & premio castitatis, qui tandem fallaciter est delusus in tantum,

Aurum, ut parumper castitatem etiam virginis benedicta, & consequenter totam sanctissimam vitam eius, æstimans quod si alia scemina similiter vitam aut sanctiorem duxisset, nullis emaculis beatioris fuisset. Quapropter & amando, & obsequia solita exhibendo, & repudius est effectus, qui dum quadam nocte dedisset oculis suis formam, medemus gratia radio visitatus, ductus sibi videbatur per quandam in locum vnum amœnum, veluti paradysum, ubi & ostensa fuerat ei arbor incomparabiliter speciosa, & similiter preciosa, quæ radicata in terra, erigebatur in cœlum, in cuius summitate, quasi in mœdulo puer præteritus quiescebat, etatque arbor secundum longitudinem spaciū pulcherrimis nodis distincta, volentique scire quæ, & qualis esset hæc arbor, responsum est ita: Hæc est virginis sanctæ Mariæ, statimque vno nodorum arboris ad instar oris aperit, facta est vox dicens; Esi omne illæ domus Iacob, sicut illa vixisset, nulla tamen talis fuisset. Hoc etiam totum de acceptatione & præpositione vnus personarum æqualium & etiam minus dignæ 21. capitulo magis patet. Ad id vitium de prædicatione obiectum, dicendum, sicut de oratione 23. & 25. dicunt, Christus enim qui ipsemet prædicauit hominibus ore prædicationis benedictio, vel per suos apostolos, vel alios prædicatores quoscumque, noluit quod omnes audientes compungerentur, & acquiescerent veritati; Imò voluit quod aliquid aliud, aut aliter in minimo fieret vnquam per aliquem suum sermonem, quam plenè fiebat, sicut capitulum 10. manifestat. Vnde Esai. 55. Quomodo descendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti; sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quodcumque volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud. Et si in quæras, quare ergo voluit prædicare omnibus indistincte; Responso patet per prædicta: Dicendum tamen quod hoc voluit propter eruditionem electorum, & punitionem reproborum. Vnde Mat. 13. & alibi frequenter, Qui habet aures audiendi, audiat; & Mat. 19. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est; qui potest capere, capiat. Et Ioan. 9. In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant. Et Math. 13. Interrogatus a discipulis, quare turbis in parabolis prædicaret, respondit, quia, Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum, illis autem non est datum. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt, ut adimpleatur in eis Propheta Esaiæ dicentis, Auditum audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis; Inerassati est cor populi huius, & auribus grauius audierunt, & oculos suos clauferunt, ne quando oculis videant, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & faciem eorum. Et est Esaiæ 6. sub verbis parum distantibus a prædictis. Et Marc. 4. expressius patet idem; ubi postquam Dominus turbæ in parabolis prædicauit 12. Apostolis ita dixit, Vobis datum est nosse mysteria regni Dei; illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, ut videntes vident, & non vident, & audientes audiant & non intelligant, ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Sed puti homines, qui nesciunt distinguere inter electos & reprobos, debent omnibus prædicare, optando eis salutem, sicut & orare pro omnibus, sicut 23. & 25. capitula monstrauerunt. Vnde Ecclesiasticus 11. Mane femina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua, quia nescis quid magis oriat, hoc aut illud, & si utrumque timor, melius erit. Ideoque debet prædicatione fieri omnibus indistincte, ut electi edificentur ad vitam, reprobi vero vt minus noceant, & vt minus mali fiant, minusque damnentur, vel vt per prædicationem huiusmodi, velut per quandam gladium spiritus, seu quandam virgam spiritualem oris Domini feriantur, & vt nobis meritum augeatur. Dicit enim Apostolus ad Eph. 6. Assumite gladium spiritus quod est verbum Dei. Et Esaiæ 11. Percutiet terram virga oris sui, & spiritus laborum suorum interficiet impium. Et 2. ad Corinth. 2. Christi bonus odor sumus Deo in his qui salui sunt, & in his qui pereunt; alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vite in vitam. Et Luc. 10. In quamcunque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui, & sibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra: sin autem, ad vos reuertetur. Vnde August. de correptione & gratia 68. Patientur se homines corripit, quando peccant, nec de ipsa correptione argumententur contra gratiam, nec de gratia contra correptionem; quia & peccatis iusta poena debetur, ad ipsam pertinet iusta correptio, quæ medicinaliter exhibetur, etiam si salus ægrotantis incerta est, ut si is, qui corripitur, ad prædestinationem numerum pertinet, sit ei correptio salubre medicamentum; si autem non pertinet, sit ei correptio poenale tormentum. sub illo ergo incerto ex charitate adhibenda est. Idem infra 75. Quantum ad nos pertinet, qui prædestinatos a non prædestinatis discernere non valemus, omnibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda nobis medicinaliter seueræ correptionis; Dei autem est facere cum illis vilem, quos ipse præcinit, & prædestinauit conformes fieri

fieri imaginis filij sui. Et sequitur 76. Si enim aliquando timore corripimus, ne aliquis inde pereat, cur non timore etiam corripimus, ne aliquis inde plus pereat; & supra 73. tractans Autoritatem Lucae præmissam, Ad nos, inquit, cum nescimus quisnam sit filius pacis secundum prædeterminationem Dei, aut non; sic pertinet nullum exceptum facere, nullumque discernere, sed velle omnes saluos fieri, quibus prædicamus hanc pacem. Neque enim metuendum ne perdamus eam, si ille cui prædicamus, non est filius pacis, ignorantibus nobis; Ad nos enim reueretur, id est, nobis proderit. Dictum autem Gregorij non contradicit præmissis: Si enim primus patens perseveranter steterit, Deus aliter ordinasset: His igitur præbatis, iam restat prosequi quæ sequuntur. Cum ergo in primis arguitur, quod quis potest mereri à Deo aliquid de condigno, pro solutionis materia est sciendum, quod mereri est facere aliquid præmiandū, id est, dignum vel debitum præmiari: omne autem debitum, dignum, vel condignum est rationabile atque iustum; Ideoque sicut 21. capitulum de rationabili, & iusto distinctum; sic est de debito, digno, & condigno similiter distinguendum; quod de condigno, quia de ipso arguitur, sufficit demonstrare, ipsoque cognito reliqua non latebunt. Est igitur condignum prius naturaliter & antecedenter voluntati diuinæ, vel posterius & subsequenter, vel etiam simultaneum quodammodo ex ambobus: Vel sub alijs verbis idem; Est condignum per se absolute, & de inflexibili rigore iustitiæ: est condignum per accidens & respectu voluntatis diuinæ, & de iustitiâ dependente ab ea; Est condignum mixtum quodammodo ex utroque. Pro modo quoque loquendi cum muni omnium, proprioque Doctorum vltimus est sciendum; quod mereri de condigno duobus modis sumitur in bono & in malo; dicitur enim quod quis peccans meretur condignè poenam æternam, quia tam malum est illud peccatum, quod ex sola eius malitia poena æterna sine omni iustis iniuriis infligi poterit sic peccanti; Dicitur autem quod nullus meretur condignè vitam æternam quia nullius opus est tam bonum aut tam meritorium apud Deum, ut ex illius solius bonitate aut merito vita æterna sine omni gratia debeat, imò nec quicquam boni distincti omnino, sicut superius est argutum. Hi tamen duo modi eius quod est mereri condignè, possunt reduci ad aliquod vnum commune vniuocum, analogumque ambobus, quod forsitan est facere aliquid, cui iuste potest retribui pura merces; ita quod hæc dictio, pura, excludat in mercede omne gratis illatum bonum, vel malum, & hoc est condignum potentiale, quia iuste potest retribui sibi merces. Possum ergo à principio alius ordiendo, distinguere aliter de mereri, & de mereri condignè, scilicet actualiter & potentialiter: Actualiter mereri, est facere aliquid præmiandū, scilicet cui præmiū actualiter debeat, & sic nullus peccans meretur poenam aliam quam habebit; Non enim est dignum aut debitum, quod aliter puniatur, quam Deus ipsum statuit puniendum; & istud, mereri, potest subdistingui tribus modis prædictis: Mereri autem potentialiter est facere aliquid præmiabile, scilicet cui præmiū posset reddi; sicque omnis peccans mortaliter tam dampnandus quam saluandus meretur maiorem poenam quam habebit, & forsitan poenam æternam quantumlibet intensius: Posset enim Deus iuste punire quemlibet sic peccantem maiori poena quam punit, & forsitan quantumque; Istud autem mereri, seu mereri condignè potentialiter est mixtum quodammodo ex mereri condignè antecedenter, & subsequenter voluntati diuinæ, sicut 21. huius in suo simili planius exponebat: Quod enim faciat hoc vel illud, dependet à voluntate diuina secundum 9. cap. sed quod facto hoc vel illud posset vel non posset dignè sibi retribui pura merces, necessarium est omnino. Loquendo ergo de mereri condignè actualiter primo modo, scilicet antecedenter voluntati diuinæ per se & absolute, videtur quod nullus potest quicquam mereri à Deo bonum nec malum sicut ostendebant alia argumenta; secundo autem modo potest, nam omne quod Deus vult & statuit, dignum est & condignum, sicut superius monstrabatur. Tercio modo similiter potest quis mereri condignè actualiter bonum & malum à Deo, scilicet tale bonum vel malum quod supra probatum est sequi inseparabiliter suum opus. Quod enim faciat tale opus pender ex voluntate diuina, sicut 9. cap. ostendebat: sed quod facto tali opere cum suis circumstantijs vniuocis committitur tale bonum vel malum non dependet à voluntate diuina, sed de necessitate consequitur, sicut ad hunc currere, hunc mori. Quare & vnum de prioribus argumentis non tener, illud scilicet quod arguebat, istud præmiū necessarium consequens necessitate voluntatem diuinam ad ipsum volendum reddere, & reddendum, qui ipsam meretur; quoniam sicut ipsi libere vult & facit tale meritum in quocunque, sic omnia quæ necessarii consequuntur. Per hanc etiam distinctionem præmissam multa solvantur, quæ superius sunt arguta. Ad illud autem quod arguitur, actū virtuosum mereri condignè omne bonum vite & delectabile distinctum contra bonum honestum, quia melius est hoc & illo; Dicendum hoc non sequi, sicut si Iohannes saluet vitam Petri, non propterea Petrus tenetur sibi reddere omnia bona sua; cum tamen quantumcumque multa sint, & magna, sint multum minora benefici-

cio præaccepto; sicut enim si Iohannes doceat Petrum scientias, & virtutes licet sint incomparabiliter meliores omnibus bonis Petri, non ideo tenetur Petrus retribuire Iohanni omnia bona sua; imò sufficit retribuire in talibus sicut potest, & solet retribui competerent. Vnde Phil. 9. Eth. 1. In quibus autem non sit propter confusionem id est, promissionem ministracionis, id est, certæ retributionis, huiusmodi propter seipsum, id est, accipientes aut dantes, dictum est, quoniam inaccessibiles sunt: Talis enim secundum virtutem amicitia, & retributio faciendi secundum electionem, hoc enim amici & virtutis. Sic autem videtur & Philosophia communianibus; Non enim ad æternas dignitas mensuratur, pretiumque equè ponderans non vniq; fiet, sed forte quod sufficiens, quemadmodum ad deos & parentes contingens. Et hoc forsitan est quia Petrus sine suo magno detrimento non sufficit retribuire equè ponderanter Iohannis & licet Deus sufficiat, non tamen tenetur; Nullus enim merendo facit aliquid boni Deo, sed sibi; quare ergo tenetur Deus hoc retribuire de condigno? Et si tu dicas, quod ego sic arguebam superius; Fateor, sed hoc contra ponentes gratum mereri à Deo augmentum gratiæ de condigno; & sic videtur argumentum procedere quod mereatur condignè remissionem poenæ temporalis cuiuslibet quæ est minor. Aliud verò quod arguit, illum qui super omnia amat Deum, debere ab eo similiter redamari, non bene aduerit analogiam in alijs amicitijs obseruandam: Non enim quantum dignior amatur ab aliquo, tantum redamari tenetur; sufficit enim quod minus redamet secundum excellentiam status sui. Dicit enim Philosophus 8. Eth. 7. Analogum autem in omnibus secundum superabundantiam existentibus amicitijs, id est, vno extremo amicitia super aliud abundante in bonitate, & amationem fieri oportet, puta meliorem magis amari quam amare, & vtiliorem, & aliorum vnumquemque similiter. Cum enim secundum dignitatem amatio fiat, tunc sit aliquantulum æqualitas, quod vtrique amicitia esse videtur; & cum Deus sit melior & dignior infinitè quocunque, videtur proportionalitè sequendo, quod ipse sub nullo gradu amoris tenetur amantem quempiam redamare; & maxime quia illi liberè dat sibi totum illum amorem, teneturque Deum diligere quantum potest, sicut superius probabatur; & hoc potest brevis ratio suadere. Sint enim Iohannes, & Petrus, cum multis alijs Deum super omnia æqualiter diligentes; tunc si Deus tenetur rediligere super omnia quemcumque, illorum, tenetur rediligere Iohannem super Petrum, & è contra, & quemlibet super quemlibet, & super ceteros vniuocis, & super B. Mariam, & sicut vnicuique verbum suum. Congruit tamen multum & decet Deum purè gratuito suos tales amatores ineffabiliter redamare, imò verius præamare; & hoc est quod testatur iste fidelis amicus Iohannes plurimum dilectus & diligens, primæ suæ Epist. 4. dicens; In hoc est charitas, non quasi nos dileximus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Ad Ansel. & Arist. respondendum quod talis tantum meretur secundum propriam præstitionem, non secundum rigorem iustitiæ absolute; confirmatio verò huius rationis infirmabitur per prædicta. Ad cetera verò argumenta sequentia, vsq; ad argumentum de merito Christi factum prædicta respondebunt: Et illud potest solui per distinctionem præmissam de mereri condignè. Nam primo modo, antecedenter videlicet voluntati diuinæ, & de absolute necessario & inflexibili rigore iustitiæ videtur, quod Christus nec a meruit sibi, nec nobis resurrectionem à morte & vitam æternam, nec quicquam huiusmodi: Si enim fecisset, esset necessarium absolute quod Deus hæc redderet sibi & nobis, cum non possit esse iniustus; sicque Deus suscitaret, & beatificaret electos de necessitate simpliciter absolute, & non de beneplacito libere voluntatis, quod 9. cap. non permittit. Videtur quoque possibile, licet nullus homo peccasset, Filium Dei assumptis hominem passibilem, & omnia vel similia, aut maiora vel pluries fecisse, & passum fuisse, sicut nunc fecit, non propter aliquod præmiū sibi, vel alijs applicandum, sed sincerissima charitate tantummodo propter Deum, & post hæc omnia deposuisse, & annihilasse hominem sic assumptum nunquam postea resumendum, & omnes alios homines, ac quamlibet creaturam, nunquam aliquid creaturam; eadem videtur possibile, supposito lapsu hominis in peccatum, quoniam contradictione formaliter nullatenus inferri; & si ita fuisset, Christus nec sibi nec alijs meruisset aliquid de condigno primo modo prædicto: quare nec nunc, quia quantum meriti boni operis nunc habebat, tunc tantum vel amplius habuisset, Christus insuper non meruit per naturam suam diuinam sed humanam, & hoc non ex naturalibus suis tantum, sed ex gratia gratis data, sicut 35. capitulum allegauit; quod & Lubar. 3. Sent. dist. 13. & 18. similiter attestatur. Hoc quoque videtur sentire Apostolus ad Rom. 1. dicens de Christo; Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri. Vbi Glossa; Ipse secundum quod homo est, prædestinatus est; id est, sine meritis sola gratia præelectus, non solum ut esset caput nostrum, sed ut nec originem traheret, nec voluntate perpetraret peccatum, & ut ex mortali natura clarificaretur immortaliter. Si ergo immortalitatem

Philosophus.

Philosophus.

Ipsæ

Apostolus.
Rom. 1.

malitatem sibi non meruit de condigno, nec aliquid aliud ut videtur; quare nec nobis. Ipse enim Dominus Iesus Christus videtur hoc testari realiter & in facto, agendo gratias Deo Patri quoniam audiuit eum, Iohan. 11. Stramen meruit de condigno, & puro debito audiri à Patre, nulla gratia fuisset ei reddenda, sicut tricesimum primum capitulum arguebat. Quis enim verus & sapiens illi gratias ager aut retribuere, qui nunquam sibi fecit aliquid gratiosum aut tribuit quicquam gratis, cum proprium sit gratiarum actionis huius, ut sit retributio beneficii gratia facti. Pro quo dicit Philosophus 5. Eth. 8. In contrahere proportionale commanet iustitias; retributione autem commanent; propter quod & gratiarum sacramentum promptè faciunt, ut retributio sit; hoc enim proprium gratia; retulamur enim oportet ei qui gratiam fecit, scilicet reagendo ei gratiam, qui primo aliquid gratis fecit. Cui concordat Tullius 2.º veteris suæ Rhetoricæ, definiendo gratiam isto modo; Gratia est, in qua amicitiarum & officiorum, id est, beneficiorum alterius memoria, & alterius voluntas remunerandi continetur. Vnde & Poeta, *Gratia pro rebus merito debetur inemptis*. Si autem gratia esset rationabiliter referenda ei qui non fecit aliquam gratiam, sed debitum purum tantum, emptor & venditor, locans & conducent, mercenarius seu servus & dominus deberent mutuo gratias agere sibi ipsis, quod ratio prohibet, quia sine gratiarum actione huic inde est plenarie satisfactum, & in omnibus retributum; quare ergo expectaretur vicieris gratiarum actio, quæ est quadam retributio ut dictum est. Nec consuetudo hoc habet; & absit quod omnes tales sint mutuo ingrati, cum nullus possit esse ingratulus nisi gratia gratis facta; sed secundum Apostolum ad Rom. 4. Ei, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum; quare non videtur quod à tali operario sit aliqua gratia suo domino referenda. Vnde Luc. 6. Si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? Et infra 17. Quis vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regressus de agro dicit illi statim; Transi, recumbes; & non dicit, Para quod canem, & præcingere; & ministra mihi donec manducem, & bibam, & post hæc, tu manducabis & bibes; Nunquid gratiam habet servus illi, quia fecit quod imperaverat ei? Non puto. Ex quo ergo Christus gratias egit Patri quia eum audiuit, videtur quod non meruit de condigno, ut permittitur, exaudiri; quare nec quicquam omnino simili ratione. Et cum arguitur quod meritum Christi excedit meritum cuiuslibet puri hominis infinitè, quia sic Christus excedit quemlibet hominem; forsitan non oportet; quia sic potest argui de eius intelligentia, voluntate, locutione, ambulatione, & alia eius operatione quacunque. Meritum tamen Christi potest considerari dupliciter; uno modo quantum ad actum ipsum merendi, qui propriè dicitur meritum; & sic videtur fuisse tantum finitum, sicut anima, potentia, actus, & habitus unde processit. Nam secundum præmissa 40.º parte corollarii, primi huius, Nulla creatura est, nec esse poterit infinita; nec valet illa causalis; quia Christus excedit quemlibet hominem infinitè, ideo meritum Christi similiter; quia sic Deus excedit quamlibet creaturam, & tamen non quilibet mortuus factus, vel possibilis fieri immediatè à Deo, similiter excedit mortuum factum à qualibet creatura. Et specialiter hæc causalis de merito Christi non tenet, quia Christus habet duas naturas, divinam scilicet infinitam, & secundum illam non meruit; & humanam finitam, & secundum illam tantummodo meruit. Aliiter potest considerari meritum Christi, scilicet quantum ad premium, quod per illud obtulit Deo Patri, & sic potest dici congruè infinitum; Per actum enim meritum propriæ voluntatis humanæ, seipsum totum filium Dei perfectum Deum & hominem obtulit Deo Patri in premium pro hominibus redimendis. Quapropter licet assumpsisset naturalia humana imperfectiora quantumlibet, & sic per actum voluntatis meritum remissionem in proportionem quacunque seipsum similiter obtulisset; vel licet forsitan naturalibus iam assumptis per actum voluntatis meritum remissionem quantum volueris se obtulisset similiter pro hominibus redimendis, ipsos sufficientissimè redemisset, non ratione infinitatis actus, voluntatis, aut meriti propriè, sed ratione infiniti huius pretij infinitas infiniti per meritum illud oblatis; sicut si duorum volentium emere eandem rem valem, unus cum servatissima voluntate offerat premium minus iusto, alter cum reatissima voluntate offerat premium iustum, vel maius, hic rem habebit, ille carebit; & hoc non ratione diversitatis actum voluntatum, sed pretiorum tantummodo oblatorum. Vnde & 1. Tim. 2. Vnus, inquit, Apostolus Deus, & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Et secundum istam sententiam potest intelligi dictum Anselmi 2.º. Cur Deus homo 14. superius allegatur, & hoc apparet per eundem infra eodem 20.º sic dicentem; Quid misericordius intelligi valet quam peccatori tormentis æternis damnato, & unde se redimat non habenti, Deus Pater dicit; Accipe vnigenitum meum, & da pro te; & ipse Filius, Tolle me, & redime te; Quasi enim hoc

Rom. 4.

Luc. 6.

Luc. 17.

Anselmus.

A hoc dicant, quando nos ad Christianam fidem vocant, & trahunt. Quid enim iustus, quam vult eum datur premium maius omni debito, si debito datur affectu, dimittat omne debitum. Sed dato quod meriti Christi fuisset infinitum in specie meritis propriè, adhuc non sequitur quod merenti alicui de condigno primo modo, scilicet antecedenter voluntati diuinæ, quæ in se voluntas diuina prius natura fecisset in voluntate Christi humana meriti, eius quodcunque, & prius æternaliter & tempore, & natura voluisset Christum, & quemlibet Christianum habere quicquid per illud meruit sibi vel suis, sicut ex præmissis capitulo isto & alijs poterit apparere. Et si mihi non creditis, saltem credite veritati dicenti, Ego ex me ipso non sum loquens, sed qui misit me, Pater ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar, Iohan. 12. Et supra 5. Non possum ego à me ipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico, & iudicium meum verum est; quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, Patris. Quod tractans Augustinus super Iohan. parte 2.º homilia 45. seu 99. totius sic dicit, Propter personam Filij vnæ ex duabus substantijs diuinæ humanæque constantem, aliquando secundum quod Deus est loquitur, ut est illud quod ait, Ego & Pater vnus sumus; aliquando secundum id quod homo est, ut est illud, Quoniam Pater maior me est, secundum quod accepimus ab eo dictum & hoc vnde nunc disputo, Non possum à me ipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico. Hæc tamen non obstantibus, quidam conantur asserere, quod Christus meruit de condigno tam sibi quam nobis. Illud enim meretur quis condignè quod si exigit, est necessarium sibi reddi; sed si Christus exigit gloriam sibi & nobis, est necessarium eam reddi. Christus quoque merendo voluit gloriam reddi sibi & suis, & quicquid voluit, necesse erat impleri; Aliiter enim voluntas diuina posset frustrari, quod capitulum 10.º prohibet manifestè. Quibus breuiter respondendum, quoniam primum assumptum non est verum, vnde saltem intellectum. Si enim Christus secundum quod possibile fuit ei sicut omnipotens Dei monstra, & pater per Lombardum 3. sentent. dist. 18. assumpsisset corpus impassibile & perfectè gloriosum, quale nunc habet, & sine omni merito exegisset gloriam sibi vel nobis, fuisset necessarium illam reddi, non quia illam meruisset condignè, sed quia ita voluisset; & voluntas sua humana necessariò fuisset conformis voluntati diuinæ sicut ex præmissis apparet, & quia peccare non potest, & voluntas diuina necessariò semper est iusta, & efficaciter adimplenda; vel si porit voluntate humana voluntati diuinæ contraire aut distormiter voluisse, non fuisset necessarium tale volutum sibi reddi, quia nec iustum, sicut 1.º capitulum ostendebat. Quicquid etiam Pater vel Spiritus Sanctus exigit est necessarium sibi reddi, sicut 10.º huius probat, & tamen nihil merentur. Si autem illud primum assumptum intelligatur hoc modo; quod omne illud meretur quis condignè, quod si exigit ratione meriti de condigno primo modo, scilicet antecedenter voluntati diuinæ, & de rigore absolutæ iustitiæ, est similiter necessarium sibi reddi; dicendum ut prius, Nec Christus nec alius potest sic mereri actualiter quicquam à Deo; quare nec Christus potest ratione huius meriti exigere quicquam à Deo, nisi Christus possit errare, & velle contrariè aut distormiter voluntati diuinæ; & si exigendo quicquam sic faceret, non esset necessarium sibi reddi, quia nec iustum, sicut 2.º capitulum demonstrabat. Alterum quoque argumentum præmissum per iam habita potest solui. Relictis verò obiectis superius per præcedentia sunt reiecta, vique ad vltimum eorum quod fuit de distinctione meriti de congruo, & de condigno, pro quo videtur talis distinctio faciendâ; quod meritum de condigno accipitur tripliciter, vnde dictum; meritum verò de congruo est meritum potentiale de quo superius dicebatur, scilicet tale opus bonum vel malum quod de congruitate seu congruentia operis est præmiabile, scilicet possibile & habile præmiari; non quod de congruitate seu congruentia aliqua priori voluntate diuina sit actualiter præmiandum, sicut superius est ostensum.

COROLLARIUM.

E Coroll. contra quosdam alios recentissimos Pelagij defensores, fingentes quod licet homo nullo modo possit primam gratiam promereri, potest tamen ipsam proprijs tantum viribus impetrare.

EX his autem clarè conuincitur error quidam recentissimos Pelagianorum fingentium, quod licet homo nullo modo neque de condigno, neque de congruo valeat gratiam promereri, potest tamen ipsam proprijs tantum viribus impetrare. Vnde & nec minus clarè potest ostendi error quidam Pelagianus fictus forsitan & dicturus, quod Deus non dat gratiam homini propter aliquod meritum antecedens, sed propter meritum sua iustitia præmissa ab eo: sicut facit seminare bonum semen in terra quam præiudicet fructus vberis allaturam: Hi autem

errores possunt facilliter corrigi per hic & superioribus capitulis prælibatis. Multi quoque ut A
peruoli baptizati continuo decedentes, effectum gratiæ recipiunt gratiam, qui nunquam ex
ei proferunt fructum bonum, nunquam iniquitates autem sed ameros, nunquam vias se-
ciunt sed labificas; aut si quandoq; faciant opera quædam grata, reuerentes ad vomitur
obstinati gratiam suffocantes faciunt plura mala; & in ipsis proficiunt & perdurant finaliter obdurati.

CAP. XL.

Quod gratia, quæ est habitus gratiæ datus a Deo una cum volun-
tate humana est causa efficiens propriæ cuiuslibet
boni & meritorij actus sui.

OST hæc autem gratia Dei mecum ostendit, ut spero; quod ipsa est B
causa efficiens propriæ cuiuslibet actus boni: gratia scilicet gratiæ data,
quæ est habitus amicus a Deo gratis infusus, iuxta distinctionem de gra-
tia 25. scilicet, de qua etiam capitula proxima loquebantur. Si nempe
gratia non esset causa efficiens propriæ actus boni, posset homo, ex na-
turalibus proprijs sine ipsa implere Dei mandata, & perficere quælibet
actum bonum contra proximo præostensa: Si enim habens gratiam
efficit quælibet actum bonum, gratia nihil penitus coegente, sic posset &
ipsa remota; Non enim remoueretur causa efficiens totalis, nec etiam partialis. Item si gra-
tia seu charitas non faciat actum dilectionis humanæ, quo implet mandatum de dilectione, ca-
dem ratione nec fides & spes, habitus infusi, ut patet per capitulum proximo allegata, faciunt
actus credendi, & sperandi. Posset igitur homo ex se & suis naturalibus, & naturaliter acqui-
tis, credere, sperare, diligere, & facere quicquid debet, quod est error Pelagij manifestus, &
contra proximo præostensa. Item virtutes Theologice & supernaturales non sunt minus ef-
ficaces simul ad actum, quam virtutes naturales, morales, & intellectuales; sed hæc omnes ef-
ficiunt propriæ actus suos: Quis enim dubitat formas & virtutes naturales efficere suos actus?
Et quis nesciat virtutes morales efficere actus morales, & virtutes intellectuales conformiter
actus tales? cur aliter, non similiter operarentur carentes istis virtutibus, sicut eas habentes,
ex quo eis non deest aliquod principium effectuum? Quare & Philo. 2. Eth. 1. 2. & 3. ostendit
Philosophus, ex quo eis non deest aliquod principium effectuum? Quare & Philo. 2. Eth. 1. 2. & 3. ostendit
virtutes morales ex operibus generari, ipsasq; generatas similia opera generare; ubi & cap. 3.
post ostensionem huius multiplicem, ita dicit; Supponitur ergo virtus esse talis circa volun-
tates & tristitias optimorum operatua, malitia autem contrarium; Et infra finaliter conclu-
dendo, sic ait, Quoniam quidem igitur est virtus circa delectationes & tristitias; & quoniam
ex quibus fit, ab his & augetur, & corrumpitur non similiter factis; & quoniam ex quibus fit,
circa hæc & operatur, dictum sit. Qui & supra 1. 7. definit Felicem secundum virtutem per-
fectam operantem, quod & sæpius innuit alijs locis multis. Ite gratia seu charitas facit inten-
tionem rectam, eleuat & erigit voluntatem, sicut capitulo proximo est ostensum, sicut & in mora-
libus facit virtus moralis, teste Philo. ibi, & 3. huius plenius allegato. Item virtus, & maxime
summa virtus scilicet gratia seu charitas non est minus efficax quam vitium; vitium autem efficit
actus malos; quare & gratia seu charitas actus bonos. Vt autem taceat de vitij moraliter acqui-
sitis, quis nesciat, quis non sentiat quales actus efficiat vitium vitium radicale, lex membrorum
& rancorus naturæ, fomes peccati, concupiscentia seu concupiscentia carnis nostræ, quod ex
plurimisque peccatum originale a Doctoribus appellatur? testis est experientia nimis crebra,
simium violentia; Testis est Apostolus, Ego inquit, carnalis sum venundatus sub peccato,
quod enim operor non intelligo: Non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi, illud facio;
Nunc autem tam non ego operor illud, sed quod habet in me peccatum. Condelectar enim
legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repug-
nantem legi mentis meæ, & captiuam me in lege peccati, ad Rom. 7. Testis sunt Glossæ &
Rom. 7. expositiones sanctorum; hanc litteram exponentes. Testis est penè tota 40. distinctio secundi
sententiarum Lombardi, ubi & istam sententiam plane tenet, & per Augustinum exponit.
Augustinus. Aut enim; Originale peccatum dicitur fomes peccati, scilicet concupiscentia, vel concupis-
cibilis, quæ dicitur lex membrorum, seu languor naturæ, seu tyrannus qui est in mem-
bris nostris, suæ lex carnis. Unde Augustinus in libro De baptismo parvulorum; Est in
nobis concupiscentia, quæ non est permitenda regnare, sunt & eius desideria, quæ sunt
actualis concupiscentiæ, quæ sunt arma diaboli, quæ veniunt ex languore naturæ;
Languor

A languor autem est concupiscentia qui mouet mala desideria. Et infra; Nominem autem concu-
piscenciæ non actum concupiscendi, sed vitium prauum significauit, cum eam dixit carnis le-
gem. Unde idem in Tractatu de verbis Apostoli, ait; Semper pugna est in corpore mortis hu-
ius, quia ipsa concupiscentia, cum qua nati sumus, finire non potest quantum vitium, quon-
diè minui potest, finire autem non potest. Quæ est autem concupiscentia cum qua nati sumus
vitium vitique est, quod paruum habilem concupiscere facit; adultum etiam concupiscen-
tiam reddit. Cum ergo cupiditas sit tam pugna, tam efficax, & tam multipliciter aquosa,
quomodo eam reprimi, minuit, & superat charitas, si penitus nihil agat, si nihil penitus mo-
ueat, si sit penitus otiosa? Non sic autem, non sic sentit Apostolus 1. ad Cor. 13. Charitas, inquit,
1. Cor. 13. ens, patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitio-
sa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate,
qualiter diceret euidenter; Non hæc sed contraria horum facit; quare & statim subiungit; Con-
gaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Quod &
Aug. de 4. virtutibus charitatis; Quod omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia susti-
net, pulchre monstrat. Unde inter cetera, in persona Abraham, cui secundum barum virtutum
attribuit, ita dicit; Virtus charitatis in me manens omnia credit, & facit, & dicit. Audio enim
eam sine strepitu vocis intus ad cor loquentem, & infra; O charitas quæ tantum potes in hac
pugna mortalitatis adhuc sollicita, quantum poteris in illa perfecta pace secunda: Qui & En-
chirid. penult. Minuitur, inquit, cupiditas charitate crescente, donec veniat hic ad tantam mag-
nitudinem quæ maior esse non possit; ibi autem quis explicet quanta charitas erit, ubi cupidi-
tas, quam coercendo superet, nulla erit? quando sanitas summa erit, quando contentio mor-
tis nulla erit? Idem ad Ananiam sicut allegat Petrus 2. Sent. dist. 2. 6. Sine spiritu non est vo-
luntas hominis libera. Cum enim cupiditatis vincatur, non est libera ad bonum, nisi libera-
ta fuerit, non autem liberatur, nisi per spiritum charitas diffundatur in cordibus. Non est li-
bera voluntas nisi gratia eam liberet per legem fidei, id est, non est libera sine fide operante per
dilectionem, & illa sufficienter & verè bona est: Non enim est fructus bonus, qui de chari-
tatis radice non surgit: Si verò alius fides operans per dilectionem, sit delectatio boni. Qui & de
spiritu & licet, 13. Non est, inquit, fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit, qui & re-
cedente Petro, 3. Sentent. dist. 31. sic ait; Radix omnium malorum est cupiditas, & radix om-
nium bonorum est charitas. Sed quæ radix est charitas? vita, an mortua? non mortua; con-
stat planè: & quomodo vita si nihil vitium operis siue fructus germinet, aut producat? Qui
etiam super Psalmum 31. Sermon. 1. tractans illud Apostoli ad Rom. 13. Plenitudo legis est
dilectio seu charitas, secundum aliam translationem, sic ait; Nunquid charitas permittit ali-
quid mali te facere ei quem diligis? sed forte tantummodo mali nihil facis, nec aliquid boni.
Ergo nec charitas permittit te non præstare quicquid potes ei quem diligis. Nonne illi est chari-
tas quæ orat etiam pro inimicis? ergo non deserit amicum, qui non optat inimico. Itaque
si fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei adde illi spem
& dilectionem, & noli cogitare quod opereris; nam ipsa dilectio vacare non potest. Qui etiam
concordanter Greg. hom. 27. super Euang. exponens illud Iohan. 15. Hoc est præceptum meum
ut diligatis inuicem, ita dicit; Omne mandatum de sola dilectione est, & omnia vitium præcep-
tum meum, quia quicquid præcipitur in sola charitate solidatur. Vt enim multi arboris rami ex
vita radice procedunt, sic multæ virtutes ex vna charitate generantur, nec habet aliquid vindi-
catus ramos boni operis, si non manet in radice charitatis. Præcepta ergo dominica & multa
sunt, & vitium; multa sunt per diuersitatem operis, vitium in radice dilectionis. Qui & infra hom.
30. Nunquid, inquit, Dei amor est otiosus; operatur enim magna, si est; si vero operari renuit,
amor non est. Dicitur; Petrus 2. Sent. dist. 26. Quod ipsa gratia non est otiosa, sed meretur au-
geri, ut aucta mereatur & perici. Rursum Apol. ad Gal. 5. dicit; Quod fides per charitatem o-
peratur & iterum 1. ad Cor. 13. Gratia, inquit, Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua
non fuit, sed ab andanijs illis omnibus laborauit, non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quis
ergo dixerit charitatem seu gratiam nihil penitus operari? Si quis sic sentit, legat libros, & ex-
positiones Augustini & aliorum Doctorum super autoritates istas, & plurimas alias similes, &
desinet sic sentire. Hoc idem restantur autoritates quæ plurimè capitulis proximis allegat;
inter quas ille Aug. Hypognost. 60. De bono persequi. 48. 36. huius, & 1. ad Simple. 24. & ille
Anselm. De concordia, & de veritate tactæ capitulo proximo sunt expressæ. Quis etiam vel
atrium exterius Theologie patitur agere, illam distinctionem communissimam de gratia
operante & cooperante ignoret? cum omnes penè Doctores acque discipuli creberrime
hanc affirmant. Unde & Petrus, secundo Sententiarum, Distinct. 5. 26. 27. & 29. ipsam di-
ligenter explanat. Qui & distinct. 25. vlt. loquens de libertate naturæ & gratiæ. Vtramque
inquit;

inquit, Libertatem nomine Apostolus, cum ex persona hominis non redempti, ait, velle daretur mihi, perficere autem non inuenio, ac si diceretur: Habeo libertatem naturæ, sed non habeo libertatem gratiæ, ideo non est apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, nisi per gratiam liberetur, & adiuuetur, ut perficiatur, quia, ut ait Apostolus, Non est volens velie, neque currentis currere, id est operari, sed misericordis Deus, qui operatur in nobis vellet & operari bonum, cuius gratiam non aduocat hominis voluntas, vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando ut velit bonum, & præparatam adiuuat ne frustra velit, id est ut perficiatur, & dist. 26. immediate subiungit, Hæc est gratia operans & cooperans; Operans enim gratia præparat hominis voluntatem ut velit bonum, gratia cooperans adiuuat ne frustra velit: Vnde Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio, Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit, quia ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens: Ut ergo velimus operatur; cum ergo volumus, & sic volumus, ut perficiamus, nobis cooperatur; tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, bona pietatis opera, nihil valeamus. Ex subdit Petrus, Ex his verbis satis aperitur, quæ sit operans gratia, & quæ cooperans; Operans enim est quæ præuenit voluntatem (Ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas ut sit bona, bonumque efficaciter velit) Cooperans verò gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando; ubi & infra allegat Augustinum de prædestinatione Sanctorum dicentem, quod gratia non datur secundum alia merita, sed efficit omnia bona merita. Distinctione quoque vigesima septima ita scribit, Quidam non inrudite tradunt, virtutem esse mentis bonam qualitatem suæ formæ, quæ animam informat, & ipsa non est motus, vel affectus animi, sed ea liberum arbitrium iuuatur, ut ad bonum moueatur, & erigatur; & ita ex virtute & libero arbitrio nascitur bonus motus vel affectus animi; ubi & statim dicit sic esse de gratia & voluntate humana. Et infra, In bonis merendis causæ principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, quæ excitatur liberum arbitrium, & sanatur atque iuuatur voluntas hominis ut sit bona, quæ ipsa etiam donum Dei est, & hominis meritum, imò gratia, quia ex gratia principaliter est, & gratia est: Vnde Augustinus ad Sixtum Presbyterum, Quid est meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum meritum nostrum non in nobis facit nisi gratia? Ex gratia enim, ut dictum est, quæ præuenit & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procuratur in anima bonus affectus, siue bonus motus mentis, & hoc est primum hominis bonum meritum; sicut verbi gratia ex fide, virtute, & hominis arbitrio generatur in mente bonus quidam motus, & remunerabilis, scilicet ipsum credere, ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus prouenit valde bonus, scilicet diligere: sic de cæteris virtutibus intelligendum est. Idem 3. sentent. dist. 36. dicit, quod charitas est mater omnium virtutum, sed qualis mater? sterilis, an fecunda? & quomodo sterilis cum sit mater? si autem sit fecunda, quomodo nihil parit? Hic autem multi Pelagianorum amici conantur multipliciter respondere, qui tamen omnes in hoc vno concordant, quod gratia virtus creata seu charitas non verè & propriè efficiat actus bonos secundum substantiam actuum, sed vel omnino non efficit, vel tantum efficit aliquo modo improprio & transumpto. Aliqui namque dicunt quod gratia seu charitas virtus creata nullo modo efficit actus bonos, sed gratia & charitas increata quæ est Deus & Spiritus Sanctus Dei, & sic intelligunt omnes auctoritates dicentes gratiam seu charitatem efficere quencumque actum. Sed isti erant possent utique subterfugere isto modo quasdam auctoritates præmissas, rationes tamen non possunt. Quisquis etiam catholicus Auctoritates huiusmodi quasdam in superficie literæ, quasdam verò parum interius sanis oculis intuetur, statim potest percipere alium intellectum, de gratia scilicet & charitate creatæ. Vnde & Petrus 2. sent. dist. 27. inter cætera superius allegata, Cum, inquit, ex gratia dicuntur esse bona merita & incipere, aut intelligitur gratia gratis data, id est, Deus, vel potius gratia gratis data, quæ voluntatem hominis præuenit, (Non enim esset magnum, si hæc a Deo diceretur esse, à quo sunt omnia) sed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita, quæ cum ex gratia sola esse dicantur, non excluditur liberum arbitrium, quia nullum meritum est in homine adulto quod non sit per liberum arbitrium, sed in bonis merendis causa principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia quæ excitatur liberum arbitrium, & sanatur atque iuuatur voluntas hominis, ut sit bona. Alij verò dicunt, quod ideo dicitur gratia efficere bonum actum, quia excitat voluntatem ut ipsa efficiat bonum actum. Sed hi etiam per rationes præmissas rationabiliter conuincuntur. Sic si gratia excitet voluntatem, mouet aliquantulum voluntatem, & aliquem actum agit, & si hoc facit præueniendo voluntatem nondum agentem, cur non potest simili ratione coagere actum meritorium, cum ipsa agente? quis etiam nisi ingratus

A ingratus gratia, dabit gratia Dei actum peiorem seu minus bonum, & proprijs naturalibus, magis bonum: quis enim ignorat actum meritorium esse incomparabiliter meliorem, quam eundem excitationem ad illum, cum qua stat nihil mereri, imò peccare; hoc autem non linat superioribus capitulis allegata. Posset quoque homo vel Angelus velle, & facere sine humiliori excitante; cum nihil coagat hic nec ibi; quare & sine gratia implere omnia Dei mandata, quod est error Pelagij, sicut capitulum proximum recitauit. Posset insuper voluntas humana similiter à non gratia excitari, puta à ratione, à virtute moralis, à Doctore, ab instinctu seu inclinatione naturali; ab alijsque diuersis; hæc igitur alia sine gratia sufficiunt ad faciendum mandata. Secundum hoc etiam voluntas creata esset principalior causa meriti, quam gratia; hæc enim principaliter imò singulariter efficit meritum, illa verò tantummodo excitat ad agendum: hoc autem est planè contra Apostolum superius allegatum, Abundantijs illis omnibus laboramus, non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quomodo namque deberet intelligi, nisi quod non ego principaliter & gratia instrumentaliter, sed è contra, quod & planè testatur dictum Lombardi contra responsionem proximam allegatum. Alij æstimant quod gratia facit actus bonos, non effectiue, sed tantum formaliter, sicut albedo facit subiectum album, & anima animatum, & qualibet forma suum formatum: Sed ista possunt refelli per rationes & auctoritates præmissas. Item gratia quæ est habitus infusus, non est forma naturalis & essentialis actus volendi ipsius gratiæ, sicut nec alius habitus sui actus; est enim actus actualior habitui, nec subiectum habitus naturale, nec compositus ex habitu & materia, sed est simplex; nec gratia est causa materialis actus boni, puta debet dilectionis Dei & proximi, nec causa finalis sicut nullus ignorat; nec causa efficiens ut hi dicunt; posset ergo homo facere illum actum, & implere mandata sine gratia, ex naturalibus suis tantum sicut Pelagius delirabat; nulla enim causa deficeret requisita. Siquis autem dixerit, quod gratia est forma improprie, & actualis quodammodo actus boni, quia videlicet informat voluntatem illum agentem; incidit in pelagus Pelagij supra dictum. Habet etiam dicere consequenter quod omnis actus à tali voluntate procedens est bonus & gratus, quia gratia similiter informatus, quod non est verum de actibus parvulorum, nec de actibus omnibus adulatorum, quia non de actibus indifferentibus venialibusque peccatis. Eadè etiam ratione omnis actus sapientis esset sapiens, sapienterque factus, temperatè temperatus, temperatè factus, & eodem modo de virtutibus & vitijs vniuersis, quod nullus dubitat esse falsum. Isti quoque contra Apostolum ponunt gratiam vacuum, id est otiosam, sicut glossa exponit; quare videntur gratia vacui & inanes: Alij adhuc putant, quod ideo gratia dicitur agere bonos actus, quia ligat & reprimat concupiscentiam repugnantem, qua ligata gratia voluntas efficit gratos actus. Sed istos rationes & auctoritates præmissas conuincunt. Quomodo etiam gratia ligat? & reprimat concupiscentiam repugnantem, si penitus nihil agat, sicut superius tangebatur? aut si gratia ad repressionem concupiscentiæ quicquam agat, cur non ad productionem actus boni simili ratione, sicut contra 2am responsionem superius est argutum? Item homines in gratia constituti habent quodque concupiscentiam ita fortem, & aliquoties fortiozem quam homines gratia destituti, sicut vita multorum sanctorum, & specialiter S. Paulus 1. ad Cor. 12. de seipso euidenter ostendunt. Possunt ergo tales homines gratia destituti facere actus bonos, & implere Dei mandata; sicut & tales in gratia constituti. Quare & isti sicut priores pelagi Pelagiani voragine absorbentur. Hoc idem potest & aliter scostendens; quia quantum concupiscentia ligatur, & sedatur per gratiam, tantum posset sedari per virtutes morales, per medicinam, per alterationem naturalem, & in quibusdam per complexionem propriam naturalem. Possent ergo tales virtute naturæ, sine huiusmodi gratia seruare omnia Dei mandata; quare & isti in pelagus Pelagij relabuntur. Ad idem, si gratus, concupiscentia per gratiam parum repressa, potest producere magnum actum, magnumque meritum, potest & non gratus per concupiscentiam in modico ampliori modo amplius impeditus, similem actum producere, licet proportionaliter forte meliorem, & forte tanto meliorem quanto difficiliorem, sicut capitulum proximum arguebat causæ namque similes inæquales produciunt effectus similes inæquales. Vnde Philosophus 3. de Cælo 7. reprobans ponentes ignem ardere propter angulos, propter acutiem scilicet angulorum; Si, inquit, calefacit & ardet ignis propter angulos, omnia erunt elementa calefactura; magis autem forte alterum altero; Omnia enim habent angulos, puta & quod octobasium, & quod duodecim basium, & pyramis, Democrito autem & Sphæra, angulus quidem ens ardet; quare differunt eo quod magis & minus. Item tunc Angelus & homo in statu innocentie ante lapsum, nequaquam indiguit gratia ad merendum; non enim habebat concupiscentiam relutantem, cuius oppositum capit proximum ostendebat. Vnde & Augustinus, Enchir. 87. Illam, inquit, immortalitatem in qua posset non mori, natura humana perdidit per liberum arbitrium;

bicium, hanc in qua non possit mori, est acceptura per gratiam, quam faciat, si non peccasset. A. acceptura per meritum, quamvis sine gratia nec fuerat tunc, nec vllum meritum esse posuisset. Quia etsi peccatum in solo erat libero arbitrio constitutum, non tamen iustitia retinenda sufficiebat liberi arbitrii, nisi participatione immutabilis boni diuinum adiutorium preberetur. Hoc idem & Petrus 2. Sentent. dist. 5. 24. & 29. probat, & tenet. Alij opinantur quod ideo gratia dicitur facere actus bonos, quia characterizando animam Deum, & velle Domini induendo, reddit eam terribilem aduersaria potestati, vt eam non audeat aggredi, sicut aliam, quæ his caret, siq; potest anima talis gratia, gratia opera liberè operari. Sed hi vt proximi in purem interitus, in Pelagij pelagus propelluntur. Alij arbitrantur, quod ideo gratia dicitur efficere actus bonos, quia liberat & iustificat hominem a peccato, quod impediuit eum ne faceret actus bonos. Sed isti per rationes & auctoritates principales, & etiam contra 4^{am} responsionem præmissam, cum Patre eorum Pelagio refelluntur. Pelagiani etiam propter istam sententiam specialiter reprobantur: Ponunt enim, vt recitat Augustinus de gratia & lib. arbitrio 16. quod illa gratia sola non secundum merita nostra datur, qua nobis dimittuntur peccata, illam verò quam expectamus in fine, scilicet vitam æternam secundum merita nostra dari, intelligentes merita nostra existere nobis à nobis, non à gratia Dei neque à Deo. Vnde Augustinus recitato isto Pelagianorum errore, subiungit, respondendum est eis, Si merita nostra sic intelligerent, vt etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia quoniam verò merita humana sic prædicant, vt ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsus resistunt responderi Apostolus, Quis enim te discerneret? quid autem habes quod non accepisti? si autem acceperis, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti verissime dicitur, dona sua coronat Deus, non merita tua. Si tibi à te ipso non ab illo sunt merita tua, mala sunt quæ coronat Deus, si autem bona sunt, Dei dona sunt, per eius scilicet gratia gratis datam. In Mileuitano quoq; concilio contra Pelagianos celebrato, cui interfuit Augustinus vt patet Epistola 134. inter eius Epistolas, & habetur in Canonè de Consecrat. dist. 4. concorditer est sancitum, vt quicunque dixerit gratiam Dei qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non adiutorium vt non committantur, anathema sit. Sunt autem & multe aliæ responsionculæ tortuose, quæ per præmissa hic & prioribus capitulis iuuante Dei gratia, imò principaliter operante, facilius diriguntur. Post hæc autem obijciuntur contra istas. Nam si gratia proprie efficiat actum gratum, gratus facilius & fortius *operabitur quam non gratus. Iste namq; habet magnam adiutorium gratia, ille nullum, cuius oppositum, vt videtur, per experimentum ostendit: ingratisissimi peccatores. Item sit A totus vnus actus meritorius factus à gratia & voluntate humana; Et B. pars A facta à gratia; C. verò pars eius facta à voluntate humana tantum; ergo C est meritorium, seu A pro C tantum, quia C tantum sit ab hominis libera voluntate; in ipsa namque meritorium omne consistit. Item præstatur sibi homo certum gradum dilectionis, quem haberet sine gratia coagente; tunc si diligit gratia coagente, diligit D. alia illam gradum; diligit ergo saltem tam intense, violentè & inuite; quare non meritorie. Gratia ergo si ponatur actiua, tollit meritum & arbitrij libertatem. Item gratia & voluntas humana vel sunt æquæ potentes, vel non æquæ; si æquæ, vtrique potest impedire reliquum nequid siq; omnis habens huiusmodi gratiam, esset finaliter confirmatus: si non æquæ, aut ergo gratia est potentior vel voluntas; si gratia, redit absurditas proxima; potest quoque gratia facere voluntatem velle inuite, iouantque deuenire in actu volendi: Si voluntas sit potentior gratia, potest debilitari voluntas, vel fortificari gratia, donec sit æquæ potens vel potentior, quod si ponatur reponitur difficultas. Item cum gratia sit agens **irrationale, & non ex electione, si sic agens, necessario semper agit secundum vltimum suæ potentia quantum potest; quamcumque ergo actionem cuiuscunq; speciei vel gradus agit, semel gratia sine gratia, & semper. Nec enim videretur consonum rationi quod agens irrationale agat actum liberum, & libere, sed determinate, sicut nature. Item tunc non esset in potestate hominis seruare mandata, neq; saluari, cum non sit in potestate sua habere huiusmodi gratiam necessario requisitam. Multa quoq; similia possent opponi, sed istis solutis patebit solutio aliorum similium Dei gratia reuelante. Ad has autem gratias instantias iuuante gratia respondendum. Pro prima igitur quis Theologus dubitat charitatem & gratiam facere iugum Domini suauis, & onus eius leue, cum tot Doctores doceant hoc, tot locis? Quod & videns ille Dei secretarius Esaias, qui inquit, dat lasso virtutem & his, qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assumant pennas sicut Aquilæ, currēt & non laborabunt, ambulabunt & non deficient, Esa. 40. Quocirca de

* & delectabilis

** irrationalis

Esaia

A. ca de malis in persona malorum Sapiens ita dicit, Essent sumus in iniquitate & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, vias autem Domini ignorauimus, quibus & multa similia profert Scriptura. Verum pro sufficientiori & subtiliori solutione huius instantie aduertendam, quod secundum capitulum proximo præsentia, operatio propria charitatis & gratia est diligere Deum charè & gratuite super omnia finaliter propter ipsum, & sic facere reliqua propter Deum; huiusmodi autem dilectionem & operationem nullas carens charitate & gratia potest habere, sed quamdiu his caret, necessatio diligit maxime proprium commodum & seipsam, & propter commodum proprium & seipsam finaliter reliqua operatur. Dilectio ergo & operatio charitatis seu gratia, siue chari & grati, procedens à charitate & gratia differt specificè à dilectione & operatione non chari & non grati. Sicut enim obiecta dilectionum & dilecti finaliter differunt specie, sic & propria dilectiones eorum: sic enim est in cognitione & visione propria & distincta, alias etiam omnes volutiones & dilectiones essent eiusdem speciei B. specialissima, & omnes cognitiones & visiones similiter; & ita de potentij alijs, & operationibus proprijs quibuscunq;. Vnde & Philosophus, 8. Eth. 3. Ex hoc quod sunt tres species amabilium, scilicet vile, & delectabile, honestum seu virtus, oportet tres esse species amationum & amicitiarum: Dicit enim, differunt autem hæc adinuicem species, & amationes ergo & amicitia æquales numero amabilibus. Et infra 7. Altera autem est amicitia species, quæ secundum superabundantiam, puta patri ad filium, & totaliter seniori ad iuniorem, viroque ad uxorem, & omni imperanti ad imperatum: Differunt autem hæc adinuicem, non enim eadē parentibus ad filios, & imperantibus ad imperatos, sed neque patri ad filium, & filio ad patrem; neque viro ad uxorem, & uxori ad virum; Altera enim vtriusque eorum virtus & opus, altera autem & propter quæ amant, altera igitur & amationes & amicitia. Anselmus quoque De libero arbitrio, 7. facta distinctione de voluntate, in instrumentum naturale, quo volumus, & in vltimū opus illius, subiungit; illa quæ opus est tam multiplex est quam multa; & quam sæpe volumus, sicut & vitæ quæ est opus, & visio nominatur tam numerosus est quam numerosa, & quam numerosè videmus. Hoc idem potest & breuiter Theologicè sic ostendi: Si non gratus posset diligere & facere quodlibet dilectione & factione eiusdem speciei cum grato, posset sine gratia similiter implere omnia mandata, sicut gratus, quod est error Pelagij, sicut capitulum proximum manifestat. Dilectio ergo grati ex gratia & non grati sunt speciei differentes. Potest tamen gratus quandoque diligere, & operari, non ex gratia sed ex amicitia naturali, ex affectione commodi, ex appetitu delectabilis & vitis sibi ipsi faciendo actum indifferenter, vel etiam vehiè peccatum. Vel ergo instantia comparat actum grati ex gratia procedentem ad actum quemcumque non grati, & tunc illi differunt specie, nec aliquid experimentum ostendit, quod non gratus posset ita fortiter agere actum eiusdem speciei cum actu grati ex gratia procedente, quare non instat; vel comparat actum grati non ex gratia procedentem ad actum non grati similem specie, & sic bene possumus eum fortiter agere, quia D. gratia non coagit, nec adiuvat ibi gratum; quare nec imitatio ista instat. Pro secunda, sciendum quod illa nullo modo procedit, quia similiter posset ostendi, quod Deus non agit actum meritorium voluntatis, cuius oppositum patet ex tertio huius, & quare, & multis capitulis alijs prælibatis. Imaginatur enim vnum falsum: Si enim A habeat, & sicut habet, partes diuersas, tam gratia quam voluntas efficiat ipsum totum, & quamlibet eius partem non diuisim sed coniunctim, non successe iue sed simul, sicut Deus & voluntas, sicut etiam duo homines trahunt nauem. Vnde Bernardus De gratia, & libero arbitrio, vicesimo tertio, Ad hoc, inquit, gratia præuenit liberum arbitrium, vt iam sibi deinceps cooperetur, ita tamen quod à sola gratia caprum est partem ab vtroque perficatur, vt mixtum non singillatim, simul non vltimis sed singulos effectus operetur, non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere indiuiduo peragunt, totum quidem hoc, & totum illa, sed vt totum in illa, sic totum ex illa. Tertia tollitur, sicut secunda: Similiter namque posset ostendi, quod Deus non agit actum imperium & meritorium voluntatis. Quæ & ex abundantia dissoluitur solutio, sicut prima: Non enim potest homo sine gratia diligere sub aliquo gradu dilectione illius speciei, cum dilectione à gratia procedente. Vt tamen radicem eius effodiam, dico quod licet non gratus posset diligere similiter specie, sicut gratus ex gratia, instantia non instaret: Non enim ipsum faceret violentè & inuite velle aut tam inuente velle, sed de volente & reluctantè faceret gratus volentem, & voluntarie diligentem. Hoc enim est proprium grati, sicut præmissa hic de gratia manifestant. Quod & specialiter manifestat conuersus S. Pauli, & ille quem ad præces Sancti Stephanii funditoris Grandimōnensis ordinis, diuina gratia conuerterat, Refert siquidem Villiamus de Alueria patris terræ sui in par. 22 hoc modo, pro quodam tali, qui eum prohibebat, ne pro eo oraretur, & qui dicebat se nolle villo modo obtinere gra-

Sapiens.

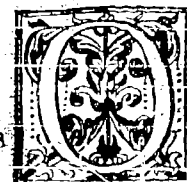
Philosophus.

Anselmus.

nam penitentia vel conuersio, eo inuito & remittente orationem fecit pro eo sanctus Stephanus institutor Graecorum. Ordinis cum coeuentu suo, & exauditus fuit. Cum enim pro illo orasset, venit ad eos homo ille annuntians eis, qualiter visitatus esset, & faciens confessionem de peccatis cum multa deuotione & lacrymis penitentiam egit. Peccata etiam grauiora quae ignorata essent. Quomodo namque repugnat, quod aliquis nunc vult vnum, & prius noluit illud, aut voluit eius oppositum, quae repugnantia? aut quare vult talis inuit? Exempli liquida causa, ponatur quod iste praeiudicabit tibi heri, quod hodie pasceret vnicum pauperem; & quod hodie vberiori gratia visitatus velit pascere duos, & patiat, quae violentia? quae repugnantia inter ista? Videtur quoque multum probabile quod homo potest cum gratia & ex ipsa velle quantumcumque remisse: Potest ergo homo ex gratia diligere sub tanto gradu, quantum sibi praestitit, & quantum fuisse sine gratia habiturus, & etiam sub minori. Quarta peccat ut tertia, & secunda: sic enim posset probari quod Deus non agit libero actus nostris, & etiam quod gratia confirmationis violentaret voluntatem confirmati ad non peccandum, & ad beatificum actum suum, quae tamen ut tertia potest solui. Quinta si quis probaret, probaret similiter quod nec finis, nec species eius in anima, nec etiam cognitio mouerent volentem, nec aliquo modo efficerent actum liberum voluntatis contra praemissa 19. & 21. huius. Quis etiam Philosophiam parum ingressus, non legit illud capitulum? de Anima, De mouente; ubi satis ostenditur quod phantasia est vna causa mouens animalia, & intellectus homines processitue; quod quomodo debet intelligi, nisi quod phantasia est vna causa efficiens appetitus in illis, intellectus vero, scilicet species obiecti in intellectu, seu actus intelligendi, ipsa scilicet intellectio, voluntatis in illis, quo & qua mouentur animalia & homines processitue, sicut euidenter colligitur ex processu. Quis non videt illum processum? Metaphys. ubi ostendit Philosophus quod primum mouens quod est Deus, mouet, ut dicit noua translatio, sicut appensibile & intelligibile mouent non mota, & sicut curamatum; & sicut dicit translatio quam Averroes exponit, mouet sicut desiderium & intellectum, & ut amatum. Super quod Averroes comment. 36. Hoc, inquit, mouens est mouens quia agit motum; & quia est finis motus; haec autem differunt in nobis, scilicet quod mouet nos in loco, secundum quod est agens, & quod mouet nos secundum quod est finis; & habet duplex esse; in anima, & extra animam: Quod enim est in anima, est agens motum; secundum vero quod est extra animam est mouens secundum finem; verbi gratia, quoniam balneum duplicem habet formam; in anima, & extra animam; & extra illam formam quae est in anima desideramus aliam formam, quae est extra animam, & propter illam formam quae est in anima desideramus aliam formam quae est extra animam. Forma igitur balnei in quantum est in anima, est agens desiderium & motum; secundum autem quod est extra animam, est finis motus non agens. Hoc idem & ratio manifestat: Agnitio namque est necessario praesupposita volitioni; est ergo aliqua causa eius sicut in superioribus est ostensum; & non causa materialis, formalis, neque finalis; est ergo efficiens causa eius; & haec videtur ratio Philosophi tertio de Anima, ubi fuerat allegatus. Est etiam cognitio naturaliter & essentialiter prior volitione, quare & aliqua causa eius, sicut decimo tertio huius patet, &c. sicut prius. Ex his autem cognoscitur quod non est dissidium rationi sicut sexta supponit, quod agens irrationabile liberum actum agit, imo necessaria ratio hoc requirit; quod tamen solum agens irrationabile hunc faceret, esset, sed quod cum rationabili hunc faciat, nullo modo dissolat rationem. Vltima vero instantia est pure Pelagiana. Probarer enim gratiam non esse necessario requisitam ad observantiam mandatorum, nec ad salutem perpetuam consequendam, nec magis obuiat dicenti gratiam esse actum; quam non actum, dum tamen dicat ipsam requiri necessario ad salutem, sicut necesse est quemlibet dicere, qui Pelagianam haeresin noluerit proferri, sicut priora capitula manifestant.

CAP. XLI.

Quod gratia prius naturaliter quam voluntas humana efficiat actus bonos.

Scito quidem quod gratia cum voluntate efficit bonos actus; vltius inquirendum nunquid ambe aequè primò secundum naturam, vel altera prius naturaliter reliqua; & si sic, quae illarum. Puto autem quod gratia gratis infusa prius naturaliter voluntate faciat actus bonos: Voluntas enim humana peccati grauedine seu naturae in tantum deprimitur, quod non potest nisi se & commodum suum diligere finaliter propter semetipsam, scilicet voluntatem, nisi virtute gratiae erigatur ad Deum super omnia propter seipsum tantummodo gratuito diligendum, sicut 3° probat. Huiusmodi autem erigens necessario praueit sic erectum in ascensione illius, sicut videtur patere de lapide superius eleuato; maxime autem quia anima sic depressa non potest se in ascensionem aliquam illius speciei, sicut proximo huius patet: Sicut enim homo grauis & debilis iacens in terra, non potens multum nec modicum se per se erigere, potest tamen cum alio ipsum praueiente & continuè praerigente, & ne recidat continuè sustinente, quodammodo corrigere semetipsum & ad hoc quod se erigat, indiget necessario in principio, & continuè huiusmodi praerigente, & continuè sustinente, sic voluntas creata gratia destituta, gratiaue adiuta. Hoc autem nedum est verum propter depressionem liberi arbitrii per peccatum, verum propter grauedinem liberi arbitrii naturalem, quae ad principalem diligendum se & proprium commodum &c. propter ista naturaliter alligatur, nec valet ascendere ad aliquid supra se, puta Deum super se &c. gratuito diligendum, nisi per gratiam praueiatur & erigatur continuè, & ne recidat, continuè sustentetur, sicut ex 39° & 40° huius patet. Hoc autem totum videtur Daniel congruè figurasse cum dixit, Non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quicquam virum, & audiui vocem sermonum eius, & audiens iacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus haerebat terrae, & ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum, & dixit ad me, Daniel, vir desideriorum; Intellige verba, quae ego loquor ad te, & sta in gradu tuo; nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens, & ait ad me: Noli metuere Daniel, Dan. 10. Vnde Gregorius 22. moralium 18. super illud Job 31. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, Nemo, inquit, infirma deferens repente sussummus; quia ad obtinendum praesentis meriti, dum quotidie mens in altum ducitur, ad hoc procudubio velut ascensionis quibusdam gradibus peruenitur: vnde hoc aptè subiungitur, per singulos gradus meos pronuntiabo illum. Hinc Propheta dicit, Excitatus sum, & defecit paulisper spiritus meus: Quid est itaque quod ait, Spiritus meus, nisi spiritus hominis, videlicet spiritus elationis; & quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura proficimus; quanto in nobis quotidie de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit; qui spiritus erroris, quia non à nobis subito finitius amputatur, bene paulisper defecisse perhibetur: Tunc vero in Deo plene perficitur cum à nobis ipsis funditus defecimus: Haec itaque crescentium mensura virtutum, sancti viri vocibus gradus dicuntur. Quod & infra sequenti capitulo, per illud factum Daniels superius allegatum confirmamus, Bene, inquit, Daniel Propheta, loquente ad se Dominò, dum positionem nobis sui corporis insinuare studuit, haec meritorum incrementa significauit: Ait enim, Audiui vocem verborum, & audiens iacebam consternatus super faciem meam, vultusque meus haerebat terrae, & ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum, & dixit ad me, Daniel, vir desideriorum; Intellige verba, quae ego loquor ad te, & sta in gradu tuo, Nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens, & ait ad me, Noli metuere: Quam videlicet positionem sui corporis, dum verba intrinsecus loqueretur adiret, nequaquam nobis tanta cura exprimeret, si à mysterijs vacare cognouisset; In Scriptura enim sacra, Iusti viri non solum quod dicunt, propheta est; sed & plerumque quod agunt. Vir itaque sanctus interiori mysterijs plenus, per positionem quoque corporis exprimit virtutem vocis; & per hoc quod primum in terra prostratus iacuit, per hoc quod se postmodum manuum suarum articulis, & in genibus crexit; per hoc quod ad extremum erectus quidem sed tremens

tremens constitit in semetipso, nobis omnē ordinem nostrū prouectus innotescit. Vbi & verbis A
 Prophetis expositis ordinatē, super vltimum, scilicet Noli timere, Aptē, inquit, diuina vo-
 ce subiungitur, Noli metuere, quia cum plus ipsi, quod timeamus; agnoscamus, plus nobis
 de Deo per internam gratiam infunditur quod amemus, quatenus & contemptus noster pau-
 lisper transeat in timorem; & timor transeat in Charitatem; vt quia quatenus nos Deo per
 contemptum resistimus, per timorem fugimus, & contemptu quandoque & timore postpo-
 sito solo ei amore iungamur: Paulisper enim cum timere deducimus, eique vi solus dilectio-
 nis inhaeremus. Appositis igitur quasi quibusdam gradibus prouectus nostri mentis pedem
 prius per timorem in imo ponimus, & postmodum per charitatē ad altā amoris leuamus. Huic
 etiam consonat dictum eiusdem 22. Moral. 9. *præmissum* 35. huius. Hinc *similiter* satis
 concordat Ezechiel, Cecidi, inquit, & faciem meam, & audiui vocem loquentis, & dixit
 ad me, Fili hominis, sta supra pedes tuos, & loquar tecum; & ingressus est Spiritus in me, post-
 quam locutus est mihi, & leuauit me super pedes meos, Ezech. 1. His & concordat Apostolus, B
 Gratia, inquit, Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius
 illis omnibus laboraui, non autem ego sed gratia Dei mecum, 1. ad Cor. 15. Hæc autem prio-
 ritatem gratiæ insinuant euidenter. Certum est enim Apostolum laborasse, ipsomet testante.
 Cur ergo dicit non ego, sed gratia, nisi vt inuauat gratiam primò & principaliter quasi effici-
 ens principale efficere bonos actus, hominem verò non sic, sed secundario instrumentaliter
 & subseruienter gratia sic agenti? Quare Gregorius 1. super Ezechielem homilia 9. tractans
 verba Ezechielis & Apostoli iam præmissa, sic ait, Ecce diuina vox iacenti Propheta iussit vt
 surgeret, sed surgere omnino non posset, nisi in hunc omnipotentis Dei Spiritum intrasset;
 quia ex omnipotentis Dei gratiā ad bona opera conari quidem possumus, sed hæc implere
 non possumus, si ipse non adiuuat qui iubet. Sic Paulus cum discipulos admoneret, dicens,
 Cum metu & tremore vestram ipsorum salutem operamini, illud quis in eis hæc ipsa bona o-
 peraretur adiungit, dicens, Deus enim est, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona C
 voluntate. Hinc est quod ipsa veritas discipulis dicit, Sine me nihil potestis facere. Et infra,
 sed sciendum est quod mala nostra solummodo nostra sunt; bona autem nostra, & omni-
 potentis Dei sunt, & nostra, quia ipse aspirando nos præuenit vt velimus, qui adiuuando suble-
 uatur, ne inaniter velimus, sed possumus implere quæ volumus. Præueniente autem gratia
 & bonā voluntate subsequente, hoc quod omnipotentis Dei donum est, sit meritum nostrum:
 quod bene Paulus breui sententia explicat dicens, Plus illis omnibus laboraui, qui ne videre-
 tur suæ virtuti tribuisse quod fecerat, adiunxit, Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quia
 enim cœlesti dono præuentus est, quasi alienum se à bono suo opere agnouit, dicens, Non
 autem ego; sed quia præuenientis gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bono, quo libero
 arbitrio eandem gratiam est subsecutus in opere, adiunxit, Sed gratia Dei mecum; ac si dice-
 ret, In bono opere laboraui non ego, sed & ego. In eo enim quod solo Domini dono pra-
 uentus sum, non ego; In eo autem quod Deum voluntate subsecutus, & ego. His igitur bre- D
 uiter contra Pelagium & Cœlestium dictis, ad exponendi ordinem redeamus. Fili hominis,
 sta super pedes tuos & loquar tecum. Notandus nobis est ordo locutionis & operis; quia prius
 similitudo gloriæ Domini apparet vt deiciat; postmodum alloquitur vt reuelet, deinde su-
 perabundantis gratiæ Spiritum mittit, & leuat, ac supra pedes statuit. Nisi enim aliquid De
 æternitate in mente videremus, nunquam in facie nostra *penitendo* caderemus. Sed iam i-
 agentes vox Domini consolatur, quod tamen nos facere nostra virtute non possumus; ipsius
 ergo nos Spiritus implet & leuat, & super pedes nostros statuit, vt qui prout in penitentiam
 pro culpa iacimus, recti postmodum in bono opere stemus. Ex his autem verbis Gregorij
 diligenter inspectis, euidenter apparet, quod est hæresis Pelagij, dicere gratiam non præce-
 dere liberum arbitrium, sed e contra, quod & planè testatur Augustinus, Iudorus, & Canon,
 sicut 36. huius fuerat *recitatum*. Vnde etiam Lombardus 2. Sent. dist. 26. allegans Augusti-
 num etiam ad hoc idem, sic ait, Bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. E
 Vnde Augustinus ad Bonifacium Papam scribens contra Pelagianos, inquit, Cum fides im-
 petret iustificacionem, sicut unicuique Deus pariter est mensuram fidei, non gratiam Dei ali-
 quid meriti præcedit humani, sed ipso meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici, voluntate
 comitante non ducente, pedissequa non præuia; & subdit Lombardus, Ecce expressè hæc hæ-
 res quod gratia præuenit bonæ voluntatis meritum, & ipsa voluntas bona pedissequa est
 gratiæ non præuia. Fulgentius etiam Ecclesiæ Impensis Episcopus, referente Iudoro in
 Catalogo virorum illustrium decimo quarto scripsit, & misit ad Episcopos duos libros de
 veritate Prædestinationis, in quibus demonstrat quod gratia Dei in bonis voluntatem hu-
 manam præueniat. Itam quoque Sententiam Apostolus planè docet, Non, inquit, inueniens,
 volentis,

A. volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, ad Rom. 9. Cur enim diceret, non esse volen-
 tis velle, neque currentis currere, scilicet operari, sed miserentis Dei, nisi vt ostenderet, hoc esse
 Dei, & diuinæ misericordiae & gratiæ primò & principaliter, & tanquam prioris agentis; vo-
 lentis autem & currentis non sic, sed secundario & instrumentaliter, & vt posterioris agentis,
 sicut & de simili dicto eius superius est ostensum. Hunc etiam intellectum Apostolici dicti hu-
 ius satis ostendunt expositiones Augustini Enchir. 23. & de duabus animabus; 15. 36. & 37.
 huius scriptæ. Vnde & Petrus 2. Sent. dist. 25. vlt. Voluntas, inquit, hominis quam natura-
 liter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, nisi per
 gratiam liberetur & adiuuetur; liberetur quidem vt velit & adiuuetur vt perficiat; quia vt ait
 Apostolus; Non est volentis velle, neque currentis currere, id est, operari, sed miserentis Dei,
 qui operatur in nobis velle & operari bonum; gratiam non aduocat hominis voluntas vel o-
 peratio; sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando, vt velit bonum, & præparatam
 B. adiuuat, ne frustra velit, id est, vt perficiat. Qui & infra dist. 26. tractans quasdam autori-
 tates, quæ videntur asserere fidem & actum fidei esse liberæ voluntatis; Hæc, inquit, ita sunt
 dictæ, quia non est fides nisi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit
 non tempore, sed causa, & natura. Vnde Augustinus supra congruenter dixit, quod bona
 voluntas in cisdonis est, quæ non præcedit, & ipsa iuuat, quia ea iuuat, quibus præuenitur,
 dum eis consentit ad effectum boni, & in eis est, quia tempore ab eis non præceditur. Item
 quis nesciat causam priorem esse principaliter posteriorem? gratia autem est causa principalis
 cuiuslibet boni actus, sicut proximo huius contra responsionem secundam apparet. Itam
 quoque sententiam planè docent autoritates quamplurimæ, 36. huius & sequentibus alle-
 gatæ, quam & Ecclesiæ tota Catholice professetur, orans hoc modo; Tua nos, Do-
 mine, gratia semper præueniat & sequatur, ac bonis operibus iugiter præstet esse intentos; si
 tamen nos prius naturaliter operemur quam gratia, cur petimus vt ipsa nos præueniat ope-
 C. rando? Nos enim potius præstamus illam bonis operibus esse intentam, quam ipsa nos præ-
 ster. Si autem dicatur quod gratia nos præuenit liberando à peccato, non autem actus meri-
 torios propriè faciendo, contradicit ei capitulum proximum, ostendendo gratiam efficere
 propriè bonos actus; cui etiam potest specialiter contradici, sicut sexæ responsioni eiusdem
 fuerat contradictum. Aliiter dicitur, quod gratia prius naturaliter efficit primum bonum ac-
 tum humanum; alios autem sequentes voluntas prius naturaliter operatur. Sed cur tam va-
 riè, quæ ratio diuersitas, cum totum agens & actum sint primo & post similis rationis? Con-
 tra istam quoque responsionem procedunt rationes & autoritates iam præmissæ; specialiter
 autem illa Apostoli; Non ego, sed gratia Dei mecum. Loquitur enim Apostolus de seipso,
 non pro instanti suæ conuersionis, sed pro tempore subsequenti quò semper fuit in gratia, &
 cum gratia laborauit; quod & planè testatur Gregorius ipsam exponens, sicut superius alle-
 gatur. Hoc idem contestatur similiter Augustinus superius allegatus, dicendo, quod gratia
 D. meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici voluntate comitante, non ducente; pedissequa,
 non præuia. Loquitur enim expressè de merito, quò gratia meretur augeri, quod primo actui
 bono succedit.

COROLLARIUM.

Corollarium quod tam Deus, quam gratia eius creatæ efficit propriè, prius naturaliter
 quemlibet actum bonum creaturæ rationalis, quam ipsa; & quod auctores dicentes
 Deum facere opera nostra bona, non excludunt, sed includunt Dei gratiam eadem
 || similiter facientem, dicentesque gratiam Dei facere opera nostra bona, non excludunt, sed includunt Deum eadem similiter operantem. || simpliciter

E. Ex his autem euidenter infertur quod tam Deus quam gratia Dei creatæ efficit propriè &
 prius naturaliter quemlibet actum bonum creaturæ rationalis, quam ipsa; & quod auctores
 dicentes Deum facere opera nostra bona, non excludunt sed includunt Dei gratiam eadem
 similiter facientem, dicentesque Dei gratiam facere opera nostra bona, non excludunt sed in-
 cludunt Deum eadem similiter operantem. Quod autem Deus efficiat propriè quemlibet ac-
 tum bonum, patet ex tertio huius, & quarto. Patet similiter ex 27. & sequentibus cum deci-
 mo huius planè. Et quod gratia similiter faciat, & etiam prius natura, quam creatura ratio-
 nalis, patet per 40. & 41. huius. Quod autem Deus prius naturaliter faciat, quia creatura ra-
 tionalis in bona factione amborum communi, quis non concesserit, concessio, quod gratia
 Dei

Dei ibi orius naturaliter faciat, quam huiusmodi creatura? Quis enim vel leuiter cogitabit gratiam Dei creatam prius naturaliter agere in actione eius communem, quam eius autorem: quam eius & omnium primum motorem? Hoc idem rationes & Auctoritates trigentia quinti huius, & sequentium, & specialiter Gregorij super *Job* chalem allegata superius satis probant: Reliquæ verò partes sequuntur lucide ex præmissis. Patent quoque creberrime in Scriptura sacra & in tractatoribus eius sacris, qui mixtum & indifferenter affirmant, nunc gratiam Dei facere opera nostra bona, & nunc Deum; ita pro eodem habentes. Exponentes quoque Sacram Scripturam dicentem Dei gratiam facere in homine actum bonum, dicunt sepius Deum facere illum actum & similiter è contrario; volentes quoque ostendere Deum facere bonos actus humanos, ostendunt Dei gratiam illos facere, & è contra; sicut multæ Auctoritates in capitulis iam præmissis, & ubi in Sacra Scriptura, & in scriptis Sanctorum planissime contestantur, quas non oportebat hic tangere, quia nedum diligenti, verum etiam negligenti lectori se offerunt copiose.

CAP. XLII.

Quod Deus prius naturaliter efficit quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, quam gratia.

Postquam autem Deo, & Dei gratia deducente, ostensum est proximo, Deum & gratiam Dei creatam efficere proprie quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, & utrumque prius natura voluntate creatæ; vltius ostendendum, quod Deus & Spiritus Sanctus Dei prius naturaliter efficit quemlibet talem actum, quam gratia eius dicta. Quis hoc tanquam principium notorium non admittit? quis non annuit? quis dissensit? Verum propter aliquot ardiores, ecce ostensio huius brevis: Cum siquidem Deus & gratia efficiunt actum bonum voluntatis creatæ; aut ergo ambo, & quæ primò secundum naturam, vel Deus prius naturaliter gratia, vel è contra; non ambo æquè primò, quia tunc illa duo agentia, & mouentia reducerentur ad aliquod tertium prius utroque illorum virtute cuius ambo agerent, & mouerent, sicut Philosophia plenè testatur, sicut ex secunda Suppositione, ex duodecimo & decimo tertio huius potest ostendi. Nec Deus posterior naturaliter gratia, sicut in ostensione corollarij proximi breuiter monstrabatur. Quis etiam nesciat quod sit dignius & perfectius esse causam priorem & principalem naturaliter, quam posteriorem & instrumentalem atque subservientem? Deus ergo est talis, sicut Suppositio prima monstrat. Quis insuper nesciat Deum esse vniuersaliter omnium primam causam, & primum motorem? Item verum est gratiam agere, & non est primum verum simpliciter, sicut ex vndecimo, duodecimo & decimo tertio huius patet, sed causatum ab eo; Deus ergo est causa veritatis istius, & efficit istam veram; Deus ergo prius naturaliter agit quod gratia agit, quam ipsa: Videtur ergo imaginandum hoc modo in productione boni actus humani quod sicut trigentesimum nonum tangit Deus gratissimè & liberalissimè nullo modo prauentus, nec ab alio excitatus, primò vult homini vitam æternam, & quia non vult eam a dulo sine proprijs meritis, gratissimè & liberalissimè vult ea merita, & etiam gratiam per quam mereatur, quam & gratissimè & liberalissimè ei infundit, ipsam creans, & mouens, & per ipsam hominem ad bene ageandum, ita quod Deus in ista motione est simpliciter primum mouens & non motum; gratia secundum mouens & motum voluntas creatæ, seu creatura rationalis tertium mouens & motum; actus verò bonus productus motum & non mouens. Sicut etiam peccatum separat nos à Deo, sic charitas & gratia coniungit nos cum eo, & est quodammodo vnio Dei cum homine, hominisque cum Deo, per quam & sanatur infirmum, erigit elisum, excitat orisum, & dirigit operantem. Ostensum est autem capitulo proximo, quod gratia præuenit hominem, & prius naturaliter efficit actus bonos, sed irrationabile videretur, quod res inanimata, & irrationalis scilicet gratia, seu charitas regularè rem animatam, & rationalem maxime in actibus suis liberis, & rationabilibus, nisi ipsa ab aliqua re rationali principaliter regularètur, & superius regeretur: Regulatur autem gratia seu charitas in agendo à Spiritu Sancto tanquam à principali & superiorè agente. Vnde Apostolus, Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, ad Rom. 5. Et iterum, Dominus dirigat corda vestra in charitate Dei

ad Thell. 2. Primum, ex quo potest ostendere, quod Deus prius naturaliter efficit quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, & gratiam Dei creatam efficere proprie quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, & utrumque prius natura voluntate creatæ; vltius ostendendum, quod Deus & Spiritus Sanctus Dei prius naturaliter efficit quemlibet talem actum, quam gratia eius dicta. Quis hoc tanquam principium notorium non admittit? quis non annuit? quis dissensit? Verum propter aliquot ardiores, ecce ostensio huius brevis: Cum siquidem Deus & gratia efficiunt actum bonum voluntatis creatæ; aut ergo ambo, & quæ primò secundum naturam, vel Deus prius naturaliter gratia, vel è contra; non ambo æquè primò, quia tunc illa duo agentia, & mouentia reducerentur ad aliquod tertium prius utroque illorum virtute cuius ambo agerent, & mouerent, sicut Philosophia plenè testatur, sicut ex secunda Suppositione, ex duodecimo & decimo tertio huius potest ostendi. Nec Deus posterior naturaliter gratia, sicut in ostensione corollarij proximi breuiter monstrabatur. Quis etiam nesciat quod sit dignius & perfectius esse causam priorem & principalem naturaliter, quam posteriorem & instrumentalem atque subservientem? Deus ergo est talis, sicut Suppositio prima monstrat. Quis insuper nesciat Deum esse vniuersaliter omnium primam causam, & primum motorem? Item verum est gratiam agere, & non est primum verum simpliciter, sicut ex vndecimo, duodecimo & decimo tertio huius patet, sed causatum ab eo; Deus ergo est causa veritatis istius, & efficit istam veram; Deus ergo prius naturaliter agit quod gratia agit, quam ipsa: Videtur ergo imaginandum hoc modo in productione boni actus humani quod sicut trigentesimum nonum tangit Deus gratissimè & liberalissimè nullo modo prauentus, nec ab alio excitatus, primò vult homini vitam æternam, & quia non vult eam a dulo sine proprijs meritis, gratissimè & liberalissimè vult ea merita, & etiam gratiam per quam mereatur, quam & gratissimè & liberalissimè ei infundit, ipsam creans, & mouens, & per ipsam hominem ad bene ageandum, ita quod Deus in ista motione est simpliciter primum mouens & non motum; gratia secundum mouens & motum voluntas creatæ, seu creatura rationalis tertium mouens & motum; actus verò bonus productus motum & non mouens. Sicut etiam peccatum separat nos à Deo, sic charitas & gratia coniungit nos cum eo, & est quodammodo vnio Dei cum homine, hominisque cum Deo, per quam & sanatur infirmum, erigit elisum, excitat orisum, & dirigit operantem. Ostensum est autem capitulo proximo, quod gratia præuenit hominem, & prius naturaliter efficit actus bonos, sed irrationabile videretur, quod res inanimata, & irrationalis scilicet gratia, seu charitas regularè rem animatam, & rationalem maxime in actibus suis liberis, & rationabilibus, nisi ipsa ab aliqua re rationali principaliter regularètur, & superius regeretur: Regulatur autem gratia seu charitas in agendo à Spiritu Sancto tanquam à principali & superiorè agente. Vnde Apostolus, Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, ad Rom. 5. Et iterum, Dominus dirigat corda vestra in charitate Dei

COROLLARIUM.

Corollarium, quod Deus & Spiritus Sanctus dicuntur quoquomodo charitas & gratis, quia charè & gratis nedum Deus diligit se & hominem, Verum etiam qua homo similiter diligit Deum & proximum.

Ex his autem potest colligi quoquomodo, quod Deus & Spiritus Sanctus dicuntur charitas & gratia, quia charè & gratis nedum Deus diligit se & hominem, verum etiam qua homo similiter diligit Deum & proximum. Secundum distinctionem namque de charitate & gratia 2° præmissam, charitas & gratia purè & summè dicitur chara & grata Dei voluntas, siue dilectio qua charè & gratis diligit semetipsum. Secundo accipitur pro eadem voluntate seu dilectione, quatenus per eam charè & gratis, scilicet non propter aliqua præcedentia merita, nec propter commodum suum diligit creaturam. Tercio secundum illam tropum creberrimum in Poëtria, in Philosophia, & in Theologia, quo effectus nominatur nomine facientis, qui & est vnus color rhetoricus, quem Tullius vltimo libro suæ rhetoricæ denominationem appellat, dicitur charitas & gratia habere a secunda charitate, scilicet à voluntate diuinæ creaturæ charè & gratis infusus, qui & ex alia causa, ex similitudine scilicet ad charitatem primo modo,

|| gratia

|| affectio

Lumbardus

modo vel secundo acceptam per charitatem & gratiam, quodammodo charitas & gratia nominari. Nam secundum philosophum, *Top. Translatio facit nomina quodammodo quod signatum est, per similitudinem*. Omnes enim differentes secundum aliquam veritatem litudinem transierunt. In hoc autem sunt similes, quod cum Deus charitatem & gratiam diligit se & creaturam per charitatem & gratiam primo vel secundo modo acceptam, sic & creatura per huiusmodi habitum sibi gratiam infundit. Quarto propter eandem causam potest dici charitas & gratia actus quo charitatem & gratiam diligitur Deus & proximus a terra charitate, scilicet ab habitu charitatis & gratia derivatus. Quinto secundum similem transumptionem, dicitur gratia quod gratia repeditur pro gratia gratis facta, sicut docent Poete Philosophi, Theologi, & modus loquendi creberrimus apud omnes. Hæc autem patet quodammodo ex 25. huius. Patet similiter per Robertum Lincolnensem Episcopum, qui in quodam tractatu de gratia & iustificatione peccatoris, sic ait: Gratia est bona voluntas Dei, qua vult nobis dare quod non meruimus, ut nobis ex dato bene sit, & non ut ipsi donanti aliquid inde proveniant. Sic etiam consequitur dici gratia, talis voluntas ut ius hominis erga alium. Consequenter a gratia sic dicta, dicitur enim gratia ipsum donum quod datur a tali voluntate. Tercio dicitur gratia, *affectus* & laus debita reperta ab ipso recipiente. Pater itaque quod omne bonum, quod in nobis est, siue sit gratuitum, siue naturale, à gratia Dei est, quia nullum est bonum quod ipse non velit esse, & cuius velle est facere. Non est ergo bonum, quod ipse non faciat bonum, & perseverantiam in bono ipse facit. Nihilominus tamen hæc eadem facit nostram voluntatem liberam, sicut gramin germinat, & vi intrinseca quadam germinativa, & Solis calore cum terre humore. Et infra, Bona voluntas, qua homo conformis est voluntati diuinæ, est gratia data à gratia, quæ est voluntas diuina, & tunc dicitur gratia infundi, cum voluntas diuina in nostram voluntatem incipit operari; Omne autem bonum quod in nobis operatur Dei bona voluntas, ut dictum est, gratia data dicitur, sed sola conformitas voluntatis nostræ voluntati diuinæ est gratia data, quæ nos reddit gratos Deo; & bona voluntas Dei hanc conformitatem in nobis efficiens, & conservans, inter ceteras Dei voluntates sola dicitur gratia gratificans; & hæc voluntas Dei quæ est gratia gratificans prior est natura, quam sit voluntas nostræ ad bonum conuersio. Alia est gratia gratificans, voluntas scilicet diuina conservandi in bono voluntatem conuersam ad bonum: Charitas autem seu gratia quæ est Deus, dupliciter sumitur, scilicet essentialiter, & communiter toti Trinitati, & cuilibet personarum; aliter autem personaliter & propriè, & sic appropriatur Spiritui sancto tantum, sicut docet Aug. 15. de Trin. 17. 19. & 20. manifestè. Vnde illo vicefimo. Voluntas, inquit, Dei, si propriè dicenda est aliqua in Trinitate persona, magis hoc nomen Spiritui sancto competit, sicut charitas; Nam quid est aliud charitas quam voluntas? Est igitur Spiritus sanctus charitas prima & summa, qua Deus charitatem diligit se & hominem, qua & homo charitatem diligit Deum & proximum; per ipsum summam charitatem datur homini habitus charitatis, diffunditurque in actum, quo charitatem Deum, proximumque amamus. Hunc autem arbitror intellectum Augustini octavo, & decimo quinto de Trinitate, & alibi, D ubi intensissime conatur ostendere quod charitas est Deus, & Spiritus sanctus Dei, sicut Lumbardus primo Sentent. distinct. decimo septimo recitat copiose: Qui & ipse similiter fortassis posset intelligi & exponi, quanquam pertinacissime moliarur probare, non esse aliam charitatem in homine, quam Spiritum sanctum tantum, sicut processus suus, & verba inglossabiliter astruunt, & videtur. Obijciatur fortassis quod simili modo posset Deus, & Spiritus sanctus, dici fides, & spes nostra, quia ab ipso est fides, spes, habitus, atque actus, quibus credimus & speramus; Petrus quoque primo Sentent. distinct. decima septima dicit, Non esse dictum per expressionem causæ, Deus charitas est; eo scilicet quod charitas sit ex Deo, & non sit ipse Deus, sicut dicitur Patientia & Spes nostra, non quia ipse sit, sed quia ista sunt nobis ab eo, ad quod probandum adducit auctoritatem Augustini 15. de Trinitate & est decimo septimo capitulo eius scripta. Ad primum horum dicendum, quod si modus loquendi admitteret, posset Deus secundum tropum prædictum dici fides nostra, sicut dicitur spes nostra, patientia quoque nostra. Verum vltius aduertendum, quod Deus & Spiritus sanctus potest dici charitas nostra multo conuenientius & propinquius propriæ veritati, & minus transumptè, minusque Metaphoricè, quam fides, vel spes nostra; Nam sicut superius tetigi, vna causa huius tropicæ locutionis, & denominationis vnius rei nominem alterius sit, quia vna eadem est causa efficiens alterius eandem. Alia autem causa secundum philosophum est vnius rei ad aliam similitudo; utroque autem istorum modorum, Deus et Spiritus sanctus charitas hominis dici potest. Nam charitas hominis tam habitus quam actus fit ab illo; Deus quoque seu Spiritus sanctus, & charitas hominis sunt plurimum similes inter se & in nomine, in tantum quod uterque, quodammodo vniocè, quia concorditer

A in re & in nomine charitas nuncupatur. Quis enim ignorat, quod Deus & Spiritus sanctus charitas est; & quod ei, Deus hominis creata, charitas est; & quis nescit, quod Deus & Spiritus sanctus sua charitate charitatem diligit primo Deum; secundò hominem propter Deum; quod etiam hominibus charitate charitatem diligit primo Deum, secundò hominem propter Deum? Non sic autem vniocè potest Deus dici fides vel spes nostra: Non enim in a signate quicquam credit, sed omnia clarè videt; nec etiam quicquam sperat, sed plenissimam certitudinem de omnibus semper habet; nos tamen facit credere & sperare; quare & primo modo prædicto, posset dici quodammodo fides & spes nostra. Ad secundum posset dici quod Petrus intelligit Deum dici charitatem, non per expressionem causæ, tan- tummodo, sicut dicitur patientia, & spes nostra, sed etiam propter similitudinem vniocam modo supradictam. Veruntamen aduertendum quod auctoritas Augustini nihil facit ibi pro Petro, nec capit tam ad debitum intellectum. Intendit enim per illam ostendere, quod Spiritus sanctus est charitas qua nos diligimus Deum & proximum, & hoc non per expressionem causæ, sed propriè secundum seipsum. Vnde & recitatis verbis Augustini subiungit; Ex prædictis clarescit, quod Spiritus sanctus charitas est, qua diligimus Deum & proximum. Sed sine dubio respicienti diligenter illud capitulum decimum septimum, 15. de Trinitate quod allegat, euidenter apparet, quod Augustinus principaliter tractat illud, primo Iohan. 4. & ostendit, quod non dicit significatione causæ, sicut Deo dictum est; Tu es patientia mea, & Domine, spes mea; & ideo non est dictum; Domine, charitas mea, aut Tu es charitas mea; sed verè & propriè per substantiam, sicut dicitur; Deus, Spiritus est, ostenditque quod charitas sumitur communiter, ut qualibet persona in Trinitate, Charitas nuncupetur, & propriè ut conueniat Spiritui sancto tantum. Intelligit quoque ibi, & loquitur de charitate, qua Deus diligit se, & hominem; non è contra, sicut verba sua præmissa testantur; Non, inquit, dictum est, Domine, charitas mea, aut Tu es charitas mea; sed ita dictum est; Deus charitas est: Et infra eodem, dicit, Iohannem Apostolum commemorasse Dei dilectionem, non qua nos cum, sed qua ipse dilexit nos, & hanc dilectionem Spiritum sanctum esse.

CAP. XLIII.

De penitentia salutari secundum opiniones diuersas,
& de clauum potestate.

D

Ost hanc autem videtur agendum de iustificatione iniusti, & penitentia salutari, circa quam multiplex versatur opinio, principaliter autem duplex; quarum vna est Pelagianorum, quæ ponit peccatorem primo naturaliter penitere, & per hoc secundo gratiam & iustificationem mereri, recipere, & habere: Alia est aliorum quorundam, quæ dicit Deum primo naturaliter gratis infundere gratiam peccatori, ipsumque secundo salubriter penitere. Prima autem istarum dupliciter variatur: Nam quidam Pelagianorum affirmant gratiam præcedere naturaliter iustificationem: Quidam verò è contra; Primi namque ponunt peccatorem primo naturaliter penitere: secundo per hoc recipere gratiam, & tertio per hanc iustificari: Alii autem è contra dicunt peccatorem primo naturaliter penitere, secundo per hoc iustificari, & tertio recipere gratiam. Et isti adhuc vltius bifarie diuiduntur: Aliqui namque putant, quod solus peccator per contritionem peccatum suum expurger, & sic iustificet semetipsum: Alii vero existimant, quod Deus hoc facit, propter meritum tamen contritionis temporaliter & naturaliter antecedens. Est ergo opinio Pelagianorum generaliter tantum vna, specialiter autem triplex. Hæc autem eorum opiniones communem, & proprias multis testimonijs Scripturæ sacre, & alijs astruere moluntur. Talia namque, ut refert Augustinus De gratia & libero arbitrio, vnde cimo, Pelagiani colligunt de Scripturis, quale est: Conuerimini ad me, & ego conuertar ad vos; ut secundum meritum conuersionis nostræ ad Deum, datur nobis gratia eius, qua ad nos & ipse conuertatur. Et Dominus vobiscum, cum vos eritis cum eo; &, Si quis fuerit cum inuenieris cum, & familia. Qui & De prædest. Sanctorum 13. ita scribit: Cum dicitur, inquit Pelagiani, Si credideris saluus eris, vnum horum exigitur, alterum offertur; quod exigunt homines, quod offertur in Deo est potestate. Quis etiam, sicut dicunt, ignorat penitentiam esse remissionem peccatorum, & causam iustificationis iniusti, & reconciliationis,

Augustinus.

& acceptationis diuinae: quare & priorem tempore vel natura remissione peccati, iustificatione iniusti, & acceptatione diuina: hoc enim opus & natura communiter uetus testamentum & nouum; omnes Doctores Catholici de poenitentia perstantes, iurata diuina, canonica, & humana. Vnde Ierem. 18. Repente, inquit Dominus, loquar aduersum gentem, & aduersum regnum, ut eradicem, & destruiam, & disperdam illud: si poenitentiam egerit genti illa a malo suo quod locutus sum aduersum eam, agam & ego poenitentiam super malo, quod cogitauit facere mihi. Item Iona 3. Vidit Deus opera eorum, quia conuerſi sunt de via sua mala, & miseris est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit.

Glossa. Glossa, Quotidie populis comminatur Deus, ut agant poenitentiam, quod si conuerſi fuerint, ipse quoque conuerſus sententiam, & populi conuersione mutatur: Vnde & Augustinus super illud Psalmi 50. Inscerta & occulta sapientie tue, manifestasti mihi. Ad hoc incertum Niniuitae poenitentiam egerunt, & certam misericordiam meruerunt. Idem de vera & falsa poenitentia rificat. Quanta sit appetenda gratia poenitentiae: omnis Auctoritas clamat, omnis beatorum uita conatur offendere. Languores enim sanat, leproſos curat, mortuos suscitatur, sanatque augeat quam conferuat, claudis gressum, aridis copiam, cecis reſtituit uisum, uigam fugat, uirtutes exornat, mentem munus & roborat, omnia sanat, omnia reintegrat, omnia reſtituat, temperat successus, confringit imperus, moderatur excessus, ignorans se per hoc recognoscit, querens semper hanc inuenit, hac est quae homines ad Angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Ista ouem perditam monstrat querentem; & decimam drachmam obtulit anxianti, hac dissipatorem filium ad partem reduxit, & uulneratum a latronibus custodi curandum reſeruauit, in hac omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conseruatur; fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia, ipsa ignis consumens. Item medicina praecedit medicatum, poenitentia est medicina sicut patet per auctoritatem proximam Augustini: Qui & infra 13. Credat, inquit, poenitens hanc scilicet poenitentiam esse medicinam. Qui & de poenitentia 1. dicit, Quam sit uilis & necessaria poenitentiae medicina, &c. Qui & infra 8. dicit, Peccata medicamento poenitentiae deficiant: Quare & Ecclesia roborat, Sana me Domine medicamento poenitentiae Deus. Item Ambrosius sicut allegatur in glossa super illud Lucae 5. Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam; Vsurpatores, inquit, iustitiae non uocantur ad gratiam: Nam si gratia ex poenitentia, utique quae salutis poenitentiam adducit gratiam. Item Chrysostomus sicut allegatur in glossa super illud Lucae 3. Praedicans baptismum poenitentiae, Venit, inquit Ioannes hortans illos poenitentiam agere, ut per poenitentiam effecti meliores atque contriti, ad recipiendum ueniam fatagant: Apti ergo cum dixisset, quod uenit praedicans baptismum poenitentiae, adiecit, In remissionem peccatorum, quasi diceret, Idcirco suadebat illis poenitere, ut subsequenter ueniam facilius impetrarent, credentes in Christum: Nam uisi poenitentia ducerentur, nequaquam exposcerent gratiam. Item Psalmista, Dixi, inquit, Confitebor aduersum me in iustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei Psalmi 31. Prius ergo dixi in corde, & proposui confiteri, & post tempore uel natura, & propter hoc peccati impietas est remissa. Vnde Aug. illud exponens, Magna, inquit, res; dixi, pronuntiabo, non dixi pronuntiavi, & tu dimisisti; dixi, pronuntiabo & tu dimisisti; quia eo ipso quod dixi pronuntiabo, ostendit quod nondum ore pronuntiauerat, sed corde pronuntiauerat. hoc ipsum dicere pronuntiabo, pronuntiare est, ideo tu dimisisti impietatem cordis mei. Cui & concordat Cassiodorus idem exponens: Dicitque Ioannes Chrysostomus sicut allegatur in canone de poenitentia dist. 1. Nunc autem. Si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in confpectu Dei pronunties, & pro eis clementia eius depreceris, citius illa delebis. Item sicut allegatur supra eadem, & 4. sent. dist. 17. Non potest, inquit, quisquam gratiam Dei recipere nisi purgatus fuerit ab omni sordide peccati, seu ab omni peccato per poenitentiae confessionem, per donum baptismi salutaris, seu etiam per baptismum. Item Ezech. 18. Si, inquit Dominus, impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, &c. uita uiuet. Et infra, Qui auertens se impius ab impietate sua, &c. Ipse animam suam uiuificabit. Considerans enim & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, uita uiuet. Item Prophetia, Lauabo, inquit, per singulas noctes lectum meum lacrymis meis Psalmi 6. Super quod Aug. Lectum lauabit per singulas noctes, ut tantis lacrymis impetret efficacissimam de Dei misericordia medicinam. Item Psalmi 84. planissime dicitur, Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in uia gressus suos. Quod Augustinus exponens, Iustitia, inquit, illa est in confessione peccatorum; ueritas enim ipsa est, iustus enim debet esse in re, ut punias re; Ipsa est prima hominis iustitia, ut prius re malum, & faciat re Deum bonum. Quia ergo ipsa est prima hominis iustitia, ipsa est uia Deo, ut ueniat ad re Deum, ibi illi facit uiam in confessione peccatorum. Vnde & Ioannes cum baptizaret in aqua poenitentiae, & uel-

A. & uellet ad se uenientes poenitere de suis prioribus factis, hoc dicebat; Parate uiam Domino. Rectas facite uias. Placabas tibi in peccatis tuis, o homo, duplice tibi quod eras, ut possis esse, modum non eras: Parate uiam Domino; praecedat ista iustitia, ut conſecutus peccata; ueniat ille & uisitat te, quia ponet in uia gressus suos: est enim ubi ponat gressus suos, est ubi ad te ueniat. Antequam conſitereris peccata, interclusas a te uiam Dei; non erat quia ad te uenisset, conſiteri uiam, & aperis uiam, & ueniet Christus, & ponet in uia gressus suos, ut te informet, & uisitat te. Item Psalmi 103. Confessionem & decorum induit, confessionem primo, & per illam decorum secundo, quod & restatur expositum Augustini. Quis etiam nesciat illam historiam Euangelicam famosissimam, de Magdalena foelicissima peccatrice, quae perhibet ipsam seruienti dilectione, & lachrymis plurimis remissionem peccatorum & ueniam, diuinamque amicitiam meruisse. Vnde Luc. 7. Remittuntur, inquit Dominus, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et infra, dixit autem ad mulierem, Fides tua te saluam fecit, uade in pace; In pace, inquit Theophilus, id est, in iustitia; nam iustitia est pax hominis ad Deum. Vnde & Apostolus ad Rom. 2. Factores legis iustificabuntur. Et Iacobus. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, non ex fide tantum. Item Petrus 4. sent. dist. 14. Poenitentia, inquit, longe positis a Deo necessaria est ut appropinquet; ubi & allegat a Ieronymo quod poenitentia est secunda tabula post naufragium, quia si quis uellem innocentem in baptismo peccatam corruptum peccando, poenitentia remedium reparare potest. Prima tabula est baptismus ubi deponitur uetus homo, & induitur nouus, secunda poenitentia quae post baptismum refugimus, dum uetus reuersa repellitur, & nouitas perditur refugimus. Post baptismum prolapsi per poenitentiam renouari ualent, sed non per baptismum; additque Petrus, de poenitentia dicitur & sacramentum, & virtus mentis: Est enim poenitentia interior & exterior; exterior sacramentum est, interior uirtus mentis est, & utraque causa salutis est, & iustificationis. Hoc idem uidetur & ratio confirmare, nam si gratia iustificans gratis datur ante contritionem, & poenitentiam tempore uel natura, non oportet peccatorem amplius contriti, nec ulterius poenitere, cum iam sit iustificatus & iustus. Item si Deus unum peccatorem non pro aliquo merito praecedenti, sed pure gratis iustificet, cur non alium, & alium, & sic omnes. Item si Deus pure gratis nunc quendam iustificet, cur potius nunc quam alius post, uel ante. Item specialiter pro opinione secunda sequitur manifeste, sic habet gratiam, ergo est sine peccato mortali, & non conuerſus, quia aliquis sine gratia potest esse sine peccato, sicut forsitan Angeli & primi homines in sua creatione fuerunt; hoc ergo est naturaliter prius illo. Rursum, si habet gratiam, si prius naturaliter deletionem peccati, potest esse sine illa; potest ergo peccator simul esse in gratia & in peccato mortali. Hunc autem generalem Pelagianorum errorem, 35. & sequentia generaliter dirigit & reducit. Offendant enim nullum posse mereri primam gratiam uilo modo. Item qui contritus & poenitens de peccatis, uel hoc facit iuste, bene, meritorie, & laudabiliter, sicut debet, uel aliter: Si aliter non meretur iustificationem nec amicitiam iusti Dei: si iuste & bene, iam prius habet iustitiam, charitatem, & gratiam iustificantem, ex qua sicut ex causa efficiente naturaliter praecedente, & uelut originali radice procedit, & pullulat huiusmodi iustus actus, sicut ex 39. 40. & 41. constat, specialiter autem ex dictis Anselmi de Concordia 9. de ueritate 12. & Augustini ad Simplicianum 24. & rursus Anselmi de casu diaboli 17. & 12. ac de Concordia 9. & ult. & Augustini de fide ad Petrum 18. & 21. praemissis 39. huius. Qui & super illud Psalmi 110. Confessio & magnificatio opus eius, sicut. Quid magnificentius quam iustificare impium? sed opus fortasse hominis, praecedentibus magnificandam Dei, ut cum fuerit peccata conſecutus iustitiam meretur, non inquit ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsi enim sumus huiusmodi creati in Christo in operibus bonis: Iustitiam enim homo non operatur nisi iustificatus. Credens autem in eum qui iustificat impium, a fide incipit ut bona opera, non praecedentia quod meruit, sed consequentia quod accepit, ostendant. Ostensum est etiam 40. huius plane, non esse fructum bonum, quod de charitatis radice non surgit, unde & Ose. ult. Ex me, inquit Dominus, fructus tuus inuentus est. Glossa, Quis operatio, & ueritas & ueni. Testamentum obsequatio ex meo processit dono; idcirco Augustinus super illud Psalmi 50. & Sp. S. tuum non auferas a me, est autem S. Sanctus in consuetudine iam ad donum S. Sancti pertinet quia tibi displicet quod decessu, in mundo spiritum peccata placent, sancto displicent. Quamuis iustus adhuc ueniam deprecetur, ex ea parte quae tibi displicet malum quod commisit Deo coniungens. Hoc enim & tibi displicet, quod decessu: tam duo estis ad expugnandum febrem tuam, & tu, & medicus: quia ergo non potest esse confessio peccati, & punio peccati a seipso in homine, cum quisque sibi irascitur, & sibi displicet sine dono S. Sancti, non est nec a S. S. tuum da mihi, sed de auferas a me. Item qui poenitens, uel poenitens amore iustitiae, uel amore poenae, alia ex causa, si amore iustitiae, amore

[illegible][illegible][illegible]

peccati mortalis, quoad circumstantijs debitis pro mortali, seu
Quod autem quantulaculumque debitis circumstantijs debitis con-
tritione, quoad culpam debeat seu excludat, & quoad poenam quamcūq; ater-
namque, & contritio procedit à charitate, & vnico, imò trino telli-
guntur. loquuntur quoq; Chrysost. de reparatione elapsi, & alle-
luia. 1. 14. Talis, inquit, crede mihi, talis est
inimicus carnis, & tamen inde vult reueri ad virtutis viam,
ut non sit peccator, & priorem tenet statum, quod

[illegible]

remissior, incipiens in L instanti futuro interminabiliter duratura, & per se patet, & Euclides primo Elementorum, & vniuersum nullus nescit, cum P sit omni modo
 M, nec minor, incipiens in N instanti futuro interminabiliter duratura, & per se patet, & Euclides primo Elementorum, & vniuersum nullus nescit, cum P sit omni modo
 M, incipiens in L & extinguitur in N instanti futuro interminabiliter duratura, & per se patet, & Euclides primo Elementorum, & vniuersum nullus nescit, cum P sit omni modo
 & M sint æquales, si ab eis demantur æqualia, & P reliqua pars K, & Q reliqua pars L, sit
 ut cuilibet per se patet, & Euclides primo Elementorum, & vniuersum nullus nescit, cum P sit omni modo
 it. P ergo & R sunt æquales, quod esse falsissimum nullus nescit, cum P sit omni modo
 s, quod & R sunt æquales, quod esse falsissimum nullus nescit, cum P sit omni modo
 si sic P sit æqualis omnino parti finitæ R tantæ in duratione, sicut lucide sequitur ex
 e, & æqualis sit intensione, & similiter extensio, quare & illa pars R, sit
 æquales tertio, puta P. Si autem P & R non sint intensione, quanta est P, intensionem
 æquales, sed R maior P, sicut iam proxime ostendimus, & similiter extensio, quare & illa pars R, sit
 utem P sit intensior, sicut iam proxime ostendimus, & similiter extensio, quare & illa pars R, sit
 in aliquam proportionem ad R, sicut iam proxime ostendimus, & similiter extensio, quare & illa pars R, sit

[illegible]

ibidem

amore scilicet gratuito Dei super omni propter Deum, iam prius natura habet charitatem & gratiam, unde diligit ita Deum, sicut proximo est argutum: si timore peccat alius de causa propter commodum proprium, & non amore iustitie supradicto, quomodo per hoc iustificacionem & amicitiam Dei meretur, sicut 39. plenius Philosophice & Theologicè docebatur: intentionem namque recta efficit opus rectum, & ipsam secundum Philosophum 6. Eth. 10. efficit rectam virtutem: Nulla autem virtus est recta sine charitate & gratia, quæ efficit gratum Deo, sicut **ibidem** 39. monstrat. Quis enim dubitat in dilectione Dei super omnia gratuita propter ipsum, & proximi propter Deum totam legem & Prophetas pendere, cum Mat. 22. veritas hoc testetur: Quare & dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et 1. ad Tim. 1. Unde & Augustinus Ench. penult. Omnis inquit, præcepti finis est charitas, id est, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò in se, vel timore peccati vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus Sanctus in cordibus nostris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur. Charitas quippe ista Dei est & proximi, & utique in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophete. Adde Evangelium, adde Apostolos; Non enim aliunde vox ista est, nisi præcepti est charitas. Quæcumque ergo mandat Deus, & quæcumque non iubentur, sed speciali consilio monentur, tunc recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum; quod & plane testatur eius autoritas 1. contra Pelagium & Coelestium de gratia Christi, & de peccato originali 22. quam 37. huius habet. Qui & de Spiritu & littera 13. Mandatum, inquit, si sit timore peccati, non amore iustitie, serviliter fit non liberaliter, & ideo nec fit. Non enim fructus bonus est, quod de charitatis radice non surgit. Porro autem si a sit fides que per dilectionem operatur, incipit condescendi legi Dei secundum interiore hominem, quæ delectatio non liberat, sed Spiritus donum est, etiam si alia lex in membris adhuc repugnat legi mentis, donec in novitatem, euz de die in diem in interiore homine augetur, tunc **conversæ** mutata pertranscat, liberante nos de corpore mortis huius gratia Dei. Ex isto autem loco videtur transmissa regula illa iuris in fine 5. Decretalium, quæ ascribitur Augustino sic dicens; Qui ex timore facit præceptum, aliter facit quam debet, & ideo iam non facit. Item quicumque salubriter poenitet, hoc facit ex grato Dei amore naturaliter procedente. Nam propter aliquem finem hoc facit, si propter Deum, diligit Deum gratis propter se, quod non potest nisi præhabita charitate, sicut 39. patet: si propter alium finem, non salubriter poenitet nec vitam meretur, sicut ex eodem 39. & alijs præmissis patet. Item per Corollarium 4. i. huius, Deus operatur, & præoperatur in homine quodlibet opus bonum, & per idem Corollarium hoc facit per gratiam, gratis insulam, & prius naturaliter operantem voluntate humana, quare & omnem contritionem & poenitentiam salutarem. Item si quis, ut dicunt, per contritionem meretur remissionem peccati mortalis, meretur similiter remissionem poenæ æternæ debitæ pro peccato, vel secundum totum, vel secundum partem eius infinitam durationem, quia saltem meretur translationem illius poenæ æternæ in poenam aliquam temporalem; & si hoc meretur in vno instanti vel brevi momento, una vice scilicet poenitendo; si alio instanti, vel tempore, scilicet alia vice simili modo poenitente, merebitur plenam remissionem poenæ cuiuslibet temporalis, cum poenā quælibet temporalis sit incomparabiliter minor æternæ; sique superflueret poenitentia quæ in Ecclesia poenitentibus solet imponi in vita præfenti, & etiam ignis purgatorius post hanc vitam. Sequitur etiam quod quælibet contritio quantumcumque remissa vel brevis tollat omnem culpam venialem, & omnem poenam debitam veniali, vel etiam venialibus quibuscumque; cum sufficiat tollere omnem culpam mortalem, & poenam æternam debitam pro mortali, seu portionem eius aliquam infinitam, quæ sunt incomparabiliter his maiores; quod nullus nescit esse contrarium rationi, & Catholice veritati. Imò & sequitur evidentiter quod quælibet contritio quantumcumque tepidam, & remissam, dum tamen circumstantijs debitis fulciatur, meretur plenam remissionem quantumcumque peccati mortalis, quoad culpam, & quoad poenam quamcumque æternam, & etiam temporalem. Quod autem quantumcumque contritio circumstantijs debitis committat omne peccatum mortale quoad culpam delect seu excludat, & ipsi Pelagiani, & alij communititer consentunt, quod & tam rationibus, quam Autoritatibus multipliciter posset ostendi: Sed quia vix aliquis hæsitat super ista, sufficiat unica ratio, & vnico, imò trino testimonio hoc probare. Omnis namque talis contritio procedit de charitate & gratia, quæ omne peccatum mortale perit & excludit: Iohannes quoque Christus de reparatione lapsi, & allegatur in Can. de penit. dist. 3. Talis, & 4. Sent. Petri dist. 14. Talis, inquit, crede mihi, talis est erga homines pietas Dei, nunquam spernit poenitentiam, si ei quære & simpliciter ostentatur, etiam si ad summum quis perveniat malorum, & tamen inde velit reverti ad virtutis viam, scilicet libenter, amplectitur, facit omnia quæcunque ad priorem revoce statum, quodque

que est adhuc præstantior, & eminentior, etiam si non potest quæ expiere omnem satisfaciendi ordinem, quantumcumque tamquam, & brevis quantumlibet tempore gestam non respuit poenitentiam, suscipit etiam ipsam, nec patitur, quamvis exigua, & equivoque perdesse, & deinde amplius autem & sequitur contra istos, quod quantumcumque contritio delectat omne peccatum mortale plenarie quoad poenam: Ponatur enim Petrum habere A peccatum, cui debeat B poenæ æternæ, & per C contritionem mereri remissionem A quoad culpam, & quoad D poenam, partem B infinitam, & non quoad totum B: Ponaturque Paulum habere duo similia peccata vel plura, & similiter conteri pro suis multis, sicut Petrum pro suo vno; Tunc Paulus per suam contritionem meretur sibi remitti vnā partē infinitam vnus poenæ æternæ, æqualis B debita pro vno suo peccato, & aliam partem infinitam alterius poenæ æternæ, æqualis B debita pro alio suo peccato, quæ duæ partes simul iunctæ excedunt, imò & quodammodo infinitè excedunt totum B. Si ergo Paulus per suam contritionem tantam remissionem sibi meretur, & Petrus per suam æqualem, multo rationabilius & dignius meretur sibi remissionem totius B longe minorem; maxime cum Petrus sit innocenter & dispositior ad merendum. Ut autem hoc idem brevis & clarius ostendatur, supponatur veritas ista non; Omnium duarum poenarum vniformium & similium specie habentium principium & non finem, inæqualium in intensione & duratione, intensior quantumlibet quantumcumque duratione sit minor seu brevior, est simpliciter tamen maior. Veruntamen, ne quis dicat hanc suppositionem non esse satis notoriam, ecce demonstratio eius brevis; sit K vna poenā ignis vniformis intensa incipiens in L instanti futuro interminabiliter duratura; & M alia poenā similis vniformis remissior, incipiens in N instanti præfenti æternaliter permanens. K igitur non est æqualis M, nec minor, ergo maior. Si namque aduersarius dixerit K esse æqualem M, sit O pars incipiens K imaginaria vel vera, ut aliqui opinantur, æqualis O & R residua pars K, cum ergo K & M sint æquales, si ab eis demandetur æqualia, puta O & Q, partes residuæ sunt æquales; sicut cuiuslibet pars se patet, & Euclides primo Elementorum suorum hoc pro manifesto supponit: P ergo & R sunt æquales, quod esse falsissimum nullus nescit, cum P sit omni modo finita, R verò infinita secundum durationem, & vniformis per totum, sicut lucide sequitur ex præmissis, quod & potest ostendi facillime esse falsum. Quia vel P & R sunt æquales intensio- nis vel non: si sic P est æqualis omnino parti finitæ R tante in duratione, quanta est P, est enim similis specie, & æqualis ei intensiue, & similiter extensiue; quare & ista pars R est æqualis sue toti; cum sint æquales tertio, puta P: Si autem P & R non sint intensio- nis æquales, vna harum est intensior: si R remittatur ad æqualitatem P, vel intendatur P ad æqualitatem R, & tunc non erunt æquales, sed R maior P, sicut iam proximo docebatur; multo magis ergo nunc R est maior. Si autem P sit intensior, hoc non est infinitè sed tantum finitè. Ponatur ergo exempli gratia quod in aliqua proportionē multiplici, puta in decuplo, vel centuplo, vel in alia, si placeat, & dividatur P in partes intensius æquales secundum numerum denominationis proportionis data, puta in decem, & tunc quælibet illarum erit intensio- nis æqualis cum R, coniunganturque singule in longum secundum durationem, & sit T tota poenā vniformis congregata ex eis: Tunc T est finita simpliciter in duratione ut constat, & intensio- nis æqualis cum R, ergo minor R, sicut superius monstrabatur, quod & in quantitatibus con- tinuis permanentibus potest facillime demonstrari. Adhuc autem sensuilius forsitan sic ad idem; P poenitentia potest aliqua poenā similis specie remissior, sed prolixior, finitā tamen duratione antèrius & postèrius æquari omnibus ponderatis: aliqua namque talis poenā potest esse maior in poenaliitate, punientior, & fugibilior illā simpliciter, omnibus scilicet ponderatis; quare & aliqua ei æqualis, talis videlicet, quæ quanto ex remissione est leuior, tanto ex duratione sit grauior. Huic quoque poenæ secundæ remissiori seu prolixiori potest & simili ratione aliqua tertia poenā remissiori hac secunda, sed prolixior, finita tamen duratione ante & post similiter adaquare, quæ si ponatur, necessario est æqualis ipsi P, cum ambæ poenæ sint æquales poenæ secundæ. Huic etiam tertiæ poenæ potest sumi quarta remissior, sed prolixior simili modo æqualis; & huic quarta quinta, & ita deinceps, donec veniatur ad aliquam æqualem intensam, imò & minus intensam R poenā, finitamque tempore hinc & inde, quæ secundum remissionem necessario erit æqualis P, & minor R; quare & P similiter minor R necessario comparabitur. Si autem falsissimè non desinat proteruire, dicendo P non excedere R in aliqua proportionē multiplici, sed alia qualicumque intendatur P, vel remittatur R, donec fiat proportio multiplex inter illas, &c. sicut supra. Si verò dicatur in primis K esse minorem M, & M maiorem K, intendatur K, vel remittatur M vniformiter, donec sint poenæ æquales; quantitate durationis priori seruata, &c. sicut prius. Nulli

totam

cuius

can. et dubium, quin A possit per totam intentionem fieri maior poena impu-
 quam sit M & M per totam remissionem minor poena impu-
 te. mis per totum K plus augeat K quam vna extensio omniū remissionem
 que situm, sicut ex precedentibus clare patet, sed aliqua extensio K sita puz ab A
 vel ultra, augeat K ultra M sicut certissime. Constat enim, quare & aliqua intentio
 ipsum augeat: Si ergo K non sit minor poena quam M, & potest per totam intentionem
 fieri maior poena, potest similiter fieri & equalis, & idem contingit de M per remissionem
 & remissionem ad L vel ultra. Item aliter sic ad idem: Si K sit minor poena quam M, sicut
 intentio & vniuersitate eius prima, & extendatur versus N continue donec sit equalis poena
 simpliciter omnibus adaequatis cum M, hoc enim potest. Potest namque sic per totam
 remissionem versus N fieri maior poena: Si enim sic extendatur ad N quis non videt esse
 maiorem poenam quam M, cum sit equalis extensio & maior intensio. Extendatur ergo
 K cum intentione & vniuersitate eius prior ad aliquod certum instans, ita quod sit hic equalis
 poena cum M omnibus ponderatis; tunc illud instans non potest poni N, nec prius N, quia
 tunc K esset notorie maius M, sicut nunc proximo docebatur; nec potest poni inter N & L
 sicut erat superius demonstratum: Patet ergo supposito praecipue. Quare & potest
 per ostensio sic breuiter demonstrari: K componitur praecipue ex Q & R; M vero ex O & P;
 & Q est & quale O; & R maior P, sicut nullus ignorat, sicut etiam superius monstratum
 est ergo totum K maius totum M; est enim pars K aequalis M, illam superius monstratum
 ex Q & vna parte R aequali P, sicut cum totum oculis elucescit, patetque per illud con-
 cludens principium per se notum, Si aequalibus aequalia addas, tota sunt aequalia, quod ideo
 clares primo elementum suorum inter communes animi conceptiones enumerat: Si ergo
 pars K est aequalis M, cum K sit maius illa parte, sicut illud vulgarum principium, Omne
 totum est maius sua parte lucide manifestat, est similiter maius M sicut omnibus clare patet, si-
 cui etiam 7ma. 5. elementorum Euclidis clare demonstrat, Si in quibusque duarum quantitates
 aequales ad quamlibet tertiam addantur, earum ad illam erit vna proportio: item illius
 ad ambas proportio vna. Patet igitur veritas praedicta: Retento igitur casu praemisso de Pe-
 tro, & A eius peccato, & B poena eius aeterna, & C contritione eiusdem, & D parte in-
 finita B per C remissa; Ponatur Paulum habere E peccatum maius A, cui & debeat F po-
 na aeterna similis specie B sed intensior, & sic maior, & per G contritionem & aequalem C me-
 ri remissionem H partis infinitae F; igitur per veritatem praemissam, H est maior poena quam
 B: Si ergo Paulus per G contritionem meretur quod maius est, videlicet remissionem H,
 multo magis Petrus per C contritionem meretur quod maius est, videlicet remissionem
 fionem totius B poenae maxime, cum ipse sit melior, innocentior, & habilior ad merendum.
 Quis enim iustus creditor Dominus siue Iudex illud recusat suo debitori oblatum pro solu-
 tione debiti minoris, quod non de gratia sed de iure sufficit pro solutione maioris, quod & ab
 alijs debitoribus non de gratia, sed de iure acceptat pro plena solutione maioris, maius
 quam, non in minimo, sed quantum volueris cogitare, sicut facit potest ostendi. Item
 ponatur, quod Petro debeat poena aequalis pro aliquo peccato illi parti poenae remissa
 Paulo per suam contritionem, & quod Petrus aequaliter contritionem: Petrus ergo per suam
 contritionem meretur remissionem plenariam poenae suae: Quilibet ergo contritio sufficit
 ad remissionem plenariam cuiuslibet culpae & poenae. Item medietas intensio C contritio-
 nis in Petro, & quilibet parua pars eius, seu alia contritio quantumcumque remissio sit
 cum instantibus requisitis meretur deletionem A quoad culpam, & quoad partem infinitam
 B licet minoris, quare & aliter medietas C in Petro, seu tota C contritio, quae est in duplo,
 vel quantumvis intensior & melior illa contritione remissiori praedicta, multo magis meretur
 remissionem plenam partem B residuae, imò & aliquid, magna vltra. Alias etenim meretur
 illa tota non parum remuneratur a Deo, nec etiam aliqua pars illius. Cuiuslibet enim partis
 signata medietas meretur remissionem A quoad culpam, & quoad partem infinitam B,
 & cur non meretur vna medietas quantum altera? Cur ergo non meretur remissionem
 vnae partis poenae residuae, & aliquid vltra, tantum quantum remissio A quoad culpam, &
 quoad partem poenae infinitam dimittam excedit residuam partem poenae? Sed quis par-
 ticipet dicere Deum non remunerare plenarie quemlibet actum bonum, contra 3^{am} par-
 tem corollarii primi huius? Unde & Dominus ipse dicit, Omnis qui reliquerit domum
 & propter nomen meum, centum accipiet: Matth. 9. & Marc. 10. Nemo est qui relique-
 rit domum, & dabitur ei, qui non accipiet centes tantum nunc in tempore hoc, & Luc. 6.
 Dare, & dabitur vobis mensuram bonam, & confertam, & coartatam, & superfluentem
 dabunt in sinum vestrum: Dicitque Sapiens, In paucis vexari, in multis bene disponemur
 Sapiens,

A Sapiens, 3. quod & eadem ostendit vniuersae series testamenti. Non solum autem se-
 quitur contra istos, Deum non remunerare plenarie quemlibet actum bonum, verum etiam
 hoc non posse: Si enim posset, remuneret Deus plenarie C contritionem Petri: vel ergo hoc fa-
 cit remittendo ei totam culpam A, & totam poenam B vel D, & dando sibi gloriam infinitam
 extensio & intensio similiter, vel aliquid minus A, & aliquid minus B, & minoris: Non totum hoc sicut
 nullus ignorat, & quia Petrus adhuc per actum remissionem tantum aequaliter meretur, quia
 plus non posset, sicut C actus non remuneraretur ad plenum, omnes enim qui merentur vi-
 tam aeternam infinitam gloriam, nec minus: Dicitur enim quod meretur, sicut perierit cul-
 pa A, & poena B vel D, & O gloriam infinitam extensio, sed intensio finitum: Tunc O gloria
 vel est magis bona, & eligibilis quam A & B, seu D sunt mala, & fugibilia, vel aequae, vel mi-
 nus: Si magis, sed tantum, sed tantum finitum, dicitur ergo exempli causa quod in centu-
 plo, dimittaturque C in plures partes imaginariis, intensio, puta in mille, & secundum prius
 ostensa vna illarum partium per se sola meretur remissionem plenariam A culpae, & aliquid
 poenae infinite: Quare & alia aequalis meretur ad minus remissionem poenae residuae
 temporis, & quilibet aliarum similium ratione gloriam infinitam extensio tam bonam & eli-
 gibilem, quam mala & fugibilia fuit culpa & poena remissa: Omnes ergo hae partes virtualiter
 concurrentes merentur gloriam infinitam extensio, intensio O, & sic per vicerior di-
 uisionem C in plures partes & plures, potest procedere vltra omnem intentionem gloriam assign-
 andam. Ex hoc autem & euidenter apparet quod C non potest poni aequale A & B, seu D,
 nec minus: Item secundum istos quilibet contritio quantumlibet parua meretur remissio-
 nem plenariam quantumlibet venialium, & quantumlibet poenarum temporalium debita-
 tarum: Quia si non, detur & contritio quae hinc in laqueo meretur, & sit B alia contritio
 minor: Tunc secundum prius ostensa, B in peccato mortaliter meretur remissionem peccati
 C mortalis quoad culpam, & quoad partem poenae debita infinitam, & hinc incomparabiliter
 excedunt quantumlibet venialia, & poenas quantalibet temporales: Sed quae iustitia, quae a-
 quitas, quae lex dicit acceptare aliquod pretium pro solutione iusta, legali, & plenaria maxi-
 mi debiti, & maius pretium pro solutione plenaria minimi debiti recitare. Item adhuc secun-
 dum istos quilibet contritio meretur remissionem plenariam omnis culpae & poenae: quili-
 bet enim culpa mortalis & forsitan venialis peior est, & fugibilior omni poena sentus vel dam-
 ni non includente culpam, sicut 3^a pars Corollarii primi docet; & quilibet contritio meretur
 remissionem plenariam omnis peccati mortalis, & quorumlibet mortaliū quoad culpam,
 ergo & similiter quoad poenam: Si enim Petrus reus duorum, & quorumlibet mortalium pec-
 catorum, & Petrus poenitens vnus minoris quolibet peccato Petri, & vnus poenae debita pro
 illo; tunc si Petrus poenitens, meretur dimissionem duorum, vel quolibet plurium maiorum
 malorum, (quia tot mortalium peccatorum) quam sit illa duo mala Pauli: cur ergo Paulus
 D similiter poenitendo, non meretur dimissionem plenariam totius culpae suae & poenae? Item
 secundum istos quilibet contritio est efficacia infinita, & meriti infiniti. Quotiesque namque
 peccatum mortalia, & quantumcumque graua quotiesque & quantifcunque infernalis poenis
 digna quis habeat, ad quamlibet contritionem meretur remissionem omnium peccatorum
 mortalium quoad culpam, & quoad absolutionem partem infinitam a quilibet poenarum inferna-
 lium debitum. Item contra istos similiter meriti infiniti, cum quilibet actus bonus in gratia, ex gratiaque
 procedens sit melior, vel saltem ita bonus & meritorius, sicut similis actus sine gratia, ex gratia
 ue non factus, & aliquis talis actus, pura contritio poenae gratiae est meriti infiniti, siquid
 proximo est arguunt. Item si quis per contritionem meretur remissionem plenariam post peccatum, vi-
 detur quod meretur tantam gratiam, quantum prius habuit & amisit peccando, si habuit gratiam
 ante peccatum: Alias enim poenitentia diminuit non perficit sanaret & viuificaret peccaten-
 tem, nec plenarie reconciliaret ipsum Deo, sed Deus illi impropere peccatum suum praeten-
 det, per subtractionem portionis gratiae praecedentis, contra illud Iac. 1. Dat omnibus afflu-
 enter, & non impropere. Aliter quoque talis si sic de peccato puniretur in caelo aeternaliter po-
 na damni, ex subtractione videlicet portionis gratiae & gloriae debita sibi prius: imò & quan-
 tumcumque diu viveret & mereretur, adhuc in caelo aeternaliter puniretur huiusmodi poena
 damni, semper enim minus haberet, quam similiter operans fuisset alioquin, & hoc pro-
 pter peccatum suum praecedens: Videtur etiam si quis sit in gratia minori quam cadendo ami-
 sist, quod peccatum suum non est plenarie dimissum: Peccatum enim semper tantam gratiam ami-
 tendo, & a Deo & Domino suo quodammodo subtrahendo quam antea habuit custodisse,
 & cum vltis etiam reddidisse, nec est absolutus ab illa obligatione propter suum peccatum,
 quia

Matth. 9.
 Marc. 10.
 Luc. 6.
 Sapiens. 3.

torice suæ 4. ostendens per quæ miscuntur, & mansuescunt irati, sic ait: Sit itaque mansuetudo, desinitio, & quietatio ira. Si ergo irascuntur, mansuetudinem, parumpendunt autem voluntarium, manifestum quod & his qui nihil horum faciunt, aut inmoluntate faciunt, nati sunt, & his qui consuetudinem & poenitentiam: tanquam enim habentes satisfactionem id quod est testari de factis, cessant ab ira. Satisfactio autem debet esse secundum qualitatem, & quantitatem peccati, sicut superius erat factum. Cui & concordant Ioannes Baptista, Genimina, inquit, viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira; facite ergo dignos fructus poenitentiae Luc. 3. quasi dicat, Non est alia via fugere. Super quo Gregorius, sicut allegatur in Glossa, Nec solum, inquit, fructus poenitentiae admonet esse faciendos; neque enim par fructus esse boni operis dicitur eius qui minus, & eius qui amplius deliquit, aut eius qui in nullis, & eius qui in quibuldā facinoribus cecidit: Per hoc ergo cuiuslibet conscientia convenitur, ut tanto maiora quærat bonorum operum lucra per poenitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam. In sententijs quoque Petri 4. dist. 16. scribitur isto modo, Satisfactio à Ioanne præcipitur, ubi ait, Facite dignos fructus poenitentiae, scilicet ut secundum qualitatem & quantitatem culpæ sit qualitas & quantitas poenitentiae: Non enim par debet esse fructus boni operis eius, qui nihil vel minus peccavit, & eius qui gravius cecidit. Si etiam illa circumstantia quæ est maiorem gratiam habuisse poenitentiam Pauli ultra poenitentiam Petri in aliquo, *melior*, deterioratur, seu minoratur quoniam vel amplius per remissionem actus poenitentialis in Paulo, subius intentionem adus poenitentialis in Petro, & reueritur argumentum. Amplius autem si peccator cadens à maxima gratia, statim cum poeniter totam illam subito mereatur, multo magis si sine peccato in sua gratia permansisset, & quilibet iustus in tanta gratia perseverans diligendo Deum super omnia, & propter eum vitando peccatum, & similia faciendo, in singulis instantibus, seu momentis tantam gratiam promeretur, maxime cum habeat circumstantias alias magis idoneas ad merendum, sicut in brevissimo tempore quisquis merebitur infinitam gratiam intensius. Idem potest similiter argui de poenitentie continuante actum poenitentiae quem incipit, vel ipsum continuante intendente, quod in quolibet brevissimo tempore merebitur gratiam infinitam: Cum enim in principio subito meruit tantam, & in quolibet instanti, seu particulatempore subsequenti, iterum tantam noviter meruit, quia actus est poenitentialis, & qualiter vel magis meritorius semper fuit. Amplius autem, quantam ergo gratiam statim meretur peccator qui nunquam fuit in gratia, nunc contritus? Certum est quod aliquam: eo quod nunc per contritionem efficiatur gratus Deo; fiducas quod magnam, vel parvam secundum quod sua contritio fuit magna vel parva; potest ergo per aliquam contritionem puta per A statim mereri gratiam sub B gradu, quæ vel est minor gratia baptismali quæ sit C, æqualis, vel maior: Non minor, quia tunc adultus qui per seipsum actualiter meruit, in casu, decederet cum minore gratia, & transiret ad maiorem gloriam quam paruulus tantummodo baptizatus: Quomodo ergo Deus vnicuique secundum opera sua reddet, sicut vtrumque Testamentum sæpe testatur. Secundum istud quoque videretur possibile, aliquem posse tam remisse mereri quod haberet in vita futura maiorem gloriam intensius, quam sit vna delectatio paruula in præsentia, puta videre aliquod delectabile minimum vel gustare, quod quis Christianus non respuit vel profanus, cum secundum Philosophos, & Theologos, felicitas & beatitudo sit bonum sufficiens & perfectum. Nam secundum Philosophum 1. Eth. 9. Felicitas est bonum perfectum, & per se sufficiens, quod facit vitam nullo indigentem. Dicitur quoque Boetius, de consolatione, prola secunda, quod beatitudo est bonum, cuius quis adco, nil vltius desiderare queat, quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque bona intra se continens, cui siquid abforet, summum esse non posset, quoniam relinqueretur extrinsecus quod posset operari. Liquet igitur esse beatitudinem, statum bonorum omnium congregatione perfectum. Dicitur quoque Propheta, Adimplebis me letitia cum vultu tuo, delectationes in dextra tua usque in finem, Psalm. 16. Et infra 16. *Satan* cum apparuerit gloria tua: Vnde & Apoc. 7. Non estu- rient neque sitient amplius, & 1. ad Cor. 2. Oculis non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his, qui diligunt illum. Si autem dicatur quod B est æqualis C, consequens est quod in casu, adultus qui per seipsum actualiter meruit, æqualiter præmieretur cum paruulo tantummodo baptizato, qui nunquam aliquid meruit: Quomodo ergo Deus vnicuique secundum opera sua & merita præmiabit? Rursus ponatur quempiam, qui nunquam habuit gratiam, contriti minori contritione quā A, & tunc, per hypothese, meretur maiorem gratiam, quam sit B vel C, quod erat proximo reprobatur. Si verò dicatur B esse maiorem C, hoc est in certa proportionem finita: Ponatur ergo quempiam contriti contritione minori A proportionaliter, vel infra, & tunc, secundum hypothese, merebitur gratia

Gregorius.

|| melior;

Philosophus.
Boetius.Psal. 15.
Psal. 16.
|| Satanbor.
Apoc. 7.
1. Cor. 2.

A gratiam æqualem C vel minorem, quorum vtrumque fuerat iam destructum. Si autem dicatur imprimis, quod quilibet contritus huiusmodi, mereatur ad minus tantam gratiam, quanta est gratia baptismalis, vel ergo semper mereatur tantam æqualiter, vel semper maiorem, vel quandoque tantam, quandoque maiorem, nunquam tantam æqualiter, sicut superius est ostensum, & quia tunc in æqualiter poenitentes æqualem gratiam mererentur, quod repugnat omni iustitiae, maxime ubi nulla gratia liberalitas admiscetur, sicut est in iustificatione iniusti, secundum Pelagianorum porhehu supradictam; semper ergo maiorem: sed si per certam contritionem, puta per A mereatur B maiorem gratiam C gratia baptismali, cur non per D contritionem minorem proportionaliter A, sicut C est minor B, vel infra, merebitur E gratiam æqualem C vel minorem? Semper ergo proportionaliter meritis præmia sunt reddenda, sicut dicitur omnis iustitia humana pariter & divina, maxime ubi pura præmia reperiuntur, & nihil de gratia gratis datur. Item qui peccando gravissimè maximam gratiam perdidit, & continuo post peccatum gravissimè per minimam contritionem maximam gratiam promeretur, cur ergo non ille qui nunquam habuit gratiam, nec in contritionem tantam exierit, per contritionem maiorem non mereatur tantam gratiam, vel maiorem, & sic gratiam quantamcumque etiam infinitam? Item si omnis huiusmodi poenitens, statim cum meretur, meretur maiorem gratiam baptismali, cur non si contritus illam actum, continueve intendat, in quantumlibet parvo tempore merebitur gratiam infinitam? Cur etiam non quilibet iustus in gratia constitutus per quemlibet actum suum æquale bonum cum actu huius poenitentis, vel quantum volueris, meliorem, meretur tantam gratiam vel maiorem, & sic in quantalibet particula temporis gratiam infinitam? sicut superius est argutum. Et idem potest similiter argui de excessu gratiæ quam meretur ultra gratiam baptismalem. Si quis autem contra præmissa omnino vitaverit, prout dicitur, dicendo cadentem à magna gratia per peccatum, nequaquam per quantumlibet contritionem resurgere semper ad tantam, sed semper vel aliquoties ad minorem.

C prærationes præmissas oppositum ostendentes, potest & per præmissa iam proximo specialiter castigari; talis enim vel resurgit ad minorem gratiam baptismali, æqualem, vel maiorem &c. sicut prius. Amplius autem quomodo potest mortuus vitam mortuis impetrare, & mortuum quodammodo suscitare, alium vel seipsum? vel enim hoc faceret per opus vivum, vel mortuum; non per mortuum, nullus nescit; si per vivum, prius naturaliter habet vitam: Omnis enim operatio præsupponit naturaliter formam à qua procedit, sicut 39. patet. Non ergo per huius opus vivum tribuit mortuo vitam gratiæ spirituales: Nam sicut arbor non prius natura profert fructum vivum, & post naturaliter & ideo est viva, sed è contra; ita & homo quæ arbor eversa à Philosophis nominatur. Vnde Saluator Ioh. 15. sicut palmes, inquit, non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, & vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic ferit fructum multum, quia sine me nihil potestis facere, nihil scilicet boni, sine mea gratia faciente. Super quod Augustinus, par. 2. serm. 27. scribit, talis; Præciso, inquit, palmiti, potest de vna radice alius pullulare; qui autem præcisus est, sine radice non potest vivere. Denique adiungit, & dicit, Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic & vos nisi in me manseritis. Magna gratiæ commendatio, Fratres mei, corda instruit humilium, ora obstruit superbiorum: Ecce cui si audient respondeant, qui ignorantēs Dei iustitiam, & suam volentes constitutere, iustitiam Dei non sunt subiecti: ecce cui respondeant sibi placentes, & ad bona opera faciendā Deum sibi necessarium non putantes. Nonne huius resistenti veritati homines mente corrupti, reprobant circa fidem, qui respondent & loquuntur iniquitatem, dicentes, A Deo habemus quod homines sumus, à nobis ipsis autem quod iusti sumus? quid dicitis qui vos ipsos decipitis, non assertores, sed præcipitatores liberi arbitrij, ex alto elationis, per inania præsumptionis, in profunda submersiōis? Nempe vox vestra est, quod homo ex semetipso facit iustitiam, hoc est altum elationis vestra: sed quid vos sequatur videret, & si est in vobis yllus sensus, horrete.

E. Qui enim à semetipso fructum existimat ferre, in vite non est; qui in vite non est, in Christo non est; qui in Christo non est, Christianus non est, hæc sunt *profunda submersiōis vestra*, signa reprobationis vestra. Etiam atque etiam considerate, quid adhuc veritas adiungat, & dicat, Ego sum, inquit, vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic ferit fructum multum, quia sine me nihil potestis facere; ne quisquam putaret saltem paruulum aliquem fructum posse à semetipso palmitem ferre, cum dixisset hic ferit fructum multum, non ait, quia sine me paruulum potestis facere, sed nihil potestis facere. Sive ergo paruulum, sive multum, sine illo fieri non potest, sine quo fieri nihil potest, quia & si paruulum attulerit palmes, cum purgat Agricola, ut plus afferat; tamen nisi in vite manent, & vixerit de radice, quantumlibet fructum à semetipso non potest ferre. Quamvis autem Christus vitis non esset, nisi homo esset, tamen istam gratiam palmitibus non

Ioh. 15.

Augustinus.

bus non preberet. nificam dicens. Super quod & Alquinus sicut allegatur in Glossa, Omnis, inquit, fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos sua gratia liberavit. & suo auxilio prouehit, ut fructum plus afferat. *Alquinus.* Huic & concordat illud Matth. 7. Non potest arbor mala fructus bonos facere. Super quod Augustinus 2. De sermone Domini in monte 36. Arbor, inquit, est ipsa anima, & fructus est homo, fructus vero opera hominis. Non ergo potest in alio homo bona operari, neque bonus mala. Maius ergo si vult bona operari, prius deus fiat. Hic etiam simile est exemplum de terra, semine, pluvia, & calore. Non enim quia semen viuificatur, & crescit ideo terra est bona, nec ideo recipit pluiam, & calorem coelestem; sed prius naturaliter est terra bona habens humorem & calorem de Coelo. & ideo ac post naturaliter germinat fructum bonum, ideoque semen seminat in eam viuificatur & crescit: sic & de terra arida cordis nostri, & semine verbi Dei in peccatoris anima seminato, iuxta parabolam & expositionem Dominicam, Mat. 13. & Luc. 8. plenius recitari de pluvia gratiae, & calore charitatis, de Coelo coelitus descendente. Nec tamen gratiam & charitatem essentialiter separo, sed coniungo; ut tam graua quam charitas sic calida & humida, habens vitaliter caliditatem & humiditatem quae sunt principia vite, in quibus & vita consistit, sicut iam Philosophi naturales, quam Metaphisice attestant. Quod autem charitas sit quidem calor coelestis, & quidam ignis diuinus, quis dubitat? quis non sentit? Vnde & Auctor charissimus charitatis, Ignem, inquit, veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur? Luc. 12. Quare & Sanctus Spiritus in specie ignis super discipulos mittebatur, sicut historia Actuum 2. testatur. Primum quoque istorum tractatus Gregorius primo super Ezechielem homilia quinta. Cum, inquit, carnalis mens Sanctum Spiritum accipit, spirituali amore succensa malum plangit quod fecit, & terra ardet quando accendit se conscientia, cor peccatoris virtutis, atque in dolore poenitentiae crematur. Hinc rursus scriptum est, Deus tuus ignis consumens est: Quia enim mentem quam repleuerit, eam a peccatorum rubigine mundam reddiderunt hostes, & ignis dicitur, & consumens. Qui & super Euangelium, homilia tricesima, Spiritus, inquit, Sanctus repentino sonitu super discipulos venit, mentesque carnalium in sui amorem permouit, & foris apparentibus linguis ignis, intus facta sunt corda flammantia, quia dum Deum in ignis visione suspiciunt, per amorem suum ardeunt. Et infra, Ignis est Deus, attestante Paulo, Deus noster ignis consumens est. Deus quippe ignis dicitur, quia per hunc peccatorum rubigo consumitur. De hoc igne veritas dicit, Ignem veni mittere in terram; Et quid volo nisi ut ardeat? Terra enim vocata sunt corda terrena, quae dum semper infirmas in se cogitationes congerunt, a malignis spiritibus concubantur; sed ignem Dominus in terram mittit, cum statu Sancti Spiritus cor carnalium incendit. Non solum autem charitatis ignis dicitur, sed & aqua, teste veteri Joh. 4. dicente, Si scitis donum Dei &c. dedisset ubi aquam viuam, Et infra, Aquam quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam; Vbi Chrysostomus allegatur in Glossa, Spiritus Sancti gratiam quandoque Scriptura ignem, quandoque aquam vocat, ostendens quoniam non substantiae sunt haec nomina representantia, sed actionis, per ignis quidem appellationem, cretium, & calidum gratiae, & consumtionum peccatorum aigmaticè innotuat, per aquam vero nuncupationem purgamentum quod est ex Spiritu, & multum refrigerium recipientibus eum mentibus ostendit. Vbi & Theophilus in Glossa similiter allegatus gratiam Spiritus Sancti dixit aquam viuam, id est, viuificationem, refrigerationem, & motum: Nam gratia Spiritus Sancti semper mouet illum qui bonum operatur, affectiones in corde suo disponens. Sed quis melior expositor Sancto Euangelista, qui super pectus Domini in excelsa recubuit, qui infra seipsum recitatio dicto Christi, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquae viuae, exponendo subiungit? Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Quod autem charitas aqua seu aqua dicatur, Augustinus super illud Psalmi 103. Qui tegit aquis superiora eius, sermone primo & secundo diffuse satis ostendit. Quod etiam gratia nomine pluiam, humoris, rogis, & simulum designetur, sacra Scriptura, & sacri Doctores saepius manifestant. Dicit enim Propheta pluiam voluntariam segregabis Deus hereditariae tuae; & infirmata est, tu vero perfecisti eam, Psalmi 67. Tu, inquit, non ipla se, sed tu perfecisti eam, id est, sanasti eam per huius pluiam medicinam. Super quod Augustinus, vna expositione praeiussit alteram adiungendo. Multo, inquit, congruentius intelligitur ipsa gratia pluvia voluntaria, quia nullis praecedentibus operum meritis graui datur, Srenim gratia, non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Non enim dignus sum, inquit, vocari Apostolus, quia perfectus sum Ecclesiam Dei, gratia autem Dei sum id quod sum; haec est pluvia voluntaria, voluntarie quippe genuit nos verbo veritatis, haec est pluvia voluntaria; Hanc ergo pluiam voluntariam nullis praecedentibus meritis operum bonorum segregauit Deus hereditariae tuae; & infirmata est, agnouit enim

A enim non esse se aliquid per seipsum, non virtutibus suis, sed gratie Dei tribuendo esse quod est. Vnde & Apostolus qui dixerat legem infirmam esse per carnem, quia caro non implet quod per Spiritum impletur, id est, per gratiam spiritualem, ipse item dicit, ut iustitia legis impleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum, hoc est ergo Tu vero perfecisti eam, quia plenitudo legis charitas, & charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Qui & infra Psalmi. 146. dicit de Deo, Parat terrae pluiam, id est, terrenis cordibus gratiam, cuius pluiam effectum subiungens; Qui, inquit, producit vel secundum litteram Augustini, Exoritur facit in montibus foenum, & herbam seruituti hominum; Qui, inquam, principaliter producit in montibus, id est, hominibus prius terrestribus per peccatum, sed post hanc pluiam factis celestibus & excelsis, vel in montibus, id est, elatis hominibus foenum & herbam seruituti hominum, id est, fructus bonos hominibus valituros; super quod Augustinus; Ecce, inquit, fructus pluiam, qui exoritur facit, &c. Cui & simile est illud Psalmi, 84. Dominus dabit benignitatem, vel suauitatem secundum litteram Augustini, & terra nostra dabit fructum suum; Dominus, inquam, dabit benignitatem gratiae suae primò, & terra nostra dabit fructum suum secundum. Super quod Augustinus; Cogitate, inquit, de verbo quod audistis, ne semen rapiant volatilia, ut possit ibi germinare quod seminat est, sed nisi Deus pluerit, quid prodest, quod seminat? hoc est, Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum; venit imber Dei, & fructificet quod ibi seminat est. Cui & concordat illud Esaiæ, 55. Descendit imber & nix de coelo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen ferenti, & panem comedenti. Haec ergo pluvia gratiae facit semen veri Dei audientibus germinare. Dicit quoque Robertus Lincolniensis, sicut capitulo proximo allegatur, Deus & gratia Dei, ac etiam nostra voluntas facit bonum in nobis, sicut granum germinat & vi intrinseca quadam germinativa, & solis calore, cum terra humore. Vnde & Petrus, secundo Sententiarum, distinet. 27. Sicut, inquit, pluiam rigatur terra, ut germinet, & faciat fructum: ita gratis terrae mentis nostrae, id est, arbitrio voluntatis infunditur pluiam diuinam benedictionis, id est, inspiratur gratia, quod solus Deus facit, non homo cum eo, quia rigatur voluntas hominis, ut germinet & fructificet, id est, sanatur, & preparatur ut bonum velit, secundum quod operans dicitur, & iuuatur ut bonum faciat, secundum quod dicitur cooperans; & illa gratia virtutis non incongrue nominatur, quia voluntatem hominis infirmam sanat & adiuuat. Et infra, Ex gratia quae praecedit, & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima bonus affectus, siue bonus motus mentis, & hoc est primum hominis bonum meritum. Hoc autem totum congrue figuratur in illa virga Iesse, Virgine benedicta, quae prius quam proferret fructum saluati, plena gratia perhibetur, sicut docet historia, Luc. 1. Quem ordinem prauidens Esaias; Resare, inquit, celi desuper, Esai. 45. & nubes pluant iustum; Aperiat terra, & germinet Saluatorem, Esai. 45. Hoc etiam totum saluberrimum ille fructus, salus vera, & veritas, quae orta est de hac terra, veraciter attestatur: Ipsa namque Matth. decimo versio, sicut superius tangebatur, parabolizans de semine; Alia, inquit, ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: Quia ergo semen cecidit in terram bonam, ideo dedit fructum, non t contra; erat ergo prius naturaliter terra bona, quod sine charitate & gratia esse non potest: Quilibet enim terra quae hanc virtutem non habet, sterilis est & mala, sicut nullus Theologorum ignorat, sicut etiam Apostolus 1. ad Corinth. 13. plane docet; Charitas namque diuidit inter filios regni aeterni, & filios perditionis aeternae, teste Augustino 1. c. de Trinitate 18. Est etiam charitas fons proprius bonorum & sanctorum, de quo dicitur; Nemo alienus communicet tibi, teste similiter Augustino super illud Psalmi 103. Qui tegit aquis superiora eius, Sermonem 1. Habuit ergo haec terra prius naturaliter charitatem, quam fecerat fructum bonum. Quare & dicit, quod alia ceciderunt in terram bonam, non quod fecerunt terram bonam. Terra ergo fuit bona, priusquam semen cecidit in eam. Vnde & Luc. 8. Quod autem in terram bonam, hi sunt, qui corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt. Quamobrem & Mat. 12. Facite, inquit, arborem bonam, & fructum eius bonum; arborem bonam primò, & fructum bonum secundo; quare & subdit; Si quidem ex fructu arbor bona cognoscitur, Progenies viperarum, quemadmodum potestis bonum loqui, id est, bene loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis, os loquitur; bonus homo de bono thesauro suo profert bona. Sed quis est iste bonus, thesaurus boni hominis, nisi charitas quae sola hominem bonum facit. Vnde Aug. de verbis Dom. Serm. 12. Admonet, inquit, nos Dominus, ut bonae arbores simus, ut bonos fructus habere possimus; Aut enim, aut facite arborem bonam, &c. ubi ait, aut facite arborem bonam, &c. hoc utique est praeceptum salubre, cui obedientia necessaria est: quod autem dicit, Aut facite arborem malam, &c. non

Esai. 55.

Lincolniensis.

Lincolniensis.

Esai. 45.

Matth. 13.

Luc. 8.

Matth. 12.

&c. non est præceptum ut facias, sed monitio ut caueas; contra hos enim dixit, qui putant se, cum mali essent, bona loqui posse, vel bona opera habere; hoc Dominus Iesus dixit non posse: Prius enim mutandus est homo, ut opera mutentur: sic ergo unusquisque arboretur bona, non se arbitretur habere bonos fructus, si maneat arbor mala; non erit fructus bonus nisi arboris bona; muta cor, & mutabitur opus; extirpa cupiditatem, planta charitatem; sicut enim est radix omnium malorum cupiditas, sic est radix omnium bonorum charitas. Quare

Anselmus de Concordia 10. Sic, inquit, terra innumerabiles herbas & arbores, sine quibus natura humana non alitur, aut etiam quibus permittitur, sine omni hominis cura profert; illas verò quæ nobis ad vitam nutriendam maxime sunt necessariæ non sine magno labore atque cultore, nec absque seminibus: Ita corda humana sine doctrina, sine studio, sponte quasi germinant cogitationes & voluntates nihil viles saluti, aut etiam noxias; illas verò sine quibus ad salutem animæ non proficimus, nequaquam sine sui germinis semine, & laboriosa cultura concipiunt, aut germinant; unde illos homines quibus talis cultura impenditur, agriculturam Dei vocat Apostolus. Est autem semen agriculturæ huius verbum Dei, imò non verbum, sed sensus, qui percipitur per verbum; vox autem sine sensu nihil constituit in corde, nec solum sensus verbi, sed omnis sensus, vel intellectus rectitudinis, quoniam mens humana sine per auditum, siue per lectionem, siue per rationem, siue quolibet alio modo concipit, semen est recte volendi. Nullus namque recte velle potest, quod prius corde non concipit; velle autem credere quod est credendum, est recte velle. Quod autem dicit Apostolus Fidem esse ex auditu, intelligendum est quod Fides est ex hoc quod concipit mens per auditum, neque ita ut sola conceptio mentis facit fidem in homine; sed quia fides nec potest esse sine conceptione. Addita namque rectitudine volendi, conceptionis per gratiam fit fides, quia credit quod audit; Et infra, Verum missio, prædicatio, auditus, intellectus nihil sunt, nisi velit voluntas quod mens intelligit, quod voluntas facere nequit nisi accepta rectitudine: Recte namque vult, cum vult quod debet. Ita quod mens ex auditu verbi concipit, est semen prædicantis, & rectitudo est incrementum quod dat Deus, sine quo neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Et iterum. Videmus in exemplis, quomodo verbum fit semen, cum audiunt quibus dicitur, Si volueritis, & audieritis me, intelligunt & cogitant, quod dicitur velle audire, hoc est obedire; Qui enim audit, & non obedit, dicitur non audire; sed obedire nequeunt nisi velint; velle autem obedire est recte velle: Recte verò velle nemo potest, nisi habeat rectitudinem voluntatis, quam nullus habet homo nisi per gratiam. Itaque quod dictum est, Si volueritis, &c. semen est, nequaquam per se aliquid fructum germinans sine adiectione rectitudinis. Ex quibus & potest patere, quod duplex est rectitudo voluntatis, habitualis, & actualis; scilicet habitus gratiæ, & actus inde procedens; quod & potest per exemplum congruum apparere. Prius natura est, habere aurem sanam quam sanè audire, & hæc causa illius non est contra; Auris autem spiritalis cordis humani, siue charitatis & gratiæ medicina sana esse non potest. Quare & noster Medicus salutaris surdum sanaturus, primo imposuit digitos suos in auriculas eius, quod gratiæ collationem significat, & secundo dixit ei *Euphata*, quod est Adaperire, & sic statim aperta sunt aures eius, sicut Marc. 7. recitatur: quod & congruè innuens post sermonem suum parabolicum de seminare, semine, &c. Matth. 13. statim adiunxit, Qui habet aures audiendi audiat, & similiter Luc. 8. Quare & Ioan. 8. dixit malis Iudeis, Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis quia ex Deo non estis. Qui, inquam, ex Deo est prius, verba Dei audit posterius, & supra, eodem, Quare loquelam meam non cognoscitis? quis non potestis audire sermonem meum. Super quod Chrysostomus, sicut allegatur in glossa, Primò ergo captanda est virtus quæ verbum diuinum exaudiat, quoniam quamdiu quis curatus non est in auditu proprio, à verbo, quod dicitur surdo, Aperiaris, auditu percipere nequit. Et infra 18. Omnis qui est ex veritate audit vocem meam, qui, inquam, est ex veritate prius, ex hoc audit vocem meam posterius, non è contra. Super quod, Augustinus super Ioan. parte secunda, serm. 61. sent. 115. totius, quod, inquit, ait; Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam, gratiam commendavit, quæ secundum propositum vocat, de quo propositio dicit Apostolus, Scimus, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt, propositum scilicet vocantis non vocatorum, quod alibi aperius ita positum est, Collabora Evangelio secundum virtutem Dei, saluos nos facientis, & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam. Nam si naturam cogitemus in qua creati sumus, cum omnes veritas creantur, quis non est ex veritate? sed non omnes sunt, quibus ut audiant veritatem, & credant ex ipsa veritate præstatur nullis proculdubio præcedentibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset

Effera,
Marc. 7.
Matth. 13.
Ioan. 8.
Luc. 8.

Chrysostom.

Augustinus.

A dixisset, Omnis qui audit vocem meam ex veritate est, ideo dictus ex veritate putaretur, qui obtemperat veritati. Non autem hoc ait, sed ait, Omnis qui est ex veritate audit vocem meam; ac per hoc non ideo est ex veritate quia eius audit vocem, sed ideo audit quia ex veritate est, id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum est. Vnde & 376^a propositio sententiarum Prosperi est excerpta: Hoc idem & planè testantur Autoritates Augustini de Fide ad Petrum 64. 1^a de Civitate Dei 6. Gregorius 11. moral. 3. Beda 2. super Lucam 4. sicut 38^a plenius recitant. Quod enim videtur innuere illud Lucæ 10. In quacunque domum intraveritis, Luc. 10. primùm dicite, Pax huic domui, & si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestra. Non igitur quia super illum requiescit pax illorum, ideo ille filius pacis efficitur, sed è contra. Vnde Augustinus de correptione & gratia 73. Non, inquit, dictum est super quem requiescit pax vestra, fiet filius pacis, sed si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum, seu super illam domum pax vestra. Iam ergo & antequam illi annuntiaretur hæc pax, filius pacis erat, seu ibi erat. Ex his autem evidenter cognoscitur, quod in illa sacra Scriptura, quam Pater magnoscificavit & misit in mundum, de qua nec iora vinum, aut apex vnicui præteribit, non est tur, otiosus ordo verborum, neque factorum, sed causis profundis & mysterijs plurimis totus plenus. Hoc idem potest & aliter sic ostendi, Prius natura est hominem recipere medicinam, quam ab infirmitate sanari; Non enim quia sanatur, ideo recipit medicinam, sed è contra; & prius natura est hominem esse sanum, quam facere opera sanitatis propter similem rationem. Sola autem gratia est languida: animæ medicina, sicut ex præmissis apparet, dicitque Augustinus de verbis Apostoli, serm. 13. Gratia medicina est; prius ergo natura est recipere gratiam quam sanari; & sic sanari, quam sana, sanitati sue opera exercere. Vnde Augustinus super illud Psalmi 31. Beati, quorum &c. Totum, inquit, gratiæ eius imputeatur, non meritis nostris; Beati, quorum remissa sunt iniquitates, & quorum recta sunt peccata: *Deus ergo* regar vulnera, noli ra; nam si tu regere volueris, erubescens medicus non curabit. Medicus regat, & curet, Emplastro enim regit, sub regimine medici sanatur vulnus, sub regimine vulnerati cælatur vulnus. Hinc etiam prioritatem gratiæ celestis ingratum, infirmis, & peccatoribus gratis datæ, ad dimissionem peccati, & operationem boni mysticè nobis insinuat Dominus Iesus Christus, dum surdum & mutum curando misit digitos suos in auriculas eius, & expuens tetigit linguam eius, & suspiciens in cælum ingemuit, & ait Euphata, quod est adaperire, & statim aperta sunt aures eius, & solum est vinculum linguæ, & loquebatur recte, sicut Marc. 7. recitatur; Ecce quod infirmo primò per manus impositionem infunditur gratia Spiritus Sancti, secundò per eam sanatur, & tertio sanatus opera sana facit. Hic autem mysticus intellectus potest per ipsum factum, & modum, ac ordinem faciendi attentis alijs similibus in Scriptura quamplurimis confirmari, quem & ratificant expositiones Sanctorum. Huic & consonat illud Matth. 12. Oblatus est ei demonium habentem cæcum & mutum, & curavit eum ita ut loqueretur, & videret. Primò curavit infirmum, secundò curatus opera sana facit. Vnde & Lucas, Cum, inquit, eiecisset demonium locutus est mutus Luc. 11. super quod Beda, sicut allegatur in Glossa, Demoniacus, inquit, iste apud Matthæum, non solum mutus, sed & cæcus fuisse narratur. Tria ergo signa simul in vno homine perpetrata sunt, Cæcus videtur, mutus loquitur, possessus à demone liberatur, quod quotidie completur in conversione credentium, ut expulso primò demone fidei lumen aspiciant, deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur, quod & pulcherrimè demonstratur in illa muliere quæ habebat spiritum infirmitatis 18. annis, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum aspicere, quam cum vidisset, Iesus vocavit ad se, & ait illi, Mulier dimissa es ab infirmitate tua, & imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabit Deum, sicut Luc. 13. recitatur. Quid autem est hæc mulier sic infirma, nisi anima peccatrix, vel humana natura, longo tempore, scilicet ter 6. annis, hoc est ante legem, sub lege, & tempore gratiæ cunctis annis, quia senatus est perfectus, ut patet 1. Arithmetica Boetii 22. gravi onere peccati depressa, nec potens per se sursum ad Deum respicere per adfectum; hæc autem non sentient, non rogantem, nec aliquod meritum præferentem vidit Iesus Salvator, qui non quaerens venit quaerere & saluum facere quod perierat; vidit, inquam, internam miserationis aspectu & vocavit ad se, gratuitam gratiam gratuite inspirando, sicque ipsam sanavit, ubi gratia operans lucidè indicator. Sed quia nec sic potest hæc mulier se erigere ad aliquod opus bonum, sine suo medico ipsam ulterius specialiter adiuvante, cooperante, imò & præoperante, ipsamque prius naturaliter erigente, imposuit illi manus ita primò, & confestim erecta est ad bene operandum; & glorificavit Deum secundò; quare & bene dicit, erecta est potius quam erexit se; Prius enim & potius per manum Dei erigitur, quam erigat semetipsam, ubi & gratia cooperans perspicuè demonstratur. Huic autem intellectui mystico consonant expositiones Sanctorum: Vnde & Augustinus de Verbis Domini

Augustinus.

Augustinus.

Dura

Mat. 12.

Luc. 11.

Beda.

Domini sermone 3. sic ait, Quid illa mulier decem & octo annos habens in infirmitate? sex diebus Deus perfecit opera sua, iter sem decem & octo faciunt arbore scilicet hoc decem & octo anni in illa muliere scilicet genus humanum ante legem, sub lege, & sub gratia curua erat, sursum aspicere non poterat, quia sursum corda sine causa audiebat, sed crexit eam Dominus. Est ergo spes, sed filius, quousque veniat dies iudicii, multum sibi dat homo, & quid est homo iustus homo, magni aliquid est homo, sed cum iustus homo gratia Dei est iustus homo, nam quid est homo nisi quod memores eius? Quod & patenter ostenditur in curatione paralytici, cui Saluator primus dixit, Homo, remittuntur tibi peccata tua, & secundo Surge, tolle grabatum tuum, & vade, sicut Evangelica prodit historia Luc. 5. quod & multis alijs Evangelicis miraculis curatius istis similibus potest similiter demonstrari. Hoc idem & alia quam plures Auctoritates Catholice iucide manifestant. Dicit siquidem Dominus per Esaiam 43. Non me invocasti Iacob, nec laborasti in me Israel, non obulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me. Non te servare feci in oblatione, nec laborem tibi prae- bui in thure, non emisti mihi argento calamentum, & adipe victimarum tuarum non inebriasti me: Veruntamen servare me fecisti in peccatis tuis, prae buisti mihi laborem in iniquitatibus tuis; Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Reduc me in memoriam, & iudicemur simul: narra, si quid habes, ut iustificeris; Ego inquit sum qui deleo iniquitates tuas propter me, id est, propter me misericordiam meam gratis, non propter merita tua priora. Quare & subdit, Reduc in memoriam, & iudicemur simul, narra siquid habes, ut iustificeris, quasi dicat, nihil habes quo iustificationem merearis, vel secundum translationem septuaginta, Dic tu prior iniquitates tuas ut iustificeris, & tunc ironice loquitur; Et tantum valet, quasi dicat manifeste nihil potes dicere. Quid autem iustificationem habuisti, nisi iniquitates, quibus iustificationem nullatenus meruisti: Quamobrem & dicit Apostolus iustificati gratis per gratiam ipsius, ad Rom. 3. Super quod Glossa, & est principaliter Augustini de Spiritu & littera 8. iustificati sunt gratis, id est, sine meritis praecedentibus, & hoc per gratiam ipsius, id est, per gratuita dona. Gratia quippe Dei, donum Dei est; Donum autem maximum ipse Spiritus Sanctus est; Non ergo iustificati sunt per legem, non per propriam voluntatem, sed per gratiam Christi; non quod sine nostra voluntate fiat, sed voluntas nostra infirma ostenditur per legem, ut sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem non constituta sub lege, nec indigens lege. Ipsa igitur est gratia qua iustificatur impius, id est sit iustus qui prius erat impius, & ideo percipiendi huius gratiae merita nulla praecedunt, quia meritis impii non gratia sed poena debetur. Nec ista esset gratia, si non daretur gratuita; datur autem gratuita, quia nihil boni ante feceramus unde hoc mereremur, quia nihil praecesserat in nostris meritis nisi vade damnari deberemus. Non igitur invenit merita bonorum, sed merita suppliciorum. Ergo iustificati sunt gratis, quia nihil operati erant per gratiam ipsius. Qui & de Spiritu & littera 20. Cum dicat, inquit, Apostolus gratis iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihil aliud vult intelligi in eo quod dicit gratis, nisi quia iustificatione opera non procedunt. Aperte quippe alibi ait, Si gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Idem ad Tit. 3. Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus sancti, quae effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius haeredes simus secundum spem vitae aeternae. Idem ad Rom. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Vbi est ergo gloria tua? exclusa est; per quam legem factorum? non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem sine operibus legis. Sed dicit forsitan aliquis hoc debere intelligi de operibus legalibus sacramentalibus, & ceremonialibus, quae in lege veteri fuerant usitata, non autem de operibus moralibus decalogi, quae utraque lex admittit. Alium tamen intellectum processit illius epistolae vna cum alijs manifestat evidenter, ostendens Apostolum velle loqui etiam de operibus decalogi supradictis. Intendit enim Apostolus, sicut processit epistolae, & expositiones Catholicae contestantur redarguere Iudaeos & Graecos, ac omnes Gentiles conuersos ad iustitiam fidei Christianae mutuo altercantes, & se super se mutuo extollentes; Iudaeos quidem dicentes se istam iustitiam meruisse per observantiam, & opera legis suae, ipsi Gentilibus nihil merentibus, sed offendentibus graviter idola adorando; Graecos vero & Gentiles e contrario asserentes, se ex simplici ignorantia idola coluisse, ipsamque fidem Christi per Apostolos predicatam statim cum gaudio recepisse, Iudaeos autem habentes Legem & Prophetas tanto gravius deliquisse, occidendo Christum testificatum a Lege & Prophetis, cuiusque Apostolos contemnendo. Sed quomodo contradiceret verè Iudaeis dicendo; Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, nisi intelligeret universali ter quod ex nullis operibus,

A peribus, nec ex villo opere legis iustificabitur vlla caro, sacramentalibus, ceremonialibus, vel moralibus quibuscunque, sed per legem fidei Christianae; fidei, inquam, non mortuae, aut informis seu nude; sed per gratiam & claritatem vitae, formatae atque vestitae. Quod & verba Apostoli indicant evidenter. Cum enim praemittit Ex operibus Legis non iustificabitur omnis caro coram illo, immediate subiungit; Per Legem enim cognitio peccati; quod infra 7. clarius exponendo; Peccatum, inquit, non cognovi nisi per Legem; Nam concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret; Non concupisces. Sed quare & qualis est Lex quae concupiscere prohibet? Nonne Decalogi & moralis? Quare & supra eodem; Seruiamus, inquit, in novitate spiritus, & non in vetustate litterae, quia & sicut ipsemet dicitur; Littera occidit, spiritus autem vivificat, 2. ad Corinth. 3. quod intelligitur ad litteram, non de intellectu veteris Testamenti in sacramentalibus, & ceremonialibus secundum superficiem litterae, & spirituali ac mystico intellectu, sed de decem Mandatis Decalogi moralibus in tabulis lapideis Moysi traditis, & per Moysen populo promulgatis. Quare & immediate subiungit, quod si ministratio mortis deformata lapidibus fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vulgus quae evacuatur, quomodo magis ministratio spiritus est in gloria? Quod ergo apud Apostolum est, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, sed per legem fidei, hoc est littera occidit; Spiritus autem vivificat, scilicet, gratia Spiritus Sancti, quae non est ex operibus secundum litteram legis factis; Nam secundum eundem 1. ad Cor. 12. Spiritus S. dividit singulis prout vult; prout vult, inquam, liberaliter & gratis non prout debet, ex meritis alicuius. Hunc autem intellectum Apostoli ex Auctoritatibus recitat, alijque similibus docet diligentissime Augustinus de spiritu & littera quasi per totum, ipsumque probat per verba Apostoli sicut supra, licet multis ibi capitulis clare pateret. Vbi & cap. 12. post magnam scripturam hanc concludit; His ergo consideratis, colligimus non iustificari hominem praeter bonam vitam nisi per fidem Iesu Christi, hoc est non lege operum sed fidei, non littera sed spiritu, non factorum meritis, sed gratuita gratia; Et infra vicesimo quarto, Lex, inquit, fidei charitas est consecrata in corde atque diffusa per caritatem sperantibus in eo, ut anima sanata non timore poenae, sed amore iustitiae operetur bonum. Qui & super Psalmum tricesimum primum tractatu primo, eundem intellectum, eandemque sententiam clare docet, vnde sic exorditur sermonem, Psalmus gratia Dei & iustificationis nostrae, nullis praecedentibus meritis nostris, sed praecedente nos misericordia Domini Dei nostri commendatus maxime ore Apostolico, a nostra tenuitate susceptus, est tractandus; Psalmus, inquam, ore Apostolico commendatus ad Rom. 4. vbi Apostolus materiam istam tractat. Ibi namque sic ait; Quid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto ferti iustitiam sine operibus; Beati, quorum, &c. Glossa accepto, id est, acceptabiliter, id est, gratis fert, quasi in potentia accedere infert iustitiam, id est, remissionem peccatorum, & opera bona; & sic sine operibus praecedentibus. August. quoque super Psalmum praedictum, vbi prius; Nulla, inquit, opera debemus praeponeere fidei, id est, videntes quicquid dicatur bene operari ea; Ipsa enim opera quae dicuntur ante fidem, hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videatur esse, ut magne vires, & cursus celerissimus praeter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem; vbi fides non erat, bonum opus non erat; bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigat; non vult attendas quod homo faciat, sed quid, cum facit, aspiciat, quod laetetur optimae gubernationis dirigat. Et loquitur ibi de fide non mortua, aut informi, sed charitate formata, secundum illud Apostoli ad Gal. 5. Fides quae per charitatem operatur, sicut & diffusius eius processum ostendit. Quare & dicit; Fides assumpta spe, & delectione incipit bene operari. Vbi & August. sic quare; Quomodo iustificatur homo per fidem, sine operibus respondet ipse Apostolus; Propterea hoc tibi dixi, O homo, ne quasi de operibus tuis presumere videaris, & merito operum tuorum acceperis hanc gratiam. Noli ergo presumere de operibus ante fidem noveris, quia te peccatorem fides invenit; & si te fides data iustum fecit, impius invenit quem faceret iustum. Credentes, inquit, in eum qui iustificat impium, deputat fides eius ad iustitiam; Si iustificatur impius, ex impio iustus fit; si ex impio iustus fit, quae sunt opera impiorum? iactat etiam impius opera sua, & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, non uxorem alienam concupisco, & similia; haec omnia dicat, quare o utrum pius sit an impius? impius es, & nulla sunt opera tua, sed crede in eum qui iustificat impium, ut possis & opera tua esse opera bona. Nam nec bona illa appellaverim quae ad non de radice bona procedunt. Et infra; Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua & inveniuntur opera mala; si quod debetur tibi operibus; Deus redderet, vique damnet; stipendium enim peccati mors. Malis operibus quid debetur nisi damnatio? bonis quidem quid debetur? merces regnum coelorum; ut autem in malis operibus inveniatur es; si redda-

reddatur tibi quod debetur, pugnandum est. Quid ergo sit, non tibi Deus reddit debitam poenam, sed donat indebitam gratiam; debet tibi vindictam, dat indulgentiam. Incipis ergo esse in fide per indulgentiam. Iam fides illa assumpta spe, & dilectione incipit bene sperari. Quapropter & glossa super illud ad Rom. 3. superius allegatum, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis, sic ait, Nos Apostoli arbitramur hominem quemcumque etiam gentilem iustificari per fidem sine operibus legis carnalibus; id est, sine circumcissione & neomenijs, aut veneratione Sabbathi; vel sine operibus legis quibuslibet etiam moralibus; sed hoc intelligendum est de operibus præcedentibus fidem, non sequentibus, sine quibus inanis est fides, ut Iacobus ait, Fides sine operibus mortua est, & ipse Paulus ait, Si habuerō omnem fidem, charitatem autem non habuerō, nihil sumi. Bene igitur Apostolus fidem prædicans Gentibus, ut ostenderet, non merito bonorum operum perueniri ad fidem, sed fidem sequi bona opera, dicit, Homines iustificari per fidem sine operibus legis; non quia credens, post per dilectionem debet operari, ut & Abraham voluit filium iurare; Sequitur enim opera iustificatum, non præcedunt iustificandum, sed sola fide sine operibus præcedentibus fit homo iustus. Hoc idem videtur Propheta innuere, cum sic ait, Retribue seruo tuo, iustifica me & custodiam sermones tuos Psalm. 118. Super quod Augustinus, Si bona, inquit, pro bonis tibi postulat retribui, iam custodierat verba Dei. Non autem dixit, Retribue seruo tuo quia custodiui verba tua, tanquam mercedem bonam pro bono obedientie flagitaret, sed dixit, Retribue seruo tuo, viam & custodiam verba tua: quid est aliud quam dicere, mortuus es, custodire non posse, infideles vique, de quibus dicitur, Sine mortuis sepelire mortuos suos. Quapropter si mortuos intelligimus in hederes, viues autem fideles, quoniam iustus ex fide viuit, nec possunt custodiri verba Dei, nisi per fidem, quæ per dilectionem operatur, hanc tibi poscit, qui dicit, Retribue seruo tuo, viam & custodiam verba tua: & quoniam ante fidem, non homini debetur nisi mala pro malis; retribuit autem Deus per indebitam gratiam bona pro malis hanc retributionem rogat, qui dicit, Retribue seruo tuo, viam & custodiam verba tua: Quatuor enim retributiones sunt; Aut mala pro malis retribuantur, sicut Deus igitur æternum retribuitur est impijs; aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retribuitur est iustis; aut bona pro malis sicut Christus per gratiam iustificat impijs; aut mala pro bonis, sicut Iudas per malitiam persecutus est Christum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iustitiam, ut retribuantur bona pro malis, quarum Deus nescit; Nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tertio loco posuit, primitus est necessaria. Nisi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo essent quibus retribueret bona pro bonis: Vide illum Saulum postea Paulum, Non ex operibus, inquit, iusticie quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit; Et iterum, Consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino ut essem fidelis; hoc est ut viuerem, quia iustus ex fide viuit: Mortuus ergo erat per suam iniustitiam, antequam viueret per Dei gratiam. Retribuit ergo illi Deus bonum pro malo, hoc est vitam pro morte, talem scilicet retributionem, qualis hic poscit, Retribue seruo tuo, viam; Sed iste qui iam orat & dicit, Retribue seruo tuo, viam; si penitus iam esset mortuus, non oraret, sed ab illo accepit iniquum bonæ concupiscentiæ, à quo vitam poscit obedientiæ. Habebant enim aliquam fidem, qui dicebant, Domine, auge nobis fidem: Ille verò & incredulitatem suam confitebatur, nec fidem diffitebatur; qui cum esset interrogatus, si crederet, ait; Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Iam vique viuere incipiens postulat vitam, qui credens orat obedientiam, non pro ea seruata præmium, sed ut seruetur, auxilium: vitam quippe crescente viuificat, per omnem diem, qui renouatur de die in diem. Item Iob 33. Respiciet homines, & dicit, Peccauit, inquam, primò gratiæ miserationis aspectu, gratiæ gratiam inspirando, & homo peccator secundò per gratiam compunctus dicit; Peccauit, id est, permittit de peccatis. Quare & Gregorius 24. Moral. illud verbum exponens, Se, inquit, peccatorem esse non cognosceret, si iustitiam non haberet. Nemo quippe tortitudinem suam, nisi cum rectus esse coeperit, deprehendit; Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest videre quod est qui verò peccatorem se intelligit, iam ex parte aliqua esse iustus inchoauit, atque id quod non iustus fecerat, ex eo, quod est iustus accusat, qua accusatione sua Deo inhætere incipiat, dum rectum contra se iudicium proterens, hoc in se, quod illi sentit displicere condemnat. Recepta ergo iustitia sua, dicit homo iste, Peccauit; & notandum quod præmittitur, Respiciet homines, & deinde subiungitur, & dicit; Peccauit. Quare & infra eo. Dominus dixit Iob; Interrogabo te, & indica mihi, si habes brachium sicut Deus, & voce limili tonas, respiciens omnem arrogantem humilia, respice cunctos super-

A hos & confunde eos, &c. & ego consiliabor, quod saluare te possit dextra tua, quasi diceret, hæc non potest homo, sed Deus. Super quod Gregorius 32. Moral. Respicies, & ac si dicat, ut ego; Duobus autem modis à Domino peccator vniuersus quisque respicitur, cum aut à peccato conuertitur, aut ex peccato punitur: De respectu enim conuersionis dicitur, quia respicit Dominus Petrum, & recordatus Petrus fletit amare; de respectu rursus vitionis dicitur, Valens Dominus super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum: Vniuersi autem modis in humilitate arrogans stercitur, quia aut pernitendo cognoscit culpam, aut pereundo percipit poenam. Et infra super illud, Et ego consiliabor, &c. ac si aperte diceret, Si potes hæc facere, quæ protuli tibi & non mihi de puto bona omnia quæ fecisti, si verò non potes, liquet quod à reatu nequitia tua te non vales virtute liberare. Ecce diuina voce ad beatum Iob dicitur, quod sua virtute non saluetur, & tamen nonnulli hominum, qui ab huius viri viribus longe sunt, despecto Dei adiutorio, sua se fortitudine saluari posse confidunt, pro quibus quid deprecari aliud debemus, nisi ut si iam dona bonorum operum perceperunt, hoc quoque donum accipiant; ut à quo hæc acceperunt, discant. Huic etiam consonat illud Abacuc 3. Aspexit, & dissoluit Gentes, & contriti sunt montes sæculi. Similem quoque sententiam videtur docere Propheta cum dicit, Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant; Psalm. 103. Tunc liquidem terra tremuit, & montes fumigant, quando peccator frigidus, & siccus, elatus & durus, respectu Dei compunctus feruentem imbrem summanum lachrymarum emittit. Porro iuxta ista & alia loca Scripturæ, videtur Deum Soli, & Dei respectum Solis radio comparari: Sicut enim Sol, solarisq; radius est lucidus & calidus effectiue, sic & Deus diuiniq; respectus. Ipse enim est Sol intelligentia illuminans intellectum, ipse est Sol iusticia inflammans effectum, dirigensque effectum. Huius autem Solis radius, seu respectus in mentem incidens peccatoris, ignoscitur tenebras effugat, & innumum multitudinem peccatorum, ac infinitas circumstantias horridas manifestat, sicut & Solis alterius radius inspicit multitudinem atomorum, qui radius seu respectus à peccatore in Deum erigit oculos peccatoris, ipsumque attrahit, & conuertit, ut respiciat illum Solem clarissimum à quo melius auresus, in oculis tamen eius tot & tam sordida perpetravit; sicque respectus iste, seu radius præter nubem peccati horridam & condensam, fulgorem Solis atque calorem priuatiorem, fulgura, & contrita terribilia diuinæ offensionis & comminationis iacular, & producit; sicque spiritu compunctionis & timoris infra terram peccatricem conceptio efficitur terrez tremor, qui & per os peccatoris, quasi per quandam meatum terrez exire festinans in confessionem erumpit, & sic tandem nubes ista peccati dissoluitur in pluuia lachrymarum; omnium sordium purgatiua, & super niuem dealbatam animæ peccatricis. Hæc autem pluuia celestis virtute recepta terram peccatoris maledictam arentem & sterilem compluendo sanctificat, irrigat, & fecundat, quam nec sic completam deserit radius diuini respectus, sed fouet & reouet, miris modis fructificare facit, ad maturitatem perducit, ipsamque tandem mirabiliter alterat in celum attrahit & adducit: Fovet post tempestatem huiusmodi & pluuia lachrymarum serenitatem conscientie, & consolationem multiplicem infundendo; quod quædam anima deuota experiens, Post tempestatem, inquit, tranquillam facis, & post lachrymationem & solum exultationem infundis: Refouet exhalando vaporem suauem meditationis, redamationis, & orationis celestis & sinceræ; unde & quandoque remittitur abundans pluuia lachrymarum, ut sic fiat inuivmodi pluuie generatio circularis; quandoque verò ros coelestis dulcoris cibans & inebrians dulciter gustatores, hic Maana, hic aqua refecutionis, hic ebrietas domus Dei. Per hunc radii seu respectum gelida resoluuntur, utola & lubrica relinquantur, marida reuiscunt, & mortua reuiuiscunt. Hic radius fructiferam terram facit gratiam inspirando, matrem bonorum operum & nutriticem; quæ & ad maturitatem perducit perseuerantiam tribuendo, quæ & deinde hanc terram virtute celestis mirabiliter alteratam, vacuatam gravitate grossitieque terrestri, in celestemque naturam mutatam, velut concham celesti rore repletam, in celum attrahit, eleuat, & adducit. Cum ergo Dei respectus sit tanta efficacia, & virtutis non mirum si Ecclesia Dei toties dum afflatur, totiesque impleret: Hæc autem breuiter moralizasse sufficiat. Præmissis quoque concordat illa historia Evangelica Luc. 22. de peccato Petri respectu Domini, & sicut Petri amaro, Conuersus, inquit, Dominus respexit Petrum; & recordatus est Petrus &c. & egressus foras sicut amare. Notandum est ordo verborum; Conuersus, inquit, Dominus respexit Petrum: Ecce quod Dominus miserendo prius conuertit se ad peccatorem, quam peccator ad eum: Ecce quod prius respicit peccatorem gratiam gratuatam inspirando, quam peccator poeniteat de peccatis. Super quod Beda, sicut allegatur in Glossa; Respiciet, inquit, eius, miseri est, quia non solum cum agitur poenitentia, verum etiam agatur Dei

Luc. 22.

Beda.

misericordia

Augustinus misericordia necessaria est. Super quod etiam Augustinus de consensu Evangelistarum, sicut A
ibi similiter allegatur; Mihi, inquit, videatur illa respectio diuinitus facta, & sicut dictum
est, respice & exaudi me, & conuertere Domine libera animam meam, ita dictum arbitror,
Conuersus Dominus respexit Petrum. Idem Hypognost. 50. Si peccator dicit voluntate sua
presumat mundari, non potest, imò nec ex corde compungitur, qui Petrum, nisi Dominus
respexisset, nunquam poenitentia motus amare fecisset. Poenitentia ergo res optima & per-
fecta, quæ omnes defectus reuocat ad perfectum, sed omne datum optimum, Iacobus inquit
Apostolus, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminis. Beatus
quoque Ambrosius libro nono super Lucam, Augustinus. I. contra Pelagium & Coelestium
de gratia Christi, & de peccato originali recitante, sic ait, Bonæ lacrymæ quæ culpam laniant;
Denique quos Iesus respicit, plorant. Negauit primò Petrus, & non fleuit, quia non respex-
erat Dominus; negauit secundò, non fleuit, quia adhuc non respexerat Dominus; negauit &
tertio, respexit Iesus, & ille amarissime fleuit. Legant isti Euangelium, & videant Dominum B
Iesum tunc intus fuisse cum à Sacerdotum principibus audiretur, Apostolum vero Petrum
foris & deorsum in atrio cum seruis ad forum nunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissi-
ma & concordissima Euangelistarum narratione monstratur. Vnde non potest dici, quod
corporalibus oculis cum Dominus visibiliter admonendo respexerit, & ideo quod ibi scrip-
tum est, Respexit eum Dominus, intus actum est in mente, actum est in voluntate, miseri-
cordia Domini latenter subuenit, cor tetigit, memoriam reuocauit, interiore gratia sua visi-
tavit Petrum, interioris hominis vsque ad exteriores lacrymas mouit, & produxit affectum.
Isidorus. Dicitque Isidorus 2. de summo bono 12. Quisquis peccatorum memoria compungitur ad
lamenta, tunc Dei visitari se facit presentia: Nam tunc Petrus fleuit, quando in eum Chris-
tus aspexit; vnde & in Psalmis, Respexit & commota est, & contemnit terra; gressus Dei
sunt in corde hominis interioris, quando bona desideria surgunt ut calcantur mala. Patet igitur
quod misericordia Dei & gratia poenitentiam antecedit, sicut causa efficiens suum effe- C
ctum. Quare & Ier. 31. in persona peccatoris conuersi, Postquam, inquit, conuertisti me,
egi poenitentiam. Glossa super postquam, non ante, non per me. Et postquam ostendisti mihi,
percussisti femur meum, conuersus sum & erubui: Glossa, postquam, non ante non per me.
Item Thren. vii. Conuertere nos, Domine, ad te, & conuertemur; Glossa Conuertere nos per
gratiam, & conuertemur quantum in nobis est arbitrio liberaus. Vnde, gratia Dei sum id
quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit. Gratia enim vocantis præcedit & excitat liber-
tatem voluntatis; Nostrum est id quod decidimus, Dei quod resurgimus, Homines enim caro
sunt, spiritus vadens & non rediens: Non est enim volentis, neque currentis, sed misentis
Dei; Notandum tamen quod gratia Dei non conuertitur, nisi & nostra voluntate conuer-
tatur. Nonne & hoc idem ostendebat Dominus Moysi, Exod. 33. quando dixit, Miserebor cui
volueris, & clemens ero in quem mihi placuit; non dicit, miserebor & clemens ero qui hoc
meruerit poenitendo, sed cui gratis volueris, & cui placuerit mihi gratis. Quam expositio. D
nem autorizans Apostolus ad Rom. 9. disputando de gratia & gratuita Dei voluntate, Moysi,
inquit, dicit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cuius miserebor. Igitur
non volentis; neque currentis, sed misentis est Dei. Et infra, Ergo cuius vult miserebitur, & quæ
vult indurat. Nonne & hoc testatur dominus Hoseæ vii. cum sic dicit, Sanabo contritiones
eorum, diligam eos spontaneè; Glossa, sola misericordia, quia ipse prior dilexit nos. Nonne &
hoc est quod dicit Dominus populo peccatrici Esa. 52. Gratis vendidisti eis & sine argento
redimemini; Glossa, sine argento, nullo merito vestro, sed gratuito Dei beneficio. Et quid ali-
ud sensit Propheta dicens Deo, Pro nihilo saluos facies eos, Psal. 51. pro nihilo, pro nullo
scilicet merito præcedente, sed gratia tua sola? Vnde August. illud exponens, Nullis, inquit,
eorum meritis præcedentibus saluos facies eos; Qui prius sui blasphemus, inquit, & persecu-
tor, & iniuriolosus, sed misericordiam consecutus sum. Accipiebat literas à Sacerdotibus, ut v-
bicum; inueniret Christianos, alligaret & adduceret. Nulla ergo huius bona merita præcef-
ferant, imò talia præcefferant, de quibus damnaretur, nisi boni attulit, & saluos factus est.
Pro nihilo saluos facies eos; non afferent hircos, arietes, tauras, non dona & ornamenta af-
ferrent templo tuo; non aliquid de conscientia bona libaminis superfundunt, totum in illis te-
trum, totum asperum, totum detestandum, & cum ad te illi nihil afferant vnde saluentur, pro
nihil saluos facies eos, id est, gratis data gratia. Qui & de gratia lib. xii. cap. 49. Per Spiritum
Sanctum, inquit, operatur in cordibus electorum bona, qui operatur est, ut ipsa corda essent
ex melibus bona. Et sequitur 50. Suspiciuntur homines qualibet merita bona quæ putant præce-
dere, ut iustificentur per Dei gratiam, non intelligentes, cum hoc dicant, nihil aliud quam
negare se gratiam. Quid aliud est quod veritas ipsa dicit; Nemo potest venire ad me, nisi
Pater

A Pater, qui misit me, traxerit illum, Iohan. 6. Secundum istos tamen peccator primò meritorie
poenitendo, potius traheret ad se Patrem & Filium quam e contra. Quid aliud intellexit Apo-
stolus, quando dixit; Ignoras quoniam benignitas Dei te ad poenitentiam adducit? ad Rom. 2.
2. Benignitas ergo Dei poenitentiam antecedit, efficit, & producit. Et 2. ad Tim. 2. Ne quan-
do derisus Deus poenitentiam. Dat ergo Deus poenitentiam per gratiam præcedentem. Quare
& Augustinus pertractans, 5. contra Iulianum 5. Nullum, inquit, eligit dignum, sed eligen-
do efficit dignum; nullum tamen punit indignum. Ait, inquis, Apostolus; Bonitas Dei ad
poenitentiam te adducit; verum esse constat, sed quem prædestinauit, adducit, quamuis ipse
secundum duritiam suam, & cor impenitens, quantum ad ipsum ardet, thesaurizat sibi iram
in diem iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Quan-
tamlibet enim præberet patientiam, nisi ipse dederit, quis aget poenitentiam? An obliuis es,
quod idem ipse. Doctor ait; Ne forte derisus Deus poenitentiam ad cognoscendam verita-
tem, & respiciant à Diaboli laqueis; sed iudicia eius sicut multa abyssus. Qui & de vera, &
de falsa poenitentia, 16. Cum, inquit, opus sit non hominis, sed Dei fructifera poenitentia, in-
spirare eam potest quodcumque sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos dam-
nare potest ex iustitia. Quod & Glossa super illud ad Timotheum superius allegatum pla-
nissime contestatur. Quare, & in fine libri sancti Prosperi, pro Prædicatoribus gratia Dei
contra librum Calsiani, ubi recitantur 13. capitula excerpta de gestis habitis contra Pelagium
hæreticum & alijs eius libellis in Palatina Synodo condemnata, vitium asserbat, quod
poenitentia non detur secundum gratiam & misericordiam Dei, sed secundum meritum & la-
borem eorum, qui per poenitentiam digni fuerint misericordia. Vbi & consequenter inter 13
sanctiones illas 13. hæreses destruens 13. ita dicit; Ut faciat secundum misericordiam &
gratiam Dei veniam poenitentibus dari, non secundum meritum eorum, quandoquidem &
ipsa poenitentia donum Dei dixit Apostolus, ubi ait de quibusdam; Ne forte derisus Deus
poenitentiam. Ex his autem patet correptio totius opinionis Pelagii generaliter & spe-
cialiter primæ partis: Nunc autem contra duas partes residuas, primò generaliter proce-
dendum.
Asserunt enim ambæ remissionem peccati & iustificationem iniusti præcedere gratiam tem-
pore vel natura. Sed secundum quod potest haberi ex vicesimo sexto huius, & secundum om-
nes Philosophicos & Theologicos tractatores, malum seu ipsa malitia & peccatum, malitia
que peccati non est aliquid positivum; sed tantummodo priuativum. Nulla autem priuatio
pellitur a subiecto, nisi per positionem habitus in subiecto, & hoc naturaliter præcedentem.
Inductio namque & positio habitus est causa expulsiōis & remouēis priuationis oppositæ.
Non enim potest priuatio aliquo modo tolli, nisi per positionem habitus repugnantis manen-
te subiecto susceptibili utriusque. Nam quomodo tollitur mors nisi per vitam, cæcitas nisi
per visum, tenebræ nisi per lumen, nuditas nisi per vestem, aut quomodo nescientia nisi per
scientiam auferetur? Quomodo ergo tollitur malitia priuatiua, nisi per positionem habitus
bonitatis causaliter, & ideo naturaliter præcedentem. Sola autem charitas seu gratia est hu-
iusmodi habitus bonitatis, ipsumque post peccatum mortale restituens, & conseruans, sicut ex
præmissis apparet. Peccatum etiam est im-munditia, & priuatio munditiæ debet; quare non
potest tolli nisi per positionem habitus munditiæ, charitatis. & gratia præcedentem: Non
enim potest tolli per actum poenitentia sine huiusmodi habitu, quia actus poenitentia nequa-
quam per se ei repugnat, & quia tunc cessante actu, rediret immunditia peccatorum. Quare
& Dominus, Ezech. 36. ordinem istum mundationis insinuat; Effundam, inquit, super
vos aquam mundam & mundabimini, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum po-
nam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra. Glossa; Nota quod cor no-
uum, & spiritum nouum dat post effusionem aquæ. Eundem quoque ordinem mundatio-
nis peccati per ignem lapideum, seu per ignem, quo claritas figuratur, exprimens Elias;
E Volauit, inquit, ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, ubi Septuaginta ha-
bent Carbunculus, quem forcipe tulerat de Altari, & tetigit os meum, & dixit; Ecce
tetigi hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. Elias capi-
tulo sexto. Super quod Glossa dicit; Quod ille vnus sic volans est Christus à Patre
missus, qui solus dimittit peccata, quæ dimittit tota Trinitas; & quod ille calculus seu
Carbunculus, est charitas, dicitque; Quod illud Altare est Altare, quod Iohannes
vidit in Apocalypsi, quod plenum calculus ignis est, quibus possunt peccata purgari.
Et nota ordinem euidenter expressum; Tetigi, inquit, hoc, scilicet charitate labia tua,
scilicet prius secundum naturam, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mun-
dabitur posterius, scilicet secundum naturam, quare & dicit congruè; Auferetur.
Peccatum.

digear. Idem secundo. Cur Deus homo decimo sexto. Mirabilis inquit, Deus restauravit humanam naturam, quam *in infirmitate* (Aequaliter enim utrunque Deo facile est) sed homo antequam esset, non peccavit, ut fieri non deberet; postquam vero factus est, peccando meruit, ut quod & *quod* factus erat, perderet; tanto ergo mirabilior Deus illi restituit quam infirmus, quanto hoc de peccatore contra meritum, illud non de peccatore, nec contra meritum fecit. Chrysostomus quoque sicut allegatur in Glossa super illud Luc. 5. Quid est facilius dicere, dimitte tibi peccata tua, an dicere, surge & ambula? Palam, inquit, est quia consolidare corpus facilius est; quanto namque nobilior est anima corpore, tanto est excellentior absolutio criminum. Verum quia illud non creditis, eo quod lateat, adiciam quod minus est, apertius tamen, quatenus quod est magis occultum per hoc *occurritur*. Quibus & concorditer Augustinus super illud Psalmi 9. Narrabo omnia mirabilia tua; Narrat, inquit, omnia mirabilia Dei, quæ non solum in corporibus palam, sed in animis invisibiliter quidem, sed longe sublimius, & excellentius fieri videt. Nam terreni homines, & oculis dedit magis mirantur resurrexisse in corpore Lazarum mortuum, quam resurrexisse in anima persecutorem Paulum. Dicit quoque propheta loquens ad Deum. Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt? & confitebuntur tibi. Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? Nunquid cognoscantur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra oblivionis? Psal. 87. Quid autem hæc aliud significare videntur, nisi quod solus Deus facit mirabilia spiritualiter, mortuos & sepultos, perditos & oblitos sua præsentente gratia suscitando; Vnde Augustinus primum horum versuum exponendo Medici, inquit, Ecclesiastici, quamvis non de suo curent, quia nec Medici corporis curant de suo, tamen quantumlibet per fidele ministerium opulentur saluti, vigiles curare possunt, non mortuos excitare de quibus dictum est. Nunquid mortuis facies mirabilia? Nimis enim occulta Dei gratia est, qua hominum mentes quodammodo reuiviscunt, ut possint à quibuslibet eius ministris præcepta sanitatis audire; quam gratiam commendat in Evangelio dicens. Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum, & paulo post. Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Supra dixerat, Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt, & tanquam huius rei causam exponens, Propterea, inquit, dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit datum à Patre meo, ut ostenderet etiam ipsam fidem, qua credit, & ex morte sui cordis anima reuiviscit, dari nobis à Deo. Quantumlibet ergo ex ipsa, excellentes verbi prædicatores, & veritatis etiam per miracula suasores tanquam magni medici agant cum hominibus, si mortui sunt, & tua gratia non reuixerunt; Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici resuscitantur, & hi quos exsuscitantur, confitebuntur tibi? hæc enim confessio indicat viuos. Nam sicut alibi scriptum est, A mortuo velut qui non sit, perit confessio; qui & ad eandem sententiam sequentes versus exponit, super tertium ita dicens. Nec medici impios suscitabunt ut confiteantur tibi in quibus occulta tua gratia non operatur, qua trahantur ut credant, quia nemo venit ad me, nisi quem tu attraxeris. Petrus in super 4. Scit. dist. 18. dicit quod purgationem animarum à macula peccati, solus Deus facit, qui solus suscitavit animam & illuminavit, quod Sacerdotes nequeunt qui tamen sunt Medici animarum. Vnde Propheta, Nunquid Medici suscitabunt & confitebuntur tibi? Item Ecclesiastici decimo septimo. A mortuo, quasi nihil, perit confessio, vel secundum aliam translationem, A mortuo velut qui non sit, perit confessio. Qui ergo confitetur peccatum, non quia confitetur, est viuos. Non enim potest mortuus, facere opus vite, sed prius saltem natura est viuos, & ideo efficit opus vite. Istam quoque sententiam roborat expositio Sancti Augustini superius allegata. Qui & de verbis Domini Sermone octavo, Confitentur, inquit, siue laudantes Deum, siue accusantes nos ipsos. Pia est veritas confessio, siue cum te reprehendis qui non es sine peccato, siue cum illum laudas qui non potest habere peccatum. Si autem bene cogitemus, reprehensio tua laus ipsius est. Quare, enim iam confiteris in accusatione peccati tui, in accusatione tui ipsius, quare confiteris nisi quia ex mortuo factus es viuos. Scriptura, quippe ait, A mortuo quasi qui non sit, perit confessio. Si perit à mortuo confessio, qui confitetur, viuos. Et si peccatum confitetur, utique à morte reuixit. Si peccati confessor reuixit à morte, quis eum suscitavit? Nullus mortuus est sui ipsius suscitator, quis eum suscitavit? Nisi qui remotò lapide clamavit, dicens, Lazare prodi foras. Quid est, quem foras prodire, nisi quod occultum erat, foras prodere? qui confitetur, foras prodit. Foras prodire non posset nisi viueret, vivere non posset nisi Deo vocatio esset. Dicit quoque Bernardus De gratia & libero arbitrio 23. Ait Apostolus, Quid habes quod non accepisti? creatus, sanatus, saluatus, quid horum tibi ex te O homo? quid horum non impossibile libero arbitrio, nec creati, qui non

A non eras, nec iustificare peccatorem nec mortuus poteras teipsum resuscitare, ut cetera prætermittam bona, quæ salutandis necessaria sunt, aut saluandis reposita. Quod dicimus de primo, pater & ultimo, sed & de medio nemo dubitat, nisi qui ignorans Dei iustitiam, & seam volens contra iustitiam Dei non est subiectus. Quid enim agnosces creaturæ potentiam, saluandis legem, & salutem ignoras infirmum? Saname, ait, & labor, saluum me fac, & saluus es, quoniam tuus meatus est. Iustitia Dei iustitiam agnoscebat, à quo sperabat æquæ tam saluari à peccato, quam à miseria liberari, ideo illam & laudem suam, non se merito strugebat. Quis est qui est, qui ignorat Dei iustitiam? quis seipsum iustificat? quis est qui seipsum iustificat, qui merita sua aliunde, præsumit quam à gratia. Ceterum qui fecit, quod saluaret, quam dat vnde saluet. Ipse mentis, inquam, donat, qui fecit quibus donaret. In sequenti 24. Igitur qui recte capiunt triplicem confitentur operationem, non quidem liberarbitrij, sed diuine gratiæ in ipso, quæ de ipso; prima, creatio; secunda, reformatio; tertia, est consummatio. Si quidem quod non erat, in illo creati oportuit, quod erat, per formam reformati deiformem, membra non perfici nisi cum capite. Ex his apparet, quod solus Deus viuificat, & resuscitat per gratiam mortuos per peccatum. Quod bene aduertens Propheta, Viuificabis, inquit, nos; & nomen tuum vocabimur, Psalmo 79. Viuificabis nos, ita solus vitam gratiæ inquit, & hoc primo, & viuificari nomen tuum inuocabimus via inuocatione secundo. Et infra 84. Deus, tu conuersus, vel secundum aliam literam conuersus, viuificabis nos, tu, inquam, singulariter, discretimè conuersus ad nos per beneficium gratiæ, seu conuersus, viuificabis nos. Et infra 118. In æquitate tua viuifica me, Super quod dicit, Non in mea, sed in tua iustitia viuifica me, hoc est, charitate, quia in me vnde moreretur, habui, vnde autem vitam, non inuenio nisi in te. Et infra 127. Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonium oris tui; Secundum misericordiam tuam, non secundum iustitiam meritorum viuifica me, & hoc primo, & custodiam testimonium oris tui secundo. Quare & Medicus noster, salus, & vita; Sicut, inquit, Pater suscitavit mortuos, & viuificat, sic & Filius quos vult, viuificat, Iohan. 5. Hi ergo suscitant spiritualiter mortuos, non mortui semetipsos, & hoc gratia voluntate, non pro suscitatorum merito præcedenti, Filius inquit, quos vult, viuificat, non eos qui viuificari merentur. Solos enim Deus potest de lapidibus, de lapideis hominibus, frigideis, siccis, & duris, filios Abraham suscitare, sicut ex Mattheo & Luc. tertio, sciri potest. Tertium autem prædictorum errorum sufficienter rectificant prælibata.

Secunda autem opinio principalis affirmans gratiam naturaliter præcedere remissionem peccati, & iustificationem inquit, bifariam dispertitur: Aliqui namque dicunt, quod gratia secundum id quod est absolute præcedit remissionem peccati, & iustificationem iniusti, non autem in quantum est gratia, sed se subsequitur hanc & illam: Alij vero ponunt, quod gratia in quantum est gratia, naturaliter hæc præcedit. Prima autem istarum discordat parum vocaliter à principali opinione Pelagij recitata, realiterque concordat; quæ ideo potest corrigi sicut illa, accipiendo gratiam & ceteros terminos requisitos cum reduplicatione ad mentem Scripturæ Canonice & Doctorum. Quæ & posset alijs vijs quampluribus ad veritatem reduci: sed quia videtur nimium puerilis, non est ei vtiliter resistendum; atque enim præuocet, & intellectus maturior hanc ingabit. Habentes autem intellectum, & sensus magis digestos, ponente quæ gratiam in quantum est, gratia præcedere remissionem peccati, & iustificationem iniusti, dupliciter variantur: Aliqui namque dicunt, gratiam præcedere iustificationem mediate, alijs vero immediate: Primi quippe istorum affirmant, Deum primo naturaliter gratis infundere gratiam peccatori, ipsumque peccatorem secundo ordine naturæ elicere aliquem assum purgatum peccati, & sic per actum huiusmodi mediantem meriti, & consequi remissionem peccati: Erant circa actum illum medium diuersimodè sentientes, in quinque festas diuiduntur vterius speciales. Prima existimat, quod ille actus medius purgatus sit cordis continentio; Secunda, quod sit oris confessio; Tertia, quod sit absolutio; Quarta, quod sit operis satisfactio; Quinta, quod sit poenitentia sacramentalis, qualis in Ecclesia celebratur integra & perfecta; non enim putant sufficere aliquam partem solam. Prima quidem istarum, quæ videtur subtilior ceteris, opinatur Deum primo naturaliter dare gratis gratiæ peccatori, ipsumque peccatorem secundo ordine naturæ diligere gratis Deum; & tertio naturaliter poenitere, & per hoc mereri remissionem peccati, offensæ diuinæ, & poenitentiam sacramentalem diuinæ, & viam eternam, sicque quarto ordine naturali percipere dimissionem peccati, quinto remissionem offensæ diuinæ, sexto relaxationem poenæ æternæ, septimo reconciliationem amicitiamque diuinam, octauo vitam æternam, licet hæc omnia tempore, seu instanti temporis potius simul fiant. Hanc autem